

บทบาทการสื่อสารรูปถูกผ่านเฟซบุ๊ก

โดย

นายธนะรัชต์ ตั้งคะประเสริฐ

การค้นคว้าอิสระเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
วารสารศาสตร์มหาบัณฑิต
สาขาวิชาสื่อสารมวลชน
คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2558
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทบาทการสื่อสารรูปถูกผ่านเฟซบุ๊ก

โดย

นายธนรัช ตั้งคะประเสริฐ

การค้นคว้าอิสระเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
วารสารศาสตร์มหาบัณฑิต
สาขาวิชาสื่อสารมวลชน
คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2558
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

FACEBOOK'S ROLES IN DISPLAYING PHOTOS OF CHILDREN

BY

MR. TANATACH TUNGKHAPRASERT

AN INDEPENDENT STUDY SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF
THE REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
PROGRAM IN MASS COMMUNICATION
FACULTY OF JOURNALISM AND MASS COMMUNICATION
THAMMASAT UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 2015
COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน

การค้นคว้าอิสระ

ของ

นายธนรัช ตั้งคะประเสริฐ

เรื่อง

บทบาทการสื่อสารรู่ปลุกผ่านเฟซบุ๊ก

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
วารสารศาสตรมหาบัณฑิต (สื่อสารมวลชน)

เมื่อ วันที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2559

ประธานกรรมการสอบการค้นคว้าอิสระ

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมสุข หินวิมาน)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

.....
(อาจารย์ ดร.พรรษา รอดอาตม์)

กรรมการสอบการค้นคว้าอิสระ

.....
(อาจารย์ ดร.พีรยุทธ โอพันธ์)

คณบดี

.....
(รองศาสตราจารย์ พรทิพย์ สัมปัตตะวนิช)

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ	บทบาทการสื่อสารรูปลูกผ่านเฟซบุ๊ก
ชื่อผู้เขียน	นายธนะรัชต์ ดั่งคะประเสริฐ
ชื่อปริญญา	วารสารศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	สื่อสารมวลชน วารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาค้นคว้าอิสระ	อาจารย์ ดร.พรรษา รอดอาตม์
ปีการศึกษา	2558

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “บทบาทการสื่อสารรูปลูกผ่านเฟซบุ๊ก” มุ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงในการทำหน้าที่ของสื่อ เมื่อเฟซบุ๊กเข้ามาทดแทนสื่อเดิมอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้านที่เคยทำหน้าที่บันทึกและแบ่งปันความทรงจำเกี่ยวกับลูก รวมถึงศึกษาการทำหน้าที่ของเฟซบุ๊ก และการใช้เฟซบุ๊กอย่างรู้เท่าทัน โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยที่สำคัญ 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาความแตกต่างของการบอกเล่าเรื่องราวของลูกผ่านพื้นที่เดิมอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้านกับการบอกเล่าเรื่องราวผ่านพื้นที่ใหม่อย่างการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊ก 2) เพื่อศึกษาการสื่อสารผ่านรูปลูกและเหตุผลของพ่อแม่ในการใช้เฟซบุ๊กเพื่อบอกเล่าเรื่องราวของลูก และ 3) เพื่อศึกษาข้อพึงระมัดระวังของพ่อแม่ในการสื่อสารผ่านรูปลูกให้ปลอดภัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) จากการใช้เฟซบุ๊กส่วนตัวของผู้วิจัยติดตามการโพสต์รูปลูกของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อศึกษาถึงบทบาทการสื่อสารรูปลูกผ่านเฟซบุ๊ก จากกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ พ่อแม่ที่โพสต์รูปลูกโดยไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว พ่อแม่ที่โพสต์รูปลูกโดยตั้งค่าความเป็นส่วนตัว และพ่อแม่ที่ใช้เฟซบุ๊กแต่ไม่โพสต์รูปลูก ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าในแต่ละกลุ่มตัวอย่างที่หยิบยกมา จะได้รับคำตอบจากการสัมภาษณ์ในด้านการตระหนักถึงความระมัดระวังและการรู้เท่าทันในการใช้เฟซบุ๊กที่แตกต่างกัน

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว และตั้งค่าความเป็นส่วนตัว ใช้เฟซบุ๊กในการทำหน้าที่บันทึกและแบ่งปันความทรงจำเรื่องราวของลูก โดยเฟซบุ๊กมีศักยภาพที่ผู้ใช้ไม่จำเป็นต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการล้างอัดรูปภาพเพื่อนำมาจัดเก็บ และรูปภาพสามารถถูกเผยแพร่ได้อย่างกว้างไกลไม่จำกัดพื้นที่ ด้วยเวลาเพียงเสี้ยววินาที รวมไปถึงความสามารถในการจัดเก็บรูปภาพได้อย่างมหาศาลด้วยระบบดิจิทัล อีกทั้งเฟซบุ๊กยังมีคุณลักษณะพิเศษมากมาย เช่น การตกแต่งรูปภาพ การสร้างคลิปวิดีโอ กล่าวได้ว่า เฟซบุ๊กสามารถทำหน้าที่เป็นพื้นที่หลักสำหรับแบ่งปันและบันทึก

ความทรงจำทดแทนพื้นที่เดิมอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้านได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง นอกจากนี้ เฟซบุ๊กยังได้ทำหน้าที่สะท้อนวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของผู้ใช้งาน และสามารถสร้างความรู้สึกเพลิดเพลินให้กับผู้รับสาร เช่น หากผู้ใช้เฟซบุ๊กโพสต์รูปภาพการท่องเที่ยวในสถานที่ต่าง ๆ ก็สามารถสร้างความรู้สึกที่น่าติดตามและเปิดมุมมองใหม่ ๆ ให้กับผู้รับสารได้ อีกทั้งเฟซบุ๊กยังเป็นพื้นที่ในการกระชับความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นได้อีกด้วย ทั้งนี้เฟซบุ๊กเป็นพื้นที่ที่มีความยืดหยุ่นในการใช้งาน สามารถสร้างเนื้อหาในการสื่อสารได้ตามที่ผู้ใช้งานต้องการ ไม่ว่าจะเป็นการตัดสินใจเลือกที่จะเผยแพร่รูปภาพใดของลูก ความคมชัดระดับใด สามารถควบคุมการไหลของข้อมูลได้ว่า จะเผยแพร่รูปภาพไปยังใครบ้าง หรือกระทั่งเลือกที่จะไม่โพสต์ก็ย่อมทำได้ นอกจากนี้ เฟซบุ๊กยังมีศักยภาพในการให้ผู้ส่งสารมีปฏิสัมพันธ์กับผู้รับสารได้อย่างทันทีทันใด เช่น การกดไลก์ การพูดคุยกันผ่านคอมเมนต์ใต้รูปภาพ หรือกล่องข้อความส่วนตัว (Inbox) เป็นต้น ทางด้านกลุ่มตัวอย่างที่ไม่โพสต์รูปลงผ่านเฟซบุ๊ก เพราะต้องการมีพื้นที่ส่วนตัว และควบคุมการไหลของรูปลงให้อยู่ในขอบเขตที่ตนเองสามารถควบคุมได้มากที่สุด อย่างไรก็ตาม กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดยังคงมีอัลบั้มรูปไว้ประจำบ้าน แต่เลือกใช้เพื่อเก็บรูปภาพในวาระโอกาสสำคัญ ๆ เท่านั้น

ทั้งนี้ ในด้านความระมัดระวังของพ่อแม่ในการสื่อสารผ่านรูปลงให้ปลอดภัย พบว่าพ่อแม่ในแต่ละกลุ่มตัวอย่างมีระดับการรู้เท่าทันสื่อที่แตกต่างกันออกไป จึงมีความระมัดระวังในการโพสต์รูปลงที่แตกต่างกันไปตามประสบการณ์ทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัวจะมีระดับการรู้เท่าทันสื่อที่น้อยกว่ากลุ่มตัวอย่างอื่น ๆ เนื่องจากขาดประสบการณ์ตรงและทางอ้อมที่เกี่ยวข้อง จึงมีความตระหนักเพียงเล็กน้อยถึงเหตุการณ์ความเสี่ยงจากการใช้เฟซบุ๊กเพื่อโพสต์รูปลง ทางด้านกลุ่มตัวอย่างที่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัวจะมีระดับการรู้เท่าทันสื่อมากขึ้น แม้จะไม่มีประสบการณ์ทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม คือ มีการควบคุมการแพร่กระจายรูปลงไปยังผู้รับสารที่ตนรู้จักเท่านั้น กลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้จะมีการตระหนักถึงเหตุการณ์ความเสี่ยง เช่น เลือกที่จะไม่โพสต์รูปลงในทุก ๆ พื้นที่ ไม่โพสต์รูปลงที่บ่งบอกถึงลักษณะที่เฉพาะเจาะจง เช่น ชื่อโรงเรียน หรือที่อยู่ ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่โพสต์รูปลงจะมีระดับการรู้เท่าทันสื่อมากที่สุด ซึ่งได้แสดงออกถึงความระมัดระวังและความเข้าใจในความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้ จากคุณลักษณะของสื่อเฟซบุ๊กที่เปิดพื้นที่อย่างไร้พรมแดน ข้อมูลมีการไหลที่รวดเร็วฉับไวและควบคุมได้ยาก ซึ่งหากข้อมูลตกไปอยู่ในมือผู้ไม่ประสงค์ดีก็อาจทำให้เกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันขึ้นได้ โดยกลุ่มตัวอย่างเลือกที่จะตัดความเสี่ยงนั้นออกไปโดยการไม่โพสต์รูปลงบนเฟซบุ๊ก หรือหากบุคคลใกล้ชิดจะนำรูปลงของกลุ่มตัวอย่างไปโพสต์ ก็จำเป็นต้องได้รับอนุญาตจากกลุ่มตัวอย่างก่อน นอกจากนี้ยังพบว่า การได้รับประสบการณ์ผ่านคำบอกเล่าและคำแนะนำจากบุคคลใกล้ชิด ยิ่งถ้าเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านการสื่อสารผ่านสื่อใหม่ ก็ส่งผลกระทบต่อกลุ่มตัวอย่างเกิดการตระหนักถึงการไหลของข้อมูลบนเฟซบุ๊กที่ควรเลือกใช้อย่างรู้เท่าทันได้

คำสำคัญ: อัลบั้มรูปประจำบ้าน เฟซบุ๊ก การสื่อสารรูปลง ข้อพึงระมัดระวังในการโพสต์รูปลง

Independent Study Title	FACEBOOK'S ROLES IN DISPLAYING PHOTOS OF CHILDREN
Author	Mr. Tanatach Tungkhaprasert
Degree	Master of Arts
Department/Faculty/University	Mass Communication Journalism and Mass Communication Thammasat University
Independent Study Advisor	Pansa Rawd-ard, Ph.D.
Academic years	2015

ABSTRACT

This research “Facebook's roles in displaying photos of children” is to study the transformation of photo media function. We now see that Facebook is a substitute for the traditional media such a photo album, which has been used to record and share memories of children. Moreover, the researcher studies Facebook’s function and literacy. The objectives are to study the difference of description on photo of children between old media; photo album and new media; Facebook, the communication via photo of children and reasons for using Facebook to describe children’s story, and the parent’s safety in communicating photos of their children with precaution.

This is a qualitative research using the techniques of in-depth interview and non-participant observation by using the researcher’s Facebook to follow the representative samples’ Facebook accounts. The researcher divides the representative samples into three groups; the parents setting their photo sharing options to 1) open to public, 2) custom their privacy, and 3) never share their children's photos, and expect that each group delivers the varied answers from the interview about the precaution and literacy.

The results reveal that the representative samples who set the privacy for public and custom settings, use Facebook for recording and sharing the memories about children. These samples believe that users do not need to spend time and

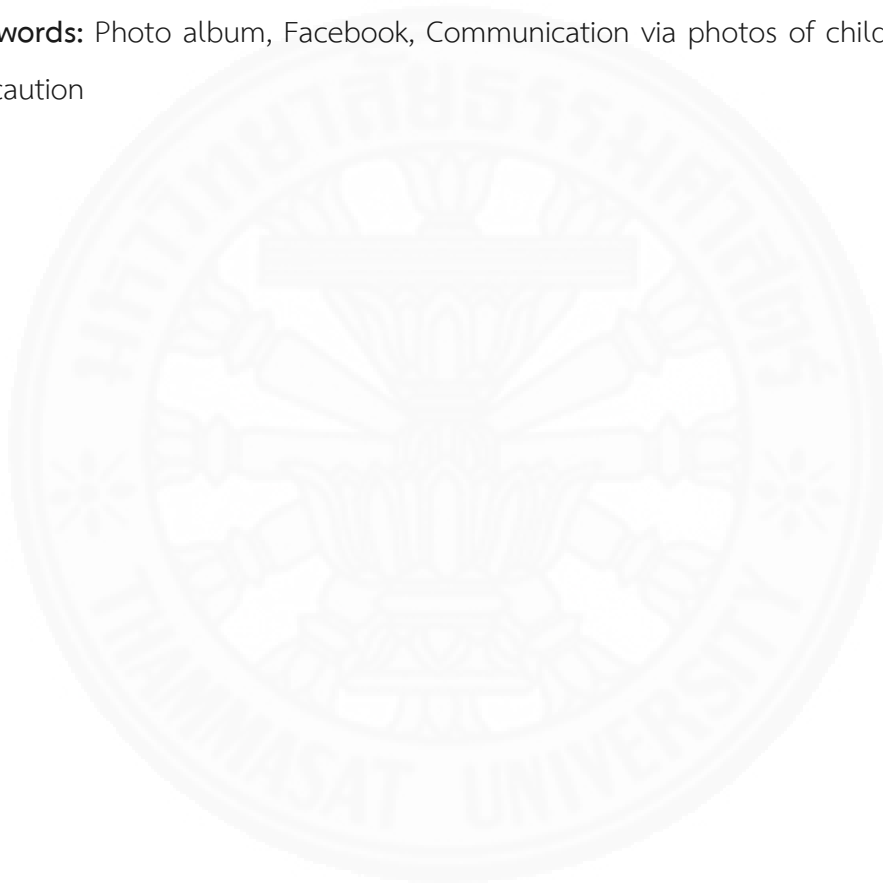
expenses on printing photographs and processing photo albums. Facebook has unlimited space for their photos, and take minimum time to share in the digital world. In addition, Facebook has special features such as beautifying photos and making video clips. Therefore, the benefits of Facebook functions for sharing and recording outweigh the functions of the traditional photo albums. These samples believe Facebook reflects their lifestyles and identities, and is able to create enjoyment to other users. For example, if users post photos of their travels, the photos can attract and create new aspect to their receivers. Facebook also is a space for keeping and improving relationships with others, given its flexibility. Users can opt to share and edit photos, as well as specify who and which group of people, if none at all. In summary, Facebook has made it possible for creating and fostering relationships through the uses of pressing Like, commenting, and chatting. On the other hand, there is a representative sample who choose not to post their children's photos because they'd like to control and set the level of private space. However, all representative samples still have photo albums, but they choose to keep photos for special events.

The parents' precaution about the communication of photos of children found that parents in each group have different level of media literacy so they are careful about posting children photos differently by direct and non direct experience. The representative samples setting the privacy for public have less media literacy than other groups since they lack involved direct and non direct experience, showing little awareness and risks from posting children's photos on Facebook. Next, the representative samples setting the privacy for custom have more awareness than the previous group even though they do not have direct or non direct experience. They share their children's photos, limiting to people they recognize. They realize the risk event so they do not post their children's photo in every space or post the photos which include information like addresses or schools' names. However, the representative sample who do not post children's photo has most awareness than other groups because of the high level of awareness of risk that can occur with children. Moreover, Facebook's features support information to flow rapidly and uncontrollably so there is concern that if the information goes to wrong

person, an unexpected event can occur. Accordingly, this sample chooses to eliminate the risk by not posting their children's photos on Facebook.

Furthermore, the research reveals that obtaining information and advice from familiar persons or experienced / knowledgeable professionals in technology of new media has proven to have effect on representative samples' awareness and understanding of Facebook and how to use it safely.

Keywords: Photo album, Facebook, Communication via photos of children, Parents' precaution

กิตติกรรมประกาศ

ตลอดระยะเวลาร่วม 8 เดือนในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณอาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ ดร.พรรษา รอดอาตม์ ที่ได้กรุณารับผู้วิจัยเป็นศิษย์ ผู้วิจัยสัมผัสได้ถึงความตั้งใจและความเอาใจใส่เป็นอย่างดี ในทุก ๆ ครั้งที่ได้รับคำปรึกษา อาจารย์เป็นผู้ที่คอยพรั้าสอน แนะนำวิธีคิด แก้ไข จุดบกพร่อง และส่งแรงผลักดันให้งานวิจัยนี้มาถึงจุดหมายโดยสวัสดิภาพ ถึงแม้ระหว่างทางผู้วิจัยจะพบกับความท้อและเหนื่อยล้าในบางเวลา แต่ความรู้สึกเหล่านั้นก็ได้สั่งสมและกลับกลายเป็นแรงขับให้รู้สึกถึงความภาคภูมิใจในท้ายที่สุด ผู้วิจัยขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สมสุข หินวิมาน และ อาจารย์ ดร.พีรยุทธ โอระพันธ์ กรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ ที่ได้ให้ข้อคิด คำแนะนำ ตรวจสอบจุดที่บกพร่อง และเติมเต็มส่วนที่ขาดหายให้งานวิจัยชิ้นนี้มีความสมบูรณ์มากที่สุด

ขอขอบคุณ คุณพ่อนิน คุณแม่กวย รวมถึงสมาชิกครอบครัวตั้งคณะประเสริฐทุก ๆ คน ที่คอยให้กำลังใจอย่างไม่ขาดสายและที่ขาดไม่ได้คือ กำลังทรัพย์ที่เปรียบดั่งท่อน้ำเลี้ยงสร้างความชุ่มชื้น แก่ชีวิตผู้วิจัยเป็นล้นพ้น ขอขอบคุณ ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลเป็นอย่างดี ทำให้การทำวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงอย่างราบรื่น สุดท้ายนี้ ขอขอบคุณกิจกรรมที่สร้างความสนุกสนานและความผ่อนคลายจากเพื่อน ๆ กลุ่มคนดีศรีอยุธยา ที่ไม่ได้มีดีเพียงแค่อีกเท่านั้น หากแต่เป็นความดีที่ไม่เหมาะสมแก่การกล่าวถึงในกิตติกรรมประกาศ

นายธนะรัชต์ ตั้งคณะประเสริฐ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(6)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพประกอบ	(11)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ	1
1.2 ปัญหาวิจัย	11
1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	11
1.4 ขอบเขตการวิจัย	11
1.5 นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง	12
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	13
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	14
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับภาพถ่าย	14
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับเวลาและพื้นที่ในสื่อ	21
2.3 ทฤษฎีเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นตัวกำหนด (Communication Technology Determinism) และทฤษฎีสังคมข่าวสาร (Information Society)	23
2.4 ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) และทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ (Uses and Gratifications)	34
2.5 แนวคิดการรู้เท่าทันสื่อ (Media literacy)	40

	(8)
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	43
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	46
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	46
3.2 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย	46
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	47
3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	49
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	49
3.6 การนำเสนอข้อมูล	50
บทที่ 4 ผลการวิจัย	52
4.1 ความแตกต่างของการบอกเล่าเรื่องราวของลูกผ่านพื้นที่เดิมอย่างอัลบั้มรูป ประจำบ้านกับการบอกเล่าเรื่องราวผ่านพื้นที่ใหม่อย่างการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊ก	53
4.1.1 พ่อแม่ที่ไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว	54
4.1.2 พ่อแม่ที่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว	56
4.1.3 พ่อแม่ที่ไม่โพสต์รูปลูก	58
4.2 การสื่อสารผ่านรูปลูกและเหตุผลของพ่อแม่ในการใช้เฟซบุ๊กเพื่อบอกเล่าเรื่องราว ของลูก	61
4.2.1 พ่อแม่ที่ไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว	61
4.2.2 พ่อแม่ที่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว	69
4.2.3 พ่อแม่ที่ไม่โพสต์รูปลูก	79
4.3 ข้อพึงระมัดระวังของพ่อแม่ในการสื่อสารผ่านรูปลูกให้ปลอดภัย	81
4.3.1 พ่อแม่ที่ไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว	86
4.3.2 พ่อแม่ที่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว	88
4.3.3 พ่อแม่ที่ไม่โพสต์รูปลูก	91
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	96
5.1 สรุปผลการวิจัย	96

	(9)
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	99
5.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	104
รายการอ้างอิง	105
ประวัติผู้เขียน	109

สารบัญตาราง

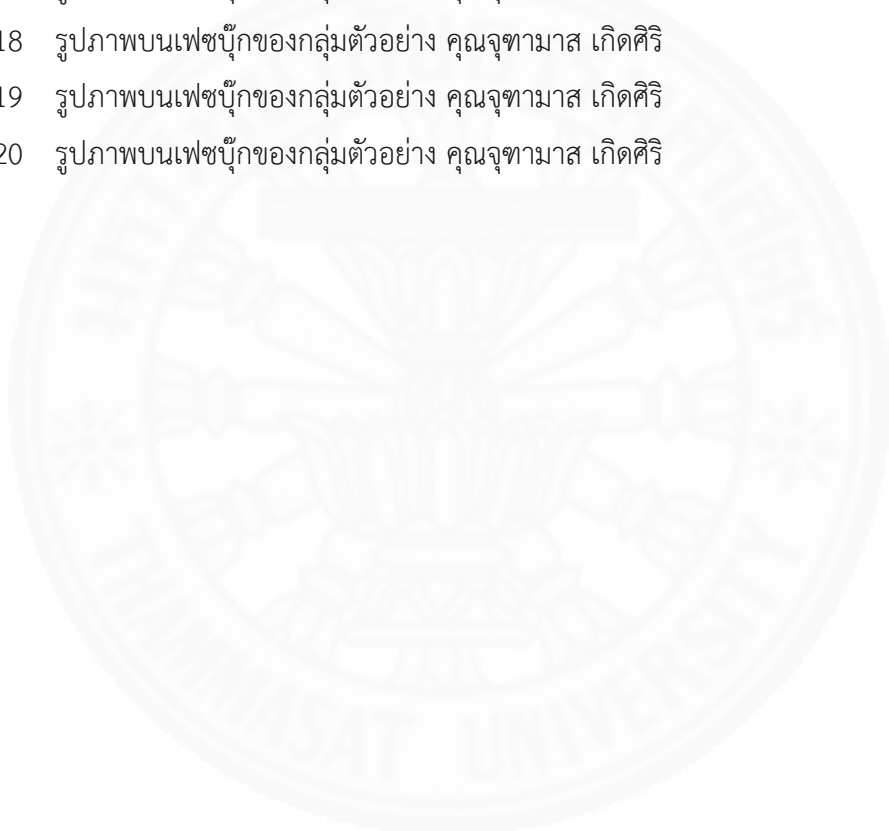
ตารางที่	หน้า
4.1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มพ่อแม่ที่ไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว	52
4.2 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มพ่อแม่ที่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว	52
4.3 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มพ่อแม่ที่ไม่โพสต์รูปลูก	53
4.4 เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอัลบั้มรูปภาพประจำบ้านกับเฟซบุ๊ก	94

สารบัญภาพประกอบ

ภาพที่	หน้า
1.1 พฤติกรรมการใช้เฟซบุ๊กของคนไทย	4
1.2 จำนวนกิจกรรมการใช้เฟซบุ๊กของคนไทย	4
1.3 เฟซบุ๊กแฟนเพจ แมค คิน เนซ วิน at บ้านแมคอินทอช	6
1.4 เฟซบุ๊กแฟนเพจ โปรต อัศตติณย์ บุญยรัตกลิน	6
1.5 รูปภาพลูกบนเฟซบุ๊กของบุคคลทั่วไป	7
1.6 รูปภาพลูกบนเฟซบุ๊กของบุคคลทั่วไป	7
1.7 พฤติกรรมการใช้เฟซบุ๊กของพ่อแม่ทั่วโลกหลังจากมีลูก	8
2.1 ภาพถ่ายทางตรง	16
2.2 ภาพถ่ายทางด้านซ้ายมือ	16
2.3 ภาพถ่ายทางด้านขวามือ	17
2.4 ภาพถ่ายเงาดำ	17
2.5 ภาพถ่ายระดับสายตา	18
2.6 ภาพถ่ายระดับสูง	19
2.7 ภาพถ่ายระดับต่ำ	19
2.8 ภาพถ่ายระยะใกล้	20
2.9 ภาพถ่ายระยะกลาง	20
2.10 ภาพถ่ายระยะใกล้	21
2.11 แบบจำลองกระบวนการศึกษาการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจ	39
3.1 กรอบการศึกษาเรื่องบทบาทการสื่อสารรูปลูกผ่านเฟซบุ๊ก	51
4.1 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณธีระ ตั้งคะประเสริฐ	62
4.2 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณธีระ ตั้งคะประเสริฐ	62
4.3 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณธีระ ตั้งคะประเสริฐ	63
4.4 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณธีระ ตั้งคะประเสริฐ	63
4.5 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณธีระ ตั้งคะประเสริฐ	64
4.6 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณโชติพร โอสถาพงษ์กาญจน์	66
4.7 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณโชติพร โอสถาพงษ์กาญจน์	66
4.8 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณโชติพร โอสถาพงษ์กาญจน์	67
4.9 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณโชติพร โอสถาพงษ์กาญจน์	67

4.10	รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณโชติพร โอสธำพงษ์กาญจน์	68
4.11	รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณนันท์ดา นนทชญาวิชัย	70
4.12	รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณนันท์ดา นนทชญาวิชัย	71
4.13	รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณนันท์ดา นนทชญาวิชัย	71
4.14	รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณนันท์ดา นนทชญาวิชัย	72
4.15	รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณนันท์ดา นนทชญาวิชัย	72
4.16	รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณจุฑามาส เกิดศิริ	74
4.17	รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณจุฑามาส เกิดศิริ	75
4.18	รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณจุฑามาส เกิดศิริ	75
4.19	รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณจุฑามาส เกิดศิริ	76
4.20	รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณจุฑามาส เกิดศิริ	76

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

เดิมการบอกเล่าเรื่องราวของครอบครัวผ่าน “อัลบั้มรูปประจำบ้าน” จะอยู่ใน “พื้นที่” ภายใน “ครอบครัว” และอยู่ในพื้นที่ “บ้าน” โดยเรื่องราวดังกล่าวจะถูกหยิบยกมาเปิดเผยให้เฉพาะ “ญาติสนิท” หรือ “แขก” ที่มาเยี่ยมเยียน ซึ่งรูปถ่ายเหล่านี้จะถูกจัดวางในพื้นที่ “ห้องรับแขก” นั้นหมายความว่าสำหรับแขกที่มาเยี่ยมบ้านเท่านั้น เปรียบเสมือนพื้นที่ปลอดภัย (Safe zone) ที่ควบคุมการเผยแพร่ได้ง่าย และมีความเป็นส่วนตัวสูง ทั้งนี้ รูปถ่ายจะมีหลากหลายอากัปกริยา ยิ่งถ้าบ้านไหนมีลูกมีหลาน ก็จะมีการบันทึกเรื่องราวเริ่มตั้งแต่วันแรกคลอด การเติบโตในช่วงวัยต่าง ๆ เหตุการณ์สำคัญในชีวิต รวมถึงรูปในเชิงตลกขบขันของเด็ก ๆ ซึ่งรูปถ่ายเหล่านี้คือ สื่อที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ที่ถูกใช้สำหรับบันทึกภาพเหตุการณ์ เพื่อถ่ายทอดแนวคิด จินตนาการของผู้ถ่ายภาพไปยังผู้ชม (มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2556)

การสื่อสารผ่านรูปถ่ายนับว่าเป็นการสื่อสารสองทาง (Two-way communication) กล่าวคือ การที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถโต้ตอบกันได้ผ่านสื่อกลางอันเดียวกัน โดยการสื่อสารจะอยู่บนสังคมจริง เพราะผู้ส่งสารและผู้รับสารต้องพบหน้ากันก่อน (Face-to-face communication) ถึงจะมีการส่งสาร (รูปถ่าย) และมีปฏิริยาโต้ตอบระหว่างกันได้ ต่างจากในปัจจุบันที่เทคโนโลยีทางอินเทอร์เน็ตได้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนากระบวนการสื่อสารให้ก้าวหน้า ทำให้การสื่อสารทำได้สะดวกรวดเร็วขึ้น รูปแบบการสื่อสารผ่านรูปถ่ายก็ได้รับผลกระทบจนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปเช่นเดียวกัน

การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ในรูปแบบเดิม ๆ มีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย ในปัจจุบันเพียงแค่การเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต ก็ทำให้การติดต่อสื่อสารระหว่างกันบนโลกใบนี้ไร้ขีดจำกัด ทำให้ผู้ใช้บริการมีความสะดวกสบายมากขึ้น (จุฑามณี คายะนันท์, 2554) ทั้งนี้ความก้าวหน้าของระบบอินเทอร์เน็ต คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีทางการสื่อสาร ได้ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ใหม่ทางสังคมคือ “เครือข่ายสังคมออนไลน์” (Social network) หรือ “สังคมเสมือน” (Virtual community) โดยเป็นพื้นที่สาธารณะที่ไม่ว่าจะเป็น คนเพศใด เชื้อชาติไหน ประกอบอาชีพอะไร ก็สามารถเป็นผู้สื่อสาร บันทึกหรือแบ่งปันเรื่องราว ประสบการณ์ รูปภาพ และวิดีโอ ที่ผ่านการคิดและทำขึ้นมาเอง หรือพบเห็นจากสื่ออื่น ๆ แล้วนำมาแบ่งปันให้กับผู้อื่นที่ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เช่นเดียวกัน ผ่านทางระบบอินเทอร์เน็ตที่จะแพร่กระจายข้อมูลออกไปได้ทั่วทุกมุมโลก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เครือข่ายสังคม

ออนไลน์มีการเติบโตอย่างมากมายมหาศาลในเวลาอันรวดเร็วอย่างต่อเนื่อง และยังคงเพิ่มมากขึ้นต่อไปอีกในอนาคต (ระวิ แก้วสุกใส และ ชัยรัตน์ จุสปาโล, 2556)

การเกิดขึ้นและเติบโตของเครือข่ายสังคมออนไลน์นี้มาจากการพัฒนาทางเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตจากเว็บ 1.0 (เว็บเนื้อหา) มาสู่เว็บ 2.0 (เว็บเชิงสังคม) ซึ่งจุดเด่นของเว็บ 2.0 คือ การที่ผู้ใช้สามารถสร้างเนื้อหาบนอินเทอร์เน็ตได้เอง (User-generated content) โดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นทีมงานหรือผู้ดูแลเว็บไซต์ ซึ่งการที่ผู้ใช้สามารถเข้ามาสร้างเนื้อหาได้เองนั้น ทำให้เนื้อหาถูกผลิตขึ้นเป็นจำนวนมาก และมีความหลากหลายของมุมมองความคิด เพราะจากเดิมผู้ดูแลจะเป็นคนคิดและหาเนื้อหาเผยแพร่แต่เพียงกลุ่มเดียว ทั้งนี้เครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ให้บริการตามเว็บไซต์สามารถแบ่งขอบเขตตามการใช้งานโดยดูที่วัตถุประสงค์หลักของการเข้าใช้งาน และคุณลักษณะของเว็บไซต์ได้ดังต่อไปนี้ (ปทุมวัน แก้วเกตุ, 2556)

1. Identity network (การเผยแพร่ตัวตน) เครือข่ายสังคมประเภทนี้ ทำให้ผู้เข้าใช้งานได้มีพื้นที่ในการสร้างตัวตนขึ้นมาบนเว็บไซต์ (Website) และสามารถเผยแพร่เรื่องราวของตนผ่านทางอินเทอร์เน็ต อาจเป็นรูปภาพ วิดีโอ หรือการเขียนข้อความลงในบล็อก (Blog) ซึ่งสังคมประเภทนี้สามารถสร้างกลุ่มเพื่อนขึ้นมาได้อย่างมากมายไม่มีที่สิ้นสุด เช่น Facebook และ Instagram

2. Creative network (การเผยแพร่ผลงาน) เครือข่ายสังคมประเภทนี้ เป็นพื้นที่ที่คนในสังคมสามารถแสดงออกและนำเสนอผลงานของตนเองได้จากทั่วทุกมุมโลก เสมือนเป็นพื้นที่จัดแสดงผลงานของตนเอง ไม่ว่าจะเป็น วิดีโอหรือรูปภาพ เช่น YouTube, Multiply, Flickr เป็นต้น

3. Interested network (การมีความสนใจตรงกัน) เป็นเครือข่ายสังคมที่ทำหน้าที่เก็บในสิ่งที่ผู้ใช้ชอบไว้บนเครือข่าย ซึ่งเป็นการสร้าง Online bookmarking โดยมีแนวคิดที่ว่า แทนที่ผู้ใช้จะเก็บ Bookmark ไว้ในเครื่องคนเดียว ก็นำมาเก็บไว้บนเว็บไซต์แทน เพื่อแบ่งปันให้กับคนที่มีความชอบในเรื่องเดียวกัน สามารถใช้เป็นแหล่งอ้างอิงในการเข้าไปหาข้อมูลได้ นอกจากนี้ยังสามารถโหวตเพื่อให้คะแนนกับ Bookmark ที่ผู้ใช้คิดว่ามีประโยชน์และเป็นที่ยอมรับได้อีกด้วย เช่น Zickr, del.icio.us, Bigg เป็นต้น

4. Collaboration network (การทำงานร่วมกัน) เป็นเครือข่ายสังคมที่ต้องการความคิด ความรู้ และการต่อยอดจากผู้ใช้ที่เป็นผู้รู้ เพื่อให้ความรู้ที่ได้ออกมาได้มีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง และเกิดการพัฒนาในที่สุด ซึ่งหากลองมองจากแรงจูงใจที่เกิดขึ้นแล้ว คนที่เข้ามาในสังคมนี้มักจะเป็นคนที่มีความภูมิใจ ที่ได้เผยแพร่สิ่งที่ตนเองรู้และทำให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม เช่น Wikipedia ซึ่งเป็นสารานุกรมแบบต่อยอดทางความคิด ที่อนุญาตให้ใครก็ได้เข้ามาช่วยกันเขียนและแก้ไขบทความต่าง ๆ ได้ตลอดเวลา ทำให้เกิดเป็นสารานุกรมออนไลน์ขนาดใหญ่ที่รวบรวมความรู้ ข่าวสาร และเหตุการณ์ต่าง ๆ ไว้มากมาย นอกจากนี้ Google Maps ก็ถือว่าเป็นเครือข่ายสังคมประเภทนี้เช่นเดียวกัน เพราะการสร้างแผนที่ของตัวเอง หรือการแบ่งปันข้อมูลแผนที่ด้วยการปักหมุดเพื่อให้

คนอื่นได้ติดตาม ก็ทำให้คนที่เข้ามาได้รับประโยชน์ในการสืบค้นข้อมูลเหล่านั้น ซึ่งเกิดมาจากการต่อยอดแบบสาธารณชนนั่นเอง

5. Virtual reality/Gaming (โลกเสมือนจริง) คือ เกมออนไลน์ที่สามารถสร้างตัวละครสมมติให้เป็นตัวเราขึ้นมาได้ โดยใช้ชีวิตอยู่ในเกมส์ อยู่ในชุมชนเสมือน สามารถซื้อขายที่ดินหรือหารายได้จากการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ เช่น Second Life, World of Warcraft เป็นต้น

6. Peer to peer (P2P) เป็นการเชื่อมต่อกันระหว่างเครื่องผู้ใช้กับเครื่องลูกเครือข่าย เช่น Bit torrent ที่ทำให้เกิดการแบ่งปันไฟล์ (Files) ต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว แต่ก็สามารถทำให้เกิดปัญหาเรื่องละเมิดลิขสิทธิ์ได้เช่นเดียวกัน (อรอนงค์ วงศา, (2554)

ความเจริญก้าวหน้าและการเติบโตอย่างก้าวกระโดดของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีการสื่อสาร ได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม วิธีการดำเนินชีวิต และการสื่อสารของคนในสังคมไปอย่างมากมาย งานวิจัยด้านเทคโนโลยีการสื่อสารบ่งชี้ว่า สื่อหรือเครื่องมือสื่อสารที่ได้รับความนิยมในแต่ละช่วงเวลาจะมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของมนุษย์ด้วย อินเทอร์เน็ตทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสื่อสารจากยุคการสื่อสารแบบดั้งเดิมในโลกแห่งความเป็นจริง เช่น การพบปะพูดคุยแบบเห็นหน้ากันของคู่สนทนา หรือการเขียนจดหมายส่งทางไปรษณีย์ มาสู่การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารที่ไร้พรมแดน โดยมีเครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นตัวเชื่อมต่อการสื่อสารระหว่างบุคคลในโลกอินเทอร์เน็ต (ปณิชา นิติพรมงคล, 2554) จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงการสื่อสารตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้านของมนุษย์อย่างเห็นได้ชัด

สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ETDA) ได้จัดการสำรวจทางออนไลน์ ในช่วงเดือนมีนาคม-พฤษภาคม 2558 เพื่อรายงานผลเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย (<http://www.slideshare.net/wiseknow/thailand-internet-user-profile-2015>) ซึ่ง พบ ว่า ผู้ใช้ อินเทอร์เน็ตมีชั่วโมงการใช้อินเทอร์เน็ตต่อสัปดาห์สูงขึ้นในทุกช่วงระยะเวลาการใช้งาน เมื่อเทียบกับผลการสำรวจในปี 2557 โดยกิจกรรมยอดนิยมอันดับ 1 ได้แก่ การติดต่อสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ เช่น Facebook, Instagram และ Line เป็นต้น คิดเป็นสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 82.7 ซึ่งใน ส่วนของการติดต่อสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์พบว่า เฟซบุ๊กยังเป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ยอดนิยมอันดับ 1 โดยมีผู้ใช้บริการถึง ร้อยละ 92 และทางด้าน Zocial, inc. ผู้จัดทำสถิติข้อมูลต่าง ๆ ในโลกออนไลน์ ได้วิเคราะห์พฤติกรรมการใช้เฟซบุ๊กของคนไทย ในปี 2557 (IT24HRS, 2559) พบว่า คนไทยมีพฤติกรรมการโพสต์รูปมากที่สุดอยู่ที่ ร้อยละ 57 รองลงมาคือ เช็คอิน (check-in) ร้อยละ 33 โพสต์พร้อมแนบลิงค์ (Link) ร้อยละ 5 โพสต์วิดีโอ ร้อยละ 3 และโพสต์ข้อความสถานะเพียง ร้อยละ 2 ตามลำดับ (ภาพที่ 1.1) ยิ่งไปกว่านั้น สมาคมโฆษณาดิจิทัล (ประเทศไทย) Digital Advertising Association (Thailand) หรือ DAAT ได้จัดทำข้อมูลแสดงตัวเลขจำนวนผู้ใช้งานเครือข่าย

สังคมออนไลน์ในประเทศไทยในไตรมาสที่ 2 ประจำปี 2557 ในรูปแบบ infographic โดยร่วมกับเว็บไซต์ MarketingOops.com พบว่า คนไทยมีกิจกรรมการใช้เฟซบุ๊กเฉลี่ยแล้วสูงกว่าสถิติจากทั่วโลก ตัวอย่างเช่น สถิติจากทั่วโลกจะมีการโพสต์รูปเฉลี่ยอยู่ที่ 350 ล้านรูปต่อวัน หรือการกดไลค์เฉลี่ยอยู่ที่ 4.5 พันล้านไลค์ต่อวัน (http://blog.wishpond.com/post/115_675_435109/40-up-to-date-facebook-facts-and-stats) แต่ทางด้านสถิติของคนไทยมีการโพสต์รูปเฉลี่ยอยู่ที่ 496.5 ล้านรูปต่อวัน และมีการกดไลค์เฉลี่ยอยู่ที่ 12.83 พันล้านไลค์ต่อวัน จะเห็นได้ว่ากิจกรรมต่าง ๆ บนเฟซบุ๊กของคนไทยนั้น มีสถิติที่เฉลี่ยแล้วสูงกว่าคนทั่วโลกในทุกกิจกรรม (ภาพที่ 1.2)

ภาพที่ 1.1 พฤติกรรมการใช้เฟซบุ๊กของคนไทย

ที่มา: <https://www.greenecommerce.in.th/pdf/fb-etda-leverage-power-of-facebook-targeting-for-your-business.pdf>

ภาพที่ 1.2 จำนวนกิจกรรมการใช้เฟซบุ๊กของคนไทย

ที่มา: <http://www.daat.in.th/index.php/thailand-social-media-landscape-2014/>

จากสถิติที่ได้หยิบยกไว้ข้างต้นว่า เฟซบุ๊กเป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ยอดนิยมในประเทศไทยเนื่องจากเป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่เข้าถึงได้ง่าย การทำความเข้าใจในการใช้ไม่ซับซ้อน เป็นพื้นที่ที่เปรียบเสมือนไดอารี่เล่มหนึ่งที่ใช้บริการสามารถโพสต์ข้อความเพื่อบอกเล่าเรื่องราวความรู้สึกที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน เช็คอิน (Check-in) สถานที่ที่อยู่ขณะนั้น รวมถึงการโพสต์รูปภาพหรือคลิปวิดีโอ ก็เป็นจุดเด่นอีกข้อหนึ่งที่ทำให้เฟซบุ๊กมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น เฟซบุ๊กยังสามารถจัดเก็บความประทับใจผ่านรูปภาพซึ่งทำเป็นอัลบั้มให้เพื่อนสามารถเข้ามาชมได้ อีกทั้งการกดไลค์ (Like) กดแชร์ (Share) ก็เป็นอีกฟังก์ชันหนึ่งที่บ่งบอกว่าเพื่อนของผู้ใช้บริการรู้สึกประทับใจชื่นชมในข้อความ รูปภาพ หรือคลิปวิดีโอ (ธัญพัฒน์ วงศ์รัตน์, 2555)

นอกจากนี้ ปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้เฟซบุ๊กเป็นที่นิยมคือ เครื่องมือและอุปกรณ์การสื่อสาร กล่าวคือ โทรศัพท์เป็นที่ยอมรับว่าเป็นอุปกรณ์การสื่อสารที่มีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต ส่งผลให้มีการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารให้ทันสมัยเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์เพื่ออำนวยความสะดวกสบายได้มากขึ้น และในปัจจุบันไม่ใช่เรื่องแปลกที่ทุกคนจะมีโทรศัพท์เคลื่อนที่หรือสมาร์ตโฟน (Smart phone) ไว้ในครอบครอง ซึ่งความสำคัญของสมาร์ตโฟนนั้นมากขึ้นต่างจากเมื่อก่อนที่ใช้เพียงแค่โทรออก รับสาย หรือส่งข้อความ แต่ในปัจจุบัน สมาร์ตโฟนสามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้อย่างสะดวกและง่ายดาย ทำให้ผู้ใช้สามารถส่งผ่านข้อมูลจำนวนมากถึงกันได้อย่างรวดเร็วและทำให้การเข้าถึงเครือข่ายสังคมออนไลน์อย่างเฟซบุ๊ก เป็นไปอย่างสะดวกมากขึ้น อีกทั้งผู้ที่ชื่นชอบการพูดคุย (Chat) อัปเดตสถานะ (Status) บนเฟซบุ๊ก ก็สามารถถ่ายทอดความรู้สึกและประสบการณ์ได้อย่างทันทีทันใดได้ตามความต้องการ (วิสารรัตน์ พันต์วน, 2555) นอกจากสมาร์ตโฟนจะเพิ่มช่องทางการส่งผ่านข้อมูลและทำให้เข้าถึงเครือข่ายสังคมออนไลน์ได้อย่างง่ายดายแล้ว ยังมีอีกหนึ่งพัฒนาการของสมาร์ตโฟนที่น่าสนใจคือ สมาร์ตโฟนได้ถูกพัฒนาให้มีกล้องถ่ายรูปในตัว ซึ่งการพัฒนานี้ได้ทำให้พฤติกรรมมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป อย่างเช่น การถ่ายรูปที่ทำได้ง่ายขึ้น ขั้นตอนในการผลิตรับและส่งรูปทำได้สะดวกขึ้น ไม่ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการล้างอัดเหมือนสมัยก่อน เพียงแค่มีสมาร์ตโฟนเครื่องเดียวก็สามารถตอบสนองชีวิตได้ในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการถ่ายรูป โพสต์รูป หรือแชร์รูปให้คนอื่น ๆ ได้เห็น เป็นต้น

จากตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงที่กล่าวมาข้างต้น กล่าวได้ว่า การเปิดรับสื่ออินเทอร์เน็ตและอุปกรณ์การสื่อสารที่ทันสมัยได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของมนุษย์ เห็นได้จากพื้นที่การจัดเก็บรูปภาพในอัลบั้มรูปประจำบ้าน การล้างอัดรูป และความนิยมของอุปกรณ์การถ่ายรูป (ฟิล์ม) ได้ลดน้อยถอยลงเรื่อยมา ส่งผลกระทบให้บริษัทที่เป็นผู้ผลิตกล้องฟิล์มเป็นรายแรกอย่าง Kodak ต้องปิดตัวลงไป เนื่องจากสมาร์ตโฟนมีศักยภาพด้านการถ่ายรูปที่มากพอต่อการทดแทนการถ่ายรูปผ่านแผ่นฟิล์ม (เกียรติอนันต์ ล้วนแก้ว, 2557) อีกทั้งยังมีศักยภาพในการแบ่งปันรูปภาพที่ประทับใจไปสู่ผู้อื่นผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่เป็นพื้นที่สาธารณะอย่างเฟซบุ๊ก เพราะทำได้สะดวก รวดเร็ว รวมถึงการแพร่กระจายที่เผยแพร่เพียงครั้งเดียวแต่สามารถเข้าถึงคนหมู่มากได้

จากความนิยมของเฟซบุ๊กในประเทศไทยและศักยภาพของเครื่องมือสื่อสารที่ได้กล่าวไปข้างต้น ทำให้พ่อแม่ในยุคปัจจุบันเริ่มมีพฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์อย่างเฟซบุ๊กในการโพสต์ (Post) รูปลูก ๆ กันอย่างแพร่หลาย เห็นได้จากพ่อแม่หลาย ๆ ท่านได้โพสต์รูปลูก บอกเล่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่ลูกกำลังทำอยู่ในชีวิตประจำวัน ทำการสร้างบัญชีเฟซบุ๊กหรือสร้างเพจ (Page) ให้ลูก ไม่ว่าจะเป็นดาราหลาย ๆ ท่าน เช่น แหม่ม คัทลียา แมคอินทอช ได้สร้างเพจ แมค คิน เนช วิน at บ้านแมคอินทอช (ภาพที่ 1.3) หรือ เปี้ย ปานวาด บุญยรัตกลิน ได้สร้างเพจ โปรด อัศศิริณย์ บุญยรัตกลิน (ภาพที่ 1.4) ซึ่งใช้เป็นช่องทางในการโพสต์รูปลูกของตนเอง รวมถึงบุคคลทั่วไปก็มีพฤติกรรมในการโพสต์รูปลูกเช่นเดียวกัน (ภาพที่ 1.5-1.6) อาจกล่าวได้ว่า แรงกระตุ้นจากพัฒนาการของการสื่อสารได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและได้เพิ่มพื้นที่ใหม่ให้กับพ่อแม่ในการบันทึกและบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับลูก

ภาพที่ 1.3 เฟซบุ๊กแฟนเพจ แมค คิน เนช วิน at บ้านแมคอินทอช
ที่มา: <https://www.facebook.com/McintoshJunior/?fref=ts>

ภาพที่ 1.4 เฟซบุ๊กแฟนเพจ โปรด อัศศิริณย์ บุญยรัตกลิน
ที่มา: <https://www.facebook.com/ProdAssadin>

ภาพที่ 1.5 รูปภาพลูกบนเฟซบุ๊กของบุคคลทั่วไป

ที่มา: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10206796281639645&set=a.3002819423533.2141142.1053762418&type=3&theater>

ภาพที่ 1.6 รูปภาพลูกบนเฟซบุ๊กของบุคคลทั่วไป

ที่มา: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1001050166584609&set=a.179086998780934.37394.100000389047981&type=3&theater>

ในด้านพฤติกรรมการใช้เฟซบุ๊กของพ่อแม่ ตามงานวิจัยของ Ipsos Media CT และ Sound Research (Facebook IQ., 2016) ได้ศึกษาพฤติกรรม การใช้เฟซบุ๊กของกลุ่มพ่อแม่ทั่วโลก ซึ่งได้ผลการศึกษาที่น่าสนใจว่า พ่อแม่ที่มีลูกจะใช้เวลาบนเฟซบุ๊กมากกว่าคนที่ยังไม่มีลูกถึง 1.3 เท่า ประกอบกับงานวิจัยของ Facebook IQ พบว่า หลังจากที่มีลูก พ่อแม่จะใช้บริการเฟซบุ๊กมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการโพสต์รูปที่มากขึ้น 2.3 เท่า โพสต์วิดีโอมากขึ้น 2.9 เท่าและอัปเดตสถานะต่าง ๆ

เพิ่มขึ้นอีก 1.8 เท่า (ภาพที่ 1.7) ดังนั้น จึงน่าสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรมของพ่อแม่ในประเทศไทย เช่นเดียวกันว่า พ่อแม่มีแนวโน้มในการโพสต์รูปภาพ หรือทำกิจกรรมอื่น ๆ บนเฟซบุ๊กมากขึ้นตาม สถิติของงานวิจัยข้างต้นหรือไม่

Moms and dads overindex on Facebook activity

This is particularly true of new parents globally, who post:

ภาพที่ 1.7 พฤติกรรมการใช้เฟซบุ๊กของพ่อแม่ทั่วโลกหลังจากมีลูก

ที่มา: <http://insights.fb.com/2016/01/28/mobile-state-of-parenthood/>

การโพสต์รูปภาพบนเฟซบุ๊กเป็นกิจกรรมที่ได้รับความนิยมสูงสุดถึงร้อยละ 57 (อ้างอิงจาก ภาพที่ 1.1) เนื่องจากคุณลักษณะพิเศษในการโพสต์รูป กล่าวคือ ผู้ใช้สามารถอัปโหลด (Upload) รูปทีละรูป หรือทีละหลายรูป รวมถึงสร้างอัลบั้มรูปและจัดหมวดหมู่ได้ตามความต้องการ ทำให้ง่าย ต่อการเข้าถึงรูปภาพนั้น ๆ ในครั้งต่อไป ซึ่งการสร้างอัลบั้มรูปบนพื้นที่เฟซบุ๊กเปรียบเสมือนการ ล้างอัดรูปแล้วจัดเก็บรวบรวมไว้ในอัลบั้มรูปประจำบ้านอย่างในอดีต เพียงแต่พื้นที่บนเฟซบุ๊กสามารถ ทำได้สะดวกกว่า และสามารถเผยแพร่ไปยังผู้อื่นได้รวดเร็วกว่า อีกทั้งผู้ใช้อย่างยังสามารถเลือกได้ว่า ต้องการให้ใครเห็นหรือไม่เห็นรูปภาพหรืออัลบั้มรูปที่สร้างขึ้น และหากต้องการกลับไปแก้ไข รูปภาพที่โพสต์ไปแล้ว ก็สามารถทำได้ทุกที่ทุกเวลา ไม่ว่าจะเป็นการแก้ไขสถานที่ วันที่ แท็ก (Tag) ทิศทางองศาของภาพ เช่น ตะแคงภาพหรือกลับหัวภาพ รวมทั้งสามารถเลือกรูปภาพนั้นเป็นรูปภาพ ประจำตัว (Profile picture) หรือรูปภาพปก (Cover photo) และยังสามารถโยกย้ายรูปภาพไปมา ตามอัลบั้มที่ต้องการได้ หรือหากไม่ต้องการรูปภาพนั้นแล้วก็สามารถลบทิ้งได้เช่นกัน นอกจากนี้หาก ใช้งานเฟซบุ๊กผ่านสมาร์ตโฟนระบบ ios ผู้ใช้จะได้รับความพิเศษที่เพิ่มมากขึ้น เช่น การสร้างสไลด์โชว์ (Slideshow) โดยการนำรูปภาพมารวมกันและเพิ่มเสียงดนตรีประกอบเป็นคลิปสั้น ๆ เป็นต้น จากที่ กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าคุณลักษณะของเฟซบุ๊กมีความหลากหลายและความน่าตื่นตาตื่นใจที่ พื้นที่แบบเดิมอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้านไม่สามารถทำได้

ในทางกลับกัน ข้อเสียของการโพสต์รูปภาพบนเฟซบุ๊กก็มีมากมายเช่นกัน ดังงานวิจัย เรื่อง พฤติกรรมการใช้เฟซบุ๊กของผู้เข้ารับการอบรมโครงการอบรมครู กศน. การจัดการเรียนรู้โครงการ รุ่นที่ 2 (2555) ได้พบถึงข้อเสียของการใช้เฟซบุ๊กในหลายประเด็นด้วยกัน เช่น การเขียนข้อความ

ให้ร้ายต่อกัน การใช้ชีวิตในโลกอินเทอร์เน็ตจนหลงลืมชีวิตในความเป็นจริง อีกทั้งยังมีประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับการโพสต์รูปภาพ โดยกล่าวว่า การเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวทั้งหมดให้กับบุคคลภายนอกที่ไม่รู้จักดีพอ เช่น การโพสต์รูปภาพของครอบครัวหรือลูก อาจนำมาสู่ปัญหาการปลอมตัวหรือการหลอกลวงอื่น ๆ ที่คาดไม่ถึงได้ (โครงการการสำรวจพฤติกรรมการใช้ Facebook ของผู้เข้ารับโครงการอบรมครู กศน. การจัดการเรียนรู้โครงการ รุ่นที่ 2, 2555)

ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างเหตุการณ์จริงในต่างประเทศ ซึ่งเกิดขึ้นที่ประเทศเซอร์เบีย โดยมีผู้ร้าย 3 คน ซึ่งเป็นครอบครัวชาวฝรั่งเศส คือ Misel Sebastian, Sandrin Goren และ Kristel Eje เหตุเริ่มจากครอบครัวของคนร้ายได้เกิดปัญหาขึ้น เมื่อ Kristel ซึ่งเป็นลูกสาวกำลังจะหย่ากับสามี แต่สามีนั้นต้องการที่จะนำลูกไปดูแลเอง โดยทาง Kristel และครอบครัวเกิดความไม่พอใจขึ้น จากนั้นจึงได้วางแผนการค้นหาเด็กหญิงที่มีรูปลักษณ์คล้ายคลึงกับลูกสาวของ Kristel ผ่านทางเฟซบุ๊ก เพื่อที่จะลักพาตัวเด็กหญิงคนนี้มีมาตรการเฝ้าระวัง และแสดงให้เห็นว่าสามีของ Kristel นั้นไม่ใช่พ่อตัวจริง ซึ่งผู้เคราะห์ร้ายเป็นเด็กหญิงวัย 2 ปีชาวเซอร์เบียที่พ่อแม่ได้โพสต์รูปและความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ผ่านเฟซบุ๊ก เมื่อทางครอบครัวคนร้ายพบเห็นรูปภาพของเหยื่อ ก็ได้ติดตามและเดินทางไปยังเซอร์เบีย จนนำไปสู่การลักพาตัวในที่สุด แต่สุดท้ายแผนการนี้ก็ล้มเหลวเนื่องจากถูกตำรวจตามจับกุมได้ (Bosnia Today, 2015)

อีกเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้นในประเทศอังกฤษ เนื่องจากพ่อแม่บางรายได้โพสต์รูปลูกที่ไปเปลือยหรือกึ่งไปเปลือยบนเฟซบุ๊กของตนเอง ทำให้มีผู้ไม่หวังดีได้ขโมยรูปภาพเด็ก ๆ เหล่านั้นเพื่อนำไปเผยแพร่บนเว็บไซต์อนาจารของประเทศรัสเซีย ที่ส่วนใหญ่ถูกใช้โดยผู้ที่มีอารมณ์ทางเพศกับเด็ก (Paedophile) อีกทั้งยังพบหลายความคิดเห็นภายใต้รูปภาพของเด็ก ๆ ที่เป็นไปในทางเพศลามกอนาจาร ซึ่งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ทำให้หลาย ๆ ครอบครัวเกิดความวิตกกังวลเป็นอย่างมาก (The Telegraph, 2016)

จากตัวอย่างเหตุการณ์ไม่คาดฝันที่หยิบยกมานั้น ได้เกิดขึ้นเนื่องจากพื้นที่บนสื่อสังคมออนไลน์ถูกขยายออกไปมากกว่าที่คาดคิดไว้ และข้อมูลการสื่อสารสามารถแพร่กระจายออกไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วทุกมุมโลกอย่างรวดเร็ว ผู้วิจัยจึงอยากทราบถึงการใช้เฟซบุ๊กของพ่อแม่ว่า มีความเอาใจใส่หรือมีการตระหนักถึงความปลอดภัยในการโพสต์รูปลูกมากน้อยเพียงใด ยิ่งไปกว่านั้น วิธีที่พ่อแม่ชื่นชมความน่ารักของลูกโดยการโพสต์รูปผ่านเฟซบุ๊ก โดยเฉพาะรูปที่ลูกไม่ได้ใส่เสื้อผ้า (ไปเปลือย) หากได้โพสต์ในพื้นที่สาธารณะแล้ว นั้นหมายถึง บุคคลอื่นสามารถเข้าถึงรูปภาพได้ไม่เพียงเฉพาะญาติสนิทหรือคนรู้จักเท่านั้น ในโลกที่เต็มไปด้วยความหลากหลายมีคนที่จิตผิดปกติแฝงอยู่ หากคนเหล่านี้ได้เห็นรูปเด็กที่ไปเปลือย ก็อาจนำความอันตรายมาสู่ลูกหลานได้ เช่น สามารถเช็กข้อมูลว่าเรียนที่ไหน บ้านอยู่ที่ไหน ไปเที่ยวที่ไหน จากการที่พ่อแม่โพสต์รูปแล้วเช็กอินว่าขณะนี้ลูกกำลังทำอะไร อยู่ที่ไหนนั่นเอง อีกประการหนึ่งที่ไม่ควรโพสต์รูปไปของเด็กเพราะถือว่าเป็นเรื่องผิด

กฎหมาย ซึ่งในหลายประเทศมีกฎหมายข้อนี้อยู่ รวมถึงประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาที่มีกฎหมายกำกับเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจน ดังข้อความนี้ According to the National Coalition for the Protection of Children and Families, "Child pornography consists of photographs, videotapes, magazines, books, and films that depict children in sex acts, all of which are illegal." (Plato, 1999) ตามหลักสากลแล้วผู้ก่ออาชญากรรมกับเด็กจะถูกลงโทษหนักมากเป็นพิเศษการโพสต์รูปลามกเกี่ยวกับเด็กบนอินเทอร์เน็ตถือเป็นความผิดขั้นรุนแรง ไม่ว่าจะเด็กจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม

อีกมุมมองหนึ่งที่น่าสนใจคือ ในต่างประเทศได้ตระหนักถึงการละเมิดสิทธิเด็กและ มีกฎหมายออกมาเพื่อคุ้มครองสิทธิเด็กจากพฤติกรรมโพสต์รูปของพ่อแม่ ตัวอย่างเช่น ประเทศฝรั่งเศสได้ออกกฎหมายเพื่อป้องกันการโพสต์รูปลูกบนเฟซบุ๊กหรือสื่อออนไลน์อื่น ๆ โดยให้เหตุผลว่า อาจไม่ปลอดภัยต่อตัวลูก และเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องรักษาสีหน้าส่วนตัวของลูก ๆ ไว้ ซึ่งหากมีการโพสต์รูปลูกลงบนสื่อออนไลน์เกิดขึ้น ลูกมีสิทธิที่จะฟ้องร้องได้ในอนาคต ฐานละเมิดชีวิตส่วนตัวโดยไม่ขออนุญาต ต้องรับโทษจำคุก 1 ปีและปรับเป็นจำนวนเงิน 35,000 ปอนด์ หรือประมาณ 1.7 ล้านบาท และสามารถถูกเรียกเงินชดเชยได้ (โพสต์ทูเดย์, 2559) ทั้งนี้ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายในลักษณะที่กล่าวมาข้างต้น แต่ก็มีกลุ่มคนที่ต้องการปกป้องและคุ้มครองสิทธิเด็ก โดยมีนโยบายผลักดันให้รัฐบาลไทยเข้าร่วมเป็นสมาชิกพิธีสารของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ว่าด้วยการขายโสเภณีเด็กและสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็ก (Optional protocol to the convention on the rights of the child on the sale of children, child prostitution and child pornography) ตามพิธีสารนี้ ไม่ว่าจะเป็นการผลิต การแจกจ่าย การเผยแพร่ การส่งออก การเสนอ การขาย หรือการมีไว้ในครอบครองซึ่งสื่อลามกอนาจาร ล้วนเป็นการกระทำความผิดทางอาญาทั้งสิ้น (Tosak, 2555)

ทั้งนี้ ท่ามกลางความเป็นพลวัต (Dynamic) ในด้านการพัฒนาของสื่อที่ไม่หยุดยั้งจากการบอกเล่าเรื่องราวของลูกผ่านอัลบั้มรูปที่ถูกจัดวางอยู่ในห้องรับแขก ได้ขยายขยายพื้นที่มายังเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ขยายตัวกว้างขวางมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้ผู้คนได้ประยุกต์ใช้และทำกิจกรรมใหม่ ๆ บนสื่อใหม่อยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะเฟซบุ๊กที่มีจำนวนผู้ใช้มากที่สุดในประเทศไทย ซึ่งการโพสต์รูปลูกบนเฟซบุ๊ก ก็เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่เกิดขึ้นในยุคของการสื่อสารไร้พรมแดนนี้ จึงเกิดความน่าสนใจว่า พื้นที่เดิมอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้านมีความแตกต่างกับพื้นที่ใหม่อย่างการโพสต์รูปภาพบนเฟซบุ๊กอย่างไร และเมื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์อย่างเฟซบุ๊กมีทั้งข้อดีและข้อเสียอยู่ การตระหนักถึงข้อดีข้อเสียเหล่านี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากในการใช้สื่อใหม่อย่างปลอดภัย ผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจศึกษาถึงบทบาทการสื่อสารรูปลูกผ่านเฟซบุ๊ก ในแง่มุมของการตระหนักถึงภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้นได้เช่นเดียวกัน โดยแบ่งกลุ่มพ่อแม่ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มพ่อแม่ที่โพสต์รูปลูกโดยไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว กลุ่มพ่อแม่ที่โพสต์รูปลูกโดยตั้งค่าความเป็นส่วนตัว และกลุ่มพ่อแม่ที่ใช้เฟซบุ๊ก

แต่ไม่โพสต์รูปลูก ซึ่งจะศึกษาถึงการสื่อสารผ่านการโพสต์รูปลูกบนเฟซบุ๊กว่าเป็นอย่างไร พ่อแม่มีข้อพึงระมัดระวังในการโพสต์รูปลูกบนเฟซบุ๊กหรือไม่ อย่างไร นอกจากนี้ ในกลุ่มพ่อแม่ที่ไม่โพสต์รูปลูก จะทำการศึกษว่า เพราะเหตุใดถึงไม่โพสต์รูปลูกบนเฟซบุ๊ก และได้มีการบอกเล่าเรื่องราวของลูกผ่านช่องทางอื่นหรือไม่ อย่างไร เพื่อนำข้อมูลทั้งหมดมาเปรียบเทียบทำความเข้าใจในเรื่องบทบาทการสื่อสารรูปลูกผ่านเฟซบุ๊กของพ่อแม่ในยุคปัจจุบัน โดยหวังว่าข้อมูลที่ได้จะสามารถนำไปเผยแพร่เป็นมุมมองใหม่ หรือหากในอนาคตสังคมเกิดการตระหนักถึงผลกระทบจากการโพสต์รูปลูกบนเฟซบุ๊ก ข้อมูลนี้จะนำไปสู่ความเข้าใจและมีการวางแผนพัฒนาป้องกันแก้ไขได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

1.2 ปัญหานำวิจัย

1. การบอกเล่าเรื่องราวของลูกผ่านพื้นที่เดิมอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้านกับการบอกเล่าเรื่องราวผ่านพื้นที่ใหม่อย่างการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊ก มีความแตกต่างกันอย่างไร
2. พ่อแม่มีการสื่อสารผ่านรูปลูกเพื่อบอกเล่าเรื่องราวของลูกอย่างไรและเหตุผลของการบอกเล่าเรื่องราวของลูกผ่านเฟซบุ๊กคือ อะไร
3. ข้อพึงระมัดระวังของพ่อแม่ในการสื่อสารผ่านรูปลูกให้ปลอดภัยเป็นอย่างไร และเพราะอะไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความแตกต่างของการบอกเล่าเรื่องราวของลูกผ่านพื้นที่เดิมอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้านกับการบอกเล่าเรื่องราวผ่านพื้นที่ใหม่อย่างการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊ก
2. เพื่อศึกษาการบอกเล่าเรื่องราวที่สื่อสารผ่านรูปลูกและเหตุผลของพ่อแม่ในการใช้เฟซบุ๊กเพื่อบอกเล่าเรื่องราวของลูก
3. เพื่อศึกษาข้อพึงระมัดระวังของพ่อแม่ในการสื่อสารผ่านรูปลูกให้ปลอดภัย

1.4 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษารั้งนี้เป็นการทำความเข้าใจถึงการตระหนักต่อภัยอันตรายจากการสื่อสารรูปลูกผ่านเฟซบุ๊ก ซึ่งกลุ่มเป้าหมายคือ กลุ่มพ่อแม่ที่มีบัญชีเฟซบุ๊ก และอาศัยอยู่ในประเทศไทย ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยแบ่งกลุ่มพ่อแม่ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มพ่อแม่ที่โพสต์รูปลูกโดยไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว กลุ่มพ่อแม่ที่โพสต์รูปลูกโดยตั้งค่า

ความเป็นส่วนตัว และกลุ่มพ่อแม่ที่ใช้เฟซบุ๊กแต่ไม่โพสต์รูปลูก ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าจะได้รับคำตอบจากการสัมภาษณ์ในด้านการตระหนักและคามระมัดระวังในการใช้เฟซบุ๊กที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่มตัวอย่างที่หยิบยกมา อีกทั้งใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) เพื่อศึกษาข้อมูลรูปภาพลูกที่พ่อแม่โพสต์บนเฟซบุ๊ก โดยช่วงเวลาที่ทำการศึกษาข้อมูลรูปภาพลูกที่พ่อแม่โพสต์บนเฟซบุ๊ก คือ ระหว่างวันที่ 25 ธันวาคม 2558 - 10 เมษายน 2559

1.5 นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

1. อัลบั้มรูปประจำบ้าน

หนังสือภาพบันทึกเหตุการณ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ในการจัดเก็บรวบรวมรูปภาพที่ผ่านการล้างอัดรูป ไม่ว่าจะเป็นรูปภาพจากกล้องฟิล์มหรือกล้องดิจิทัล โดยส่วนใหญ่จะถูกจัดวางอยู่ในห้องรับแขกหรือตู้หนังสือ เพื่อพร้อมต่อการหยิบมาแบ่งปันความทรงจำกับญาติมิตรหรือแขกที่มาเยี่ยมเยียนบ้าน

2. เฟซบุ๊ก

พื้นที่บริการบนอินเทอร์เน็ต ที่ทำให้ผู้ใช้สามารถติดต่อสื่อสารและร่วมทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหรือหลาย ๆ กิจกรรมกับผู้ใช้เฟซบุ๊กคนอื่น ๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นการตั้งประเด็นถามตอบในเรื่องที่สนใจ แบ่งปันรูปภาพ แบ่งปันคลิปวิดีโอ เขียนบทความ แชทคุยกันแบบสด ๆ เล่นเกมส์แบบเป็นกลุ่ม และสามารถทำกิจกรรมอื่น ๆ ผ่านแอปพลิเคชันเสริม (Applications) ที่มีอยู่อย่างมากมาย ซึ่งแอปพลิเคชันดังกล่าวได้ถูกพัฒนาเข้ามาเพิ่มเติมอยู่เรื่อย ๆ

ในการศึกษาครั้งนี้จะกล่าวถึงเฟซบุ๊กว่าเป็นพื้นที่ที่ให้บริการพ่อแม่ในการโพสต์รูปลูก กล่าวคือ การที่พ่อแม่นำรูปภาพที่มีความเกี่ยวข้องกับลูกของตน เผยแพร่ลงบนพื้นที่นี้ เพื่อบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับลูก บันทึกรูปภาพจัดเก็บเป็นอัลบั้มออนไลน์ หรือเผยแพร่ให้ญาติหรือคนรู้จักได้รับชม อีกทั้งเป็นพื้นที่จัดเก็บรูปภาพสำหรับครอบครัวหรือลูก เพื่อย้อนกลับมาดูความทรงจำในอดีต เช่น รูปเมื่อลูกรมีฟันซี่แรก รูปวันแรกที่ลูกสามารถปั่นจักรยานสองล้อได้ เป็นต้น

3. การสื่อสารรูปลูก

การจัดวางองค์ประกอบของรูป การแต่งรูป การบอกเล่าเรื่องราวภายใต้รูปภาพลูกผ่านช่องทางต่าง ๆ ไปยังผู้รับสาร ไม่ว่าจะเป็นภาพถ่ายจากกล้องฟิล์มหรือการโพสต์รูปลูกบนเฟซบุ๊ก เพื่อให้ญาติหรือเพื่อน ๆ ได้ติดตามเรื่องราวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับลูกของตน

4. การตั้งค่าความเป็นส่วนตัว

การตั้งค่าเพื่อกำหนดว่าใครสามารถเข้าถึงข้อมูลของผู้ใช้เฟซบุ๊กได้บ้าง ไม่ว่าจะเป็นข้อความ รูปภาพ หรือวิดีโอที่ผู้ใช้โพสต์บนเฟซบุ๊ก เช่น การตั้งค่าเฉพาะเพื่อน (Friends) หรือครอบครัวเท่านั้น (Family) ที่สามารถเข้าถึงข้อมูลผู้ใช้ได้ เป็นต้น

5. การไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว

การที่ผู้ใช้เฟซบุ๊กอนุญาตให้ทุกคนที่ใช้เฟซบุ๊กเช่นเดียวกัน สามารถเข้าถึงข้อมูลของตนได้ ไม่ว่าจะเป็นข้อความ รูปภาพ หรือวิดีโอที่ผู้ใช้โพสต์บนเฟซบุ๊ก โดยค่าที่ถูกตั้งไว้จะเป็นสาธารณะ (Public)

6. ข้อพึงระมัดระวังในการโพสต์รูปลูก

สิ่งที่พ่อแม่กำหนดขึ้นมาล่วงหน้า เพื่อลดหรือควบคุมผลกระทบในทางลบที่อาจเกิดขึ้นได้จากการโพสต์รูปลูกบนเฟซบุ๊ก เช่น การที่พ่อแม่ไม่โพสต์รูปไปเปลี่ยนของลูก เป็นต้น

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงการสื่อสารผ่านการโพสต์รูปลูกของพ่อแม่ที่ควรให้ความสนใจและทราบถึงความระมัดระวังในการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์อย่างเหมาะสม
2. สามารถนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการใช้สื่อใหม่ให้มีความปลอดภัย
3. ทำให้ตรวจสอบได้ว่าแนวคิดและทฤษฎีในการสื่อสารที่เคยใช้กับสื่อกระแสหลักยังคงมีศักยภาพที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ในสื่อใหม่ได้

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการสื่อสารรูลูกผ่านเฟซบุ๊ก” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับภาพถ่าย
2. แนวคิดเกี่ยวกับเวลาและพื้นที่ในสื่อ
3. ทฤษฎีเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นตัวกำหนด (Communication technology determinism) และทฤษฎีสังคมข่าวสาร (Information Society)
4. ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) และทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ (Uses and Gratifications)
5. แนวคิดการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy)
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับภาพถ่าย

ต่อสิต กลีบบัว (2553) ได้ทำการศึกษาไว้ว่า ภาพถ่ายคือ สิ่งที่บันทึกเพื่อเล่าเหตุการณ์ ให้แก่บุคคลอื่นที่ไม่ได้ประสบเหตุการณ์นั้นด้วยตนเอง เนื่องจากการเก็บรักษาระบบข้อมูลภายใน ตัวมนุษย์มีข้อจำกัด กล่าวคือ ถึงแม้ว่ามนุษย์สามารถมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี แต่มนุษย์ไม่สามารถเก็บรักษาสิ่งที่มองเห็นได้นาน (Schroeder, 2002, อ้างถึงใน ต่อสิต กลีบบัว, 2553) ไม่สามารถดูซ้ำได้ตามความต้องการ ภาพที่เคยมองเห็นก็จะสูญสลายไปตามกาลเวลา อีกทั้งความทรงจำยังเป็นสิ่งที่อยู่ภายในของแต่ละบุคคล ที่ผู้อื่นไม่สามารถเข้าถึงและมองเห็นได้ ดังนั้น มนุษย์จึงแสวงหาวิธีการเพื่อเก็บรักษาภาพด้วยการบันทึกไว้ในเครื่องมือต่าง ๆ ที่มีความคงทนถาวรมากกว่า ความทรงจำของตัวเอง และสิ่งที่ถูกบันทึกจะต้องทำให้ผู้อื่นสามารถมองเห็นภาพนั้นด้วย

ภาพถ่ายยังทำหน้าที่เหมือนเป็นสมุดบันทึกทางอารมณ์ ความรู้สึกต่าง ๆ ของผู้คนที่ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ Coleman ที่พูดถึงการทำหน้าที่ของภาพถ่ายว่า แท้จริงแล้วบทบาทหน้าที่ของภาพถ่ายก็คือ การทำให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะป็นรูปธรรม (ทัศนียภาพ วิถีทัศน์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ฯลฯ) หรือนามธรรม (อารมณ์ ความรู้สึก ความประทับใจ ความสนุกสนาน ฯลฯ) ได้ปรากฏขึ้นแก่สายตา

“The real work of photography is “making things look, deciding how a thing should appear in an image” (Schroeder, 2002, อ้างถึงใน ต่อสิต กลีบบัว, 2553)

ภาพถ่ายจึงเปรียบเสมือนสมุดบันทึกแห่งชีวิตของผู้คน (ภาพเด็กทารกแรกเกิด ภาพถ่ายครอบครัว ภาพเลี้ยงฉลองวันเกิด ภาพรับปริญญา ภาพงานแต่งงาน ภาพงานศพ ฯลฯ) ที่สามารถย้อนกลับมาชื่นชมและสัมผัสกับเหตุการณ์แห่งชีวิตที่ถูกบันทึกไว้ได้ตลอดเวลา

ทั้งนี้ ภาพถ่ายจึงเป็นการสื่อสารด้วยภาพรูปแบบหนึ่ง และเป็นช่องทางการสื่อสารที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์เป็นอย่างมาก ดังคำกล่าวที่ว่า “ภาพหนึ่งภาพมีความหมายมากกว่าหนึ่งพันคำ” คำกล่าวนี้ เป็นคำกล่าวที่แสดงให้เห็นว่าภาพถ่ายสามารถพูดแทนและกำหนดการรับรู้ของผู้คนได้ นั่นคือ

- ภาพถ่ายสามารถกำหนดให้เห็น หรือไม่เห็นสิ่งใดได้ จากการจัดวางองค์ประกอบภายในภาพ ดังนั้น เหตุการณ์หรือสถานที่เดียวกัน ผู้ถ่ายภาพสองคนจึงบอกเล่าเรื่องราวที่แตกต่างกันออกไปได้

- ภาพถ่ายสามารถกำหนดได้ว่า จะให้เห็นภาพอย่างไร และเห็นภาพแค่ไหน ภาพถ่ายจึงมีอิทธิพลต่อการรับรู้และการจดจำมากกว่าสื่อประเภทอื่น ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือให้เกิดขึ้นได้ดี ดังคำกล่าวที่ว่า “สิบปากว่า ไม่เท่าตาเห็น”

- ภาพถ่ายสามารถก่อให้เกิดอารมณ์ ความรู้สึกต่าง ๆ และสามารถสร้างให้คนเราเกิดจินตนาการต่อไปได้ อันเนื่องมาจากการที่ภาพถ่ายเป็นสื่อที่สามารถสื่อสารได้ด้วยตัวของมันเองได้อย่างรวดเร็ว และไม่เรียกร้องความสามารถในด้านการอ่านเหมือนสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทอื่น ๆ ภาพถ่ายจึงเป็นภาษาสากลที่คนทุกชาติ ทุกภาษา สามารถเข้าใจได้ตรงกัน ไม่มีขีดจำกัดของความเข้าใจ ไม่เลือกเพศ วัย ชาติ ภาษา

ด้วยคุณลักษณะที่โดดเด่นและหลากหลายของภาพถ่าย ภาพถ่ายจึงถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในทุกวงการ ไม่ว่าจะเป็นวงการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ และการเมือง โดยผ่านช่องทางสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ หรือแม้กระทั่งสื่อใหม่อย่างเพชบุรีในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศนี้

การจัดองค์ประกอบภาพ

1. ทิศทางกล้อง (Camera direction)

ทิศทางกล้อง หมายถึง ทิศทางที่ผู้ถ่ายจะตั้งกล้อง โดยหันหน้ากล้องเข้าหาสิ่งที่ถ่าย (Subject) ในลักษณะใด ที่จะทำให้ภาพมีความงาม น่าสนใจ สื่อความหรือนำเสนอเรื่องราวได้ถูกต้อง สมจริง กล่าวได้ว่าทิศทางกล้องคือส่วนหนึ่งของมุมมองหรือมุมมองกล้อง ซึ่งทิศทางกล้องที่นิยมถ่ายทำโดยทั่วไปแล้วมีอยู่ 3 ทิศทาง คือ

1.1 ทางตรง

การตั้งกล้องทางด้านหน้าหรือหันกล้องเข้าหาสิ่งที่ถ่ายโดยตรง หากมองภาพในลักษณะนี้ ถ้าเป็นสิ่งก่อสร้างหรืออาคารสถานที่ จะบ่งบอกถึงองค์ประกอบทั้งหมดของสิ่งนั้น หากเป็นภาพบุคคล ก็จะบ่งบอกถึงรายละเอียดทั้งหมดที่จะถ่ายทอดเรื่องราวหรือสื่อความให้รู้ว่าหน้าตา

เป็นอย่างไร การจัดองค์ประกอบจะจัดแบ่งที่ว่างหรือช่องว่างที่เรียกว่า ช่องไฟ (Space) ด้านซ้าย-ขวา ให้ว่างเท่า ๆ กัน

ภาพที่ 2.1 ภาพถ่ายทางตรง

ที่มา: http://www.edu.nu.ac.th/wbi/composition/look_photo.html

1.2 ทางด้านซ้ายมือของสิ่งที่ถ่าย

การตั้งกล้องที่หันกล้องเข้าหาสิ่งที่ถ่ายทางด้านซ้ายมือของสิ่งนั้น การจัดองค์ประกอบของภาพเพื่อให้ภาพเกิดความสมดุล จะต้องเปิดช่องว่างหรือช่องไฟ (Space) ด้านหน้าของภาพ หรือทิศทางด้านหน้าที่บุคคลนั้นหันหน้าออกไปให้กว้างกว่าด้านหลัง

ภาพที่ 2.2 ภาพถ่ายทางด้านซ้ายมือ

ที่มา: http://www.edu.nu.ac.th/wbi/composition/look_photo.html

1.3 ทางด้านขวามือของสิ่งที่ถ่าย

การตั้งกล้องเข้าหาสิ่งที่ถ่ายทางด้านขวามือ จะคล้ายกับการตั้งกล้องทางด้านซ้ายมือ การจัดองค์ประกอบจะต้องเปิดช่องว่างหรือเว้นช่องว่างด้านหน้าของภาพให้กว้างกว่าด้านหลัง เพราะสายตาและทิศทางที่บุคคลนั้นหันหน้าไปจะนำสายตาและถ่วงน้ำหนัก ทำให้ภาพเกิดความสมดุล

ภาพที่ 2.3 ภาพถ่ายทางด้านขวามือ

ที่มา: http://www.edu.nu.ac.th/wbi/composition/look_photo.html

นอกจากนี้ ในการพิจารณาว่าจะมองภาพทิศทางใดนั้น โดยปกติจะมีอยู่ 3 ทิศทางดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น นอกจากว่าผู้ถ่ายมีเจตนาหรือต้องการแสดงความคิดสร้างสรรค์ ลีลาของการนำเสนอ อาจจะเล่นมุมมองเป็นลักษณะแปลกตาก็ย่อมทำได้ บางครั้งอาจจะถ่ายภาพจากด้านหลังของสิ่งนั้น ๆ หรือถ่ายภาพให้เห็นเป็นเงาดำ หากต้องการเน้นเพียงเฉพาะรูปร่าง (Shape) ซึ่งสามารถสื่อความหมายได้เช่นเดียวกัน ทั้งนี้ไม่ได้มีกฎเกณฑ์ที่ระบุไว้ตายตัว

ภาพที่ 2.4 ภาพถ่ายเงาดำ

ที่มา: <https://lulumusing.wordpress.com/2014/03/27/13028/>

2. ระดับของกล้องหรือมุมกล้อง (Camera angle)

ระดับของกล้อง หมายถึง ระดับสูง-ต่ำในการตั้งกล้องถ่าย เมื่อเทียบกับสิ่งที่ถูกถ่าย การตั้งกล้องในระดับต่าง ๆ จะสื่อความหมายและถ่ายทอดความรู้สึกที่ได้จากรูปภาพแตกต่างกัน โดยปกติแล้วการตั้งกล้องจะตั้งได้ 3 ระดับ

2.1 ระดับตา (Eye level)

การตั้งกล้องถ่ายระดับตาคือ การตั้งกล้องถ่ายภาพให้ได้ภาพออกมาเป็นภาพปกติธรรมดา เหมือนดังเช่นเรามองเห็นภาพหรือคนทั่วไปมองเห็นสิ่งใด ๆ ในสภาพที่เป็นจริง ด้วยเหตุนี้การตั้งกล้องระดับตาก็คือ การยืนถ่ายภาพตามปกติ ให้ได้เท่ากับระดับสายตาของผู้ถ่าย มักจะใช้ในกรณีถ่ายภาพทั่วไป ๆ ไป ภาพวิวทิวทัศน์ ภาพอาคารบ้านเรือน ภาพกลุ่มบุคคล ซึ่งเป็นการนำเสนอภาพให้สมจริง บ่งบอกถึงสภาพความเป็นจริงของสิ่งนั้น ๆ

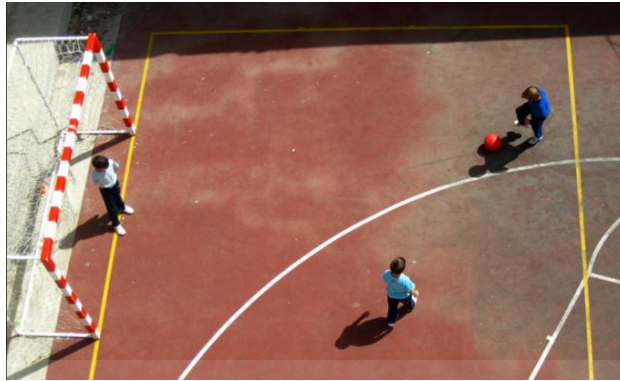

ภาพที่ 2.5 ภาพถ่ายระดับสายตา

ที่มา: <http://wiseam11.blogspot.com/2013/01/2556.html>

2.2 ระดับสูง (High level)

การตั้งกล้องถ่ายในระดับสูงคือ การตั้งกล้องหรือการถ่ายทำที่ผู้ถ่ายอยู่สูงกว่าสิ่งที่ถ่าย ลักษณะการถ่ายทำจึงต้องก้มกล้องถ่าย ด้วยเหตุนี้จะสามารถถ่ายภาพได้กว้างไกล เหมาะอย่างยิ่งที่จะถ่ายอาณาบริเวณเพื่อให้เห็นความกว้างไกล แต่ถ้าเป็นวัตถุหรือบุคคล หากถ่ายทำระดับสูงกว่าจะได้ภาพที่ให้ความรู้สึกย่อ สัดส่วนของภาพก็จะมีโอกาสผิดเพี้ยนจากความเป็นจริงได้

ภาพที่ 2.6 ภาพถ่ายระดับสูง

ที่มา: <http://camperissimo.de/dubrovnik-120411/>

2.3 ระดับต่ำ (Low level)

การตั้งกล้องถ่ายในระดับต่ำคือ การตั้งกล้องหรือการถ่ายทำที่ผู้ถ่ายอยู่ต่ำกว่าสิ่งที่ถ่าย ลักษณะการถ่ายทำจึงเป็นการเงยกล้องขึ้นจากสภาพปกติ ภาพที่ได้จึงแปลกไปจากภาพที่ถ่ายในระดับสายตา เพราะภาพจะให้ความรู้สึกที่ยิ่งใหญ่ โอ้อ่า ถ้าเป็นการถ่ายบุคคลจะรู้สึกว่าคุณคนนั้นดูสง่าผ่าเผยมากขึ้น

ภาพที่ 2.7 ภาพถ่ายระดับต่ำ

ที่มา: <http://www.gettyimages.com/detail/photo/below-view-of-happy-children-running-during-spring-royalty-free-image/486981166>

3. ระยะห่างของกล้อง (Camera distance)

ระยะห่างของกล้อง หมายถึง ช่วงระยะที่ผู้ถ่ายอยู่ห่างจากสิ่งที่ถ่าย ถ้าหากช่วงระยะห่างจากสิ่งที่ถ่ายแตกต่างกันมาก ก็จะมีผลต่อขนาดของภาพที่ได้แตกต่างกัน ขนาดของภาพจะมีส่วนสัมพันธ์กับระยะห่างของกล้องในการถ่ายทำแต่ละครั้ง ดังต่อไปนี้

3.1 ระยะไกล (Long shot)

ภาพบุคคลที่ถ่ายทำให้เห็นเต็มตัว หรือภาพบุคคลหลาย ๆ คน ซึ่งการถ่ายทำลักษณะนี้ผู้ถ่ายจะตั้งกล้องห่างจากบุคคลในระยะที่เกินกว่า 4 เมตร

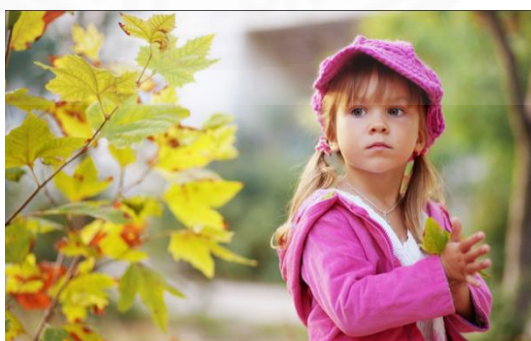

ภาพที่ 2.8 ภาพถ่ายระยะไกล

ที่มา: <http://www.winsperskickboxing.com/2015/02/19/how-to-keep-your-child-healthy-and-happy/>

3.2 ระยะกลาง (Medium shot)

ภาพบุคคลที่ไม่ได้แสดงให้เห็นทั้งเรือนร่างเหมือนภาพถ่ายระยะไกล แต่เป็นภาพบุคคลที่ถ่ายประมาณครึ่งตัว ไม่ว่าจะถ่ายจากทิศทางไหนก็ตาม

ภาพที่ 2.9 ภาพถ่ายระยะกลาง

ที่มา: http://wallpaperbeta.com/little_girl_child_children_and_childhood_sad_hd-wallpaper-357093/

3.3 ระยะใกล้ (Close-up shot)

ภาพที่ถ่ายในระยะใกล้ ผู้ถ่ายจะตั้งกล้องห่างจากบุคคลในระยะใกล้กว่า 3 เมตร

ภาพที่ 2.10 ภาพถ่ายระยะใกล้

ที่มา: <http://www.innovativeinterventionsnj.com/about/>

จากแนวคิดเกี่ยวกับภาพถ่าย ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงคุณลักษณะและศักยภาพของภาพถ่าย ซึ่งใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษาถึง “บทบาทการสื่อสารรูปถูกผ่านเฟซบุ๊ก” โดยทำความเข้าใจพ่อแม่ ในมุมมองการใช้ประโยชน์จากคุณลักษณะของรูปภาพและการคัดเลือกประเภทของรูปภาพก่อนตัดสินใจโพสต์ รวมถึงการจัดวางองค์ประกอบภาพว่า พ่อแม่มีความต้องการที่จะสื่อความหมายอย่างไร แต่อย่างไรก็ตาม พ่อแม่โดยส่วนใหญ่ซึ่งเป็นบุคคลทั่วไป อาจไม่มีความรู้ทางเทคนิคในเรื่องการจัดวางองค์ประกอบภาพอย่างช่างภาพมืออาชีพ ซึ่งการสื่อสารอาจไม่ได้ยึดหลักที่ตายตัวตามเทคนิคการถ่ายภาพดังที่ได้หยิบยกมาข้างต้น ทั้งนี้การสื่อสารของพ่อแม่ในแต่ละรูปภาพอาจบอกผ่านเป็นเรื่องราวหรือเรื่องเล่าที่เกิดขึ้นภายใต้รูปภาพเหล่านั้นได้เช่นเดียวกัน

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับเวลาและพื้นที่ในสื่อ

กาญจนา แก้วเทพ (2544) ได้ทำการศึกษาไว้ว่า กลุ่มนักทฤษฎีที่มีความสนใจเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสื่อประเภทต่าง ๆ กับมิติเรื่องเวลา (Time) และพื้นที่ (Space) นั้น ได้แก่ กลุ่ม “Media theorist” แนวคิดหลักของกลุ่ม Media theorists คือ ในสื่อแต่ละประเภทต่างมีมิติด้านเวลาและพื้นที่ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ความโน้มเอียงในแง่เวลาและพื้นที่ของสื่อหรือการสื่อสารแต่ละประเภท เช่น หนังสือพิมพ์เป็นสื่อที่ต้องการพื้นที่ ในขณะที่โทรทัศน์และวิทยุเป็นสื่อที่ใช้เวลาเป็นต้น ความโน้มเอียงของสื่อเหล่านั้นเกิดมาจากการควบคุมเวลาและพื้นที่ที่แตกต่างกัน เช่น

1) สื่อแบบ Time bias การสลักตัวอักษรลงบนแผ่นหินนั้น ต้องใช้เวลายาวนานอย่างมาก แต่เมื่อสลักลงไปแล้วก็就会有ความทนทานยาวนานเช่นกัน แผ่นหินที่หนักนั้นทำให้เคลื่อนย้ายได้ลำบาก ลักษณะของสื่อแบบนี้จึงเหมาะกับสังคมที่มีขนาดเล็ก (มีอาณาเขตแคบ) และเป็นสังคมที่มีความมั่นคงในแง่กาลเวลา

2) สื่อแบบ Space bias เมื่อโรมันค้นพบการผลิตกระดาษปาปิรุส (เรียนรู้จากอียิปต์) ซึ่งเป็นสื่อที่มีลักษณะเบา กินเวลาน้อยในการจารึก ความเบาของกระดาษทำให้เคลื่อนย้ายได้ในบริเวณที่กว้างขวาง และมีผลทำให้โรมันสามารถขยายอาณาจักรออกไป ซึ่งกระดาษปาปิรุสทำให้สังคมโรมันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

กล่าวได้ว่า เมื่อเทคโนโลยีในการสื่อสารเปลี่ยนแปลงไป จะส่งผลกระทบต่อสำนึกของผู้คนในเรื่องเวลาและพื้นที่ รวมถึงมีผลโดยตรงต่อประสบการณ์การรับรู้ของมนุษย์ (Human perception) (Carey, 1989, อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน, 2551) ตัวอย่างเช่น การเกิดขึ้นของเทคโนโลยีภาพถ่าย ที่ติดตั้งสำนึกใหม่ของคนในเรื่องการมีอยู่และหายไป (Presence and Absence) ในห้วงเวลาหนึ่ง ๆ และพื้นที่หนึ่ง ๆ กล่าวคือ เมื่อมนุษย์เริ่มมีการบันทึกเป็นภาพถ่ายนั้น ถึงแม้ว่าเราจะปรากฏตัวอยู่ในเวลาหนึ่งและพื้นที่หนึ่ง แต่ภาพก็สามารถทำให้เราไปประจักษ์อยู่ต่อหน้าผู้อื่นอีกหลายคนที่จะอยู่ในช่วงเวลาและสถานที่ที่แตกต่างกัน โดยที่เราไม่ต้องไปอยู่ ณ ที่นั้นจริง ๆ นอกจากนี้ เทคโนโลยีภาพถ่ายยังช่วยขยายประสบการณ์การรับรู้ และทำให้มนุษย์สามารถเห็นในสิ่งที่ไม่ได้สัมผัสได้โดยตรง เช่น ได้เห็นรูปแต่ละช่วงวัยของลูก ๆ หลาน ๆ ผ่านเพชฌัญญู ถึงแม้จะอยู่ห่างกันคนละซีกโลก ฯลฯ

นอกจากนี้ แนวคิดพื้นฐานของ McLuhan กล่าวว่า สื่อทุกชนิด (Media) ได้ขยายประสบการณ์ด้านการรับรู้ของมนุษย์ (Extension of experience) ยกตัวอย่างเช่น จดหมายทำให้มนุษย์สามารถสื่อสารไปยังพื้นที่ที่ห่างไกลในรูปแบบอักษร โทรศัพททำให้สื่อสารระหว่างกันได้ในรูปแบบเสียง โทรทัศน์ทำให้มองเห็นและได้ยิน จนเกือบจะสัมผัสกับเรื่องราวต่าง ๆ ได้จริง และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ได้ขยายประสบการณ์ของมนุษย์ออกไปอย่างมาก จนทำมนุษย์สามารถรับรู้เรื่องราวที่เหนือก็ได้ภายในเสี้ยววินาที เทคโนโลยีในการถ่ายทอดสดผ่านระบบดาวเทียมทำให้มนุษย์ที่อยู่ห่างกันไม่ว่าจะพื้นที่ใดในโลก ได้เห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กันในช่วงเวลาจริง (Real time) อย่างแทบไม่น่าเชื่อ การพัฒนาของเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้ข้อจำกัดในด้านระยะทางและกาลเวลากลายเป็นเรื่องที่ไร้ความหมาย เพราะไม่อาจปิดกั้นประสบการณ์ของมนุษย์ได้อีกต่อไปแล้ว (กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน, 2551)

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับเวลาและพื้นที่ในสื่อ มาทำการศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอัลบั้มรูปประจำบ้าน (สื่อเก่า) ที่มีขนาด มีน้ำหนัก ต้องอาศัยพื้นที่ทางกายภาพในการจัดเก็บ และเมื่อถึงเวลาหนึ่งรูปภาพในอัลบั้มนั้นก็ยังสามารถเสื่อมไปตามกาลเวลาได้ อีกทั้ง

การเคลื่อนย้ายอัลบั้มไปยังพื้นที่ต่าง ๆ รวมไปถึงการล้างอัดรูป ซึ่งจะกินเวลามากกว่าการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊ก (สื่อใหม่) ที่ข้อมูลถูกจัดเก็บในรูปแบบดิจิทัล เมื่อโพสต์รูปก็สามารถทำให้รูปภาพนั้นปรากฏอยู่บนอินเทอร์เน็ตที่แพร่กระจายไปทั่วโลกได้อย่างรวดเร็ว ไม่มีข้อจำกัดทั้งด้านเวลาและพื้นที่ อีกทั้งการสื่อสารนั้นไม่จำเป็นต้องมี “กายภาพ” ไปประกอบด้วยเสมอไป กล่าวคือ ผู้ส่งสารนั้นไม่จำเป็นต้องไปปรากฏตัวด้วยตนเอง

กล่าวได้ว่า สื่อแต่ละชนิดนั้นสามารถสร้างผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับ “เวลาและพื้นที่” ของบุคคลและสังคมให้เปลี่ยนแปลงไปได้ แนวคิดดังกล่าวทำให้นักคิดกลุ่มนี้ถูกเรียกว่าเป็นพวก Communication technology determinism (กาญจนา แก้วเทพ, 2544) ดังที่จะกล่าวต่อไป

2.3 ทฤษฎีเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นตัวกำหนด (Communication Technology Determinism) และทฤษฎีสังคมข่าวสาร (Information Society)

สำหรับนักทฤษฎีในกลุ่มเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นตัวกำหนดที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้จะเป็นนักวิชาการด้านการสื่อสารที่สนใจการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีทางการสื่อสารที่มีผลกระทบต่อสังคมและปัจเจกบุคคล โดยแบ่งออกเป็น 2 แนวคิดคือ แนวคิดของ Innis และแนวคิดของ McLuhan ดังต่อไปนี้

แนวคิดของ Innis

กาญจนา แก้วเทพ (2554) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดนี้ไว้ว่า Innis ได้แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างอารยธรรมของสังคมกับแบบวิถีของการสื่อสาร (Modes of communication) ที่เคยมีมาในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ ตัวอย่างเช่น เมื่อมีการเปลี่ยนเทคโนโลยีการบันทึกจาก “แผ่นหิน” มาเป็นการบันทึกบน “กระดาษปาปิรุส” อำนาจทางการเมืองและการปกครองก็ได้เปลี่ยนมือจากกษัตริย์มาเป็นกลุ่มพระและนักบวช หรือในกรณีของสังคมกรีก เมื่อเทคโนโลยีการสื่อสารยังเป็นระบบปากต่อปาก (Oral communication) บวกผสมกับระบบตัวเขียนที่ยังไม่มีมาตรฐานแน่นอน และใช้การคัดลอก ทำให้พระและนักบวชสามารถผูกขาดระบบการอบรมบ่มเพาะสมาชิกในสังคมได้ แต่เมื่อเกิดระบบการพิมพ์จากกลุ่มสื่อมวลชน การผูกขาดนี้ก็ล่มสลายไป เป็นต้น

Innis ยังได้พิสูจน์ให้เห็นอีกว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างแบบวิถีของการสื่อสารกับโครงสร้างอำนาจในสังคมด้วย (Structure of power) จากการศึกษาประวัติศาสตร์การสื่อสารของสังคมโบราณ ในยุคก่อนจะมีการเขียน กลุ่มผู้ปกครองจะใช้การพูดเสวนา (Dialogue) เป็นรูปแบบหลักของวาทกรรมสาธารณะ (Public discourse) และการแสดงอำนาจทางการเมือง (Political authority) แต่หลังจากที่มีการก่อตั้งจักรวรรดิ (Empire) ขึ้นมา กลุ่มผู้ปกครองจะใช้รูปแบบการเขียน (Written) เป็นรูปแบบหลักในเรื่องการเมืองการปกครอง และเมื่อได้มีการค้นพบวัสดุใหม่คือ กระดาษที่มี

น้ำหนักเบา ทำให้พกพาเคลื่อนย้ายได้ และยังมีความทนทาน บรรดาจักรวรรดิต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็ นอียิปต์ กรีก โดยเฉพาะโรมันต่างสามารถขยายอำนาจการปกครองจากศูนย์กลางออกไปอย่าง กว้างขวางได้ อันเนื่องมาจากวัฒนธรรมการเขียน การผลิตตัวอักษรแบบโรมัน การสร้างขนบ (Tradition) วิธีการใช้เอกสารของทางการ การมีตราเครื่องหมายต่าง ๆ เป็นต้น

เมื่อเทคโนโลยีทางการสื่อสารเกิดการเปลี่ยนแปลงปฏิวัติอีกครั้งหนึ่งจากการเขียนมา เป็นการพิมพ์ เทคนิคการพิมพ์ได้ส่งผลสะท้อนให้เกิดการทำลายอำนาจของระบบราชการจาก ศูนย์กลางแบบจักรวรรดิ (Bureaucracy) เทคโนโลยีแบบใหม่นี้ได้โค่นล้มความคิดเรื่องจักรวรรดิ และสร้าง แนวคิดใหม่เรื่อง “ชาติ” (Nation) การส่งเสริมสิทธิส่วนบุคคลและสิทธิปัจเจกนิยม (Individualism) เพราะเมื่อมีการพิมพ์ ทุกคนก็มีโอกาสเป็นเจ้าของหนังสือต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง

จากการศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์สังคมที่ผ่านมา Innis ได้ให้ข้อคิดใหม่ที่ได้ เสริมแนวคิดเดิม ๆ ที่มีอยู่ว่า การควบคุมอำนาจของระบบจักรวรรดิตั้งแต่อดีต (อียิปต์ โรมัน) มาจนถึง สมัยปัจจุบันนั้น (อังกฤษ อเมริกา) ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของกองทหารเท่านั้น หากทว่ายัง ขึ้นอยู่กับความมีประสิทธิภาพและอำนาจในการควบคุมระบบการสื่อสารอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ เมื่ออังกฤษ จะสถาปนาตนเองขึ้นเป็นจักรวรรดิ อังกฤษจึงต้องดำเนินการให้ประสบความสำเร็จในการสร้าง ทางรถไฟ สร้างเครือข่ายของระบบโทรเลขและโทรศัพท์ให้ได้ เพราะต้องอาศัยระบบการสื่อสารที่มี ประสิทธิภาพเท่านั้น ชาติที่มีอำนาจจึงจะสามารถขยายแสนยานุภาพข้ามเขตแดน (Space) ออกไปได้ และในท้ายที่สุด Innis ได้ให้ข้อสรุปจากประวัติศาสตร์การสื่อสารที่ผ่านมาว่า ยิ่งระบบการสื่อสาร ขยายแหวดวงกว้างขวางออกไปมากเท่าใด กลุ่มคนที่อยู่ขอบนอกของศูนย์กลางอำนาจ (Marginal) ก็จะมียิ่งถูกรอบงำมากยิ่งขึ้น

เมื่อเกิดการปฏิวัติด้านเทคโนโลยีการสื่อสารแบบใหม่ ๆ จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง อำนาจทางสังคม แต่ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการเปลี่ยนผ่านอำนาจนั้นยังไม่เป็นการเปลี่ยนผ่านระหว่าง ชนชั้น (จากชนชั้นบนไปสู่ชนชั้นล่าง) หากจะเป็นการผลิตเปลี่ยนระหว่างกลุ่มภายในชนชั้นเดียวกัน ตัวอย่างเช่น เมื่อเทคโนโลยีเป็นแบบกระจาย เช่น โทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์ อำนาจการควบคุม จะอยู่กับกลุ่มนักธุรกิจ ต่างจากสมัยก่อนที่รูปแบบเทคโนโลยีเป็นแบบรวมศูนย์ เช่น วิทยุ โทรศัพท์ อำนาจการควบคุมอาจตกอยู่ในมือของกลุ่มรัฐบาลหรือทหาร เป็นต้น

จากแนวคิดของ Innis ที่ได้กล่าวไป ผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจว่า หากสื่อเก่าอย่างอัลบั้ม รูปประจำบ้านได้ถูกเทคโนโลยีทางการสื่อสารอย่างเฟซบุ๊กเข้ามาแทนที่ อำนาจต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การใช้สื่อทั้งสอง จะมีการโยกย้ายถ่ายโอนจนไปสู่การเปลี่ยนแปลงในลักษณะใด หรือไม่ อย่างไร

แนวคิดของ McLuhan

กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข ทินวิมาน (2551) ได้ทำการศึกษาไว้ว่า จุดยืนของ McLuhan ที่สนใจวิเคราะห์ผลกระทบของเทคโนโลยีการสื่อสารต่อสังคมระดับจุลภาคนั้น สามารถสรุปแง่มุมของการกำหนดผ่านสื่อ (Media determinism) ได้เป็น 3 มิติด้วยกัน ได้แก่

1) ผลกระทบของสื่อต่อมิติเรื่องเวลา (Time) เช่น สื่อหลายชนิดสามารถบันทึกสารข้ามเวลา หรือย่อระยะเวลาในการสื่อสาร เช่น จารึกลงโบราณ ภาพถ่าย ดาวเทียม ฯลฯ

2) ผลกระทบของสื่อต่อมิติเรื่องพื้นที่ (Space) เช่น สื่อต่าง ๆ ที่พยายามเอาชนะพื้นที่ เช่น นกพิราบสื่อสาร จดหมาย โทรเลข เว็บไซต์ ฯลฯ

3) ผลกระทบของสื่อต่อมิติเรื่อง ประสบการณ์ของมนุษย์ (Human experience) เช่น สื่อโทรทัศน์หรือภาพยนตร์ที่ทำให้เราได้เห็นในสิ่งที่ไม่เคยเห็นมาก่อน เช่น ก้อนน้ำแข็งขั้วโลก พื้นผิวดวงจันทร์ หรือสัตว์ประหลาดอย่างก๊อดซิลล่า หรือจัดระเบียบประสบการณ์ที่เราจะไปสัมผัสโลกรอบตัวแบบใหม่ (เช่นรายการสารคดีการทำอาหารทางโทรทัศน์ ที่ทำให้ผู้ชมได้สัมผัสอาหารผ่านเพียงตาและหู แต่ไม่เคยได้ลิ้มรสหรือรับรู้กลิ่น)

จากผลกระทบของเทคโนโลยีการสื่อสารใน 3 มิตินี้ McLuhan เห็นว่า ทุกครั้งที่มีสื่อใหม่ ๆ อุบัติขึ้นมาในสังคม สื่อใหม่เหล่านี้จะเข้ามาจัดระบบวิถีคิดและสำนึกของมนุษย์ในสามมิติดังกล่าวเสมอ

แนวคิด 'สื่อคือสาร'

McLuhan ได้บัญญัติวลีที่ภายหลังเป็นแนวคิดสำคัญในวงการวิทยาศาสตร์ว่า สื่อคือสาร (The medium is the message) จากแนวคิดดังกล่าวนี้ McLuhan เห็นว่า ผลกระทบของการสื่อสารต่อปัจเจกบุคคลและสังคมไม่ได้มาจากตัวสาร หากแต่เป็นผลมาจากคุณลักษณะของสื่อมากกว่า ทั้งนี้ McLuhan ได้ยกตัวอย่างกรณีของหลอดไฟว่า แม้จะเป็นสื่อชนิดหนึ่ง แต่ก็ไม่ได้มีสารในตัวเอง เมื่อเทียบกับกรณีของโทรทัศน์ที่มีเนื้อหารายการต่าง ๆ บรรจุอยู่ในตัว อย่างไรก็ตามถึงเนื้อหลอดไฟไม่ได้บรรจุสารอันใดเอาไว้ แต่ทว่า หลอดไฟก็สามารถสร้างผลกระทบมากมายต่อมนุษยชาติ เช่น จัดการสำนึกใหม่เรื่องพื้นที่และเวลากลางคืนให้กับมนุษย์ (ทำให้กลางคืนสุขสว่างไม่แตกต่างจากกลางวัน) ดังนั้นเมื่อนำแนวคิดนี้มาอธิบายสื่ออย่างเฟซบุ๊ก จะกล่าวได้ว่า สิ่งที่ผู้ส่งสารนำเสนอผ่านเฟซบุ๊ก เช่น รูปภาพ วิดีโอ หรือข้อความต่าง ๆ นั้น ไม่ได้มีน้ำหนักในการสร้างผลกระทบต่อปัจเจกและสังคมได้ แต่สิ่งที่สร้างผลกระทบได้นั้นคือ ตัวคุณลักษณะและศักยภาพของสื่อเฟซบุ๊ก ไม่ว่าจะจะเป็นความสามารถในการบันทึกสิ่งต่าง ๆ ทั้งรูปภาพ วิดีโอ หรือข้อความของผู้ใช้สามารถถูกจัดเก็บไว้ใช้เพื่อการสื่อสารได้ในทุกที่ทุกเวลา อีกทั้งคุณสมบัติในด้านการเผยแพร่ที่สะดวกและรวดเร็ว สิ่งเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและวิถีชีวิตของมนุษย์ เช่น จากเดิมหากต้องการสื่อสารผ่านรูปภาพ มนุษย์จะต้องจัดเก็บรูปภาพโดยใช้อัลบั้มรูปประจำบ้านและการสื่อสารส่วนใหญ่

จะต้องทำในพื้นที่บ้านเท่านั้น แต่ในปัจจุบันผู้คนสามารถใช้งานเพชบุ๊กเพื่อจัดเก็บรูปภาพและสามารถสื่อสารผ่านรูปภาพนั้นได้ทุกที่ทุกเวลาที่ต้องการ เป็นต้น

นอกจากนี้ภายใต้วลีที่ว่า สื่อคือสารนั้น McLuhan ไม่ได้สนใจตอบคำถามว่าคนเรามีประสบการณ์ต่อเรื่องอะไรผ่านสื่อ (What we experience) แต่เลือกสนใจการวิเคราะห์ว่า คนเรามีประสบการณ์ต่อโลกรอบตัวอย่างไร (How we experience the world) นั้นหมายความว่า ตัวสารไม่สำคัญเท่ากับตัวสื่อ ทุกครั้งที่เกิดความเปลี่ยนแปลงในตัวสื่อ จะส่งผลกระทบต่อเนื้อหาในการสื่อสารเสมอ เช่น ถ้าเป็นสื่ออัลบั้มรูปประจำบ้านที่มีความเป็นส่วนตัวสูง ผู้ที่จัดเก็บรูปภาพอาจไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงลักษณะของสารมากนัก ซึ่งสารนั้นอาจเป็นรูปภาพลูกขณะไป หรือรูปภาพปกติธรรมดาในชีวิตประจำวันของลูก ต่างกับสื่อเพชบุ๊ก ที่เป็นสื่อที่มีความเป็นส่วนตัวน้อยกว่า ผู้คนจะพบเห็นสารของผู้ส่งสารได้มากกว่า กล่าวได้ว่ารูปแบบของสารอาจจะเปลี่ยนแปลงไป รูปภาพไปเปลี่ยนของเด็กอาจเป็นสิ่งที่ต้องตระหนักก่อนทำการโพสต์มากขึ้น หรือรูปภาพบนเพชบุ๊กจำเป็นต้องเป็นรูปภาพที่พิเศษซึ่งสร้างความสนใจให้กับบุคคลอื่นได้ เช่น รูปภาพความสามารถพิเศษของลูก หรือรูปภาพการท่องเที่ยวในสถานที่ต่าง ๆ เป็นต้น

นอกจากตัวสื่อจะสามารถกำหนดความเป็นไปของเนื้อหาสารได้แล้ว ผลที่เกิดขึ้นดังกล่าวยังเข้าไปกำหนดวิธีการรับสาร (Reception) และการรับรู้ (Perception) หรือแม้แต่บุคลิกลักษณะ (Personality) ของผู้รับสารด้วยในเวลาเดียวกัน ตัวอย่างเช่น การสื่อสารผ่านรูปลูก ถึงแม้รูปภาพเดียวกันอาจจะสื่อสารได้เหมือนกัน แต่การสื่อสารผ่านอัลบั้มรูปประจำบ้านกับการสื่อสารผ่านเพชบุ๊ก จะทำให้วิธีการรับสารแตกต่างกันไป ทั้งนี้ นอกจากบรรยากาศการรับสารจะไม่เหมือนกันแล้ว ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารก็จะแตกต่างกันด้วย หากเรารับสารจากอัลบั้มรูปประจำบ้าน อำนาจการสื่อสารจะอยู่ที่ผู้ส่งสารหรือเจ้าของบ้านที่อนุญาตให้เราดูรูปภาพในอัลบั้มนั้น แต่หากเราใช้เพชบุ๊ก อำนาจจะเป็นของผู้รับสารที่สามารถกำหนดได้ว่าจะเลือกดูรูปตอนไหน จะดูซ้ำกี่รอบ หรือจะเลิกดูเมื่อไร เป็นต้น (กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน, 2551)

การวิเคราะห์ยุค / ประวัติศาสตร์ของเทคโนโลยีการสื่อสาร

จากแนวคิดเรื่องสื่อคือสารข้างต้น McLuhan ได้แบ่งยุคของพัฒนาการทางเทคโนโลยีการสื่อสารที่มีผลกระทบต่อประสบการณ์และการรับรู้ของผู้คนการจำแนกได้เป็น 4 ยุค ตามลำดับดังนี้

- ยุคสังคมนชนเผ่า / บรรพกาล (Tribal age) เป็นยุคที่เน้นสัมผัสจากการฟัง การลิ้มรส การไต่กลิ่น และการสัมผัสทางร่างกาย เช่น ใช้การสื่อสารผ่านการพูด มุขปาฐะ สื่อพื้นบ้าน ฯลฯ ในยุคนี้ สังคมได้ให้คุณค่าว่าการพูดการฟังเป็นช่องทางการสื่อสารที่น่าเชื่อถือและสำคัญที่สุด ดังประโยคที่ว่า “hearing is believing” และ “the ear is king”

- ยุคสังคมนิยม (Literacy age) เป็นยุคที่เริ่มเน้นสัมผัสทางตามากขึ้น และมักเชื่อกันว่าการเห็น การอ่าน การเขียนเป็นช่องทางการสื่อสารที่สำคัญที่สุด โดยในยุคนี้ McLuhan ขยายความว่า การคิดค้นตัวอักษรจะนำไปสู่หลักวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และการสร้างความคิดในเชิงปรัชญาขึ้นมา (ตั้งกรณีของนักปรัชญาจำนวนมากที่เกิดขึ้นในยุคกรีกโบราณ)
- ยุคสังคมนิยมพิมพ์ (Print age) เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการผลิตสื่อแบบขนานใหญ่ (Mass copies / Mass production) ซึ่งทำให้คนเริ่มมีประสบการณ์การรับรู้ในเรื่องเดียวกัน McLuhan เชื่อว่า การพิมพ์เป็นหน่ออ่อนของการปฏิวัติอุตสาหกรรมซึ่งมีผลต่อความสัมพันธ์ทางสังคมหลายประการ เช่น การพิมพ์ได้ปลดปล่อยมนุษย์จากยุคมืด (Dark age) ที่คริสตจักรครอบงำ และทำให้คนเข้าถึงสัจธรรม (Truth) ได้ด้วยตนเอง การพิมพ์สร้างลักษณะปัจเจกชนนิยม (Individualism) เพราะการอ่านหนังสือพิมพ์ จะเริ่มมีลักษณะเป็นส่วนตัว (Private) และตัดขาดตนเองจากคนอื่น เป็นต้น
- ยุคสังคมอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic age) ยุคที่ประดิษฐ์กรรมสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ถูกคิดค้นและขยายตัวอย่างรวดเร็ว เช่น โทรศัพท์ วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต ฯลฯ เอกลักษณะของสังคมยุคนี้จะเน้นการสื่อสารผ่านผัสสะระยะไกล (หรือเฉพาะการเห็นและการได้ยินจากระยะไกล) เช่น การประชุมแบบทางไกล (Teleconference) ที่ได้เห็นภาพและได้ยินเสียงผู้เข้าร่วมประชุมที่อยู่ต่างพื้นที่ ต่างเวลา โดยพร้อมเพรียงกัน ฯลฯ McLuhan เห็นว่าสื่อชนิดนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการเชื่อมโยงให้เกิดหมู่บ้านโลกขึ้นมา ซึ่งอีกนัยหนึ่งก็คือ การย้อนกลับไปยังยุคของชนเผ่าแบบดั้งเดิมอีกครั้งหนึ่ง (Retribalise) แต่เป็นการสร้างชุมชนที่มีขนาดใหญ่กว่าและผูกโยงกันไว้ทั่วโลก (กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน, 2551)

สื่อกับหมู่บ้านโลก

เนื้อความหมายของหมู่บ้านโลกนั้น McLuhan อธิบายว่าเป็นกระบวนการเชื่อมโยงผู้คน วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง และข่าวสารต่าง ๆ จากที่เคยต่างคนต่างอยู่ในต่างสังคม เชื่อมโยงจนกลายเป็นหนึ่งเดียว หรือการเสพวัฒนธรรมร่วมอย่างเดียวกัน เช่น ไม่ว่าเราจะอยู่ที่ไหนในโลกเราก็จะดื่มโค้กหรือเป๊ปซี่เหมือนกัน ดิตกาแฟสตาร์บัค กินอาหารจานด่วนแบบแมคโดนัลด์หรือเคเอฟซี ทุ่งกังกิงยีนส์ลีวาย สวมรองเท้าไนกี้ เล่นตุ๊กตาบาร์บี้ และดูข่าวโทรทัศน์ผ่านเครือข่าย CNN ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นจากความพยายามของสื่อที่จะเชื่อมโยงผู้คนข้ามพรมแดน และผลักดันให้พลเมืองโลกและวัฒนธรรมโลกถูกดูดซับเข้าสู่สภาวะการเป็นหมู่บ้านโลกที่มีหนึ่งเดียว

McLuhan อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่เทคโนโลยีการสื่อสารของมนุษย์เข้ามาเชื่อมโยงผู้คนและวัฒนธรรมข้ามพรมแดนนั้น เกิดขึ้นเป็นสองระลอกใหญ่ ๆ กล่าวคือ ในครั้งแรกนั้นเมื่อมนุษย์ได้ประดิษฐ์นวัตกรรม 3 ประเภทขึ้นมา อันได้แก่ กระจาด ล้อรถ และถนน นวัตกรรมทั้ง 3 ชนิดนี้ได้ช่วยสร้างลักษณะของการย่อเวลาและพื้นที่ขึ้นมา โดยเชื่อมสังคมท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกลออกไป และค่อย ๆ ลดทอนจิตสำนึกแบบหมู่บ้านหรือท้องถิ่นของใครของมันลง ในขณะเดียวกัน

นวัตกรรมการคมนาคมและข่าวสารดังกล่าว ยังทำให้เกิดการรวมศูนย์ของกลุ่มผลประโยชน์บางกลุ่มที่จะแผ่ขยายอำนาจของตนออกไปยังชายขอบของพื้นที่ภูมิศาสตร์ เช่น การใช้กระดาษและล้อรถเพื่อขยายอาณาจักรโรมันออกไป เนื่องจากล้อและเพลสามารถทำให้ผู้คนและวัตถุเคลื่อนย้ายจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งได้สะดวกและรวดเร็ว ในขณะที่กระดาษก็คือ สื่อที่สามารถนำข้อความหรือสารข้ามพรมแดนภูมิศาสตร์ได้ โดยราชสาสน์แผ่นเดียวจากจักรพรรดิโรมัน ก็สามารถทำให้อำนาจบัญชาการรบของพระองค์แพร่กระจายไปได้ไกลแสนไกล

นอกจากนี้ ในความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการสื่อสารและวัฒนธรรมข้ามพรมแดนในรอบแรกนั้น McLuhan ยังได้ย้ำด้วยว่า องค์ประกอบสำคัญที่เป็นตัวผลักดันอยู่ด้านหลังมีอยู่ 2 ประการด้วยกัน อันได้แก่ การวางระบบเวลามาตรฐานเดียวกันทั่วโลก และกลไกด้านเงินตรา กล่าวคือ เมื่อมีนาฬิกาเกิดขึ้น และมีการกำหนดเวลามาตรฐานโลก หรือเมื่อมีการจัดระบบการเทียบค่าเงินสกุลต่าง ๆ ในโลกขึ้นมา เวลาที่เหมือนกันและเงินตราที่ผ่านระบบการเปรียบเทียบสกุลเดียวกัน ได้ติดตั้งจิตสำนึกของคนทั่วโลกขึ้นมาใหม่ให้เข้าไปในทิศทางเดียวกัน เช่น การเกิดสำนึกที่ว่าต้องยึดในรูปแบบการสื่อสารที่รวดเร็วทันใจ หรือทุกชั่วโมงและทุกนาทีมีค่ากับมนุษย์เสมอ หรือเกิดทัศนคติที่ว่าข่าวสารในหน้าหนังสือพิมพ์ต้องสดใหม่ทุกเช้า หรือการเกิดวัฒนธรรมการแข่งขันกันทางเศรษฐกิจระหว่างชาติต่าง ๆ มากขึ้น ผ่านการเทียบค่าเงินที่อ่อนและแข็งข้ามระบบสกุลเงิน เป็นต้น

ความเปลี่ยนแปลงครั้งที่ 2 ของระบบการสื่อสารโลก เกิดขึ้นจากแรงผลักดันของเทคโนโลยีสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่ง McLuhan ได้กล่าวว่า องค์ประกอบหลักของความเปลี่ยนแปลงในรอบที่ 2 นี้ คือ ความเชื่อมั่นในสิ่งที่เรียกว่า ความรวดเร็ว (Speed) ซึ่งเริ่มต้นขึ้นเมื่อระบบไฟฟ้าได้ก่อกำเนิดและเกิดเป็นระบบสายสัมพันธ์โยงใยกันทั่วโลก คล้าย ๆ กับระบบเส้นประสาทในร่างกายมนุษย์ และภายหลังจากที่เครือข่ายระบบไฟฟ้าได้รับการสถาปนาขึ้นมา ผลก็คือ การคมนาคมขนส่ง และการสื่อสารของมนุษย์ก็เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วทันใจยิ่งขึ้น และช่วยยับยั้งขยายประสบการณ์ของมนุษย์ให้กว้างไกลกว่าความเปลี่ยนแปลงในระลอกแรก เช่น ความรวดเร็วจากการแพร่ภาพของโทรทัศน์ หรือการสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทำให้ประชาคมโลกได้สัมผัสรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ฉับไวมากกว่าการอ่านหนังสือพิมพ์ นอกจากนี้ ด้วยการเปลี่ยนแปลงของการสื่อสารผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และกระบวนการคมนาคมขนส่งที่รวดเร็วทันใจ ได้นำไปสู่สิ่งที่ McLuhan เรียกว่า การยุบรวมประสบการณ์ของมนุษย์ (Implosion) ซึ่งหมายความว่า การทำให้ปัจเจกบุคคลหนึ่ง ๆ ที่ไม่ว่าจะอยู่แห่งหนใดบนพื้นโลก สามารถร่วมประสบการณ์ของเหตุการณ์และเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นพร้อมกันได้จากระยะทางที่ไกล ๆ โดยผ่านการสื่อสารของระบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้ ในท้ายที่สุดก็จะผลักดันให้เกิดการจัดระบบโลกใหม่สู่ความเป็น “หมู่บ้านโลก” นั่นเอง ทั้งนี้ เอกลักษณ์ของการผลิตและเสพข่าวสารในหมู่บ้านโลกจะประกอบด้วยคุณสมบัติสามประการด้วยกันคือ

1. ความเคลื่อนไหวในทิศทางเดียวกัน (Synchrony) หรือการรับรู้ข่าวสารและวัฒนธรรมที่เหมือนกันทั้งโลก เช่น การได้รับรู้ข่าวเหตุการณ์การก่อการร้ายในแง่มุมเดียวกันทั่วโลก เนื่องจากเนื้อหาของข่าวถูกผูกขาดมาแล้วโดยสำนักข่าวเพียงไม่กี่แห่งเท่านั้น
2. ความพร้อมเพรียงกัน (Simultaneity) หรือการรับรู้ข่าวสารและวัฒนธรรมในเวลาเดียวกันไม่ว่าผู้สื่อสารจะอยู่ที่ไหนก็ตาม เช่น การดูโทรทัศน์รายการถ่ายทอดสดข้ามประเทศ เป็นต้น
3. ความรวดเร็วทันใจ (Instanteousness) หรือการรับรู้ข่าวสารและวัฒนธรรมต่าง ๆ ในเวลาอันรวดเร็ว เช่น การคุยโทรศัพท์ข้ามทวีป หรือการรายงานข่าวสดจากสถานที่เกิดเหตุจริงผ่าน Facebook live เป็นต้น (กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน, 2551)

ทฤษฎีสังคมข่าวสาร (Information society)

เนื่องจากสื่อใหม่อย่างเพชุกงับเป็นเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ในยุคสังคมข่าวสาร (Information society) ที่มีการเติบโตของจำนวนผู้ใช้งานอย่างรวดเร็วมาก และอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมบางอย่าง ผู้วิจัยจึงนำทฤษฎีสังคมข่าวสารมาอธิบายคุณลักษณะของสื่อสมัยใหม่ในยุคสังคมข่าวสาร เพื่อใช้อธิบายประกอบการศึกษาในครั้งนี้

ชนิษฐา ลุนผา (2551) ได้ศึกษาไว้ว่า สังคมสารสนเทศหรือสังคมข้อมูลข่าวสารเป็นลักษณะสังคมที่เพิ่งถือกำเนิดเมื่อปลายศตวรรษที่ 20 ซึ่งเป็นแนวคิดสมัยใหม่ที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับข้อมูลข่าวสารในสังคมสมัยใหม่ หากมองย้อนกลับไปในประวัติศาสตร์สังคมจะพบว่า สังคมสารสนเทศเป็นสังคมที่พัฒนาต่อมาจากสังคมการเกษตรและอุตสาหกรรม โดยเริ่มมาจากการปฏิวัติเทคโนโลยีทางการสื่อสาร (Communication revolution) จากสมัยก่อนที่มีเพียงสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์เป็นหลัก จนมาเป็นสื่อใหม่ (New media) ได้แก่ คอมพิวเตอร์ และสื่อที่อาศัยเทคโนโลยีโทรคมนาคม เช่น ดาวเทียม สายเคเบิลใยแก้ว และโทรศัพท์มือถือ เป็นต้น (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ และคณะ, 2543, อ้างถึงใน ชนิษฐา ลุนผา, 2551)

ทฤษฎีสังคมข่าวสาร (Information society) มีจุดเริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่มีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง ดังที่ Alvin Toffler ได้แบ่งยุคอารยธรรมทางเทคโนโลยีการสื่อสารของมนุษย์เป็น 3 ยุค โดยเปรียบกับคลื่น 3 ลูก ดังนี้ (Toffler, 1980, อ้างถึงใน ชนิษฐา ลุนผา, 2551)

คลื่นลูกที่ 1 คือ ยุคการปฏิวัติเกษตรกรรม (Agricultural revolution) นับตั้งแต่ประมาณ 8,000 ปีก่อนคริสตกาล จนถึงปี ค.ศ. 1750 เทคโนโลยีในยุคนี้ ได้แก่ เครื่องมือทุ่นแรงง่าย ๆ ที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อช่วยลดภาระในการทำงาน เช่น มีด ล้อม ชะแลง เป็นต้น การสื่อสารในยุคนี้จะมีลักษณะเป็นการพูดคุยด้วยวาจาและการติดต่อสื่อสารกันระหว่างบุคคล สังคมมีขนาดเล็กไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลง เนื้อหาของข่าวสารซ้ำซากเกี่ยวกับชีวิตประจำวันและคำสั่งสอนอบรมของผู้นำในหมู่บ้าน

คลื่นลูกที่ 2 คือ อารยธรรมยุคอุตสาหกรรม (Industrial civilization) เริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 1750-1950 เทคโนโลยีในยุคนี้ได้รับการพัฒนาให้เจริญยิ่งขึ้น ช่วยประหยัดเวลา ประหยัดทรัพยากร มีเครื่องอำนวยความสะดวก และเพิ่มศักยภาพในการผลิตที่เรียกว่า Electromechanical machines ขึ้นมากมาย เกิดระบบเครื่องจักรที่เคลื่อนที่โดยสายพานท้อ หรือสายยาง ลูกปืน น็อต หรือสลัก เป็นต้น เครื่องจักรเหล่านี้สามารถผ่อนแรงและทำงานแทนมนุษย์ได้อย่างมาก นอกจากนี้ยังมีการประดิษฐ์ คิดค้นเครื่องจักรที่มีประสาท (Sensory organ) ของตัวเองอีกด้วย เช่น เครื่องจักรที่สามารถรับรู้ผ่านการได้ยิน การเห็น หรือการสัมผัส ซึ่งสามารถทำงานได้ถูกต้องและแม่นยำมากกว่ามนุษย์ จนเกิดเป็นระบบ Mass production ขึ้นซึ่งในยุคนี้เป็นต้นกำเนิดของการสื่อสารมวลชนต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ โทรทัศน์ จึงช่วยเพิ่มช่องทางการสื่อสารได้มากขึ้น การสื่อสารมวลชนสามารถผ่านกำแพงที่เป็นเครื่องกีดขวางในแง่ของระยะทาง เวลา ภาษาชาติพันธุ์ ขนบธรรมเนียมประเพณี ทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมมวลชน (Mass Culture)

คลื่นลูกที่ 3 คือ อารยธรรมยุคเทคโนโลยีระดับสูงและยุคปฏิเสธรอุตสาหกรรม (Highly technological and Anti-industrial civilization) เริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 1950 เป็นต้นมา เทคโนโลยีได้พัฒนาเข้าสู่ยุคอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์ มีวงจรไฟฟ้าเป็นปัจจัยสำคัญ อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ขยายตัวอย่างรวดเร็ว จนกลายเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญเป็นอันดับ 4 ของโลก รองจากเหล็ก รถยนต์ และสารเคมี มีการพัฒนาคอมพิวเตอร์ให้มีขนาดที่เล็กลงเทียบเท่ากระเป๋า (Pocket computer) มีราคาที่ถูกลง อีกทั้งยังสามารถนำคอมพิวเตอร์มาประยุกต์ใช้ได้อย่างหลากหลายและเกิดประโยชน์มากขึ้น ตั้งแต่ระดับอุตสาหกรรมไปจนถึงระดับบุคคล โดยใช้คอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล (Personal computer: PC) เชื่อมต่อกับศูนย์คอมพิวเตอร์ของหน่วยราชการ ธนาคาร ร้านค้า หรือแม้กระทั่งเพื่อนบ้าน ทำให้การติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างรวดเร็วจากระบบโทรศัพท์ที่ได้พัฒนาเป็นระบบเคเบิลใยแก้วนำแสง (Fiber optic) แทนระบบเส้นลวดทองแดง เคเบิลใยแก้วนำแสงนี้สามารถถ่ายทอดข้อมูลไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว และสามารถบันทึกข้อมูลข่าวสารได้มากมายในเวลาเดียวกัน

Alvin Toffler ขยายความเพิ่มเติมว่า การขยายตัวอย่างรวดเร็วของคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสื่อสารอย่างอินเทอร์เน็ต เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดสังคมแบบใหม่ การไหลของข้อมูลข่าวสารเป็นไปอย่างรวดเร็ว การเชื่อมต่อกันเหมือนทางด่วน (Superhighway) ทำให้ระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษาสิ่งแวดล้อม ล้วนส่งผลกระทบต่อซึ่งกันและกัน ซึ่งตัวชี้วัดสำคัญของคลื่นลูกที่สามคือเทคโนโลยี เนื่องจากความมั่งคั่งของประเทศจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีระบบเทคโนโลยีพื้นฐานในการสื่อสาร อำนาจในการเข้าถึงสื่อ และการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร

ผลที่เกิดขึ้นตามมาจากสังคมสารสนเทศ

ขนิษฐา ลุนผา (2551) กล่าวว่า เทคโนโลยีการสื่อสารซึ่งเป็นกลไกหรือโครงสร้างหลักของสังคมสารสนเทศเปรียบเสมือนเป็นดาบสองคมที่ทำให้เกิดผลที่กำลังเกิดและอาจจะเกิดตามมาทั้งผลดีและผลเสียที่ควรระวัง ดังนี้

ผลดี

1. บูรณาการสื่อต่าง ๆ เข้าด้วยกันทำให้เกิดการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (Interconnectedness) และการไหลของข้อมูลข่าวสารทุกทิศทาง ขจัดอุปสรรคเรื่องเวลาและระยะทาง (Time and Space) ที่เคยมีในอดีต เช่น ความสะดวกรวดเร็วของการใช้เฟซบุ๊กในการโพสต์รูป เมื่อโพสต์รูปบนเฟซบุ๊กแล้วรูปนั้นจะสามารถกระจายตัวไปบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ที่สามารถแพร่กระจายไปยังผู้รับสารได้ทั่วทุกมุมโลก ต่างจากการจัดเก็บแบบอัลบั้มรูปประจำบ้านในอดีตที่การสื่อสารจะทำได้ในวงแคบ กล่าวคือ สื่อสารได้เฉพาะกับคนที่มาเยี่ยมเยียนบ้านเท่านั้น

2. เทคโนโลยีการสื่อสารทำให้เกิดความรวดเร็ว (Speed) ในการส่งและแลกเปลี่ยนข้อมูลที่มีปริมาณ (Volume) ข่าวสารไม่จำกัด การปฏิสัมพันธ์ (Interactivity) การเชื่อมโยง (Interconnectivity) ของกลุ่มคน และการขยาย (Extensibility) กลุ่มคนและข้อมูล เช่น การโพสต์รูปบนเฟซบุ๊กสามารถทำได้อย่างรวดเร็ว และทำได้ทุกที่ทุกเวลาเมื่อผู้ส่งสารต้องการ เกิดปฏิสัมพันธ์กับผู้รับสารผ่านระบบเครือข่ายเฟซบุ๊กได้อย่างทันทีทันใด อีกทั้งจำนวนรูปภาพลูกสามารถถูกเผยแพร่ได้ตามที่ผู้ส่งสารต้องการอย่างไม่จำกัด

ผลเสีย

1. ผู้ที่ไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีจะกลายเป็นกลุ่มชนชั้นล่างหรือผู้ด้อยโอกาสทางข้อมูลข่าวสารของกลุ่มใหม่ (New information under class) ซึ่งจะนำไปสู่ช่องว่างระหว่างชนชั้น เช่น ผู้ที่ไม่มีคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

2. ความสัมพันธ์ระหว่างคนจะค่อย ๆ ถูกทำลาย เพราะลักษณะการใช้สื่อใหม่เป็นการใช้คนเดียว และใช้ครั้งละนาน ๆ ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นปัจเจกมากยิ่งขึ้น

การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของโลกเทคโนโลยี (Techno-sphere) ได้ส่งผลกระทบต่อโลกของการสื่อสาร (Info-sphere) ในขณะเดียวกันเครื่องมือสื่อสารใหม่ ๆ ได้ก่อให้เกิดสื่อเฉพาะกลุ่มที่เรียกว่า De-massified ขึ้น กล่าวคือ ความเป็นสื่อมวลชนได้ลดน้อยลงไป ผู้รับสารสามารถเลือกใช้สื่อที่ตนพอใจ เป็นช่องทางการเปิดรับข่าวสารได้มากขึ้น กล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงของระบบเทคโนโลยีสามารถแบ่งสื่อออกเป็น 2 ประเภท ตามลักษณะของการใช้สื่อคือ สื่อดั้งเดิมและสื่อใหม่ ดังนี้

1. สื่อดั้งเดิม (Traditional media) หมายถึง สื่อที่ผู้ส่งสารทำหน้าที่ส่งสารไปยังผู้รับสารได้ทางเดียว โดยที่ผู้รับสารไม่สามารถติดต่อกลับทางตรงไปยังผู้ส่งสารได้ผ่านสื่ออื่น ๆ กล่าวคือ เป็นสื่อที่ทำหน้าที่ส่งตัวหนังสือหรือรูปภาพไปยังผู้รับสารเพียงอย่างเดียว ได้แก่ อัลบั้มรูปประจำบ้าน เป็นต้น

2. สื่อใหม่ (New media) หมายถึง สื่อที่เอื้อให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารทำหน้าที่ส่งสารและรับสารได้พร้อมกัน เป็นการสื่อสารสองทาง และสื่อยังทำหน้าที่ส่งสารได้หลายอย่างรวมกันคือ ภาพ เสียง และข้อความไปพร้อมกัน โดยรวมเอาาระบบเทคโนโลยีของสื่อดั้งเดิม ผสานเข้ากับ ความก้าวหน้าของระบบเทคโนโลยีแบบปฏิสัมพันธ์ทำให้สื่อสามารถสื่อสารได้สองทางผ่านทางระบบเครือข่าย และมีศักยภาพเป็นสื่อแบบประสม (Multimedia) ได้แก่ เพชบุ๊ก เป็นต้น ซึ่งสื่อใหม่มีลักษณะที่สำคัญ คือ

2.1 สื่อใหม่ใช้เพื่อการติดต่อสื่อสารทางไกล (Telematic media) ข้ามประเทศหรือข้ามทวีป โดยส่งสัญญาณผ่านระบบดาวเทียมหรือสายเคเบิลที่มีความกว้างของแถบบันทึกข้อมูลมากขึ้น ทำให้ระบบกระจายข้อมูลได้จำนวนมากขึ้นและไกลขึ้น ทำให้การสื่อสารกลายเป็นการสื่อสารที่ไร้อาณาเขต นอกจากนี้ยังมีระบบบีบอัด (Compression) ที่ช่วยลดขนาดของข้อมูลทำให้สามารถจัดเก็บข้อมูลได้จำนวนมาก คุณสมบัติทางด้านปฏิสัมพันธ์ (Interactive) ทำให้ผู้รับสารสามารถเลือกเปิดรับหรือแลกเปลี่ยนข้อมูลกับผู้ส่งสารได้ทันที อีกทั้งสื่อใหม่ยังสามารถเชื่อมต่อกับสื่ออื่น ๆ และติดต่อสื่อสารเป็นรายบุคคลหรือมวลชนได้

2.2 สื่อใหม่เอื้อโอกาสให้ผู้รับสารเลือกเปิดรับหรือควบคุมสารได้ เพราะผู้รับสารมีการสื่อสารแบบปฏิสัมพันธ์ ที่สามารถเลือกเปิดรับเนื้อหาจากสื่อได้ด้วยตนเอง อีกทั้งยังสามารถสร้างสรรค์เนื้อหาในสื่อที่ใช้นำเสนอได้ เช่น การคัดสรรรูปภาพก่อนที่จะโพสต์บนเพชบุ๊ก เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันการสื่อสารผ่านสื่อใหม่จะเป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way communication) และยังเป็นการสื่อสารแบบอันตรภาคที่ไม่มีขอบเขต ทำให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารจำนวนมากสามารถเข้าร่วมสื่อสารพร้อมกัน อีกทั้งการสื่อสารผ่านสื่อใหม่มีความเสมือนจริง เปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้เลือกบริโภคสื่อ ไม่ว่าจะเป็นการดูภาพ การฟังเสียง หรือการอ่าน นอกจากนี้ยังเลือกได้ว่าต้องการเปิดรับสื่อเมื่อไร หรือสถานที่ใด โดยการเปิดรับเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วในเวลาจริง (Real time)

2.3 สื่อใหม่มีคุณสมบัติด้านการติดต่อสื่อสารแบบปฏิสัมพันธ์ โดยผ่านระบบคอมพิวเตอร์ ซึ่งเป็นการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลหรือมวลชน ทำให้สื่อใหม่เข้าถึงผู้รับสารกลุ่มที่กว้างกว่าการติดต่อสื่อสารแบบดั้งเดิม เช่น การโพสต์รูปภาพบนเพชบุ๊ก ที่สามารถสื่อสารรูปภาพนั้นไปได้ทั่วโลก ต่างจากอัลบั้มรูปประจำบ้านที่สามารถส่งสารไปยังผู้รับสารได้เป็นรายบุคคลหรือครั้งละไม่กี่คน นอกจากนี้ สื่อใหม่ยังได้พัฒนาระบบการสื่อสารแบบทางเดียวเป็นการสื่อสารแบบหลายทาง และมีลักษณะเป็นสื่อเฉพาะกลุ่ม (De-massified) เพราะสามารถเข้าถึงผู้รับสารแต่ละบุคคลเหมือนกับการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารโดยตรง ทำให้ผู้รับสารสามารถโต้ตอบกับผู้ส่งสารได้ เช่น

การที่ผู้รับสารสามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายใต้รูปภาพลูกที่ผู้ส่งสารโพสต์บนเฟซบุ๊กได้ (ชนิษฐา ลุนผา, 2551)

สื่อใหม่ถือเป็นช่องทางหนึ่งในการสื่อสารแบบสองทางที่ผู้ส่งสารสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับผู้รับสารผ่านระบบเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพสูง เนื่องจากการสื่อสารที่ส่งต่อข้อมูลไปบนเส้นทางด่วนสารสนเทศ (Information superhighway) ที่มีศักยภาพไร้ขีดจำกัด และตอบสนองความต้องการของทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร กล่าวได้ว่า ไม่ว่าใครก็ตามที่ใช้สื่อใหม่ จะสัมผัสได้ถึง ความแตกต่างระหว่างสื่อเก่าและสื่อใหม่ในระดับต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (McQuail, 2000, อ้างถึงใน พรจิต สมบัติพานิช, 2547)

1. ระดับการติดต่อสื่อสารแบบปฏิสัมพันธ์ (Degree of interactive) หมายถึง ผู้รับสารสามารถติดต่อสื่อสารกลับไปยังผู้ส่งสารในสื่อใหม่ แต่สื่อเก่าไม่สามารถทำได้
2. ระดับทางด้านสังคม (Degree of social presence) หมายถึง สื่อใหม่เปิดโอกาสให้ผู้รับสารติดต่อสื่อสารผ่านสื่อไปยังผู้รับอื่นหรือองค์กร ทำให้เชื่อมโยงประสบการณ์ของแต่ละบุคคล
3. ระดับความเป็นอิสระ (Degree of autonomy) หมายถึง สื่อใหม่เปิดโอกาสให้ผู้รับสารสามารถควบคุมเนื้อหาที่เสนอผ่านสื่อ ทำให้ผู้รับสารมีความรู้สึกอิสระ เพราะเป็นผู้กำหนดเนื้อหาของสื่อได้ตามความต้องการของตนเอง
4. ระดับความบันเทิง (Degree of playfulness) หมายถึง สื่อใหม่ทำให้ผู้รับสารเกิดความสนุกเพลิดเพลิน ในข้อมูลข่าวสารที่เสมือนจริงเสนอผ่านเครื่องมือหรือระบบเทคโนโลยีที่ใช้ในระบบดิจิทัล
5. ระดับความเป็นส่วนตัว (Degree of privacy) หมายถึง สื่อใหม่สร้างความเป็นส่วนตัวและแตกต่าง เพราะลักษณะสื่อและเนื้อหาที่นำเสนอตรงตามความต้องการเฉพาะบุคคล

โดยสรุปแล้ว ทฤษฎีเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นตัวกำหนดและทฤษฎีข้อมูลข่าวสารได้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและวิถีชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีทั้งสองมาเป็นแนวทางเพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของการใช้สื่อของพ่อแม่ในการบอกเล่าเรื่องราวของลูก เมื่อสื่อเก่าในอดีตคือ รูปถ่ายผ่านฟิล์ม จวบจนปัจจุบันสื่อใหม่หรือสื่อออนไลน์ได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น ผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจว่าพื้นที่การถ่ายรูปรูปผ่านกล้องฟิล์ม แล้วนำมาจัดเก็บในอัลบั้มรูปประจำบ้านอย่างในอดีตที่ได้รับความนิยมน้อยลงเรื่อย ๆ นั้น (อ้างแล้ว) ได้ถูกพื้นที่ของเครือข่ายสังคมออนไลน์อย่างเฟซบุ๊กมาแทนที่ในการบันทึกความทรงจำและบอกเล่าเรื่องราวของลูกหรือไม่ รูปภาพจากกล้องฟิล์มและการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊ก ได้มอบประสบการณ์แก่พ่อแม่ในการบอกเล่าเรื่องราวของลูกที่แตกต่างกันอย่างไร และการเปลี่ยนแปลงนี้ได้มีอิทธิพลต่ออำนาจของผู้คนในสังคมหรือไม่ อย่างไร อีกทั้งผู้ที่ใช้งานสื่อใหม่อย่างพ่อแม่ในยุค Information society ที่สามารถออกแบบการใช้งานเฟซบุ๊กได้ด้วยตนเอง กล่าวคือ การจัดเก็บหรือเผยแพร่ข้อมูล (รูปภาพลูก)

เป็นหน้าที่ของพ่อแม่เอง ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่าพ่อแม่มีพฤติกรรมในการจัดเก็บหรือเผยแพร่รูปภาพลูกอย่างไร ที่จะไม่ส่งผลไปสู่ความไม่ปลอดภัยของลูกในโลกแห่งการสื่อสารที่ไร้พรมแดนนี้

2.4 ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) และทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ (Uses and Gratifications)

ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism)

กาญจนา แก้วเทพ (2544) กล่าวว่าไว้ว่า ทฤษฎีหน้าที่นิยมได้รากฐานมาจากวิทยาศาสตร์สาขาชีววิทยาที่ศึกษาบรรดาสัตว์มีชีวิตทั้งหลายว่าเป็น Organism ระบบใหญ่ระบบหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยการทำงานอย่างสัมพันธ์กันของระบบย่อย ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของระบบย่อยและระบบใหญ่ทั้งหมด เมื่อเกิด “ความขาดแคลน / ความตึงเครียด” จะทำให้เกิด “ความต้องการ” ในช่วงเวลานั้น และระบบใหญ่จะเสียสมดุล เช่น เมื่อร่างกายต้องการอาหารจนเกิดความหิว องค์กรประกอบต่าง ๆ ของร่างกายจะช่วยกันทำหน้าที่ ตั้งแต่เท้าจะเริ่มเดินเพื่อไปหาอาหาร มือจะหยิบช้อนเพื่อตักอาหารเข้าปาก ฟันจะทำหน้าที่บดเคี้ยวอาหาร ไปจนถึงกระเพาะที่ต้องช่วยย่อย จนร่างกายได้รับการตอบสนอง (อิ่ม) ร่างกายก็จะเข้าสู่สภาวะปกติอีกครั้งหนึ่ง อุปมาอุปมัยดังกล่าวนี้ถูกนำมาใช้กับระบบสังคม และสามารถเทียบกับร่างกายได้ว่า ในขณะที่สมองต้องการการรายงานข่าวสารอยู่ตลอดเวลาว่าอะไรเกิดขึ้น และจะต้องสั่งการลงไปเป็นข้อมูลข่าวสาร ระบบสังคมกับกระบวนการสื่อสารก็ทำงานเช่นเดียวกันกับร่างกาย

แนวคิดหลักของทฤษฎีหน้าที่นิยม

1. Function / Dysfunction

1.1 Function

คำว่า “Function” เป็นคำที่เป็นแกนกลางของทฤษฎีนี้ นักสังคมวิทยาได้ให้คำนิยามของคำว่า “Function” ว่าเป็นกระบวนการสำคัญที่ระบบย่อยต่าง ๆ ทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการ (Need) ของระบบ ในการธำรงรักษาการดำรงอยู่ (Maintenance) ของระบบนั้น การทำหน้าที่ดังกล่าวนี้ต้องมีการประสานซึ่งกันและกัน (Interdependence) ระหว่างระบบย่อย ๆ และแสดงออกมาเป็นกิจกรรมต่าง ๆ (Activities)

ในนิยามที่หยิบยกมากล่าวว่านั้นมีข้อที่น่าสังเกต 2 ประการคือ

- ในขณะที่ปัจเจกบุคคล กลุ่มหรือสังคมเกิดความต้องการขึ้นมา นั่น อันที่จริงมีวิธีการหลาย ๆ อย่างที่จะตอบสนองความต้องการนั้นได้ เช่น เวลาที่พ่อแม่ต้องการบันทึกความทรงจำให้แก่ลูกผ่านรูปภาพ พ่อแม่ก็สามารถตอบสนองได้หลายวิธี เช่น การล้างอัดรูปจัดเก็บในอัลบั้มรูปประจำบ้าน การนำรูปภาพใส่กรอบรูปแล้วแขวนตามฝาผนัง หรือการโพสต์รูปลูกบนเฟซบุ๊ก เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในสภาพความเป็นจริง มิใช่ทุกคนจะสามารถเลือกใช้วิธีการตอบสนองความต้องการทุกอย่างที่กล่าวมาได้ และสำหรับพ่อแม่บางคนอาจจะเหลือเพียงทางเลือกเดียวให้ตอบสนอง เช่น พ่อแม่ที่ทำงานจนไม่มีเวลา การโพสต์รูปภาพลูกบนเฟซบุ๊กก็เป็นทางเลือกเดียวที่พ่อแม่ไม่ต้องเสียเวลาไปกับการล้างอัดรูป ถึงแม้จะชอบการเก็บบันทึกความทรงจำให้ลูกผ่านอัลบั้มรูปประจำบ้านมากกว่าก็ตาม ลักษณะดังกล่าวนี้เรียกว่า ลักษณะ Indispensable ของวิธีการตอบสนองที่มีอยู่ กล่าวได้ว่า การที่คนเลือกเปิดรับสื่ออื่น อาจเป็นเพราะไม่มีทางอื่น ๆ ให้เลือกนอกจากวิธีการนี้

- ในขณะที่มีวิธีการตอบสนองความต้องการได้หลาย ๆ แบบ แต่ในแต่ละสังคมก็จะจัดวางลำดับชั้นของวิธีการตอบสนองเอาไว้โดยมีวิธีการหนึ่งเป็นวิธีการหลัก และทำให้วิธีการแบบอื่น ๆ มีโอกาสที่จะเป็นตัวเลือกได้น้อยลง ตัวอย่างเช่น การใช้เฟซบุ๊กในการโพสต์รูปภาพอาจทำให้ภาพลักษณ์ของผู้ใช้งานดูเป็นคนที่ทันสมัยกว่าการใช้อัลบั้มรูปประจำบ้านในการจัดเก็บรูปภาพ เป็นต้น

1.2 Dysfunction

หากเราพิจารณาว่า “Function” ของกระบวนการสื่อสารนั้นก่อให้เกิดผลสืบเนื่องตามมา คือ ตอบสนองความต้องการและความสะดวกสบายในชีวิตให้คนในสังคม เช่น การโพสต์รูปบนเฟซบุ๊ก ช่วยทำให้คนที่อยู่ไกลกันได้รับข่าวสาร เห็นหน้าค่าตาซึ่งกันและกันได้ง่ายขึ้น ก็ถือว่าการทำหน้าที่ได้อย่างดี อย่างไรก็ตาม หากเมื่อใดที่กิจกรรมของสื่อกลับให้ผลที่ตรงกันข้าม กลับเป็นการไปสร้างปัญหาให้เกิดขึ้นตามมา ก็เรียกว่าเป็น “Dysfunction” เช่น การโพสต์รูปภาพที่เปิดเผยที่อยู่ของลูก หรือการเช็คอินสถานที่อยู่ ณ ขณะนั้นผ่านเฟซบุ๊ก อาจเป็นช่องทางให้ผู้ไม่ประสงค์ดีสามารถมาติดตามและลักพาตัวลูกได้ เป็นต้น (กาญจนา แก้วเทพ, 2544)

2. Manifest / Latent Function

เกณฑ์ที่ใช้ในการวัด Manifest / Latent คือ ความตั้งใจ (Intention) และการรับรู้ตัว (Recognition) ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร (Participant) Manifest function จึงเป็นผลลัพธ์ที่เกิดตามมาโดยที่ผู้สื่อสารตั้งใจและรู้ตัวมาก่อน ส่วน Latent function ก็เป็นผลลัพธ์ที่เกิดตามมาโดยที่ผู้สื่อสารไม่ได้ตั้งใจและไม่รู้ตัวมาก่อน

แนวคิดเรื่อง Latent function นั้น เริ่มปรากฏตั้งแต่เมื่อ Malinowski (1962) นักมานุษยวิทยาได้เข้าไปศึกษาชนพื้นเมือง และวิเคราะห์ว่า ภายใต้การทำพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ลึกลับที่ดูไร้เหตุผล (ในสายตาของบุคคลภายนอก) แท้จริงแล้ว มีเหตุผลด้านอรรถประโยชน์อยู่ภายใน ตัวอย่างเช่น การทำพิธีเรียกขวัญเมื่อยามเจ็บป่วยนั้น เป็นการแสดงให้เห็นให้ผู้เจ็บป่วยทราบว่าชุมชนมีความห่วงใยในตัวเขา (ทั้ง ๆ ที่ผู้ทำพิธีอาจจะไม่รู้ตัวเกี่ยวกับหน้าที่ดังกล่าว) ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ด้วย Manifest function (ไปถามความตั้งใจของผู้ส่ง / ผู้รับสาร) อาจจะไม่พบหน้าที่อะไร แต่เมื่อวิเคราะห์

ผลลัพธ์ที่เกิดตามมาอย่างไม่ตั้งใจและไม่รู้ตัว จะพบว่า สื่อเหล่านี้ได้ช่วยในการทำหน้าที่หลาย ๆ อย่าง เช่น ช่วยลดความตึงเครียด ช่วยรักษาความเป็นปึกแผ่นในกลุ่ม ฯลฯ (กาญจนา แก้วเทพ, 2544)

สำหรับแนวคิดที่อาจจัดอยู่ภายใต้ทฤษฎีหน้าที่นิยมที่นำมาใช้ในการศึกษาเรื่องการสื่อสารนั้น มีอยู่ด้วยกัน 4 แนวคิดย่อย ๆ คือ

1. ทฤษฎีหน้าที่นิยมเชิงสังคม (Social functionalism)
2. ทฤษฎีหน้าที่นิยมเชิงปัจเจก (Individual functionalism)
3. การวิเคราะห์หน้าที่ของสื่อจากสาร (Linguistic approach)
4. หน้าที่อันหลากหลายของสื่อมวลชน (Diversity of perspectives on function and purpose)

อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาเรื่อง “บทบาทการสื่อสารรูลูกผ่านเฟซบุ๊ก” ผู้วิจัยจะขอหยิบยกทฤษฎีหน้าที่นิยมเชิงปัจเจก (Individual functionalism) มาใช้ประกอบการศึกษาในครั้งนี้

ทฤษฎีหน้าที่นิยมเชิงปัจเจก (Individual functionalism)

กาญจนา แก้วเทพ (2544) ได้ทำการศึกษาไว้ว่า ผู้ที่นำเอาแนวคิดทฤษฎีหน้าที่นิยมเชิงปัจเจกเข้ามาคือ Raymond Bauer (1964) ที่เขียนบทความชื่อ “The Obstinate Audience” ในช่วงทศวรรษที่ 1960 ซึ่งกระแสที่เชื่อในอิทธิพลของสื่อมวลชนยังมีอำนาจอยู่ Bauer เสนอแนวคิดคัดค้านกระแสหลักเกี่ยวกับ คุณลักษณะของผู้รับสารว่า พวกเขามีได้มีลักษณะตั้งรับ (Passive) แบบที่ทฤษฎีสื่อกระแสหลักคาดคิดไว้ แต่ผู้ชมเป็นกลุ่มคนที่ active มีเป้าหมายและมีวัตถุประสงค์ที่แน่นอนทั้งในการแสวงหาและการเลือกใช้สื่อประเภทต่าง ๆ หลักการที่ผู้คนเข้ามาเลือกการสื่อสาร / เลือกใช้สื่อประเภทต่าง ๆ นั้น เป็นไปตามหลักของทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange theory) กล่าวคือ ผู้คนมีความคาดหวังอยู่แล้วว่า “ลงทุนด้วยเวลาในการใช้สื่อประเภทนี้ จะให้ความพอใจได้มากกว่าใช้สื่อประเภทนั้น” เป็นต้น

จากผลงานการศึกษาการใช้สื่อประเภทต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการและการให้ความพึงพอใจแก่ผู้ใช้สื่อ Blumler & Katz (1974) ได้รวบรวมรายชื่อความต้องการทางจิตใจและสังคมอันมากมายที่มาจัดหมวดหมู่แล้วได้ถึง 35 กลุ่ม ตัวอย่างเช่น

- ใช้สื่อเพื่อต่อยุ่ค่านิยมของตนเอง ตัวอย่างเช่น ในวันแม่ เราต้องการจะซื้อของขวัญให้แม่เพื่อแสดงความกตัญญู และเมื่อเราเปิดฟังวิทยุ มีโฆษณาเกี่ยวกับการซื้อของขวัญตอบแทนความกตัญญูต่อแม่ เราก็จะติดตามฟังให้ได้ความมั่นใจว่า สิ่งที่เราทำนั้นคนอื่น ๆ ก็ทำเช่นเดียวกัน

- ใช้เพื่อติดต่อสื่อสารกับคนอื่น ๆ เพื่อสร้างชีวิตทางสังคม ตัวอย่างเช่น งานวิจัยของ ไสลทิพย์ (2535) เรื่องการดูละครโทรทัศน์ของผู้หญิง ก็เพื่อนำเอาเรื่องราวจากละครไปเป็นหัวข้อพูดคุยในกลุ่มเพื่อน

- ใช้เพื่อแสวงหาความมั่นคงทางจิตใจ (Security & Reassurance) ในสมัยก่อนเมื่อเวลาคนไทยกลุ่มใจ วิธีการตอบสนองความต้องการดังกล่าวอาจได้แก่ การไปวัด ทำบุญ สะเดาะเคราะห์ เมื่อทำแล้วก็รู้สึกสบายใจและมีความมั่นคงทางจิตใจเพิ่มมากขึ้น แต่ปัจจุบันนี้ เด็กรุ่นนี้อาจจะใช้วิธีโทรศัพท์เข้าไปคุยกับ DJ ของรายการเพลงเพื่อขอคำแนะนำประกอบความมั่นใจแทน
- ใช้สื่อเพื่อแสวงหาความหมายและทำความเข้าใจ (Make sense) ตัวอย่างเช่น การเปิดคอลัมน์ดูดวงชะตา เปิดรับชมรายการธรรมะ การดูโฆษณาประกันภัยแล้วก็พบว่า ชีวิตนี้ไม่แน่นอน ฯลฯ
- การใช้สื่อเพื่อสร้างเอกลักษณ์ของตนเองหรือของกลุ่ม ในอดีตชนเผ่าต่าง ๆ เคยใช้การสวมเสื้อผ้าเพื่อบอกว่าตนเองเป็นคนเผ่าอะไร เสื้อผ้าเป็นเครื่องหมายแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม เช่นเดียวกับการติดตามดูรายการเพลงประเภท pop - rock ก็เพื่อแสดงเอกลักษณ์ของความเป็นวัยรุ่น
- การใช้สื่อเพื่อยกระดับวัฒนธรรมตนเองให้สูงขึ้น ตัวอย่างเช่น การติดตามอ่านคอลัมน์พาไปเที่ยวต่างประเทศของผู้หญิงเพื่อให้เป็นคนหูตากลมมากขึ้น หรือการดูรายการโทรทัศน์ประเภทการปรับปรุงบุคลิกภาพให้ดีขึ้น เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม สำหรับกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ อาจมีความคิดเห็นในการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจที่นอกเหนือจากข้อมูลที่ยกตัวอย่างไว้ข้างต้นได้เช่นเดียวกัน โดยสรุป ทฤษฎีหน้าที่นิยมเชิงปัจเจก จะมองจุดยืนและผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคลว่า ปัจเจกบุคคลจะใช้สถาบันต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการได้อย่างไร ซึ่งในวงการการสื่อสาร ตัวแทนของทฤษฎีหน้าที่นิยมเชิงปัจเจก ก็คือ ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ (Blumler & Katz, 1974, อ้างถึงใน กาญจนาน แก้วเทพ, 2544) ดังที่จะกล่าวต่อไป

ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ (Uses and Gratifications)

มณูชัวร์ชัญ จารุงศ์วาทิ (2556) ได้ศึกษาทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจไว้ว่า ทฤษฎีนี้พยายามอธิบายว่ามนุษย์ใช้สื่อต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความพึงพอใจของตนและตอบสนองความต้องการของสังคมอย่างไร โดยมีแนวคิดที่ผู้รับสารเป็นผู้เลือกใช้สื่อประเภทต่าง ๆ และเลือกรับสารเพื่อสนองตอบความต้องการของตน โดยเกิดจากกระบวนการทางสังคมและจิตวิทยาของผู้ใช้สื่ออันมีพื้นฐานมาจากความต้องการพื้นฐาน 5 ประการของ Maslow

1. ความต้องการทางกายภาพ (Physiological needs) เป็นความต้องการขั้นแรกของมนุษย์เพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดต่อไป เช่น ต้องการน้ำ อาหาร ที่อยู่อาศัย เป็นต้น
2. ความต้องการด้านความปลอดภัยและมั่นคง (Safety and Security needs) เป็นความต้องการที่จะให้ตนเองปลอดภัยจากอันตรายจากสภาพแวดล้อมภายนอกและโรคภัยไข้เจ็บ หลังจากที่มีมนุษย์ได้ความต้องการในขั้นแรกแล้ว จะเริ่มแสวงหาสถานที่ซึ่งให้ความปลอดภัยกับตนได้

3. ความต้องการทางสังคม (Social needs) หรือความต้องการความรักและความเป็นพวกเดียวกัน (Love and Belongingness needs) มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ต้องการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นสังคม ต้องการความรักความอบอุ่น การยอมรับ เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างสมบูรณ์

4. ความต้องการทางด้านเกียรติยศหรือการรู้จักคุณค่าของตน (Self-esteem needs) เมื่อมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคม นอกจากการมีส่วนร่วมในสังคมแล้วยังต้องการให้ผู้อื่นยกย่องว่ามีความรู้ความสามารถ มีคุณค่า ต้องการได้รับเกียรติยศชื่อเสียงจากสังคม

5. ความต้องการประสบความสำเร็จในชีวิต (Self-actualization) เมื่อมนุษย์เข้าร่วมกลุ่มกันเป็นสังคม จะพยายามพัฒนาตนเองตลอดเวลา เพื่อให้สามารถประสบความสำเร็จในชีวิตตามที่ตั้งเป้าหมายไว้

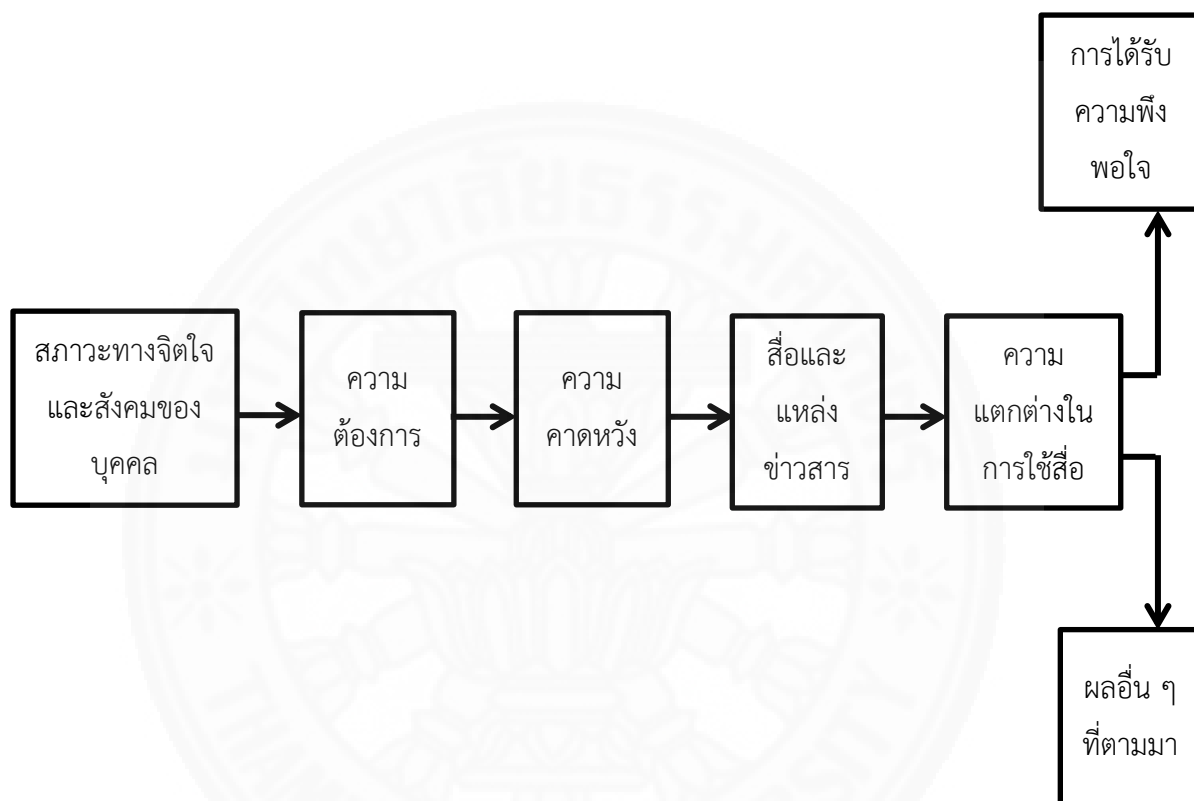
อาจอธิบายได้ว่า นอกจากความต้องการพื้นฐาน 5 ประการ ตามที่ Maslow กล่าวไว้แล้ว มนุษย์ยังมีความต้องการที่จะสื่อสารกับเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ต้องการรู้ ต้องการเห็น ต้องการแสวงหาระเบียบและเข้าใจสภาวะแวดล้อมของตน ความต้องการที่จะรู้เป็นแรงผลักดันให้มนุษย์เรียนรู้จากการอยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันในการหล่อหลอมความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก และความต้องการ ในขณะเดียวกัน สภาพการณ์ต่าง ๆ ทางสังคม ก็เป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลต้องเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัว

แนวคิดหลักของการวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้รับสารที่มีต่อสื่อ อาจสรุปได้ดังนี้ โดยส่วนใหญ่ในการเปิดรับสารของผู้รับสาร มนุษย์เราจะมีคามตั้งใจในการแสวงหาข่าวสารเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในทางใดทางหนึ่ง เมื่อมีความตั้งใจที่แน่นอนแล้ว การใช้สื่อใด ๆ จึงไม่ใช่กิจกรรมที่กระทำไปอย่างไร้ความหมาย หากแต่เป็นกิจกรรมมีจุดประสงค์ที่แน่นอนหรือที่เรียกว่า Goal-oriented activity โดยผู้รับสารจะเป็นผู้แสวงหาและตัดสินใจเลือกใช้สื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่ ซึ่งแนวทางที่บุคคลจะตัดสินใจเลือกใช้สื่อประเภทใดนั้น จะมีพื้นฐานมาจากความต้องการของบุคคลนั้นเป็นปฐมเหตุ หลังจากนั้นความต้องการดังกล่าวก็จะถูกผลักดันมาเป็นแรงจูงใจ (Motivation) ที่จะป็นแรงขับให้บุคคลเคลื่อนไหวเข้าหากการใช้สื่อประเภทต่าง ๆ (กาญจนา แก้วเทพ, 2544, อ้างถึงใน ธนส์ เกษมไชยานันท์, 2556)

แคทซ์ และคณะ (Katz et al.) ได้สรุปแบบแผนในการศึกษาทฤษฎีการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจไว้ว่า “การศึกษาเกี่ยวกับสภาวะของสังคมและจิตใจที่ส่งผลต่อความต้องการของบุคคล ซึ่งนำไปสู่การคาดคะเนเกี่ยวกับสื่อและแหล่งที่มาของสาร การคาดคะเนนี้จะนำไปสู่ความแตกต่างกันในการใช้สื่อ และพฤติกรรมอื่น ๆ ของแต่ละบุคคล ส่งผลให้เกิดความพอใจที่ได้รับจากสื่อ และผลอื่น ๆ ที่บางครั้งไม่ได้คาดหมายมาก่อน” อีกทั้ง ยุบล เบญจรงค์กิจ ได้อธิบายแบบแผนนี้ไว้ว่า “สภาวะทางสังคมและจิตใจที่ต่างกัน ก่อให้มนุษย์มีความต้องการแตกต่างกัน ซึ่งความต้องการที่ต่างกันนี้ ทำให้แต่ละบุคคลคาดคะเนว่าสื่อแต่ละประเภทจะสนองความพอใจได้ต่างกัน

ออกไปด้วย ดังนั้น ลักษณะของการใช้สื่อของบุคคลที่มีความต้องการไม่เหมือนกัน จะมีความแตกต่างกันออกไป และความพอใจที่ได้รับจากการใช้สื่อก็จะต่างกันไปด้วย (ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ, 2542, อ้างถึงใน ธนัสถ์ เกษมไชยานันท์, 2556)

กระบวนการศึกษาการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจ สามารถแสดงเป็นแบบจำลองได้ดังนี้

ภาพที่ 2.11 แบบจำลองกระบวนการศึกษาการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจ
ที่มา: กาญจนา แก้วเทพ, 2544, อ้างถึงใน กลยุทธ์การบริหารการตลาดสำหรับหลักสูตรบัณฑิตศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา, โดย ธนัสถ์ เกษมไชยานันท์, 2556, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะครุศาสตร์.

แบบจำลองการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจนี้ เป็นแบบจำลองที่ได้กำหนดขึ้นมาเพื่ออธิบายถึงกระบวนการในการรับสาร และการใช้สื่อโดยปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการเลือกบริโภคสื่อขึ้นขึ้นอยู่กับความต้องการหรือแรงจูงใจของผู้รับสารเอง โดยบุคคลแต่ละคนย่อมมีวัตถุประสงค์ มีความตั้งใจ และมีความต้องการในการใช้ประโยชน์จากสื่อ เพื่อสนองความพึงพอใจของตนเองด้วยเหตุผลที่ต่างกันไป (กาญจนา แก้วเทพ, 2544, อ้างถึงใน ธนัสถ์ เกษมไชยานันท์, 2556)

John C. Merrill และ Ralph L. Lowenstein ได้แสดงความคิดเห็นว่า การเลือกรับหรือเลือกใช้สื่อของบุคคลมีแรงผลักดันมาจาก

1. ความเหงา: เป็นเหตุผลทางจิตวิทยาที่เชื่อว่า มนุษย์ไม่ชอบที่จะอยู่อย่างโดดเดี่ยวตามลำพังเนื่องจากมนุษย์จะเกิดความรู้สึกวิตกกังวล สับสน หวาดกลัว ไม่อยากถูกปฏิเสธจากสังคมมนุษย์จึงชอบที่จะรวมกลุ่มเพื่อสังสรรค์กันเท่าที่จะหาโอกาสได้ หากไม่สามารถสังสรรค์กับบุคคลอื่นได้โดยตรง สิ่งที่ดีที่สุดคือ การได้อยู่กับสื่อต่าง ๆ ที่ใช้เพื่อการสื่อสาร

2. ความอยากรู้อยากเห็น: ความอยากรู้อยากเห็นเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของมนุษย์ทำให้ สื่อประเภทต่าง ๆ ได้อาความอยากรู้อยากเห็นเป็นหลักสำคัญอย่างหนึ่งในการนำเสนอข่าวสารตามปกติมนุษย์จะอยากรู้อยากเห็นสิ่งที่ใกล้ตัวเองมากที่สุด ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นวัตถุ สิ่งของ ความคิด หรือการกระทำ

3. ประโยชน์ใช้สอยของตนเอง: มนุษย์มีพื้นฐานในความเห็นแก่ตัว ในฐานะที่เป็นผู้รับสารจึงต้องแสวงหาและใช้ข่าวสารบางอย่างให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง เพื่อช่วยให้สนองความคิดของตนเพื่อให้ข่าวสารที่ได้เสริมความมั่นใจ และเพื่อให้ได้ข่าวสารที่ทำให้รู้สึกถึงความสนุกสนานบันเทิง ไม่ว่าจะประโยชน์ในทางปฏิบัติ ทางการเยียวยาจิตใจ หรือแม้แต่ทางความคิด ก็สามารถหาข่าวสารเหล่านี้ได้จากสื่อมวลชนและสื่ออื่น ๆ (Merrill & Lowenstein, 1971, อ้างถึงใน องอาจ ฤทธิ์ทองพิทักษ์, 2539)

จากทฤษฎีหน้าที่นิยมและทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ ผู้วิจัยได้นำมาเป็นกรอบเพื่อศึกษาการทำหน้าที่ของเฟซบุ๊กที่เป็นพื้นที่ในการโพสต์รูปลูก และศึกษาถึงกลุ่มตัวอย่างพ่อแม่ว่า เพราะเหตุใดจึงเลือกใช้หรือไม่เลือกใช้เฟซบุ๊กในการโพสต์รูปลูก พ่อแม่มีความต้องการในด้านไหน และหลังจากที่ได้โพสต์รูปลูกไปแล้ว พ่อแม่ได้รับการตอบสนองและได้รับความพึงพอใจหรือไม่ อย่างไร

2.5 แนวคิดการรู้เท่าทันสื่อ (Media literacy)

แนวคิดการรู้เท่าทันสื่อ (Media literacy)

บุบผา เมฆศรีทองคำ (2554) ได้ศึกษาไว้ว่า “การรู้เท่าทันสื่อ” (Media literacy) มีการให้คำนิยามไว้อย่างหลากหลายทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งตามทัศนะของนักวิชาการไทยได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ นภินทร ศิริไทย (2547) กล่าวว่า การรู้เท่าทันสื่อเป็นเรื่องของการเรียนรู้ การเลือกรับ การใช้ประโยชน์จากสื่อในทางที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยผู้ที่รู้เท่าทันสื่อจะไม่ตกอยู่ในอิทธิพลของสื่อได้โดยง่าย รู้จักหลีกเลี่ยงสาระจากสื่อมาเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้และการดำรงชีวิต ในขณะที่ รักษ์จิต มั่นพลศรี (2547) ให้ความหมายของ

การรู้เท่าทันสื่อว่า คือ ทักษะความสามารถของบุคคลในการเข้าถึง ตีความ วิเคราะห์วิพากษ์ ตัดสิน และประเมินค่าข้อมูลข่าวสารที่สื่อนำเสนอ ทั้งในส่วนที่เป็นข้อคิดเห็นและข้อเท็จจริง ซึ่งเป็นผลให้บุคคลนั้นมีพลังอำนาจในการควบคุมอิทธิพลหรือผลกระทบจากสื่อได้เช่นเดียวกับที่ จินตนา ต้นสุวรรณนท์ (2550) กล่าวว่า การรู้เท่าทันสื่อ หมายถึง การที่ผู้รับสื่อมีทักษะการคิดวิจารณ์ญาณ โดยสามารถเข้าใจ วิเคราะห์ ตีความ ประเมินสื่อและสิ่งที่ได้รับจากสื่อได้ โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสื่อ มีการตระหนักถึงผลกระทบของสื่อที่มีต่อบุคคลและสังคม อีกทั้งรู้จักเลือกรับและใช้สื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ชุมชนและสังคม

สำหรับมุมมองของนักวิชาการต่างประเทศมีการให้ความหมายของการรู้เท่าทันสื่อไว้หลากหลายโดยทัศนะของ Baran (2004) กล่าวว่า การรู้เท่าทันสื่อ คือ ความสามารถในการทำความเข้าใจ และใช้ประโยชน์จากสื่อและเนื้อหาจากสื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วน Potter (2005) ได้ให้ความหมายของการรู้เท่าทันสื่อว่า เป็นมุมมองจากการที่บุคคลเปิดรับสื่อและตีความหมายของเนื้อหาสื่อ ตามที่ได้เปิดรับด้วยความตระหนักถึงผลกระทบของสื่อและมีสติในการเปิดรับ โดยวัตถุประสงค์ของการรู้เท่าทันสื่อคือ การเสริมสร้างพลังอำนาจของบุคคลเพื่อให้บุคคลควบคุมสื่อไม่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของสื่อ ในขณะที่ Tallim (2005) กล่าวว่า การรู้เท่าทันสื่อเป็นความสามารถที่จะเลือกและวิเคราะห์สารจากสื่อต่าง ๆ ซึ่งเป็นความสามารถในการตั้งคำถามได้อย่างเหมาะสมว่า มีอะไรอยู่ในสารนั้นและอะไรอยู่เบื้องหลังในการผลิตสื่อ อันได้แก่ วัตถุประสงค์ เงินทุน ค่านิยมและเจ้าของ เพื่อให้รู้ว่าปัจจัยเหล่านี้มีอิทธิพลต่อเนื้อหาอย่างไร และ Wood (2006) ได้ให้ความหมายการรู้เท่าทันสื่อว่า ความสามารถในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อ การเข้าถึง วิเคราะห์ ประเมินและโต้ตอบกับสื่อได้อย่างกระตือรือร้นด้วยกลยุทธ์แบบวิพากษ์ และข้อมูล ที่เพียงพอพร้อม

ในรายงาน Learning for the 21st century ได้กล่าวถึงทักษะที่จำเป็นสำหรับการทำงาน และใช้ชีวิตในศตวรรษที่ 21 ไว้ว่า “ประชาชนต้องรู้มากกว่าเนื้อหาความรู้หลัก พวกเขาจำเป็นต้องรู้ว่า จะใช้ความรู้และทักษะของตนที่มีอยู่อย่างไร ทั้งการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การประยุกต์ความรู้ในสถานการณ์ใหม่ การวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร การสื่อสาร การมีส่วนร่วม การแก้ปัญหาการตัดสินใจ นอกจากนั้นพวกเขาจะต้องเป็นผู้ที่เรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาความรู้ของตนเองให้ทันสมัยอยู่เสมอ” และมีการระบุถึงทักษะที่จำเป็นในการรู้เท่าทันสื่อไว้ดังนี้ (Center for Media Literacy, 2008, อ้างถึงใน บุปผา เมฆศรีทองคำ, 2554)

1. ทักษะในการเข้าถึง (Access skill) ทักษะนี้จะช่วยให้บุคคลสามารถรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสมและมีประโยชน์ และสามารถทำความเข้าใจความหมายของเนื้อหาสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ทักษะการวิเคราะห์ (Analyze skill) ทักษะนี้จะช่วย ให้บุคคลสามารถตรวจสอบ การออกแบบทั้งรูปแบบของเนื้อหาสาร โครงสร้างของเนื้อหาสาร และลำดับเหตุการณ์ของเนื้อหาสาร รวมถึงสามารถใช้แนวคิดต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในการทำความเข้าใจบริบท ของเนื้อหาสารที่นำเสนอ

3. ทักษะการประเมินเนื้อหาสาร (Evaluate skill) ทักษะนี้จะช่วยให้บุคคลสามารถ เชื่อมโยงเนื้อหาสารไปยังประสบการณ์ส่วนบุคคล และทำการตัดสินใจเกี่ยวกับความถูกต้อง คุณภาพ และความเกี่ยวข้องของเนื้อหาสาร

4. ทักษะการสร้างสรรค์ (Create skill) ทักษะนี้จะช่วยให้บุคคลสามารถเขียนความคิด ของพวกเขา โดยใช้ข้อความเสียงหรือภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพสำหรับวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน รวมทั้งสามารถใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเพื่อสร้างสรรค์เนื้อหาสารของพวกเขา

5. ทักษะการมีส่วนร่วม (Participate skill) ทักษะนี้จะช่วยให้บุคคลสามารถเข้าไปมี ส่วนร่วมหรือมีปฏิสัมพันธ์ ซึ่งจะส่งผลมหาศาลในการทำงานร่วมกับผู้อื่น

การศึกษาในเรื่อง “บทบาทการสื่อสารรูปลูกผ่านเฟซบุ๊ก” จะใช้กรอบแนวคิด “การรู้เท่าทันสื่อ” เพื่อศึกษาถึงความสามารถในการรู้เท่าทันและการระมัดระวังในการสื่อสารผ่านรูป ลูกบนสื่อใหม่อย่างเฟซบุ๊ก โดยศึกษาความสามารถของผู้ใช้สื่อในการเข้าถึง วิเคราะห์ ประเมิน สร้างสรรค์เนื้อหาสาร และการมีส่วนร่วมในสื่อที่มีอยู่อย่างหลากหลาย ซึ่งจะช่วยให้ผู้ใช้สื่อสามารถ เข้าใจ และสร้างสรรค์เนื้อหาบนสื่อได้โดยไม่ถูกรวบงำจากสื่อ อีกทั้งยังสามารถใช้สื่อให้เกิด ประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตทั้งต่อตนเอง ครอบครัวและสังคมได้

นอกจากนี้ จากการศึกษากฎหมายที่เฟซบุ๊กได้กำหนดไว้ ผู้วิจัยยังไม่เห็นถึงกฎโดยตรงที่ เกี่ยวข้องกับการโพสต์รูปว่า รูปภาพที่สามารถโพสต์ได้หรือไม่ได้นั้นต้องมีลักษณะแบบไหน แต่ใน หลายประเทศรวมถึงประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาได้มีกฎหมายที่ห้ามโพสต์รูปเด็กที่โป๊ เปลือยลงบนอินเทอร์เน็ต (อ้างแล้ว) อีกทั้งในประเทศฝรั่งเศส การโพสต์รูปลูกลงบนสื่อออนไลน์ ถือ ว่าเป็นการละเมิดชีวิตส่วนตัวโดยไม่ขออนุญาต (อ้างแล้ว) จึงเกิดความน่าสนใจในการศึกษาบทบาท การสื่อสารรูปลูกผ่านเฟซบุ๊กของพ่อแม่ในสังคมไทย ที่ยังไม่มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการโพสต์รูปภาพ ของเด็ก ๆ ลงบนอินเทอร์เน็ตว่า พ่อแม่มีความระแวดระวังและตระหนักถึงความปลอดภัยในการ โพสต์รูปลูกบนเฟซบุ๊กหรือไม่ อย่างไร

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แอนนิตรา นิราจ (2552) ได้ทำการวิจัยในหัวข้อ “เครือข่ายสังคมออนไลน์กับการแนะนำการดำเนินชีวิตของผู้ใช้งานในเว็บไซต์ hi5.com” พบว่า สื่อสังคมออนไลน์ hi5 มีบทบาทในการดำเนินชีวิตของผู้ใช้งานหลัก ๆ 4 ประการ คือ

1. บทบาทในการสร้างตัวตนและความเป็นตัวของตัวเอง โดยผู้ใช้งานจะสร้างหน้าโปรไฟล์ของตนเองขึ้นมา มีการตกแต่งเว็บไซต์ สร้างอัตลักษณ์ใหม่ ๆ ของตน ซึ่งในชีวิตจริงไม่อาจทำได้
2. บทบาทในการสร้างสัมพันธ์ในสังคม โดยผู้ใช้งานจะสามารถเชื่อมต่อกับบุคคลได้ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด เป็นช่องทางในการแลกเปลี่ยนคำแนะนำต่าง ๆ ที่มีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต
3. บทบาทในการให้ความบันเทิง โดยใช้เป็นแหล่งผ่อนคลายความเครียด
4. บทบาทในการให้ข้อมูล เพื่อติดตามข่าวสารต่าง ๆ และสถานการณ์รอบตัวได้อย่างรวดเร็ว

สอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายสังคมออนไลน์ของ จุฑามณี คายะนันท์ (2554) ที่ศึกษา “ผลกระทบจากการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เฟซบุ๊ก” พบว่า ผลกระทบจากการใช้เฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่างมี 3 ด้าน คือ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านจิตใจ โดยผลกระทบที่มีผลต่อกลุ่มตัวอย่างมากที่สุด 5 อันดับแรก มีดังนี้

1. ทำให้การสนทนา / ติดต่อสื่อสารสะดวกและง่ายขึ้น
2. ทำให้รับทราบข่าวสารได้รวดเร็วขึ้น
3. ทำให้ขยายกลุ่มเพื่อน / มีเพื่อนมากขึ้น
4. ทำให้กล้าพูดคุย / แสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ
5. ทำให้ช่วยลดค่าใช้จ่าย

ดวงกมล ขาติประเสริฐ และ ศศิธร ยูโกศล (2556) ได้ศึกษาวิจัยในหัวข้อ “พฤติกรรมและการใช้ประโยชน์จากเว็บไซต์เครือข่ายสังคมเฟซบุ๊ก” โดยผลการวิจัยพบว่า ผู้ใช้กว่าร้อยละ 65 เข้าใช้เฟซบุ๊กทุกวัน และเกือบร้อยละ 28 ใช้มากกว่า 4 ชั่วโมงต่อวัน ในส่วนของการใช้ประโยชน์ เฟซบุ๊กสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ในหลายด้าน โดยผู้ใช้ส่วนใหญ่ใช้เฟซบุ๊กเพื่อติดต่อสื่อสารกับเพื่อนที่รู้จักกันมาก่อน ผลจากการวิเคราะห์องค์ประกอบของการใช้ประโยชน์จากเฟซบุ๊กสามารถจัดกลุ่มการใช้ประโยชน์ออกเป็น 7 ด้าน ได้แก่ ความสนุกสนานและผ่อนคลาย การแสวงหาและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การรักษาความสัมพันธ์เดิม การเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ การสนองตัวตนและความเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม การสร้างความสัมพันธ์ใหม่ และการซื้อขายสินค้า

บุญอยู่ ขอพรประเสริฐ (2557) ได้ทำการศึกษา “พฤติกรรมการใช้เฟซบุ๊กของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร” พบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 70.1 ใช้เฟซบุ๊กทุกวัน โดยใช้มากกว่า 2 ชั่วโมงต่อครั้ง

มักใช้เมื่อมีเวลารว่าง และนิยมใช้ผ่านอุปกรณ์มือถือร้อยละ 67.6 ในด้านรูปแบบการใช้พบว่า ใช้สนทนากับเพื่อนและใช้เขียนแสดงความคิดเห็นกับเพื่อนในโอกาสต่าง ๆ อยู่ในระดับบ่อยมาก มีค่าคะแนนเฉลี่ย 3.51 และ 3.36 ตามลำดับ (จากคะแนนเต็ม 5) ส่วนการกดไลก์เอาใจเพื่อน การอัปโหลดภาพต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน การโพสต์ข้อความเล่าเรื่องต่าง ๆ การติดตามข่าวประจำวัน การติดต่อสื่อสารกับเพื่อนเก่า การแสดงความคิดเห็นต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ และการสร้างอัลบั้มรูป มีการใช้อยู่ในระดับบ่อย

ดาวรงค์ เนาวรังสี (2555) ได้ศึกษาถึง “ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้บริการเว็บไซต์เฟซบุ๊กของนิสิตนักศึกษา” ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมการใช้บริการเว็บไซต์เฟซบุ๊กอยู่บ่อยครั้งซึ่งมีสาเหตุมาจากความต้องการคลายความเหงา ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มเพื่อนอยากเล่นเกมส์ ต้องการเปิดเผยตัวตน อยากรู้อยากเห็นเรื่องราวของผู้อื่นและตามกระแส ทางด้านทัศนคติที่มีต่อเว็บไซต์เฟซบุ๊ก ซึ่งแบ่งเป็นทัศนคติในทางบวก และทัศนคติในทางลบ ทัศนคติในทางบวก ได้แก่ เฟซบุ๊กไม่ต่างจากโลกจริง เป็นสถานที่สำหรับระบายและผ่อนคลายความเครียด เป็นแหล่งรวมเพื่อน เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารและความบันเทิง ช่วยทดแทนช่องทางการสื่อสารอื่น มีความสนุกสนานของเกมส์ ได้ใกล้ชิดบุคคลที่มีชื่อเสียง เป็นแหล่งรวมสินค้า เป็นสถานที่แสดงตัวตน และสามารถตั้งค่าความเป็นส่วนตัวได้ ส่วนทัศนคติในทางลบของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้ใช้บางรายมีพฤติกรรมการใช้ที่ไม่เหมาะสม และเป็นแหล่งแพร่ไวรัสคอมพิวเตอร์ ด้านอิทธิพลของกลุ่มเพื่อนพบว่า กลุ่มเพื่อนมีผลต่อการใช้บริการเว็บไซต์เฟซบุ๊กเป็นอย่างมาก ส่วนผลกระทบที่เกิดจากการใช้บริการ มีทั้งผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ ผลกระทบทางบวก คือ ทำให้ติดต่อสื่อสารกับเพื่อนได้สะดวกรวดเร็ว ผ่อนคลายความเครียด ผลกระทบทางลบ คือ ทำให้สนใจสังคมรอบข้างน้อยลง ขาดความเป็นส่วนตัวมากขึ้น การใช้ภาษาเปลี่ยนแปลงไปและทำให้พักผ่อนน้อย ก่อให้เกิดปัญหาต่อสุขภาพ เช่น ปัญหาด้านสายตา เป็นต้น

Valenzuela, Park, และ Kee (2009) ศึกษาเกี่ยวกับ “อิทธิพลของการใช้เฟซบุ๊กที่ส่งผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยมลรัฐเท็กซัส” พบว่า พฤติกรรมการใช้เฟซบุ๊กมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับความพึงพอใจในชีวิต (Life satisfaction) และความน่าเชื่อถือทางสังคม (Social trust) โดยกลุ่มตัวอย่างใช้เฟซบุ๊กเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนและสังคมให้สนิทมากขึ้น ซึ่งความแน่นแฟ้นที่เพิ่มขึ้นจะสามารถทำให้ผู้ใช้งานมีความสุขเพิ่มขึ้น เพราะเฟซบุ๊กสามารถตอบสนองความต้องการทางอารมณ์ของผู้ใช้ได้

นอกจากนี้ยังพบงานวิจัยเกี่ยวกับการตระหนักถึงสิทธิความเป็นส่วนตัวบนเฟซบุ๊กของศรันยา ไพรชนราพร และ ภัทรชัย ลลิตโรจน์วงศ์ (2555) ในหัวข้อ “ภาวะส่วนตัวของผู้ใช้งานแอปพลิเคชันบนเฟซบุ๊ก” พบว่า ปัจจุบันมีผู้ใช้งานบนเฟซบุ๊กเชื่อมโยงกันเป็นจำนวนมากและมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบในเรื่องความเป็นส่วนตัวเป็นวงกว้าง โดยพบว่า ผู้ใช้งานเฟซบุ๊กจำนวนมากไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบต่อภาวะส่วนตัวในการใช้งานเว็บไซต์ ซึ่งรวมไปถึงการใช้งาน

แอปพลิเคชันบนเฟซบุ๊ก และละเอียดการตั้งค่าภาวะส่วนตัวที่เหมาะสม ผู้ใช้งานถึงร้อยละ 42.6 ตั้งค่าอนุญาตให้ทุกคนค้นหาตนเองบนเฟซบุ๊กได้ การตั้งค่าภาวะส่วนตัวจะมีผลต่อการเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการใช้งานแอปพลิเคชันของเฟซบุ๊กเอง เช่น รูปภาพ และแอปพลิเคชันที่พัฒนาโดยบุคคลภายนอก เช่น เกมส์ต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น เมื่อสมัครใช้งานเฟซบุ๊ก ค่ามาตรฐานเกี่ยวกับภาวะส่วนตัวจะถูกตั้งไว้ที่ “ทุกคน” (Public) ผู้ใช้งานบางส่วนไม่ได้ใส่ใจที่จะปรับค่านี้ให้เหมาะสม ดังนั้นใครก็ตามที่ค้นหาชื่อผู้ใช้งานบนเฟซบุ๊กพบ จะสามารถเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ เช่น โพสต์บนกระดานของผู้ใช้งาน ซึ่งมีทั้งข้อมูลส่วนตัว ไม่ว่าจะเป็นข้อความที่พูดคุยโต้ตอบกันของผู้ใช้และเพื่อนในเฟซบุ๊กของผู้ใช้ หรือรูปภาพทั้งหมดที่ผู้ใช้โพสต์ เป็นต้น

งานวิจัยเรื่องการตระหนักถึงสิทธิความเป็นส่วนตัวเป็นส่วนตัวบนเฟซบุ๊กยังค้นพบอีกว่า ผู้ใช้งานบางส่วนอาจละเอียดการตั้งค่าควบคุมภาวะส่วนตัวที่เหมาะสมเนื่องจากไม่ใส่ใจกับผลกระทบต่อภาวะส่วนตัวในการใช้งานเฟซบุ๊ก แต่ผู้ใช้งานบางส่วนใส่ใจกับปัญหาดังกล่าวแต่ไม่สามารถหาวิธีป้องกันและแก้ไขที่เหมาะสมได้ด้วยเหตุผลหลายประการ อุปสรรคที่สำคัญประการหนึ่งคือ ความยุ่งยากและข้อจำกัดในการตั้งค่าภาวะส่วนตัว ถึงแม้ว่าในทางทฤษฎี เฟซบุ๊กจะเปิดโอกาสให้ผู้ใช้งานสามารถกำหนดระดับภาวะส่วนตัวได้ละเอียดมาก แต่ผู้ใช้งานส่วนใหญ่ก็ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากคุณสมบัติดังกล่าว เนื่องจากวิธีการใช้งานไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง เข้าใจยาก และหาพบบยาก

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติ พฤติกรรม รวมถึงการตระหนักด้านความเป็นส่วนตัวในการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงภาพรวมของลักษณะการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ สาเหตุในการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ รวมถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ เพื่อนำมาเป็นแนวทางประกอบการศึกษาในครั้งนี้ อีกทั้งผู้วิจัยพบว่างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรู้เท่าทันถึงผลกระทบของสื่อใหม่ยังมีปรากฏให้เห็นน้อยในสังคมไทย การศึกษาในเรื่อง “บทบาทการสื่อสารรูปถูกผ่านเฟซบุ๊ก” จะสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการเปิดมุมมองในการใช้สื่อใหม่ของคนในสังคมไทยได้ ซึ่งผู้วิจัยหวังว่าข้อมูลที่ได้จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในภายภาคหน้า

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) จากการใช้เฟซบุ๊กส่วนตัวของผู้วิจัยติดตามการโพสต์รูปภาพของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อศึกษาถึงบทบาทการสื่อสารรูปถ่ายผ่านเฟซบุ๊ก จากกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ พ่อแม่ที่โพสต์รูปถ่ายโดยไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว พ่อแม่ที่โพสต์รูปถ่ายโดยตั้งค่าความเป็นส่วนตัว และพ่อแม่ที่ใช้เฟซบุ๊กแต่ไม่โพสต์รูปถ่าย ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าในแต่ละกลุ่มตัวอย่างที่หยิบยกมา จะได้รับคำตอบจากการสัมภาษณ์ในด้านการตระหนักถึงความระมัดระวังและการรู้เท่าทันในการใช้เฟซบุ๊กที่แตกต่างกัน โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบในการตั้งประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 5 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ พ่อแม่ที่ใช้เฟซบุ๊กเพื่อโพสต์รูปถ่าย ทั้งพ่อแม่ที่ไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว จำนวน 2 คน (เพศชาย 1 คนและเพศหญิง 1 คน) และพ่อแม่ที่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว จำนวน 2 คน (เพศหญิง 2 คน) รวมทั้งพ่อแม่ที่ใช้เฟซบุ๊กแต่ไม่โพสต์รูปถ่าย จำนวน 1 คน (เพศหญิง) ด้วยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) เพื่อสังเกตรูปแบบของรูปภาพที่พ่อแม่โพสต์บนเฟซบุ๊ก โดยช่วงเวลาที่ทำการศึกษารูปภาพที่พ่อแม่โพสต์บนเฟซบุ๊ก คือ ระหว่างวันที่ 25 ธันวาคม 2558 - 10 เมษายน 2559 เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบันที่สุด อีกทั้งผู้วิจัยได้แบ่งความหลากหลายเพิ่มเติมในกลุ่มตัวอย่างพ่อแม่ที่โพสต์รูปถ่ายตามจำนวนรูปภาพที่โพสต์บนเฟซบุ๊กในขอบเขตเวลาที่ศึกษา คือ น้อยกว่า 50 รูป, 50-99 รูป และ 100 รูปขึ้นไป ซึ่งข้อมูลที่ได้จะนำมาศึกษาเปรียบเทียบและทำความเข้าใจถึงสถานการณ์การโพสต์รูปถ่ายบนเฟซบุ๊กของพ่อแม่ในยุคปัจจุบัน

3.2 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูลจาก 2 ส่วน คือ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) ได้จากการใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยใช้การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

(Non-participant observation) โดยการใช้เฟซบุ๊กส่วนตัวของผู้วิจัยติดตามการโพสต์รูปภาพลูกของกลุ่มตัวอย่าง

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ได้จากข้อมูลที่เก็บรวบรวมไว้แล้วจากบทความงานวิจัย วิทยานิพนธ์ รวมถึงเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

ชุดคำถามในการสัมภาษณ์ เนื่องจากกลุ่มพ่อแม่ที่โพสต์รูปลูกโดยไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว ส่วนตัว และกลุ่มพ่อแม่ที่โพสต์รูปลูกโดยตั้งค่าความเป็นส่วนตัวส่วนตัว มีลักษณะการใช้งานเฟซบุ๊กที่คล้ายคลึงกัน ผู้วิจัยจึงใช้เค้าโครงคำถามที่เหมือนกัน แต่จะแตกต่างกันในประเด็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับการตั้งค่าความเป็นส่วนตัว ส่วนตัวของพ่อแม่ที่ไม่โพสต์รูปลูก ผู้วิจัยจะมีคำถามเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเด็นการไม่โพสต์รูปลูก

ประเด็นคำถามประกอบการณ์สัมภาษณ์ มีดังนี้

1. ด้านพื้นที่ในการสื่อสาร

- คุณเคยจัดเก็บรูปภาพลูกในรูปแบบอัลบั้มรูปประจำบ้านหรือไม่
- คุณยังจัดเก็บรูปภาพลูกในรูปแบบอัลบั้มรูปประจำบ้านอยู่หรือไม่ เพราะเหตุใด
- คุณคิดว่าการบอกเล่าเรื่องราวของลูกผ่านอัลบั้มรูปประจำบ้านกับการโพสต์รูปลูกบนเฟซบุ๊ก มีความแตกต่างกันอย่างไร และคุณชอบแบบใดมากกว่ากัน เพราะเหตุใด

2. ด้านการสื่อสารภาพถ่ายลูก

ผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างรูปลูกที่กลุ่มตัวอย่าง (พ่อ/แม่) ได้โพสต์ลงบนเฟซบุ๊กจำนวน 5 รูป เพื่อนำมาให้กลุ่มตัวอย่างดู จากนั้นจึงตั้งคำถามดังต่อไปนี้

- คุณมีวิธีการคัดเลือกรูปภาพลูกก่อนโพสต์อย่างไร
- ในแต่ละรูป คุณมีความต้องการในการสื่อสารอย่างไร

3. ด้านบทบาทหน้าที่ของการโพสต์รูปลูกและความพึงพอใจของพ่อแม่

- เพราะเหตุใด คุณถึงเริ่มใช้เฟซบุ๊กในการโพสต์รูปลูก
- คุณใช้เฟซบุ๊กในการโพสต์รูปลูกมานานแค่ไหน
- ความถี่ในการโพสต์รูปลูกของคุณ เป็นอย่างไร
- คุณมีความคาดหวังต่อผลที่จะได้รับหลังจากการโพสต์รูปลูกอย่างไร
- คุณมีความพึงพอใจต่อผลที่ได้รับหลังจากการโพสต์รูปลูกหรือไม่ อย่างไร

4. ด้านความระมัดระวังในการใช้

ผู้วิจัยยกตัวอย่างข่าวจากเหตุการณ์ไม่คาดฝันที่เกิดขึ้นจริงในต่างประเทศ เช่น การถูกขโมยรูปภาพลูกไปใช้ในทางเสื่อมเสีย การที่ลูกถูกลักพาตัวโดยสาเหตุเกิดจากการโพสต์รูปลูกบนเฟซบุ๊ก รวมถึงข้อกฎหมายในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการโพสต์รูปภาพเด็กบนสื่อออนไลน์ ทั้งความผิดจากการโพสต์รูปภาพไปเปลือยของเด็กและความผิดในด้านการละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวของเด็ก ซึ่งจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและข้อกฎหมายที่หยิบยกมานั้น ยังไม่ปรากฏให้เห็นในสังคมไทย จากนั้นจึงตั้งคำถามดังต่อไปนี้

- คุณเคยได้ยินหรือได้รับผลกระทบที่เกิดจากการโพสต์รูปลูกบนเฟซบุ๊กหรือไม่อย่างไร
- คุณได้คำนึงถึงความปลอดภัยในการโพสต์รูปลูกหรือไม่
- คุณมีความระมัดระวังในการโพสต์รูปลูกอย่างไร
- คุณมีการคัดเลือกรูปภาพก่อนโพสต์อย่างไร
- ลักษณะหรืออิริยาบถของลูกในรูปภาพที่คุณโพสต์ ส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบไหน
- คุณเคยลบรูปภาพของลูกที่ได้โพสต์ไปแล้วหรือไม่ เพราะเหตุใด

5. ด้านการจัดการความเป็นส่วนตัว

ในด้านการจัดการความเป็นส่วนตัว ผู้วิจัยจะแบ่งคำถามแยกระหว่างกลุ่มพ่อแม่ที่โพสต์รูปลูกโดยไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัวและกลุ่มพ่อแม่ที่โพสต์รูปลูกโดยตั้งค่าความเป็นส่วนตัว โดยประเด็นคำถามมีดังนี้

5.1 กลุ่มพ่อแม่ที่โพสต์รูปลูกโดยไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว

- คุณทราบหรือไม่ว่าเฟซบุ๊กมีระบบการตั้งค่าความเป็นส่วนตัว
- เพราะเหตุใด คุณถึงไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว

5.2 กลุ่มพ่อแม่ที่โพสต์รูปลูกโดยตั้งค่าความเป็นส่วนตัว

- เพราะเหตุใด คุณถึงตั้งค่าความเป็นส่วนตัว
- คุณตั้งค่าความเป็นส่วนตัวในกรณีไหนและในลักษณะใดบ้าง

ในส่วนของประเด็นคำถามเพิ่มเติมสำหรับพ่อแม่ที่ไม่โพสต์รูปลูก มีดังนี้

- เพราะเหตุใดคุณถึงเลือกที่จะไม่โพสต์รูปภาพลูกบนเฟซบุ๊ก
- คุณรู้สึกอย่างไรเมื่อเห็นพ่อแม่คนอื่น ๆ โพสต์รูปภาพลูกบนเฟซบุ๊ก
- คุณบันทึกและบอกเล่าเรื่องราวของลูก ผ่านช่องทางไหน เพราะเหตุใด

เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้มีข้อจำกัดทางด้านเวลาของผู้ทำวิจัย และเพื่อความเหมาะสมกับกรอบเวลาที่ผู้ให้สัมภาษณ์อนุญาต ผู้วิจัยจึงขออนุญาตใช้รูปภาพลูกที่กลุ่มตัวอย่าง (พ่อ/แม่) ได้โพสต์ลงบนเฟซบุ๊ก เป็นจำนวน 5 รูป เพื่อนำมาประกอบการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยเลือกใช้การ

สุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) โดยทำการพิมพ์รูปภาพลูกทั้งหมดที่ปรากฏบน เฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่างแต่ละคนในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา จากนั้นใช้การหยิบสุ่มตัวอย่างแบบ ไม่ใส่คืน (Sampling without replacement)

3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยใช้การสัมภาษณ์ จดบันทึกข้อมูล และ บันทึกเทปรายบุคคล โดยรายละเอียดมีดังต่อไปนี้

1. การเตรียมตัวก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นขั้นตอนที่เริ่มดำเนินการก่อนที่จะมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจริงในภาคสนามต่อไป โดยเตรียมความพร้อมในเรื่องการเดินทาง การนัดหมาย วันเวลาให้กับผู้ให้ข้อมูล

2. ดำเนินการเข้าพบผู้ให้ข้อมูลและทำการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์และรายละเอียดต่าง ๆ ของการวิจัยครั้งนี้ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) เพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดี แล้วจึงดำเนินการสัมภาษณ์ตามแนวคำถามที่กำหนดไว้ และตั้งคำถามเพิ่มเติมเพื่อให้ได้คำตอบที่ชัดเจนขึ้น

3. ผู้วิจัยใช้แนวทางวิเคราะห์ข้อมูลพร้อมกับการเก็บข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเทปหลังการสัมภาษณ์ทุกครั้ง และบันทึกเป็นข้อความเชิงบรรยาย เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ภายใต้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับภาพถ่าย แนวคิดเกี่ยวกับเวลาและพื้นที่ในสื่อ ทฤษฎีเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นตัวกำหนดและทฤษฎีสังคมข่าวสาร ทฤษฎีหน้าที่นิยม ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ และแนวคิดการรู้เท่าทันสื่อ ดังนี้

1. วิเคราะห์ความแตกต่างของการบอกเล่าเรื่องราวของลูกผ่านพื้นที่เดิมอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้านกับการบอกเล่าเรื่องราวผ่านพื้นที่ใหม่อย่างการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊ก ตามกรอบแนวคิดเกี่ยวกับเวลาและพื้นที่ในสื่อ ทฤษฎีเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นตัวกำหนด ทฤษฎีสังคมข่าวสาร ทฤษฎีหน้าที่นิยม และทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ

2. วิเคราะห์การสื่อสารด้านการใช้เฟซบุ๊กในการบอกเล่าเรื่องราวของลูกและเหตุผลของการบอกเล่าเรื่องราวผ่านเฟซบุ๊กตามกรอบแนวคิดเกี่ยวกับภาพถ่าย ทฤษฎีเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นตัวกำหนด ทฤษฎีสังคมข่าวสาร ทฤษฎีหน้าที่นิยม และทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ
3. การวิเคราะห์ข้อพึงระวังการสื่อสารของพ่อแม่ในการสื่อสารผ่านรูปลูกให้ปลอดภัยผ่านทฤษฎีเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นตัวกำหนดและแนวคิดการรู้เท่าทันสื่อ

3.6 การนำเสนอข้อมูล

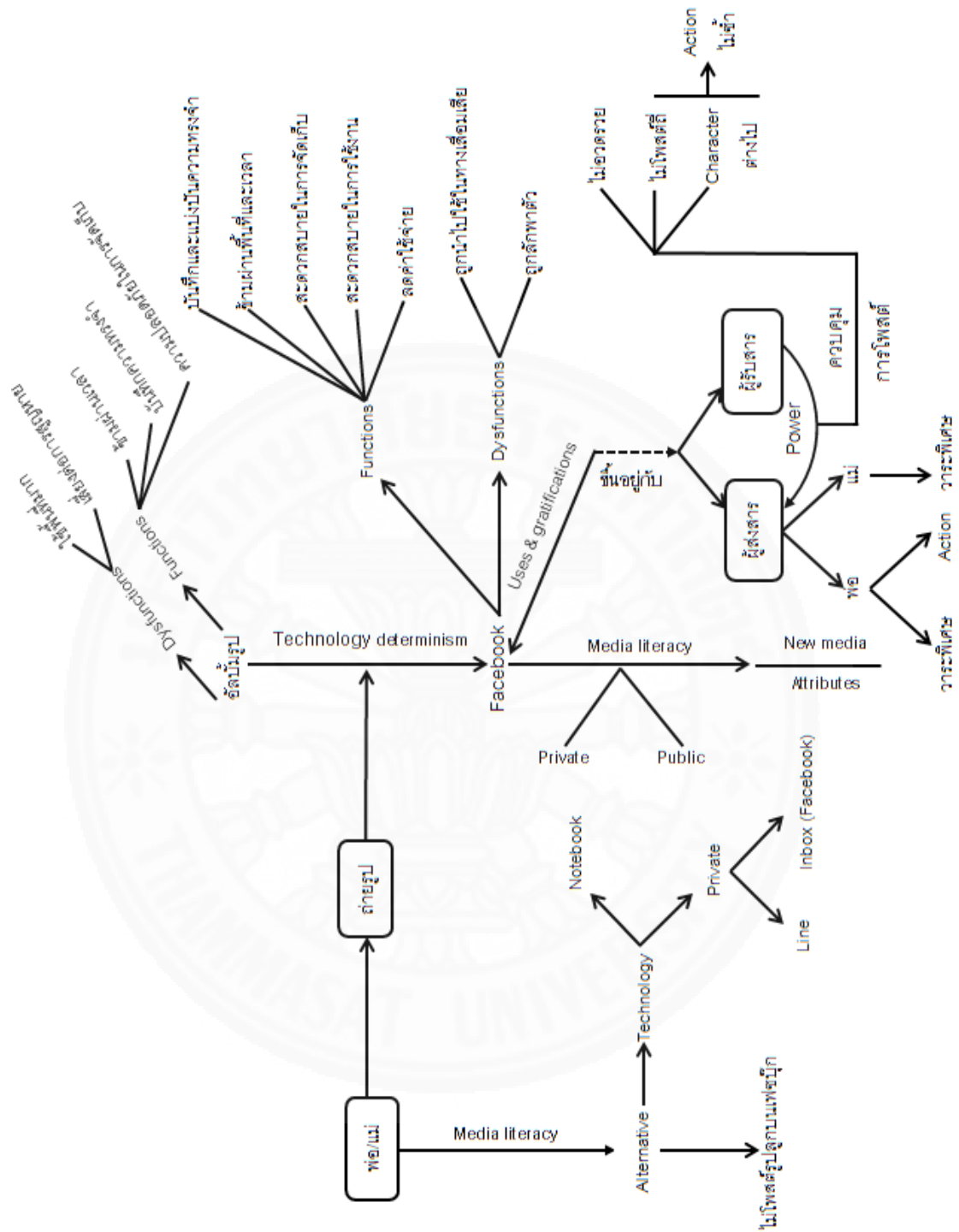
การนำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยจะนำเสนอในแต่ละประเด็นด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analysis description) โดยอธิบายผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ซึ่งมีการนำเสนอข้อมูลในบทที่ 4 และ บทที่ 5 ดังนี้

บทที่ 4 แบ่งตามกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ ทั้ง 3 กลุ่ม คือ

1. นำเสนอข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการวิเคราะห์ของกลุ่มพ่อแม่ที่โพสต์รูปลูกโดยไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว
2. นำเสนอข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการวิเคราะห์ของกลุ่มพ่อแม่ที่โพสต์รูปลูกโดยตั้งค่าความเป็นส่วนตัว
3. นำเสนอข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการวิเคราะห์ของกลุ่มพ่อแม่ที่ใช้เฟซบุ๊กแต่ไม่โพสต์รูปลูก

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปและอภิปรายผลการวิเคราะห์บทบาทการสื่อสารรูปลูกผ่านเฟซบุ๊ก โดยเชื่อมโยงกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและบทสัมภาษณ์ ตามกรอบแนวคิดเกี่ยวกับเวลาและพื้นที่ในสื่อ ทฤษฎีเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นตัวกำหนด ทฤษฎีสังคมข่าวสาร ทฤษฎีหน้าที่นิยม ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ และแนวคิดการรู้เท่าทันสื่อ

ภาพที่ 3.1 กรอบการศึกษาเรื่องบทบาทการสื่อสารรูปลูกผ่านเฟซบุ๊ก

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาในเรื่องบทบาทการสื่อสารรูปลูกผ่านเฟซบุ๊ก ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กับกลุ่มตัวอย่างพ่อแม่จำนวน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มพ่อแม่ที่ไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว จำนวน 2 คน กลุ่มพ่อแม่ที่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว จำนวน 2 คน และกลุ่มพ่อแม่ที่ไม่โพสต์รูปลูก จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้นเป็นจำนวน 5 คน โดยแสดงดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1

ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มพ่อแม่ที่ไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว

ชื่อ	เพศ	อายุ/ปี	จำนวนลูก/คน	อายุลูก/ปี	ระยะเวลาตั้งแต่เริ่มโพสต์รูปลูก	จำนวนรูปลูกที่โพสต์ในช่วงเวลาที่ศึกษา
1. ชีระ ตั้งคะประเสริฐ	ชาย	45	3	14, 11, 5	6 ปี	13 รูป
2. โชติพร โอสถาพงษ์กาญจน์	หญิง	40	3	10, 4, 2	5 ปี	51 รูป

ตารางที่ 4.2

ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มพ่อแม่ที่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว

ชื่อ	เพศ	อายุ/ปี	จำนวนลูก/คน	อายุลูก/ปี	ระยะเวลาตั้งแต่เริ่มโพสต์รูปลูก	จำนวนรูปลูกที่โพสต์ในช่วงเวลาที่ศึกษา
1. นันทดา นนท์ชญาวิชญ์	หญิง	37	1	9	6 ปี	175 รูป
2. จุฑามาส เกิดศิริ	หญิง	25	1	4 เดือน	4 เดือน	53 รูป

ตารางที่ 4.3

ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มพ่อแม่ที่ไม่โพสต์รูปลูก

ชื่อ	เพศ	ไม่ประสงค์ให้เปิดเผยข้อมูลส่วนตัว
1. เอ (นามสมมติ)	หญิง	

ผลการศึกษาในเรื่องบทบาทการสื่อสารรูปลูกผ่านเฟซบุ๊ก ผู้วิจัยจะแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1) ความแตกต่างของการบอกเล่าเรื่องราวของลูกผ่านพื้นที่เดิมอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้านกับการบอกเล่าเรื่องราวผ่านพื้นที่ใหม่อย่างการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊ก โดยศึกษาผ่านกลุ่มพ่อแม่ทั้ง 3 กลุ่มคือ พ่อแม่ที่ไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว พ่อแม่ที่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว และพ่อแม่ที่ไม่โพสต์รูปลูก

2) การสื่อสารผ่านรูปลูกและเหตุผลของพ่อแม่ในการใช้เฟซบุ๊กเพื่อบอกเล่าเรื่องราวของลูก โดยศึกษาผ่านกลุ่มพ่อแม่ที่โพสต์รูปลูก 2 กลุ่ม คือ พ่อแม่ที่ไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว และพ่อแม่ที่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว ในส่วนของพ่อแม่ที่ไม่โพสต์รูปลูก ผู้วิจัยจะศึกษาถึงเหตุผลที่ไม่โพสต์และการเลือกใช้สื่อประเภทอื่นนอกเหนือจากเฟซบุ๊กในการสื่อสารผ่านรูปลูก

3) ข้อพึงระมัดระวังของพ่อแม่ในการสื่อสารผ่านรูปลูกให้ปลอดภัย โดยศึกษาผ่านกลุ่มพ่อแม่ทั้ง 3 กลุ่ม คือ พ่อแม่ที่ไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว พ่อแม่ที่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว และพ่อแม่ที่ไม่โพสต์รูปลูก

โดยมีรายละเอียดในแต่ละส่วน ดังนี้

4.1 ความแตกต่างของการบอกเล่าเรื่องราวของลูกผ่านพื้นที่เดิมอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้านกับการบอกเล่าเรื่องราวผ่านพื้นที่ใหม่อย่างการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊ก

การศึกษาคความแตกต่างของการบอกเล่าเรื่องราวของลูกผ่านพื้นที่เดิมอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้านกับการบอกเล่าเรื่องราวผ่านพื้นที่ใหม่อย่างการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊ก ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาผ่านกลุ่มพ่อแม่ทั้ง 3 กลุ่ม คือ พ่อแม่ที่ไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว พ่อแม่ที่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว และพ่อแม่ที่ไม่โพสต์รูปลูก

4.1.1 พ่อแม่ที่ไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว

ธีระ ตั้งคะประเสริฐ (สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2559)

จากการศึกษาผู้ให้สัมภาษณ์ พบว่า ข้อแตกต่างระหว่างการบอกเล่าเรื่องราวของลูกผ่านพื้นที่เดิมอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้านกับการบอกเล่าเรื่องราวผ่านพื้นที่ใหม่อย่างการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊ก มี 2 ประเด็นหลัก ๆ คือ 1) ด้านการเผยแพร่ และ 2) ด้านเวลาและค่าใช้จ่าย

1) ด้านการเผยแพร่

จากการสัมภาษณ์ พบว่า อัลบั้มรูปประจำบ้านนั้น สามารถควบคุมการเผยแพร่ของรูปภาพได้ สามารถดูได้เฉพาะคนในครอบครัว มีความปลอดภัยมากกว่า ซึ่งจะแตกต่างจากการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊กที่รูปภาพสามารถถูกเผยแพร่ออกไปในวงกว้าง ทุกคนสามารถเห็นรูปภาพที่ถูกโพสต์ลงไปได้ อย่างไรก็ตาม ผู้ให้สัมภาษณ์ได้แสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดของการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊กว่า ไม่สามารถโพสต์ทุกรูปภาพที่ต้องการได้ เนื่องจากบางรูปภาพนั้นไม่เหมาะสมต่อการเผยแพร่ เช่น รูปภาพอนาจาร เป็นต้น

“ในเฟซบุ๊ก เราไม่ได้เห็นคนเดียว เวลาเราลงรูปคนอื่นก็เห็นด้วย อย่างสมมติเราลงรูปครอบครัวเรา ซึ่งบางรูปไม่สุภาพเราก็สามารถดูได้ในครอบครัวเรา แต่ถ้าอย่างเฟซบุ๊กเวลาไปมันก็ไปหมดเลยทีเดียวนะ คนอื่นก็สามารถเห็นได้ในสาธารณะ อย่างเราจะทำอะไรกับแฟนเราไม่ต้องการให้คนอื่นเห็น แต่ถ้าเราลงเฟซบุ๊ก คนอื่นก็เห็นหมดใจ เห็นเราไม่เป็นไร เห็นเมียเราไง”

“โพสต์เฟซบุ๊ก ถ้าเราไม่ได้คิดว่ารูปนั้นมันอนาจาร มันก็สะดวกกว่าอยู่แล้วมองแบบตรรกะนี้เลย”

2) ด้านเวลาและค่าใช้จ่าย

ผู้ให้สัมภาษณ์ได้แสดงให้เห็นถึงขั้นตอนในการจัดเก็บรูปภาพในลักษณะอัลบั้มรูปประจำบ้านที่มีหลายขั้นตอนยุ่งยากกว่า ซึ่งทำให้เสียเวลา รวมไปถึงค่าใช้จ่ายในแต่ละขั้นตอนที่มากกว่าการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊ก

“ถ้าพูดถึงประโยชน์การใช้สอย เฟซบุ๊กมันจะดีกว่า เราไม่ต้องเสียเวลาล้างใจ ถ้าเราไปล้างเราก็ต้องเสียเวลาหนึ่ง สองเสียค่าล้าง สามเสียค่าฟิล์ม”

โชติพร โอสถาพงษ์กาญจน์ (สัมภาษณ์, 10 เมษายน 2559)

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ข้อแตกต่างระหว่างการบอกเล่าเรื่องราวของลูกผ่านพื้นที่เดิมอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้านกับการบอกเล่าเรื่องราวผ่านพื้นที่ใหม่อย่างการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊ก มี 2 ประเด็นหลัก ๆ คือ 1) ด้านคุณค่าและความคงทนของข้อมูล และ 2) ด้านเวลาและความสะดวกในการใช้งาน

1) ด้านคุณค่าและความคงทนของข้อมูล

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า อัลบั้มรูปประจำบ้านได้ให้ความรู้สึกถึงความมีคุณค่ามากกว่าเฟซบุ๊ก เพราะอัลบั้มรูปประจำบ้านเปรียบเสมือนเป็นหนึ่งในมรดกที่สามารถส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นได้ อีกทั้งยังรู้สึกอุ่นใจมากกว่าว่าข้อมูลรูปภาพจะไม่สูญหาย เนื่องจากเป็นข้อมูลที่อยู่ในมือของผู้ให้สัมภาษณ์ สามารถจับต้องได้ จึงมีความมั่นคงมากกว่าการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊ก

“เหมือนมัน (อัลบั้มรูปประจำบ้าน) classic มันกลับมาเปิดดูเมื่อไหร่ก็ได้ ไม่ต้องกลัวว่าข้อมูลจะหาย ไฟดับ อันนี้เราก็สามารถส่งต่อให้ลูกหลานดู เป็นมรดกอีกอย่างหนึ่งได้ แต่อย่างพวกเฟซบุ๊ก คือ มันฉาบฉวย เราก็เหมือนใส่ลงไปแล้ววันนึงเราก็ไม่รู้ถ้าเครื่องเกิดมีปัญหาต้องไป set up ใหม่ มันก็จะหายไปหมด แล้วมันไม่มีเก็บไว้”

2) ด้านเวลาและความสะดวกในการใช้งาน

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์รู้สึกถึงความสะดวกสบายจากการใช้งานอัลบั้มรูปประจำบ้านและการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊กในบริบทที่แตกต่างกัน กล่าวคือ เมื่อผู้ให้สัมภาษณ์อยู่ที่บ้าน จะมีความรู้สึกว่าอัลบั้มรูปประจำบ้านเป็นสิ่งที่ใกล้ตัว สะดวกสบายในการใช้มากกว่า สามารถหยิบออกมาเปิดดูหรือแบ่งปันแขกที่มาเยี่ยมเยียนได้ทุกเวลา แต่หากผู้ให้สัมภาษณ์มีธุระที่ต้องออกไปนอกสถานที่ เฟซบุ๊กจะให้ความรู้สึกสะดวกสบายในการใช้งานมากกว่า เนื่องจากสามารถใช้งานผ่านสมาร์ตโฟนได้ทุกที่ นอกจากนี้ ขั้นตอนการจัดเก็บรูปภาพผ่านอัลบั้มรูปประจำบ้านต้องใช้เวลาที่มากกว่า เช่น ต้องใช้เวลาคัดเลือกรูปก่อนนำไปล้างอัด ก็เป็นอีกเหตุผลหนึ่งของผู้ให้สัมภาษณ์ในความแตกต่างของ 2 สื่อนี้

“เหมือนบางทีเราไม่ได้อยู่กับคอมพิวเตอร์ตลอดเวลา เรายังอยากดูเราก็หยิบขึ้นมาดูได้ตลอดถ้าเป็นอัลบั้ม (ประจำบ้าน) เวลาแขกไปใครมา เราก็ให้เค้าดูได้ เออ นี่ลูกเราละตอนเล็ก ๆ นะ แต่ถ้าไปข้างนอกเฟซบุ๊กก็สะดวกกว่า”

“ไม่มีเวลาออกไปปริ้นท์ (อัดรูป) แล้วรูปมันก็ต้องใช้เวลาเลือก ก็เลยไม่ค่อยได้ทำ”

ทั้งนี้กลุ่มพ่อแม่ที่ไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัวทั้ง 2 คน ได้ให้เหตุผลในด้านความแตกต่างของทั้ง 2 สื่อที่เหมือนกันคือ ด้านเวลาและความสะดวกสบายในการใช้งาน กล่าวคือ การจัดเก็บรูปภาพผ่านอัลบั้มรูปประจำบ้านจำเป็นต้องมีขั้นตอนที่หลากหลาย เช่น การอัดรูป ล้างรูป รวมถึงการที่ผู้ใช้งานต้องคัดเลือกรูปก่อนที่จะนำไปล้างอัด ทำให้เสียเวลามากกว่าการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊ก อีกทั้งเฟซบุ๊กสามารถใช้งานได้อย่างสะดวกสบายในทุกเวลาผ่านสมาร์ตโฟนและสัญญาณอินเทอร์เน็ตที่มีอยู่ทั่วทุกพื้นที่

4.1.2 พ่อแม่ที่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว

นันท์ดา นนท์ชญาวิชญ์ (สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2559)

จากการศึกษาผู้ให้สัมภาษณ์ พบว่า ข้อแตกต่างระหว่างการบอกเล่าเรื่องราวของลูกผ่านพื้นที่เดิมอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้านกับการบอกเล่าเรื่องราวผ่านพื้นที่ใหม่อย่างการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊ก มี 3 ประเด็นหลัก ๆ คือ 1) ด้านการเผยแพร่ 2) ด้านความสะดวกในการจัดเก็บรูปภาพและค่าใช้จ่าย และ 3) ด้านคุณลักษณะพิเศษ

1) ด้านการเผยแพร่

จากข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ พบว่า เฟซบุ๊กสามารถเผยแพร่รูปภาพที่ถูกโพสต์ลงไปได้อย่างกว้างขวาง ไม่มีข้อจำกัดในด้านพื้นที่และเวลา เป็นสิ่งที่อัลบั้มรูปประจำบ้านไม่สามารถทำได้

“เพื่อนเราก็ได้เห็นด้วยนะ ได้เห็นรูปลูกเรา ได้เห็นพัฒนาการของลูกเรา อะไรประมาณนี้ เค้าก็จะดู บางคนไม่รู้จัก ไม่เคยเห็น ก็รู้จักลูกหมดเลย เพื่อนที่อยู่ไกล ๆ อยู่เมืองนอกก็เห็น”

2) ด้านความสะดวกในการจัดเก็บรูปภาพและค่าใช้จ่าย

ผลการสัมภาษณ์ พบว่า การจัดเก็บรูปภาพในลักษณะอัลบั้มรูปประจำบ้านต้องอาศัยพื้นที่ในการจัดเก็บรูปภาพที่มาก จัดเก็บลำบาก เสี่ยงต่อการสูญหาย การค้นหารูปภาพทำได้ยาก อีกทั้งยังต้องเสียค่าใช้จ่ายในการล้างอัดรูป ซึ่งต่างจากการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊กที่ใช้การเก็บข้อมูลแบบดิจิทัล โดยอาศัยพื้นที่ในการจัดเก็บน้อยมากและไม่เสียค่าใช้จ่าย รวมถึงรูปภาพที่ถูกโพสต์บนเฟซบุ๊กจะให้ความรู้สึกที่มั่นคงถาวร ไม่ต้องกังวลเรื่องรูปภาพสูญหาย อีกทั้งยังสามารถเรียกรูปภาพกลับมาดูได้ทุกที่ทุกเวลา

“มันเยอะเนอะ (อัลบั้มรูปประจำบ้าน) ถ่ายเยอะ เก็บแล้วเวลาจะมาเลือกไปอัดก็ลำบากนะ พอไปนั้น (อัดรูป) แล้วก็มาเก็บใส่อัลบั้มอีก แค่ว่าแบบปีสองปี ก็เยอะแบบเป็นตู้ ๆ หลายพันรูปเลย พอเวลาหลาย ๆ อัลบั้มเข้า เวลาที่จะมาเปิดหาตุก็ลำบากอีก มาไล่เปิดทุกอันทุกอันเดี๋ยวนี้มาเก็บอยู่ในคอม ก็ทำเป็นอัลบั้มเราก็หาง่าย จัดไว้ช่วงนี้ไปไหน แต่ก่อนไปเที่ยว หรือไปอะไรก็อัดรูปเอาไปแจก เปลืองตั้งค์อีกต่างหาก แล้วพอเอาไปเก็บ สมมติเอาไปให้ทีละรูปสองรูป เค้าก็ไม่ได้เอาไปเก็บไว้ในอัลบั้ม เดียวมันก็หายไป คือ อันนี้ (เฟซบุ๊ก) ยังไงมันก็อยู่ เราอยากจะเรียกดูเมื่อไหร่ได้ตลอดเวลา”

3) ด้านคุณลักษณะพิเศษ

จากการสัมภาษณ์ พบว่า เฟซบุ๊กมีความสามารถหรือลูกเล่นในการใช้งานที่หลากหลายกว่าการจัดเก็บรูปภาพในลักษณะอัลบั้มรูปประจำบ้าน ซึ่งเป็นสิ่งที่สร้างความประทับใจและความเพลิดเพลินในการใช้เฟซบุ๊กให้แก่ผู้ใช้งาน เช่น หากต้องการส่งรูปให้ใครแบบเฉพาะเจาะจง

ก็สามารถแท็ก (Tag) รูปภาพไปยังคนที่ผู้ใช้งานต้องการได้ อีกทั้งเฟซบุ๊กยังแสดงให้เห็นรูปภาพในความทรงจำตามวันครบรอบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตของผู้ใช้งานในแต่ละวันอีกด้วย

“ในเฟซเนี่ย เวลาที่เราอยากให้ใครดูเราก็ติดแท็กไปให้เค้าได้เลย สมมติว่าอย่างตอนสอบเข้าแล้วไปกินเลี้ยงกัน ถ่ายรูปให้กัน รูปเรา รูปใคร รูปลูก รูปอะไร ติดแท็กไปให้ได้เลย เค้าก็รู้ แล้วเดี๋ยวมันมีแชร์ความทรงจำทุกวันเลย สองปีที่แล้ว สามปีที่แล้ว สี่ปีที่แล้ว คือ ได้ดูรูปเก่า ๆ โดยไม่ต้องเรียกหาเลย มีมาให้ดูตลอดเลย”

จุฬามาส เกิดศิริ (สัมภาษณ์, 10 เมษายน 2559)

จากการศึกษาผู้ให้สัมภาษณ์ พบว่า ข้อแตกต่างระหว่างการบอกเล่าเรื่องราวของลูกผ่านพื้นที่เดิมอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้านกับการบอกเล่าเรื่องราวผ่านพื้นที่ใหม่อย่างการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊ก มี 2 ประเด็นหลัก ๆ คือ 1) ด้านค่าใช้จ่าย และ 2) ด้านความสะดวกในการจัดเก็บรูปภาพและการใช้งาน

1) ด้านค่าใช้จ่าย

จากผลการสัมภาษณ์ พบว่า อัลบั้มรูปประจำบ้านจะมีค่าใช้จ่ายในแต่ละขั้นตอนสูงกว่า เช่น การล้างอัดรูป แต่การโพสต์รูปบนเฟซบุ๊กนั้นสามารถจัดเก็บหรือเผยแพร่ได้ทันที ไม่มีค่าใช้จ่าย

“ถ้าเกิดเฟซบุ๊กก็ไม่น่าจะเสียเงิน โปสต์ลงเลย ถ้าไปอัดเป็นอัลบั้มก็ต้องเสียเงินล้างอัด อยู่นาย”

2) ด้านความสะดวกในการจัดเก็บรูปภาพและการใช้งาน

ผลการสัมภาษณ์ พบว่า การจัดเก็บรูปภาพผ่านอัลบั้มรูปประจำบ้านจะต้องทำผ่านโลกจริง เช่น เก็บไว้บนชั้นวางของ เก็บไว้ในลิ้นชัก เป็นต้น เมื่อเวลาผ่านไป อาจทำให้ผู้ใช้งานจำไม่ได้ว่าได้เก็บอัลบั้มรูปนั้นไว้บริเวณไหน ซึ่งแตกต่างจากการโพสต์รูปภาพบนเฟซบุ๊กที่มีพื้นที่ออนไลน์เป็นตัวแทนในการจัดเก็บข้อมูลรูปภาพ ซึ่งสามารถไวใจได้ว่ารูปภาพจะไม่สูญหาย อีกทั้งผู้ให้สัมภาษณ์มีความรู้สึกใกล้ชิดกับโลกอินเทอร์เน็ตมากกว่า โดยมองว่าอินเทอร์เน็ตเป็นสิ่งที่ใกล้ชิดและสามารถใช้งานได้ทุกที่ทุกเวลา

“บางทีก็อาจจะลืมนะ หมายถึงว่า อย่างรูปอัลบั้ม (ประจำบ้าน) ที่โบว์เคยมี โบว์ก็ลืมไปแล้วว่าโบว์เคยมี คือ เหมือนบังเอิญไปเปิดลิ้นชักแล้วเจอ แต่จำไม่ได้ว่าตัวเองเคยเก็บไว้ตรงนี้ ถ้าเฟซบุ๊กก็คิดว่าไม่น่าจะหาย เหมือนอยู่กับเรามากกว่า”

“ดูอินเทอร์เน็ตก็ได้เลย มันดูเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้เรา สมมติวันหนึ่งที่เค้าโตขึ้นแล้วเค้าอยากดู เราก็สามารถเปิดให้เค้าดูได้เลย ดูเหมือนใกล้ตัวมากกว่า”

ทั้งนี้กลุ่มพ่อแม่ที่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัวทั้ง 2 คน ได้ให้ข้อมูลในด้านความแตกต่างของทั้ง 2 สื่อที่เหมือนกันคือ ด้านความสะดวกสบายในการจัดเก็บรูปภาพและด้านค่าใช้จ่าย

โดยกลุ่มตัวอย่างมองว่า สามารถจัดเก็บรูปภาพผ่านการโพสต์บนเฟซบุ๊กโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการล้างอัดรูป โดยเห็นว่าเป็นค่าใช้จ่ายที่สิ้นเปลือง อีกทั้งการจัดเก็บรูปภาพบนเฟซบุ๊กยังได้ให้ความรู้สึกที่มั่นคง ถาวร ไม่เสี่ยงต่อการสูญหายของรูปภาพ

4.1.3 พ่อแม่ที่ไม่โพสต์รูปลูก

คุณเอ (สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2559 และ 15 พฤษภาคม 2559)

จากการศึกษาผู้ให้สัมภาษณ์ พบว่า ข้อแตกต่างระหว่างการบอกเล่าเรื่องราวของลูกผ่านพื้นที่เดิมอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้านกับการบอกเล่าเรื่องราวผ่านพื้นที่ใหม่อย่างการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊ก มี 2 ประเด็นหลัก ๆ คือ 1) ด้านการเผยแพร่และความปลอดภัย และ 2) ด้านเวลาและความสะดวกในการจัดเก็บ

1) ด้านการเผยแพร่และความปลอดภัย

จากการสัมภาษณ์ พบว่า การโพสต์รูปบนเฟซบุ๊กจะทำให้ข้อมูลรูปภาพถูกเผยแพร่ออกไปอย่างควบคุมไม่ได้ อาจนำไปสู่ความไม่ปลอดภัยหากรูปภาพหลุดไปสู่สายตาผู้ไม่ประสงค์ดี (จะกล่าวต่อไปในจุดประสงค์ที่ 3) ซึ่งแตกต่างจากการจัดเก็บรูปภาพในอัลบั้มรูปประจำบ้าน ที่สามารถควบคุมได้ว่าจะอนุญาตให้ใครเห็นหรือไม่เห็น

“โพสต์ไปมันก็ไปหมด ใครเห็นบ้างไม่เห็นบ้างเราก็ไม่รู้ มันอาจนำมาซึ่งความไม่ปลอดภัยในเรื่องของข้อมูล มันก็โยงไปถึงเรื่องความเป็นส่วนตัว พึ่งก็ไม่น่าไว้วางใจวันดีคืนดีรูปภาพของลูกเราอาจจะหลุดไป ใครเอาไปทำมิดีมิร้าย ถ้าอัลบั้มแบบเก่าเราก็เก็บไว้ดูคนเดียวกับคนในบ้าน”

2) ด้านเวลาและความสะดวกในการจัดเก็บ

จากการสัมภาษณ์ พบว่า การจัดเก็บรูปภาพบนเฟซบุ๊กจะทำได้รวดเร็วกว่าด้วยระบบดิจิทัล ไม่ต้องเสียเวลาในแต่ละขั้นตอน เช่น การล้างอัดรูป รวมถึงเฟซบุ๊กมีระบบการจัดเก็บที่เอื้ออำนวยต่อการแบ่งหมวดหมู่รูปภาพ เช่น แบ่งรูปภาพตามวันเวลาได้อย่างเป็นระบบระเบียบ เป็นต้น

“ถ้าเป็นเฟซบุ๊กก็ดี เราสามารถเก็บได้ ไม่ต้องเสียเวลา บันทึกเป็นดิจิทัลไฟล์วันทีนี้วันทีนั้น การจัดเก็บสะดวกขึ้น มีความสะดวกรวดเร็ว การเก็บแบบเก่ามันก็คลาสสิก แต่ต้องใช้เวลาเยอะ เสียเวลามากหน่อยมันก็คนละแบบ ก็มีทั้งข้อดีข้อเสีย แล้วแต่ความชอบ”

ในแต่ละกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม มีผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มละ 1 คน ได้ให้ข้อมูลในด้านความแตกต่างของการบอกเล่าเรื่องราวของลูกผ่านพื้นที่เดิมอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้านกับการบอกเล่าเรื่องราวผ่านพื้นที่ใหม่อย่างการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊กที่เหมือนกันคือ ในด้านการเผยแพร่โดยมองว่ารูปภาพที่ถูกโพสต์บนเฟซบุ๊กสามารถแพร่กระจายได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็วไปยังบุคคลอื่น ๆ อย่างที่อัลบั้มรูปประจำบ้านไม่สามารถทำได้

นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างทุกคนแทบไม่ใช้บริการการล้างอัดรูปอีกเลย เนื่องจากความสะดวกสบายในการใช้เฟซบุ๊กที่กล่าวไปข้างต้นและข้อจำกัดทางด้านเวลา เช่น หน้าที่การงาน การเลี้ยงลูก นอกเสียจากบางเหตุการณ์ที่จำเป็นจริง ๆ เช่น การถ่ายรูปทำพาสปอร์ต หรือ เหตุการณ์สำคัญ เช่น งานแต่งงาน วันที่ลูกคลอด หรืออัดรูปเพื่อให้เป็นของขวัญวันเกิด ซึ่งถือว่าเป็นสัดส่วนที่น้อยมาก ๆ

“ส่วนใหญ่ก็ดูจากโทรศัพท์มือถือ คือ ไม่ได้ใช้เลย (การอัดรูป) ไม่ว่าจะเรื่องอะไร ยกเว้นเวลาต้องถ่ายรูปทำพาสปอร์ตถึงต้องใช้ ถ้ามีก็ประมาณซัก 2 เพอร์เซ็นต์ หรือรูปโดนใจลูกใจก็รูปครอบครัว คำว่าลูกใจก็ถ่ายออกมาแล้ว หนึ่งตัวเองดูดี เราก็คิดว่าประเด็นหลักคือ เราดูดี ถึงแม้จะเป็นรูปครอบครัวก็เราเป็นคนเลือกใจ” (ธีระ ดั่งคะประเสริฐ, สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2559)

“ปัจจุบันส่วนใหญ่จะใช้เฟซบุ๊ก แต่จริง ๆ แล้วชอบแบบแต่ก่อนนะ (อัลบั้มรูปประจำบ้าน) ถ้าพูดถึงการเก็บระยะยาว การทำเป็นอัลบั้มจะดีกว่า ถ้ามีเวลาทำก็อยากจะทำเป็นอัลบั้มมากกว่า เนื่องด้วยตอนนี้ทั้งงาน ทั้งลูก เลยไม่มีเวลา” (โชติพร โอสธาทพงษ์กาญจน์, สัมภาษณ์, 10 เมษายน 2559)

“แทบไม่เลย ไม่รู้จะแขวนตรงไหนแล้ว ดูดี จะไม่มีที่แขวนแล้ว มีรูปเมื่อก่อน ตอนน้องนิรเด็ก ๆ แค่วบสองขวบ แล้วก็เลิกละ เยอะ ยังมีโทรศัพท์ถ่ายได้ง่าย แต่ก่อนนี้เราก็ใช้แต่กล้องดิจิทัล แต่ว่าตั้งแต่ใช้เฟซบุ๊กก็แทบไม่ได้อัดรูปแล้ว คือ เวลาเปิดออกมาดูก็ง่ายอะ ประมาณนี้ แล้วออกไปเที่ยวจะโดนแซวตลอดว่าเหมือนได้ไปเที่ยวด้วย เพราะโพสต์ตลอดทุกความเคลื่อนไหว” (นันท์ดา นนทชญาวิชญ์, สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2559)

“ตอนนี้ไม่มี ตอนนี้ก็ชอบในเฟซบุ๊กมากกว่า มันก็เหมือนง่ายด้วย มีก็แค่ตอนงานแต่ง ก็มีล้างรูป แล้วก็ไปขึ้น (ลูก) ตอนที่ไปขึ้นเกิด ทำเป็น photobook แบบช่วงเวลาที่สำคัญมาก ๆ เอาไว้เป็นที่ระลึก” (จุฑามาส เกิดศิริ, สัมภาษณ์, 10 เมษายน 2559)

“ส่วนตัวพี่ก็ไม่ค่อยได้ทำแบบอัดรูปนะ เพราะคิดว่ามันยุ่งยาก มีทำบ้างแต่น้อย จะมีให้เป็นของขวัญวันเกิด คุณปู่ คุณย่า คุณยาย พี่ก็ไปอัดภาพ เหมือนถ่ายรูปคู่กัน ลูกสาวเค้าก็เอาไปทำเป็นของขวัญอะไรก็แล้วแต่เค้า แบบสิ่งประดิษฐ์งานประดิษฐ์เค้า พี่ถึง print out ออกมาซักครั้งนึง ไม่เหมือนรุ่นพ่อรุ่นแม่พี่ มีอัลบั้มเต็มไปหมดเลย” (คุณเอ, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2559)

จากปัจจัยความแตกต่างระหว่างการบอกเล่าเรื่องราวของลูกผ่านพื้นที่เดิมอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้านกับการบอกเล่าเรื่องราวผ่านพื้นที่ใหม่อย่างการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊กที่กลุ่มตัวอย่างได้กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นถึงบางประเด็นในความแตกต่างระหว่างสื่อเก่าและสื่อใหม่ที่สอดคล้องกับแนวคิดเวลาและพื้นที่ในสื่อ ตามที่ McLuhan ได้กล่าวไว้ว่า “การพัฒนาของเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้ข้อจำกัดในด้านระยะทางและกาลเวลากลายเป็นเรื่องที่ไร้ความหมาย” (อ้างแล้ว) ดังจะเห็นถึงศักยภาพของเฟซบุ๊กที่ผู้ใช้ไม่จำเป็นต้องเสียเวลาในการล้างอัดรูปภาพ

เพื่อนำมาจัดเก็บ และการที่รูปภาพถูกเผยแพร่ได้อย่างกว้างไกลไม่จำกัดพื้นที่ ด้วยเวลาเพียงเสี้ยววินาที รวมถึงการจัดเก็บรูปภาพที่อาศัยพื้นที่จัดเก็บน้อยกว่า ซึ่งเฟซบุ๊กสามารถจัดเก็บรูปภาพได้อย่างมหาศาลด้วยระบบดิจิทัล แตกต่างจากเดิมที่ต้องจัดเก็บรูปภาพในตัวเล่มของอัลบั้มรูปประจำบ้านที่อาศัยพื้นที่ที่มากกว่า ซึ่งยังสอดคล้องกับมุมมองจากทฤษฎีสังคมข่าวสาร ที่กล่าวว่า “สื่อใหม่ทำให้การสื่อสารกลายเป็นการสื่อสารที่ไร้อาณาเขต อีกทั้งระบบบีบอัด (Compression) ที่ช่วยลดขนาดของข้อมูล ทำให้สามารถจัดเก็บข้อมูลได้จำนวนมาก” (อ้างแล้ว) ทั้งนี้ด้วยศักยภาพต่าง ๆ ของสื่อใหม่ที่มีมากกว่า ทำให้กลุ่มตัวอย่างแทบไม่ได้ใช้การจัดเก็บรูปภาพในสื่อเก่าอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้านอีกเลย กล่าวได้ว่า สื่อใหม่ได้ทำให้วิถีชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป ตัวอย่างเช่น พฤติกรรมการออกจากบ้านเพื่อไปล้างรูปจะเกิดขึ้นน้อยลง การเผยแพร่รูปภาพในสมัยก่อนที่ทำได้เพียงในบ้านผ่านอัลบั้มรูปประจำบ้าน หรือบางกรณีที่ต้องนำรูปไปแจกจ่ายเพื่อแบ่งปันไปยังญาติ ๆ หรือคนรู้จัก วิถีชีวิตลักษณะนี้ได้เลือนหายไปตามกาลเวลา เนื่องจากเฟซบุ๊กได้เข้ามามีบทบาทในการแบ่งปันรูปภาพที่สามารถทำได้ทุกที่ทุกเวลา สิ่งที่เกิดขึ้นนี้สอดคล้องกับทฤษฎีเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นตัวกำหนด ที่ McLuhan ได้บัญญัติวลีที่ว่า สื่อคือสาร (The medium is the message) โดยมองว่า “ผลกระทบของการสื่อสารต่อปัจเจกบุคคลและสังคมไม่ได้มาจากตัวสาร หากแต่เป็นผลมาจากคุณลักษณะของสื่อมากกว่า” (อ้างแล้ว)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่า เฟซบุ๊กสามารถทำหน้าที่เป็นพื้นที่หลักสำหรับแบ่งปันและบันทึกความทรงจำทดแทนพื้นที่เดิมอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้านให้กับกลุ่มตัวอย่างที่โพสต์รูปถูกบนเฟซบุ๊กได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ซึ่งหากมองผ่านทฤษฎีหน้าที่นิยมด้วยแนวคิดเกี่ยวกับ Function กล่าวได้ว่า เฟซบุ๊กได้ทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการสำหรับผู้ใช้งานได้เป็นอย่างดี ผ่าน Manifest function ของเฟซบุ๊กที่มีความตั้งใจในการเปิดพื้นที่ไว้สำหรับผู้ใช้งานเพื่อบันทึกและแบ่งปันความทรงจำไปยังบุคคลอื่น ถึงแม้เครื่องมือในการบันทึกและแบ่งปันความทรงจำจะมีให้เลือกใช้หลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นสื่อเก่าอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้านหรือการอัดรูปใส่กรอบ แต่สื่อใหม่อย่างเฟซบุ๊กก็ยังคงเป็นตัวเลือกรายแรกของผู้ใช้งานเสมอ เนื่องจากศักยภาพของเฟซบุ๊กดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น สามารถตอบสนองความสะดวกสบายให้ผู้ใช้งานได้มากกว่า ซึ่งยังสอดคล้องกับทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ ที่กล่าวว่า “หนึ่งในปัจจัยของการเลือกรับหรือใช้สื่อของบุคคลมีพื้นฐานมาจากประโยชน์การใช้สอยของตนเอง ซึ่งมนุษย์มีพื้นฐานในความเห็นแก่ตัว ในฐานะที่เป็นผู้รับสารจึงต้องแสวงหาและใช้ข่าวสารบางอย่างให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง” (อ้างแล้ว)

4.2 การสื่อสารผ่านรูปปลูกและเหตุผลของพ่อแม่ในการใช้เฟซบุ๊กเพื่อบอกเล่าเรื่องราวของลูก

การศึกษาการสื่อสารผ่านรูปปลูกและเหตุผลของพ่อแม่ในการใช้เฟซบุ๊กเพื่อบอกเล่าเรื่องราวของลูกได้ทำการศึกษาผ่านกลุ่มพ่อแม่ที่โพสต์รูปภาพลูกบนเฟซบุ๊ก โดยจำแนกการนำเสนอข้อมูลแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มพ่อแม่ที่ไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว และกลุ่มพ่อแม่ที่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว ในส่วนของกลุ่มพ่อแม่ที่ไม่โพสต์รูปปลูก ผู้วิจัยจะศึกษาถึงเหตุผลในการเลือกใช้สื่อประเภทอื่นนอกเหนือจากเฟซบุ๊กในการสื่อสารผ่านรูปปลูก

4.2.1 พ่อแม่ที่ไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว

ธีระ ตั้งคะประเสริฐ (สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2559)

จากผลการสัมภาษณ์ พบว่า เหตุผลในการเริ่มต้นใช้เฟซบุ๊กในการโพสต์รูปปลูกของผู้ให้สัมภาษณ์คือ ทำตามกระแสสังคมรอบข้าง โดยใช้เฟซบุ๊กเป็นเครื่องมือในการแบ่งปันและบันทึกความทรงจำในเหตุการณ์พิเศษที่ไม่ได้เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เช่น การไปเที่ยวหรือการเข้าร่วมงานเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งรูปภาพปลูกที่ผู้ให้สัมภาษณ์นำมาโพสต์นั้นจะเน้นที่ความสดใสตามอิริยาบถที่ลูกต้องการจะทำ ณ ขณะนั้น โดยจะคัดเลือกรูปภาพปลูกที่เป็นธรรมชาติ น่ารักสมวัย มีความทะเล้น รวมทั้งรูปภาพครอบครัวที่แสดงถึงความอบอุ่น

“เฟซบุ๊กเล่นมาหกเจ็ดปีละนะ ตั้งแต่มันมีแรก ๆ เลย ก็เห็นคนอื่นเค้าเล่นกันก็เล่นตามไป เวลาไปเที่ยวไหน ที่มันมีเทศกาลเราก็โพสต์ลง ถ้าอยู่บ้านเฉย ๆ เราก็ไม่ลงอะ”

“ส่วนใหญ่ที่โพสต์ก็จะเป็นรูปที่มันดูแล้วสดชื่น (ความสดใส ความน่ารักของลูก) เราดูแล้วเราชอบ เราก็ลง หรือว่าบางที่เราอาจแบ่งปันให้คนอื่นเห็นว่า รูปนี้มันน่าสนใจนะ มันก็อาจให้คนอื่นเห็นได้ นี่เป็นความคาดหวังของเรา”

“ส่วนใหญ่ก็ไม่ค่อยบอกให้มันโพสต์หรือก ยกเว้น หันมาทางนี้หน่อย หันมาทางนี้นิดนึง”

ในส่วนขององค์ประกอบภาพ ไม่ได้มีกฎตายตัวชัดเจน ผู้ให้สัมภาษณ์จะคัดเลือกจากองค์ประกอบในภาพรวมและใช้ความรู้สึกในการตัดสินใจ โดยเน้นเรื่องความคมชัดเป็นหลัก ซึ่งจะถ่ายภาพในลักษณะนั้นหลาย ๆ ครั้ง จนได้ความชัดเจนเป็นที่พอใจก่อนนำไปโพสต์บนเฟซบุ๊ก

“มันเป็นธรรมชาติ ดูที่เราชอบ เป็นธรรมชาติเราก็เอาอันนั้น ดูที่เราสดชื่นเอากลับมาดูแล้วก็ตลก ฮา แล้วก็ดูแล้วอบอุ่นอะ เราก็จะลงอย่างนี้”

“ก็ถ่ายไปเรื่อย ๆ สองสามที เราก็ดูถ้าถ่ายครั้งเดียวแล้วเราโอเค มันก็โอเค แต่ถ้ามันถ่ายแล้วไม่โอเค มันก็ไม่โอเค โอเคไม่โอเคคือ เราออกมาแล้วดูดี ครอบครัวเราดูดี ภาพชัดเราก็พอเลยทีเดียว แต่ถ้าเกิดว่ามันถ่ายแล้วมันไม่ชัด ภาพเบลอ เราก็ต้องถ่ายใหม่”

ผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างรูปถ่ายที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้โพสต์ลงบนเฟซบุ๊ก จำนวน 5 รูป มาให้ผู้ให้สัมภาษณ์ดู จากนั้นให้บอกเล่าถึงการสื่อสารในแต่ละรูปภาพ

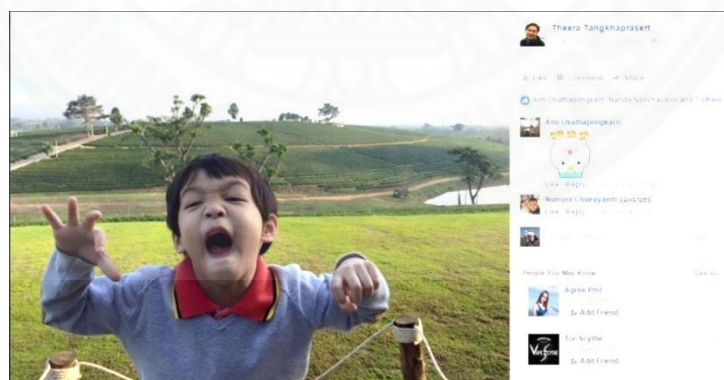
ตัวอย่างรูปภาพประกอบกับการบอกเล่าถึงการสื่อสารในแต่ละรูปภาพ

ภาพที่ 4.1 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณธีระ ตั้งคะประเสริฐ

ที่มา: https://www.facebook.com/photo.php?fbid=101899779479_0335&set=pb.100000403718034.-2207520000.1464580102.&type=3&theater

“โอเค รูปนี้ที่ลงเพราะว่า องค์กรประกอบดี ก็คือ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่ถ่ายออกมาจากในรูปมันดูแล้วเป็นครอบครัวที่ดูสดชื่น ดูดี เออรูปนี้ไม่เห็นตั้งนาน น่ารักนะเนี่ย”

ภาพที่ 4.2 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณธีระ ตั้งคะประเสริฐ

ที่มา: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1018998121456969&set=pb.100000403718034.-2207520000.1464580081.&type=3&theater>

“รูปนี้ก็สวยเพราะว่าดูธรรมชาติ ไม่มีการตัดต่ออะไรโดยสิ้นเชิง ดูใส ธรรมชาติ”

ภาพที่ 4.3 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณธีระ ตั้งคะประเสริฐ

ที่มา: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1018998151456966&set=pb.100000403718034.-2207520000.1464580081.&type=3&theater>

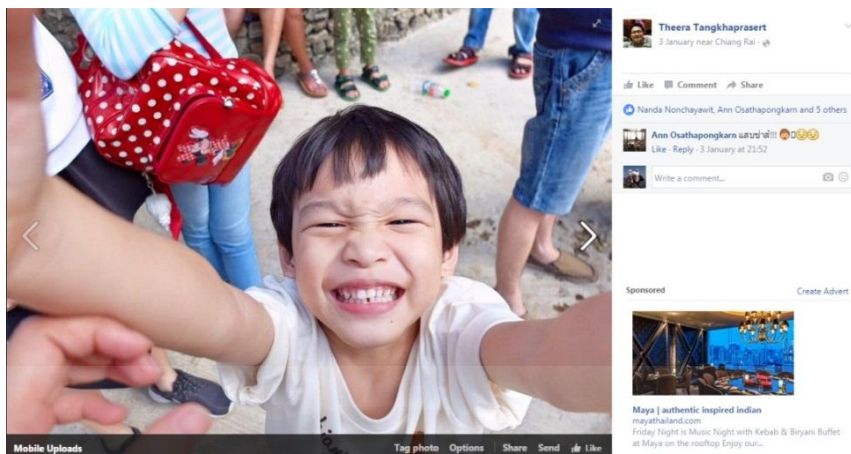
“รูปนี้ก็ดูหวานดี คุณน่ารัก ดูหวานดี ใช่ได้”

ภาพที่ 4.4 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณธีระ ตั้งคะประเสริฐ

ที่มา: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1014107985279316&set=pb.100000403718034.-2207520000.1464580102.&type=3&theater>

“ดูหน้าพี่ทะเล้นก็เลยลง หน้ามันแปลกไป หน้ามันแปลก”

ภาพที่ 4.5 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณธีระ ตั้งคะประเสริฐ
ที่มา: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1018997808123667&set=pb.100000403718034.-2207520000.1464580102.&type=3&theater>

“รูปนี้ก็ตลก น่ารักเหมือนกัน”

ในด้านความคาดหวังและผลตอบรับจากการโพสต์รูปลูก ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ได้คาดหวังต่อผลตอบรับว่าจะได้การกดไลค์ที่มากหรือน้อย กล่าวได้ว่า การกดไลค์ไม่ได้มีผลต่อความรู้สึกของผู้ให้สัมภาษณ์ อย่างไรก็ตาม ผู้ให้สัมภาษณ์ยังไม่เคยได้รับผลตอบรับในทางที่ไม่ดี

“ไม่ได้หวังให้ใครคลิกมากคลิกน้อยนะ เราไม่ได้หวังตรงจุด ๆ นั้น โลกเเยะก็เเยะไปก็น่ารัก ก็ธรรมดา ไม่คิดไรมาก แต่ feedback ส่วนใหญ่ก็ดีนะ ที่ไม่ดีไม่เคยเจอนะ”

โชติพร โอสถาพงษ์กาญจน์ (สัมภาษณ์, 10 เมษายน 2559)

จากผลการสัมภาษณ์ พบว่า เหตุผลในการเริ่มต้นใช้เฟซบุ๊กในการโพสต์รูปลูก เนื่องจากปกติผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้ที่ใช้เฟซบุ๊กเพื่อติดตามข่าวสารและเผยแพร่บอกเล่าเรื่องราวในเชิงการเมืองเป็นหลัก ซึ่งบางครั้งก็ได้แสดงออกถึงความมีอารมณ์ร่วม จนสามารู้สึกว่าพื้นที่บนเฟซบุ๊กของผู้ให้สัมภาษณ์เต็มไปด้วยความตึงเครียด สามารจึงได้ให้คำแนะนำว่าพื้นที่บนเฟซบุ๊กนั้นเป็นพื้นที่สาธารณะที่ใครก็สามารถเข้ามาเห็นความคิดเห็นต่าง ๆ ที่แสดงออกไป ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่สะท้อนภาพลักษณ์ของผู้ใช้งานได้ เช่น การโพสต์แสดงความคิดเห็นทางการเมืองที่รุนแรงผ่านเฟซบุ๊ก อาจทำให้ผู้พบเห็นข้อความมองว่าผู้โพสต์เป็นผู้ที่มีอารมณ์รุนแรง เป็นต้น หลังจากได้คำแนะนำของสามาร ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการใช้เฟซบุ๊ก โดยมองว่าควรใช้พื้นที่บนเฟซบุ๊กเพื่อบันทึกเป็นความทรงจำและแบ่งปันประสบการณ์ที่ไม่แสดงออกถึงความเครียดและความรุนแรง เช่น การท่องเที่ยว การทำอาหาร หรือใช้เฟซบุ๊กเป็นพื้นที่ในการแสดงความน่ารักของลูก ๆ ให้บุคคลอื่นได้เห็น เป็นต้น

“คือ ที่บ้านเนี่ย กฤษ (สามี) เค้าไม่ชอบให้โพสต์บน พวกระบายอารมณ์ใส่เฟซบุ๊ก สเตตัสการเมือง คือ เราก็คิดว่าเรื่องลูกเนี่ย มันก็เป็นอะไรที่แบบกลาง ๆ สดละ แต่ก่อนบางทีโมโห หรือแบบโกรธอะไรก็โพสต์บน เค้าก็จะบอกว่ามันไม่ดีนะ เรื่องบางเรื่องมันก็โซเซี่ยล มันจะบ่งบอกถึง ตัวตนเราเกินไป เราก็เลยโอเค พอเราโตขึ้น เราไปอ่านของคนอื่น เราก็อเริ่มรู้สึกว่ อ๋อ จะมาบ่นอะไร ทุกวัน เราก็เลยเข้าใจ อย่างพวกการเมือง เราก็อไม่อยากไปยุ่งเพราะว่ามันก็มีหลายฝั่งหลายฝ่าย เราก็อเปลี่ยนมาเป็นเรื่องครอบครัว เรื่องลูก เรื่องอาหาร เรื่องเที่ยว อะไรที่มันเป็นกลาง ๆ คนเห็นเค้าก็รู้สึก เออ ก็ดีเนอะ ก็เป็นไลฟ์สไตล์อีกอย่างนึง”

“อยากให้เห็นที่เค้ามาดู มาเห็น แล้วรู้สึกเห็นความสดใสของเด็ก คือ คนอื่นเค้าบางที ก็เครียดเยอะแล้ว ก็จะได้มามีรอยยิ้มบ้างเล็ก ๆ บางทีเด็กมันก็ทำอะไรตลก ๆ หรืออย่างบางวันว่าง ๆ เปื่ออ่านเรื่องชาวบ้านก็มานั่งเปิดดูรูปที่เราลงไว้”

ในแต่ละเหตุการณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์จะถ่ายรูปลูกได้เพียงครั้งเดียว เนื่องจากธรรมชาติของเด็กที่จะเปลี่ยนแปลงอิริยาบถอยู่ตลอดเวลา ส่วนในด้านองค์ประกอบภาพ ผู้ให้สัมภาษณ์จะเน้นเรื่อง ความคมชัดเป็นหลัก หากได้รูปภาพที่คมชัดในอิริยาบถของลูกที่ต้องการ ผู้ให้สัมภาษณ์ก็จะนำไป โพสต์บนเฟซบุ๊ก

“ส่วนใหญ่ก็เป็นบางรูป คือ อย่างเด็กเนี่ย ส่วนใหญ่จะถ่ายทีเดียว เพราะเค้าจะเปลี่ยน แอคชั่นตลอดเวลา จะจับเค้ายาก ถ้าเป็นพวกเด็กก็จะเป็นรูปเดียว ถ้าได้รูปดีก็ลง ถ้ารูปไม่ดีก็ ปล่อยผ่านไป”

“เราดู ชัด ไม่ชัด ความชัดคมมากกว่า ถ้ามันเบลอมมาก ก็ปล่อยผ่านไป ถ้าวัวโมเมนต์นั้น ไม่ได้เกิดขึ้น แต่ถ้ามันเฉยๆถ่ายได้ชัดดี ยิ้มสวย น่ารัก เราก็อโพสต์”

นอกจากนี้ ในการคัดเลือกรูปภาพก่อนโพสต์ ผู้ให้สัมภาษณ์จะเลือกเฉพาะรูปภาพที่เป็น เหตุการณ์สำคัญ หรือรูปภาพพฤติกรรมที่น่ารักของลูกที่ไม่ได้เกิดขึ้นบ่อย อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับ ความรู้สึกของผู้ที่เป็นเพื่อนบนเฟซบุ๊กด้วย เช่น ไม่โพสต์รูปภาพของลูกที่อยู่ในสถานที่เดิม ๆ หรือ รูปภาพอิริยาบถของลูกที่ซ้ำ ๆ กัน เนื่องจากไม่อยากจะให้เพื่อนบนเฟซบุ๊กเห็นรูปภาพที่คล้าย ๆ กัน ซึ่งอาจทำให้รู้สึกเบื่อได้

“เราก็อไม่อยากลงทุกวัน ทุกโมเมนต์หรอก เพราะบางทีคนก็จะเบื่อ เราก็อเลือกที่ เออวันนี้มีอะไรพิเศษหน่อยก็ลงซักหน่อย คือ ไม่ใช่แบบอยากลงก็ลง คือ มันต้องมีโมเมนต์แบบว่า อ๋อ มันน่ารัก มันน่าจดจำ น่าเล่าเรื่องราวให้คนอื่นได้รับรู้”

“บางทีภาพไม่สวย ภาพเบลอ บางทีรู้สึกเพิ่งลงไปเอง ไม่ต้องลงเยอะก็ได้ บางทีเหมือน ไปเที่ยว สถานที่เดียวกัน เพียงแต่อาจจะเปลี่ยนมุมนิดหน่อย มันก็ซ้ำ ๆ กัน ก็ไว้รอดูมีรูปใหม่ ๆ ดีกว่า เราก็อไม่อยากจะให้คนอื่นเห็นอะไรซ้ำ ๆ”

ผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างรูปภาพที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้โพสต์ลงบนเฟซบุ๊ก จำนวน 5 รูป มาให้ผู้ให้สัมภาษณ์ดู จากนั้นให้บอกเล่าถึงการสื่อสารในแต่ละรูปภาพ

ตัวอย่างรูปภาพประกอบกับการบอกเล่าถึงการสื่อสารในแต่ละรูปภาพ

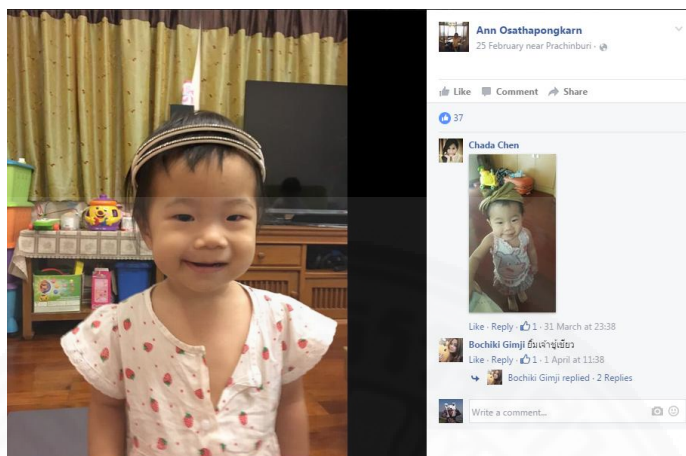
ภาพที่ 4.6 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณโชติพร โอสธาทพงษ์กาญจน์
ที่มา: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10153412844798848&set=a.10150095961043848.271302.649513847&type=3&theater>

“รูปนี้ ตอนนั้นถ่ายรูปเด็ก ๆ ตอนเช้า วันเกิดน้องนลินเค้า เราเลยเลือกรูปนี้เพราะว่า มันน่ารัก แล้วถ่ายพร้อมกันพอดี เราว่าง ๆ ก็เอารูปมานั่งแต่งแอป (Application) เล่น คือ เค้าก็ผมน้อยใจ เราก็เลยหาเครื่องประดับให้เค้าดูน่ารักนิดนึง อยากให้เค้ามีอะไรบ้างบนหัวเค้า”

ภาพที่ 4.7 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณโชติพร โอสธาทพงษ์กาญจน์
ที่มา: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10153314552233848&set=pb.649513847.-2207520000.1464580431.&type=3&theater>

“อันนี้ไปแพชั่น ไอแลนด์ เค้ามึงงานเกี่ยวกับพวกการ์ตูน พ่อเค้าก็ถ่ายให้ ครบ 3 คนลูก ๆ พอดีก็เลยเลือกรูปนี้”

ภาพที่ 4.8 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณโชติพร โอสธาทพงษ์กาญจน์
ที่มา: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10153412845813848&set=pb.649513847.-2207520000.1464580407.&type=3&theater>

“อันนี้ เป็นการใช้เวลาก่อนนอนด้วยกัน ก็เล่นกัน เจ้านี้ก็ไปหยิบที่คาดผมมาใส่
อยากสวย”

ภาพที่ 4.9 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณโชติพร โอสธาทพงษ์กาญจน์
ที่มา: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10153487857858848&set=pb.649513847.-2207520000.1464580406.&type=3&theater>

“อันนี้ เด็ก ๆ ปิดเทอม ที่เราโพสต์คือ เห็นเค้ามีความตั้งใจที่จะทำน้ำแก๊กช่วยขายหารายได้พิเศษ เราก็รู้สึกว่ามันเป็นตัวอย่างที่ดี คือ ไม่ได้จะอวดว่าลูกเราดีหรอก แต่ว่ามันเป็นการใช้เวลาว่างของเด็ก ๆ ก็ขายได้เยอะอยู่นะ ขายได้หลายตั้งค์ เค้าก็ภูมิใจใจ ว่าขายได้ร้อยนึง ญาติมาซื้อรายแรกเลย ก็ดีใจ เลยถ่ายเก็บไว้ให้เค้าดู”

ภาพที่ 4.10 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณโชติพร โอสธาทพงษ์กาญจน์
ที่มา: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10153322673278848&set=pb.649513847.-2207520000.1464580431.&type=3&theater>

“อันนี้คุณครูส่งมาให้ เค้าไปเล่นกีฬาโรงเรียน คือ นลินเค้าเป็นเด็กที่ไม่ค่อยกล้าแสดงออก เค้าเป็นคนขี้อาย ชักกลัว ทีนี้พอเค้าเหมือนไปเล่นกิจกรรม ครูก็เลยส่งมาให้คุณแม่ดูว่าน้องเค้าแข่งกรอกน้ำนะ”

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า ในแต่ละรูปภาพของผู้ให้สัมภาษณ์จะมีเรื่องราวให้กล่าวถึง มีเรื่องเล่าตามแต่ละเหตุการณ์ประทับใจที่ถ่ายทอดออกมาผ่านรูปถ่าย และบางครั้งผู้ให้สัมภาษณ์จะตกแต่งรูปภาพผ่านแอปพลิเคชัน (Application) บนสมาร์ตโฟน เพื่อให้รูปภาพได้บอกเล่าเรื่องราวได้ชัดเจนมากขึ้น เช่น ในวันเกิดจะตกแต่งใส่ตัวอักษร Happy birthday ลงไปในรูปภาพ เป็นต้น

ในเรื่องความคาดหวังและผลตอบรับจากการโพสต์รูปลูก ผู้ให้สัมภาษณ์มีความคาดหวังต่อผลตอบรับเพียงเล็กน้อย เช่น คาดหวังว่ารูปนี้คงมีคนมาไลก์บ้าง แต่ไม่ได้ถือเป็นประเด็นสำคัญในการโพสต์รูปลูก เนื่องจากมองว่าพื้นที่เฟซบุ๊กเป็นพื้นที่ส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งประเด็นหลักในการโพสต์รูปลูกคือ เพื่อบันทึกเป็นความทรงจำ แบ่งปันประสบการณ์และความน่ารักของลูก ๆ ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น

“ไม่ค่อยได้คิดอะไร ลงเพราะว่าน่ารัก อยากรง ก็คิดว่าคงมีคนไลก์บ้าง บางรูปก็คนไลก์ เยอะ บางรูปก็ไม่ค่อยมี เราก็ไม่ได้ซีเรียสอะไรตรงนี้ เราารู้สึกว่าพื้นที่นี้มันเป็นพื้นที่ของเรา เพียงแต่เรา ก็ลงในสิ่งที่กลาง ๆ ไม่ไปทางใดทางหนึ่ง เหมือนเราแค่แบ่งปันความน่ารัก หรือว่าอย่างถ้าเป็นอาหาร ก็แบ่งปันความน่ารัก เวลาเราไปเที่ยวไหนเราก็อยากให้เห็นว่าตรงนี้มีร้านอาหารอร่อย มีอะไร ที่น่าเที่ยวบ้างก็แค่นั้น แบ่งปันประสบการณ์”

ทั้งนี้กลุ่มพ่อแม่ที่ไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัวทั้ง 2 คน ได้มีการสื่อสารผ่านการโพสต์รูปลูก บนเฟซบุ๊ก โดยให้เหตุผลในลักษณะเดียวกันในด้านการบันทึกและแบ่งปันรูปภาพความน่ารักสดใส ของลูกไปยังบุคคลอื่น โดยจะโพสต์รูปภาพลูกที่เป็นธรรมชาติผ่านเหตุการณ์พิเศษที่ไม่ได้เกิดขึ้น ในชีวิตประจำวัน ซึ่งในการคัดเลือกรูปภาพก่อนโพสต์ กลุ่มตัวอย่างได้ให้ความสำคัญกับความคมชัด เป็นหลัก และในด้านความคาดหวังต่อผลตอบรับ (ไลก์, คอมเมนต์) พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความ คาดหวังเพียงเล็กน้อยหรือแทบไม่มีเลย เนื่องจากมองว่าเฟซบุ๊กเป็นพื้นที่ส่วนตัวเพื่อใช้บันทึกและ แบ่งปันความทรงจำเท่านั้น

4.2.2 พ่อแม่ที่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว

นันท์ดา นนทชญาวิชญ์ (สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2559)

จากผลการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์จะคัดเลือกรูปภาพในโอกาสพิเศษ ที่ไม่ได้เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เพื่อบันทึกเป็นความทรงจำและแบ่งปัน แลกเปลี่ยนเรื่องราวไปยัง บุคคลอื่นที่เป็นเพื่อนร่วมกันบนเฟซบุ๊ก เช่น การไปเที่ยว หรือเหตุการณ์พิเศษที่ไม่ได้เกิดขึ้นบ่อย ในชีวิต เช่น ลูกได้เป็นตัวแทนตรึมเมเยอร์ เป็นต้น โดยทั่วไปผู้ให้สัมภาษณ์จะให้ลูกโพสต์ทำตามที หลูกพอใจ แต่หากทำทางนั้นดูไม่เหมาะสม ผู้ให้สัมภาษณ์ก็จะกล่าวตักเตือน

“ส่วนมากถ้าไปไหนจะลงรูปตอนไปเที่ยว เพราะว่าอยากจะเก็บเอาไว้ หรือ ถ้าไม่ได้ไปเที่ยวแต่มีเหตุการณ์สำคัญถึงจะลง ถ้าแบบอยู่เฉย ๆ ถ่ายรูปเข้าขึ้นมา good morning ก็ไม่เคยลง”

“มันก็เหมือนแชร์กันไง เออลูกเธอ ลูกชั้น บางทีไม่ได้เจอกันเพราะเพื่อนแต่งงาน ไปอยู่ที่อื่นบ้าง ก็แชร์รูปลูกกัน อย่างเพื่อนอยู่ปารีสคนนึง แค่อส่งทั้งไลน์ บางทีก็โพสต์เฟซ แท้กว่าวันนี้ ลูกเค้าไปทำอะไรมา ไปประกวดบัลเลต์มา เค้าก็จะถามถึงน้องนირว่าเป็นยังไงบ้าง”

“ส่วนมากไม่ต้องบอกให้โพสต์เลย born to be กล้องมาจัดการให้เสร็จ สอนแม่ ด้วย แม่ทำท่าแบบนี้ด้วยสิ แต่ก็มีบ้าง บอกเหมือนกัน ทำแบบนี้สิลูก ทำแบบนี้ไม่ตื่นลูก ไม่เอาไม่เอา”

ในการคัดเลือกรูปภาพก่อนตัดสินใจโพสต์ ผู้ให้สัมภาษณ์จะถ่ายรูปไว้ จำนวนหนึ่ง แล้วนำมาพิจารณาในด้านความหลากหลายเป็นหลัก จะไม่โพสต์รูปที่ซ้ำกัน โดยให้เหตุผล ว่ากลัวผู้ที่ติดตามบนเฟซบุ๊กเห็นรูปภาพแล้วอาจรู้สึกเบื่อ เช่น โพสต์รูปแบบครึ่งตัวแล้ว ก็จะโพสต์รูป แบบเต็มตัวบ้าง โพสต์รูปที่เห็นคนเป็นหลักแล้ว ก็จะโพสต์รูปที่เห็นวิวทิวทัศน์เป็นหลักบ้าง เป็นต้น

รวมไปถึงบางรูปที่ถ่ายแบบอริยาบถต่อเนื่องกัน (Stop motion) ก็เป็นอีกความหลากหลายหนึ่งที่ผู้ให้สัมภาษณ์พิจารณา กล่าวได้ว่านอกจากความพึงพอใจในการโพสต์รูปลูกเพื่อบันทึกและแบ่งปันความทรงจำแล้ว ผู้ให้สัมภาษณ์ยังให้ความสำคัญกับความรูสึกของเพื่อนบนเฟซบุ๊กด้วย

“ส่วนมากเวลาถ่ายไม่ได้คิดหรอก ถ่าย ๆ ไป แล้วถ้าจะโพสต์ค่อยมาเลือกดูว่ารูปไหนดี เอ้ย นี่มันซ้ำ ๆ ก็ไม่ลง แต่ถ้าสมมติเป็นช็อตติด ๆ กัน มีขยับซ้าย ขยับขวา เหมือนเป็นภาพต่อเนื่องกัน บางทีก็ลง เคยมีรูปที่แบบน้องนირกำลังจะจาม มันก็จะ ฮะ ฮะ ฮัด ฮิว ก็อาจจะลงทั้งสามช็อตเลย”

“บางที่เราเลือกเอาอันนี้เห็นแค่ครึ่งตัว อันนี้เห็นเต็มตัวมั่ง เอาให้เห็นวิวรอบ ๆ ให้มันทั่ว ๆ มั่ง ให้มันดูหลากหลาย เพื่อมีคนที่เค้าชอบดูจะได้ไม่ซ้ำซาก”

ผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างรูปลูกที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้โพสต์ลงบนเฟซบุ๊ก จำนวน 5 รูป มาให้ผู้ให้สัมภาษณ์ดู จากนั้นให้บอกเล่าถึงการสื่อสารในแต่ละรูปภาพ

ตัวอย่างรูปภาพประกอบกับการบอกเล่าถึงการสื่อสารในแต่ละรูปภาพ

ภาพที่ 4.11 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณนันท์ดา นนท์ชญาวิชญ์

ที่มา: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1165579773460551&set=pb.100000256185511.-2207520000.1464580764.&type=3&theater>

“รูปนี้คือ น้องนिरมันทะเล้นจนเป็นปกติอยู่แล้ว ก็อยากจะแชร์ แต่บางคนเค้าจะมองว่าน้องนिरเป็นเด็กเรียบร้อย เรียนเก่ง น่ารัก แต่อันนี้แบบว่าไม่ใช่เลย”

ภาพที่ 4.12 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณนันท์ดา นนท์ชญาวิชญ์
ที่มา: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1145957578756104&set=pb.10000256185511.-2207520000.1464580783.&type=3&theater>

“รูปนี้ก็เหมือนกัน ส่วนมากจะลงถ้าเป็นรูปน้องนิรแบบนี้ (หน้าทะเล้น) จะลงบ่อย”

ภาพที่ 4.13 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณนันท์ดา นนท์ชญาวิชญ์
ที่มา: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1129595670392295&set=pb.10000256185511.-2207520000.1464580799.&type=3&theater>

“จริง ๆ รูปนี้ แฟนเค้าซื้อดอกไม้ให้วันวาเลนไทน์ อันนี้ (ลูก) อยากมีเอี้ยวด้วย ขออยากมีเอี้ยว ทำไมหนูไม่ได้มั้งล่ะ”

ภาพที่ 4.14 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณนันท์ดา นนท์ชญาวิชญ์

ที่มา: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1113798351972027&set=pb.100000256185511.-2207520000.1464580812.&type=3&theater>

“รูปนี้ที่โพสต์เนี่ย พ่อเค้าไปอบรมเดือนนึง แล้วเค้าคิดถึง ไม่ได้เจอกันมาอาทิตย์นึงแล้ว ก็เลยไปกินขนม ชอบจู้จี้หวานแหวกกันพ่อลูก”

ภาพที่ 4.15 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณนันท์ดา นนท์ชญาวิชญ์

ที่มา: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1104252386259957&set=a.289941817691022.77576.100000256185511&type=3&theater>

“รูปนี้เหมือนเป็นเหตุการณ์ช่วงหนึ่งในชีวิต แต่ช่วงที่รู้สึกว่าเป็นเหตุการณ์สำคัญ ที่มันไม่ย้อนกลับมา อาจจะไม่เกิดขึ้นแล้วหรืออาจจะเกิดขึ้นอีก แต่มันก็ไม่ใช่ลักษณะตัวขนาดนี้แล้ว ก็ยากจะเก็บไว้ เพราะว่าตอนเค้าโตจะได้กลับมาดู เค้าก็จะมีทุกช่วงชีวิตของเค้าเลย ซึ่งแบบสมัยเราเด็ก ๆ แต่ก่อนมันไม่มี เราไม่สามารถมีแบบนี้ได้”

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า บุคลิกของลูกของผู้ให้สัมภาษณ์ในสายตาคอนอื่นจะมีลักษณะที่เรียบร้อย ดูเป็นเด็กเรียนเก่ง ซึ่งเมื่อผู้ให้สัมภาษณ์ใช้พื้นที่เฟซบุ๊กในการสื่อสารรูปลูก ผู้ให้สัมภาษณ์จะนำเสนอในมุมมองที่ทำให้คนอื่นได้รู้จักลูกของตนในแง่มุมอื่นบ้าง เช่น รูปภาพที่แสดงถึงความขี้เล่น ความทะเล้นของลูก ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ลูกจะแสดงออกมาเมื่ออยู่ภายในครอบครัวเท่านั้น อีกทั้งในแต่ละรูปภาพจะมีเรื่องราวให้กล่าวถึง ซึ่งบางครั้งจะมีการจัดองค์ประกอบภาพให้สอดคล้องกับเรื่องราวที่ต้องการจะสื่อสาร เช่น ในวันวาเลนไทน์จะมีการโพสต์รูปลูกกำลังยื่นดอกไม้ให้พ่อ เป็นต้น

ในด้านความคาดหวังและผลตอบรับจากการใช้เฟซบุ๊กในการโพสต์รูปลูก พบว่าความคิดเห็นและการกดไลก์มีผลต่อความรู้สึกเล็กน้อย เห็นได้จากผู้ให้สัมภาษณ์มีการติดตามและพิจารณาให้เหตุผลว่าทำไมรูปนี้ถึงได้ไลก์มาก ทำไมรูปนี้ถึงได้ไลก์น้อย แต่โดยรวมผลตอบรับในลักษณะนี้จะส่งผลกระทบต่อความรู้สึกเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

“ไม่ได้คิดว่าอะไร ก็แค่อัพไป ใครจะชอบไม่ชอบก็แล้วแต่ บางทีก็ โห คนชอบขนาดนี้เลยหรอ รูปนี้โลกเป็นร้อย หรือบางทีเราโพสต์ไป นึกว่าจะมีคนไลก์ กลับไม่มี สงสัยลงดึกเกินไป หลับกันไปหมดแล้วมั้งแฟนคลับเรา แต่ไม่ได้สำคัญนะ ไม่ได้แบบว่าคิดเป็นหลัก เฮ้ย ทำไมไม่มีคนไลก์เลย ไม่เคยคิดอย่างนั้นเลย สมมติว่าไปเที่ยว บางทีก็ไม่ได้เปิดเฟซขึ้นมาดูเลย โพสต์แล้วก็ทิ้งไว้เลยครึ่งวัน ไม่ได้มาเปิดดู ไม่ได้คิดว่าต้องคอยมานั่งดูว่า คนไลก์เราหรือยัง คนมาเมนต์เราหรือยัง ไม่เคยคิด”

จุฑามาส เกิดศิริ (สัมภาษณ์, 10 เมษายน 2559)

จากผลการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์เลือกใช้เฟซบุ๊กในการโพสต์รูปลูก เนื่องจากกระแสความนิยมของสื่อนี้ในปัจจุบัน โดยใช้เฟซบุ๊กในการบันทึกความทรงจำในแต่ละช่วงวัยของลูก เพื่อสร้างความประทับใจให้ลูกเมื่อย้อนกลับมาดูเมื่อโตขึ้น

“เฟซเป็นสื่อที่เหมือนคนนิยมใช้ ปกติเราก็โพสต์รูปเราอยู่แล้ว พอมีลูกก็โพสต์รูปลูก โบว์คิดว่ามันเหมือนเป็นอัลบั้มรูปไว้ให้ลูกดู สมมตินะ คนก็จะถามว่าไปซัน (ลูก) หน้าเหมือนใคร แต่ถ้าสมัยเราเด็ก ๆ เราก็จะไม่ค่อยมีรูป โบว์ก็จะไม่ค่อยมีรูปโบว์ พี่บิว (สามี) ก็จะไม่ค่อยมีรูปพี่บิว โบว์ก็คิดว่า ถ้าไปซันมีรูปตอนเด็ก แล้วไปซันมีลูก แค่ว่าก็จะรู้ว่าลูกเค้าหน้าเหมือนตัวเค้าตอนเด็กมัย คือ เหมือนเก็บไว้ดูมากกว่า”

ในส่วนของการคัดเลือกรูปภาพ ผู้ให้สัมภาษณ์จะคัดเลือกที่ความคมชัดของรูปภาพเป็นหลัก โดยจะถ่ายรูปจนได้ความชัดจนเป็นที่พอใจ (อาจจะครั้งเดียว) เนื่องจากลูกของผู้ให้สัมภาษณ์ยังเป็นเด็กเล็ก ซึ่งไม่สามารถคาดเดาการเคลื่อนไหวได้ ทั้งนี้การโพสต์รูปภาพบนเฟซบุ๊กนั้นจะใช้เพื่อบันทึกเหตุการณ์สำคัญความเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงพัฒนาการของลูก เช่น ช่วงเริ่มคลาน เริ่มเดิน เป็นต้น นอกจากนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ยังได้เลือกใช้สื่ออินสตาแกรม (Instagram) เป็นสื่อทางเลือกในการโพสต์รูปลูกด้วย โดยให้เหตุผลว่า หากผู้ให้สัมภาษณ์โพสต์รูปภาพลูกบ่อย ๆ

อาจทำให้เพื่อนบนเฟซบุ๊กมีความรู้สึกเบื่อ (เพื่อนบนเฟซบุ๊กบางส่วนเป็นคนละกลุ่มกับเพื่อนที่ติดตามผู้ให้สัมภาษณ์บนอินสตาแกรม) ผู้ให้สัมภาษณ์จึงเลือกใช้อินสตาแกรมในการโพสต์รูปลูกบ้าง เพื่อลดความถี่ในการโพสต์รูปลูกบนเฟซบุ๊ก

“ถ่ายเยอะนะ ส่วนมากถ้าเลือกลงก็คือ จะเลือกรูปที่ไม่เบลอ เพราะว่าลูกเค้ายังเด็ก เค้าก็ยังทำอะไรไม่ถนัด ก็แค่นั้น บางทีถ้าเกิดรูปชัด ถ่ายทีเดียวก็ลงเลย”

“รูปที่ทำอะไรได้ใหม่ ๆ หรืออะไรที่แปลกไป แล้วเรารู้สึกตื่นเต้น เราก็ออยากเก็บไว้ สมมติว่า ช่วงนี้ยิ้มได้ เริ่มคลาน เริ่มกระดืบ เริ่มคว่ำ คือจะเก็บไว้ แล้วเขียนไว้ว่าลูกโตกี่วันแล้ว เพราะโบว์อยากรู้พัฒนาการเค้า”

“โบว์ใช้ไอจี (Instagram) ด้วย เฟซบุ๊กโบว์เหมือนมีคนรู้จักมากกว่า จะโพสต์สลับกัน กลัวเดี๋ยวเค้าเบื่อ บางทีที่โบว์ลงเฟซบุ๊กไปแล้ว โบว์ก็ไม่อยากลงอีกเพราะเดี๋ยวมันจะเยอะไป โบว์ก็จะลงไอจีแทน หรือบางทีโบว์ลงเฟซบุ๊กไปนานแล้วก็จะเอามาลงไอจีทีหลัง คือ เกรงใจคนอื่น กลัวเค้าจะรำคาญว่ามีแต่รูปลูก ก็เลยเอาไปลงในไอจี ถ้าโบว์โพสต์ทุกวัน เพื่อนอาจจะ unfriend”

ผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างรูปลูกที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้โพสต์ลงบนเฟซบุ๊ก จำนวน 5 รูป มาให้ผู้ให้สัมภาษณ์ดู จากนั้นให้บอกเล่าถึงการสื่อสารในแต่ละรูปภาพ

ตัวอย่างรูปภาพประกอบกับการบอกเล่าถึงการสื่อสารในแต่ละรูปภาพ

ภาพที่ 4.16 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณจุฑามาส เกิดศิริ

ที่มา: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10207400630267983&set=pb.1053762418.-2207520000.1464580993.&type=3&theater>

“รูปนี้ไบซันเค้าขยำกระดาษ คือ จริง ๆ แล้วเล่นนี้เค้าเล่นแล้วเหมือนเค้าฉีกกระดาษ ก็เลยโพสต์ลงไปว่าให้พี่บิวซื้อให้ใหม่ ตลก ๆ”

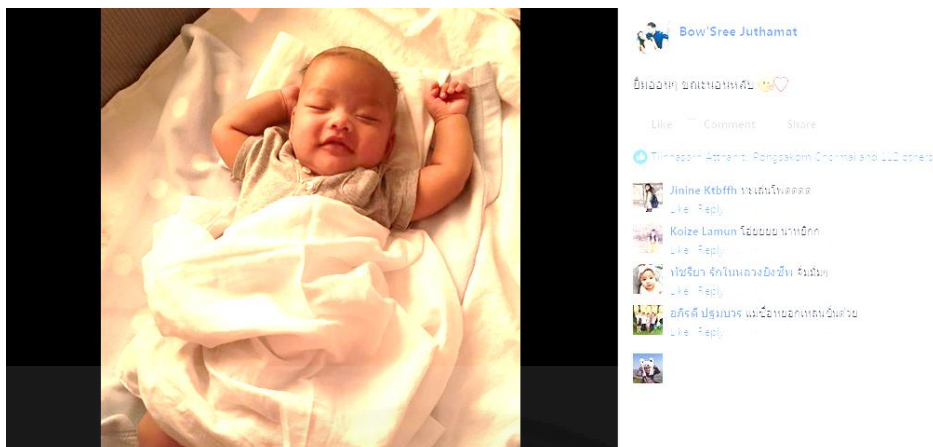
ภาพที่ 4.17 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณจุฑามาส เกิดศิริ
ที่มา: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10207401861418761&set=pb.1053762418.-2207520000.1464580993.&type=3&theater>

“รูปนี้ รู้สึกว่าไบซันเงิน ทำเค้าเหมือนเงิน รู้สึกไปเอง ก็ดูน่ารักดี”

ภาพที่ 4.18 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณจุฑามาส เกิดศิริ
ที่มา: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10207221477909286&set=pb.1053762418.-2207520000.1464580993.&type=3&theater>

“รูปนี้รู้สึกว่ามันตลกดี เหมือนเค้าไปเล่นกับป้าเค้า รูปนี้พีวีหัลบอยู่ เหมือนเค้าคว่ำ ๆ
แล้วก็ตะเกียกตะกายไปหาพีวี”

ภาพที่ 4.19 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณจุฑามาส เกิดศิริ

ที่มา: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10206982443693580&set=pb.1053762418.-2207520000.1464581052.&type=3&theater>

“รูปนี้เค้ายิ้ม ดันหลับอยู่แล้วยิ้ม”

ภาพที่ 4.20 รูปภาพบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง คุณจุฑามาส เกิดศิริ

ที่มา: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10206796281639645&set=pb.1053762418.-2207520000.1464581053.&type=3&theater>

“รูปนี้น่าจะเป็นรูปตอนแรก ๆ สมัยแรก ๆ ไม่มีความหมายเลยรูปนี้ คือ ถ่ายปั๊บแล้วก็ลงเลย เหมือนแต่ละรูปหน้าไปชันจะไม่เหมือนกัน คือ บางครั้งที่โบว์ถ่าย โบว์ก็รู้สึกนะว่าลูกโบว์หน้าไม่เหมือนตัวจริง ในรูปเหมือนหน้าเค้าจะกลม ๆ แต่ตัวจริงก็คืออีกแบบ เป็นเพราะมูมมิ่ง”

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถบอกเล่าเรื่องราว ณ ขณะที่รูปภาพถูกถ่ายออกมาเป็นความประทับใจผ่านสายตาและความคิดได้ในทุกรูปภาพ รวมไปถึงรายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็เป็นสิ่งที่ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ความสำคัญ เช่น บางรูปภาพ บางมุมกล้อง ลुकมีหน้าตาที่เปลี่ยนไปไม่เหมือนตัวจริง ซึ่งหากเป็นคนนอกก็ไม่สามารถสังเกตเห็นได้ เป็นต้น กล่าวได้ว่าทุกรูปภาพจะมีเรื่องราวบางอย่างที่พิเศษให้ได้กล่าวถึง

ในด้านความคาดหวังจากผลตอบรับในการโพสต์รูปลูกบนเฟซบุ๊ก ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่มีความคาดหวังว่าจะได้รับการกดไลก์เท่าไรหรือมีคอมเมนต์เกี่ยวกับรูปภาพว่าอย่างไร ซึ่งประเด็นสำคัญในการโพสต์รูปลูกคือ การได้บันทึกความทรงจำไว้ให้ครอบครัวได้ย้อนกลับมาดูในอนาคต ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น ทั้งนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่เคยได้รับผลตอบรับที่ไม่ดีในการใช้เฟซบุ๊กเพื่อโพสต์รูปลูก

“ไม่คาดหวังอะไรเลย เหมือน ๆ กันทุกรูป ส่วนใหญ่พอลงรูปไปแล้วก็ไม่ได้ไปดูอะไรแล้ว ก็อ่านคอมเมนต์บ้าง แต่จะไม่ค่อยได้ตอบ ก็ตอบบ้าง แบบไม่ได้สนใจอะไรแบบนั้น โบนัสก็ได้แบบต้องได้โลกเอยอะ เพราะโบนัสก็แค่โพสต์เฉย ๆ”

“ไม่มีคอมเมนต์ไม่ดี มีแต่แบบว่าพอเห็นตัวจริงดูดีกว่าในรูป แต่ก็ไม่รู้สึกอะไรนะ เพราะว่าโบนัสถ่ายเอง โบนัสก็รู้สึกแบบนี้ว่าตัวจริงดูดีกว่า แต่ก็ไม่ได้มีใครมาว่าลูกซีไทร์”

ทั้งนี้ กลุ่มพ่อแม่ที่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัวตัวทั้ง 2 คน ได้มีการสื่อสารผ่านรูปลูก โดยใช้เฟซบุ๊กเป็นเครื่องมือเพื่อบันทึกและแบ่งปันเรื่องราวเหตุการณ์พิเศษที่เกิดขึ้นกับลูก ซึ่งรูปที่โพสต์ส่วนใหญ่เป็นรูปภาพที่มีความหมาย มีเรื่องราวทั้งในขณะที่รูปภาพถูกถ่ายหรือเรื่องราวเบื้องหลังสิ่งที่เกิดขึ้นในรูปภาพ นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมในการถ่ายรูปลูกหลาย ๆ ครั้ง เพื่อคัดเลือกรูปภาพที่ชัดเจนที่สุด อีกทั้งจะคัดเลือกรูปภาพที่ไม่ซ้ำกันในด้านองค์ประกอบภาพ หรืออิริยาบถของลูก ก่อนที่จะโพสต์อีกด้วย ในด้านความคาดหวังต่อผลการตอบรับจากการโพสต์รูปลูกพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคาดหวังเพียงเล็กน้อยหรือไม่มีเลย

จากการศึกษาการสื่อสารผ่านรูปลูกและเหตุผลของพ่อแม่ในการใช้เฟซบุ๊กเพื่อบอกเล่าเรื่องราวของลูก ผู้วิจัยได้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างการจัดเก็บรูปภาพในอัลบั้มรูปประจำบ้านกับการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊กที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง กล่าวได้ว่า เป้าหมายของการจัดเก็บรูปภาพในอัลบั้มรูปประจำบ้านคือ เพื่อบันทึกเป็นความทรงจำสำหรับตนเองหรือคนในครอบครัวเท่านั้น ซึ่งผู้ที่ได้เห็นรูปภาพในอัลบั้มจะเป็นคนในครอบครัว หรือคนที่มีความสนิทชิดเชื้อในระดับหนึ่ง การคัดเลือกรูปภาพที่จะนำมาจัดเก็บในอัลบั้มจึงไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยใดเป็นพิเศษ สามารถเลือกรูปภาพที่จะจัดเก็บได้ตามความพึงพอใจส่วนตัว แต่การโพสต์รูปภาพบนเฟซบุ๊กนั้น ผู้ใช้งานไม่สามารถเลือกรูปภาพด้วยความพึงพอใจส่วนตัวได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากรูปภาพที่ถูกโพสต์บนเฟซบุ๊กจะถูกแพร่กระจายไปยังสายตาของบุคคลที่เป็นเพื่อนร่วมกันบนเฟซบุ๊ก ซึ่งถือว่าเป็นผู้รับสารจำนวนมาก ทำให้ผู้ใช้เฟซบุ๊กต้องคำนึงถึงความเหมาะสมในหลายปัจจัยด้วยกัน กล่าวได้ว่าความอิสระ

ในการเลือกโพสต์รูปภาพของผู้ใช้งานเฟซบุ๊กจะถูกตีกรอบไว้ในระดับหนึ่ง เนื่องด้วยรูปภาพที่ออกไปสู่สายตาคนนอก อาจส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ภายในครอบครัว เช่น ต้องคำนึงว่ารูปภาพนี้ได้แสดงถึงความโอ้อวดหรือไม่ หรือรูปภาพนี้อาจส่งผลทำให้ผู้รับสารเกิดความไม่พอใจ เช่น ต้องโพสต์รูปภาพที่หลากหลายอิริยาบถ หลากหลายมุขก้อม หลากหลายสถานที่ เป็นต้น เพื่อไม่ให้ผู้รับสารเกิดความเบื่อหน่ายเมื่อต้องเห็นรูปภาพในลักษณะเดิมซ้ำ ๆ ซึ่งหากมองผ่านทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ (Uses and Gratifications) ที่เป็นทฤษฎีจากฟากฝั่งตะวันตก ผู้วิจัยเห็นว่าทฤษฎีนี้ไม่สามารถนำมาปรับใช้กับบริบทของผู้ใช้งานเฟซบุ๊กในสังคมไทยได้อย่างครอบคลุมนัก เนื่องจากทฤษฎีได้กล่าวไว้ว่า “แนวทางที่บุคคลจะตัดสินใจเลือกใช้สื่อประเภทใดนั้น จะมีพื้นฐานมาจากความต้องการของบุคคลนั้นเป็นปฐมเหตุ” (อ้างแล้ว) ซึ่งหากเป็นจริงดังคำกล่าวข้างต้น ผู้ใช้งานเฟซบุ๊กจะสามารถคัดเลือกรูปภาพในการโพสต์เพื่อตอบสนองความต้องการของตนได้อย่างแท้จริง แต่ในความเป็นจริงแล้วผู้ใช้งานเฟซบุ๊กได้ถูกขัดขวางความต้องการจริง ๆ ในการคัดเลือกรูปภาพของตนไว้ เนื่องจากต้องคำนึงถึงความรู้สึกของผู้รับสาร ไม่ใช่การโพสต์เพื่อให้ผู้ส่งสารพึงพอใจเพียงฝ่ายเดียว อีกทั้งหากมองผ่านแนวคิด Latent function ในทฤษฎีหน้าที่นิยม อาจกล่าวได้ว่าพฤติกรรมการใช้งานเฟซบุ๊กด้วยข้อจำกัดที่กล่าวไปข้างต้น เป็นสิ่งที่เว็บไซต์เฟซบุ๊กไม่ได้ตั้งใจให้เกิดขึ้น หากแต่เป็นพฤติกรรมการเลือกใช้ของพ่อแม่ที่เป็นคนกำหนดขึ้นเองว่า จะโพสต์รูปอย่างไร ไม่โพสต์รูปแบบไหน กล่าวคือ พฤติกรรมการใช้เฟซบุ๊กของพ่อแม่ในลักษณะนี้เป็นผลลัพธ์แฝงที่เกิดขึ้นตามมา ซึ่งอาจสืบเนื่องมาจากการที่พ่อแม่ได้รับประสบการณ์ตรงหรือประสบการณ์ทางอ้อมมาก่อน เช่น เคยมีความรู้สึกเบื่อหน่ายจากการได้เห็นรูปภาพในลักษณะเดิมซ้ำ ๆ จากผู้ใช้งานเฟซบุ๊กคนอื่น ๆ เป็นต้น ซึ่งพฤติกรรมที่สามารถเลือกความหลากหลายของรูปภาพตามข้อจำกัดของแต่ละบุคคลได้ ก็เนื่องมาจากเทคโนโลยีการเก็บข้อมูลในระบบดิจิทัลในสมาร์ตโฟนที่สามารถถ่ายรูปได้จำนวนมากในระยะเวลาที่สั้น ต่างจากกล้องฟิล์มในอดีตที่จำนวนการถ่ายภาพจะถูกจำกัดด้วยจำนวนฟิล์มที่มีอยู่ในขณะนั้น ทำให้การถ่ายและการคัดเลือกรูปภาพเพื่อโพสต์บนเฟซบุ๊กนั้นสามารถทำได้อย่างหลากหลายตามเกณฑ์การคัดเลือกของแต่ละบุคคลที่ตั้งไว้

เนื่องด้วยศักยภาพของสมาร์ตโฟนที่สามารถถ่ายรูปได้จำนวนมาก ไม่เสียค่าใช้จ่ายในการล้างอัด และมีความสามารถในการตกแต่งรูปภาพหลังถ่ายได้ อีกทั้งกลุ่มตัวอย่างไม่ได้เป็นนักถ่ายภาพมืออาชีพ ทำให้พฤติกรรมการถ่ายภาพในแต่ละครั้งของกลุ่มตัวอย่างไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงเทคนิคในการถ่ายทำมากนัก เช่น ภาพถ่ายระดับสายตา ภาพถ่ายระยะใกล้ ภาพถ่ายระยะไกล เป็นต้น โดยกลุ่มตัวอย่างจะพิจารณาเพียงความคมชัดและเรื่องราวที่เกิดขึ้นภายในรูปภาพเป็นสำคัญ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างจะถ่ายรูปภาพเพื่อบันทึกเหตุการณ์ในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกันหลาย ๆ ครั้ง จากนั้นจึงคัดเลือกรูปภาพที่ดีที่สุดเพื่อนำไปโพสต์บนเฟซบุ๊ก

นอกจากนี้ หากมองในภาพรวม เมื่อเฟซบุ๊กเริ่มเข้ามาทดแทนพื้นที่ในการบันทึกและแบ่งปันความทรงจำจากอัลบั้มรูปประจำบ้าน ทำให้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทางอำนาจเกิดขึ้น กล่าวคือการจัดเก็บรูปภาพผ่านอัลบั้มรูปประจำบ้านนั้น อำนาจจะตกอยู่ที่ผู้ถ่ายภาพที่สามารถเลือกถ่ายและจัดเก็บรูปภาพใด ๆ ได้ตามต้องการ แต่ทั้งนี้ก็ต้องอิงอยู่กับอำนาจของร้านล้างอัดรูปที่ผู้ถ่ายภาพต้องไปใช้บริการ ซึ่งไม่สามารถเร่งรัดเวลาในการได้มาซึ่งรูปภาพได้ เช่น ต้องรอคิว เป็นต้น แตกต่างจากการจัดเก็บรูปภาพบนเฟซบุ๊ก ที่ผู้ใช้มีอำนาจในการถ่ายภาพและโพสต์เพื่อจัดเก็บลงบนเฟซบุ๊กได้ในทันทีทันใดตามความต้องการของตน ทำให้อำนาจของร้านล้างอัดรูปหมดความสำคัญลงไป ทั้งนี้ถึงแม้ผู้ใช้เฟซบุ๊กจะดูเหมือนมีอำนาจในการโพสต์รูปภาพบนเฟซบุ๊ก แต่อำนาจนี้ก็ถูกกำกับไว้โดยอิทธิพลของคนใกล้ชิดหรือเพื่อนบนเฟซบุ๊กเช่นเดียวกัน เนื่องจากต้องคำนึงถึงภาพลักษณ์และความรู้สึกของบุคคลอื่นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Innis ในทฤษฎีเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นตัวกำหนด ที่กล่าวไว้ว่า “แบบวิถีของการสื่อสารมีความสัมพันธ์กับอารยธรรมของสังคม กล่าวคือเมื่อเกิดการปฏิวัติด้านเทคโนโลยีการสื่อสารแบบใหม่ ๆ จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอำนาจทางสังคมขึ้น” (อ้างแล้ว)

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันที่พ่อแม่นิยมสื่อสารผ่านการโพสต์รูปลูกบนเฟซบุ๊ก อีกด้านหนึ่งยังมีพ่อแม่ที่ไม่ใช้เฟซบุ๊กในการโพสต์รูปลูกเช่นเดียวกัน แต่ก็ยังเลือกใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารที่ทันสมัยอยู่ โดยเลือกจัดเก็บรูปภาพไว้ในโน้ตบุ๊กส่วนตัว หรือเลือกส่งต่อเรื่องราวของลูกไปยังกลุ่มคนที่ถูกคัดเลือกแล้วว่าไว้ใจได้ โดยใช้โปรแกรมไลน์ (Line) หรือกล่องข้อความส่วนตัว (Inbox) บนเฟซบุ๊ก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เป็นส่วนตัวมากขึ้นและควบคุมการเผยแพร่ได้ง่ายขึ้น ดังที่จะกล่าวต่อไป

4.2.3 พ่อแม่ที่ไม่โพสต์รูปลูก

คุณเอ (สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2559 และ 15 พฤษภาคม 2559)

ผลการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ได้ใช้เฟซบุ๊กในการโพสต์รูปลูก แต่ใช้เป็นเครื่องมือในการเปิดรับข่าวสารจากคนรู้จัก ติดตามบทความที่น่าสนใจ หรือใช้ในการถ่ายทอดบทความต่าง ๆ เหล่านั้นไปยังเพื่อนบนเฟซบุ๊กเท่านั้น

“พี่ก็ใช้เปิดดูเพื่อน ส่วนใหญ่จะเน้นอ่าน มีคอมเมนต์กลับบ้างบางครั้ง ให้ความเห็นกับบทความที่เราสนใจ หรือว่าแชร์ในเรื่องที่เราสนใจ”

ผู้ให้สัมภาษณ์เลือกใช้โน้ตบุ๊กส่วนตัวเป็นพื้นที่ในการจัดเก็บรูปภาพของลูกเพื่อบันทึกเป็นความทรงจำ ซึ่งจะใช้สมาร์ตโฟนในการถ่ายรูปลูก จากนั้นจึงถ่ายโอนข้อมูลรูปภาพไปยังโน้ตบุ๊ก โดยจัดเก็บข้อมูลแบ่งเป็นโฟลเดอร์ (Folders) จำแนกตามช่วงอายุของลูก เพื่อง่ายต่อการจัดเก็บและการเรียกดูรูปภาพเพื่อย้อนกลับมาดูตามแต่ละโอกาส

“พีใช้มือถือถ่าย พอถ่ายเสร็จก็โอนข้อมูลเข้าโน้ตบุ๊กส่วนตัว ทุกครั้งที่มาเปิดดู ก็เมื่อทุกครั้งที่ถ่ายโอนจากมือถือไปคอมพิวเตอร์ ถ้า memory ในมือถือพีเต็ม ความถี่มันก็ไม่ได้เป็นแบบชัด ๆ ว่าสัปดาห์ละครั้ง เดือนละครั้ง คือ มันแล้วแต่ อย่างน้อยก็คงเดือนนึงมั้ง ที่ได้มาเปิดดูซักทีนึง”

“เก็บรูปลูกไว้ในโน้ตบุ๊ก มันก็เหมือนทบทวนความจำเราได้ว่า เออช่วงเวลานี้เค้าเป็นแบบนี้ละ มันก็เป็นความทรงจำที่ดี มันเป็น memory ให้เรา พีแบ่งเป็นโฟลเดอร์ตามช่วงอายุลูก หกเดือน ปีนึง สองปี ไกลมาเรื่อย ๆ ตามลำดับวันที่”

ในบางกรณีที่ผู้ให้สัมภาษณ์ต้องการส่งต่อรูปภาพลูกเพื่อแบ่งปันไปยังเพื่อนหรือญาติ ๆ คนสนิท ผู้ให้สัมภาษณ์จะใช้สื่อที่มีความเป็นส่วนตัวสูงกว่าการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊ก เช่น โปรแกรมไลน์ (Line) หรือระบบการส่งข้อความส่วนตัวบนเฟซบุ๊ก (Facebook messenger) เพื่อส่งรูปภาพไปยังคนที่ต้องการอย่างเฉพาะเจาะจง โดยผู้ให้สัมภาษณ์ได้ตั้งค่าจำแนกกลุ่มไว้หลายกลุ่มตามลำดับความสัมพันธ์ เช่น กลุ่มครอบครัว กลุ่มเพื่อน เป็นต้น ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์จะเลือกส่งเฉพาะรูปภาพเหตุการณ์พิเศษที่ไม่ได้เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อลูกไปโรงเรียนวันแรกก็จะส่งรูปภาพไปยังญาติ ๆ หรือในบางครั้งที่เพื่อนสนิทร้องขอ ผู้ให้สัมภาษณ์ก็จะส่งรูปภาพลูกไปให้ดูเช่นกัน

“พีก็ถ่าย ๆ ๆ แล้วก็ส่งให้เฉพาะกลุ่มญาติพี่น้อง ครอบครัว คนสนิท ทางไลน์ ทางเฟซบุ๊กเมสเซนเจอร์ก็ได้ แต่มันเป็นเฉพาะกลุ่ม แบบว่า private group เฉพาะคนที่เรารู้จักตัวตนเค้า เค้ารู้จักตัวตนเรา เค้าขอมาอยากเห็น ก็ส่งไปให้ดู แอร์กันในครอบครัวพี่น้องเพื่อนสนิท พี่จะมีกรุป family กรุปส่วนตัว เป็นลำดับชั้นไปเรื่อย ๆ กรุปญาติ กรุปเพื่อน นาน ๆ จะส่งที่เหมือนแล้วแต่เหตุการณ์ แล้วแต่คนที่เราส่ง เพื่อนส่วนใหญ่บางทีก็มาขอดู พีก็ส่งให้ แต่ถ้าญาติพี่น้องกลุ่มคนใกล้ชิด พี่ก็อาจจะส่งเองบ้าง เหมือนอย่างวันนี้เค้าไปทำอะไรที่พิเศษ ดูแล้วรูปนี้น่ารัก แปลกไป วันนี้ไปโรงเรียนวันแรก วันนี้มีกิจกรรมอะไรพิเศษ ทำอะไร ไปเจอใคร นาน ๆ ที ไม่ใช่ routine พีไม่ได้ส่ง routine”

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้การส่งต่อรูปภาพลูกผ่านโปรแกรมไลน์ หรือกล่องข้อความบนเฟซบุ๊กจะมีความเป็นส่วนตัวที่สูงกว่า แต่ผู้ให้สัมภาษณ์มองว่า สื่อเหล่านี้ยังมีความเสี่ยงในการเผยแพร่อยู่เช่นกัน โดยเห็นว่าเมื่อข้อมูลรูปภาพถูกส่งไปยังบุคคลอื่นแล้ว รูปภาพนั้นจะไม่ได้อยู่ในอำนาจควบคุมของผู้ให้สัมภาษณ์อีกต่อไป แต่ก็มีความเสี่ยงที่น้อยซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์ยอมรับได้

“มันก็ไม่ได้ปลอดภัย 100 เปอร์เซ็นต์นะ ทุกอย่างมีความเสี่ยง คือ เราส่งให้เค้า เค้าจะไปส่งต่อให้ใคร แล้วมันจะอีกก็ทอด แล้วมือถือเค้าจะไปขายต่อให้ใคร เราก็ไปกันอะไรเค้าไม่ได้ คือ เค้าอาจจะไม่ได้เป็นคนที่ทำให้ข้อมูลเข้าถึงมือพวกมิชฉาชีพโดยตรง แต่ว่ามันก็ไปอยู่ในมือคนอื่น ไม่ใช่เราสองคนพ่อแม่ ซึ่งมันก็อยู่บนพื้นฐานของความเสี่ยงเหมือนกัน แต่มันเป็นความเสี่ยงที่พอรับได้ เราก็ไม่ได้แบบกังวลไปหมด เพราะเราอยู่ในยุค 2016 โลกออนไลน์”

ทั้งนี้ จากการศึกษาการสื่อสารผ่านรูปลูกและเหตุผลของพ่อแม่ในการใช้เฟซบุ๊ก เพื่อบอกเล่าเรื่องราวของลูก หากมองผ่านทฤษฎีหน้าที่นิยม ด้วยแนวคิด Function ผู้วิจัยพบว่า นอกจากเฟซบุ๊กจะเป็นพื้นที่ให้บริการในการบันทึกความทรงจำและแบ่งปันเรื่องราวที่น่าประทับใจไปยังบุคคลอื่น ๆ แล้ว เฟซบุ๊กยังได้ทำหน้าที่สะท้อนวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของผู้ใช้งาน ผ่านการโพสต์รูปภาพการใช้ชีวิต การท่องเที่ยว หรือการแนะนำร้านอาหารต่าง ๆ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้สามารถเป็นประโยชน์ต่อผู้รับสารในการติดตามข้อมูลและนำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์กับชีวิตของตนได้ รวมไปถึงเฟซบุ๊กสามารถสร้างความรู้สึกร่วมกันให้กับผู้รับสาร เช่น หากผู้ใช้เฟซบุ๊กโพสต์รูปภาพการท่องเที่ยวในสถานที่ต่าง ๆ ก็สามารถสร้างความรู้สึกร่วมกันที่น่าติดตามและเปิดมุมมองใหม่ ๆ ให้กับผู้รับสารได้ อีกทั้งเฟซบุ๊กยังเป็นเครื่องมือที่ถูกใช้เพื่อกระชับความสัมพันธ์กับคนใกล้ชิด หรือคนที่อยู่ห่างไกลกัน เช่น การสื่อสารรูปลูกผ่านเฟซบุ๊กสามารถทำให้เพื่อน ๆ หรือญาติ ๆ ที่อยู่ไกลกันได้เห็นรูปภาพเหล่านั้น และต่อยอดไปสู่บทสนทนาเกี่ยวกับเรื่องราวชีวิตของลูกระหว่างกันได้ เป็นต้น

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่า เฟซบุ๊กเป็นพื้นที่ที่มีความยืดหยุ่นในการใช้งานสูง สามารถสร้างเนื้อหาในการสื่อสารได้ตามที่ผู้ใช้งานต้องการ ไม่ว่าจะเป็นการตัดสินใจเลือกว่าจะเผยแพร่รูปภาพไหนของลูก ความคมชัดระดับใด สามารถควบคุมการไหลของข้อมูลได้ว่าจะเผยแพร่รูปภาพไปยังบุคคลไหน หรือกระทั่งเลือกว่าจะไม่โพสต์ก็ย่อมทำได้ นอกจากนี้ เฟซบุ๊กยังมีศักยภาพในการให้ผู้ส่งสารมีปฏิสัมพันธ์กับผู้รับสารได้อย่างทันทีทันใด เช่น การกดไลค์ การพูดคุยกันผ่านคอมเมนต์ได้ รูปภาพ หรือกล่องข้อความส่วนตัว (Inbox) เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีสัจคมข่าวสาร ที่กล่าวว่า “สื่อใหม่เอื้อโอกาสให้ผู้ใช้งานควบคุมสารได้ และการสื่อสารบนสื่อใหม่เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way communication) ที่ไม่มีขอบเขต ทำให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถที่จะร่วมสื่อสารพร้อมกัน ในเวลาเดียวกันได้” (อั้งแล้ว) อย่างไรก็ตามในกลุ่มพ่อแม่ที่ไม่โพสต์รูปลูกนั้นได้เลือกใช้สื่อที่มีความปลอดภัยในความเป็นส่วนตัวสูงกว่าในการสื่อสารผ่านรูปลูก ซึ่งในด้านรายละเอียดผู้วิจัยขอนำไปอธิบายในส่วนของข้อพึงระมัดระวังของพ่อแม่ในการสื่อสารผ่านรูปลูกให้ปลอดภัย ดังที่จะกล่าวต่อไป

4.3 ข้อพึงระมัดระวังของพ่อแม่ในการสื่อสารผ่านรูปลูกให้ปลอดภัย

การศึกษาข้อพึงระมัดระวังของพ่อแม่ในการสื่อสารผ่านรูปลูกให้ปลอดภัย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษากลุ่มพ่อแม่ทั้ง 3 กลุ่ม คือ พ่อแม่ที่ไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว พ่อแม่ที่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว และพ่อแม่ที่ไม่โพสต์รูปลูก ทั้งนี้ นอกจากเฟซบุ๊กจะมีศักยภาพที่โดดเด่นและสามารถเอื้อประโยชน์ในการบันทึกและแบ่งปันเรื่องราวของลูกในหลาย ๆ ด้านแล้ว สิ่งที่ควรให้ความสนใจในการศึกษาอีกแง่มุมหนึ่งก็คือ ความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้จากการใช้สื่อแต่ละประเภท ซึ่งในหัวข้อนี้

จะศึกษาถึงความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้จากการใช้เฟซบุ๊ก และนำไปสู่การศึกษาถึงความตระหนักต่อความปลอดภัยและการรู้เท่าทันสื่อของพ่อแม่ โดยผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างข่าวเหตุการณ์ไม่คาดฝันที่เกิดขึ้นจริงในต่างประเทศ เช่น การถูกขโมยรูปภาพลูกไปใช้ในทางเสื่อมเสีย การที่ลูกถูกลักพาตัวโดยสาเหตุเกิดจากการโพสต์รูปลูกบนเฟซบุ๊ก รวมถึงกล่าวถึงข้อกฎหมายในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการโพสต์รูปภาพเด็กบนสื่อออนไลน์ ทั้งความผิดจากการโพสต์รูปภาพโป๊เปลือยของเด็ก และความผิดในด้านการละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวส่วนตัวของเด็ก ซึ่งจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและข้อกฎหมายที่หยิบยกมานั้นยังไม่ปรากฏให้เห็นในสังคมไทย แต่เป็นปัญหาจากการใช้เฟซบุ๊กที่สามารถเกิดขึ้นได้จริง และในหลาย ๆ ประเทศเริ่มให้ความตระหนักถึงปัญหาเหล่านี้ หลังจากนั้นผู้วิจัยจะให้ผู้ให้สัมภาษณ์แสดงความคิดเห็นในแต่ละกรณี

เนื่องจากข้อมูลในการสัมภาษณ์จากทุกกลุ่มตัวอย่างมีความคล้ายคลึงกัน ผู้วิจัยจึงขอเสนอเป็นรายประเด็นที่ได้จำแนกไว้ 4 ประเด็น คือ 1) เหตุการณ์การขโมยรูปภาพลูกไปใช้ในทางเสื่อมเสีย 2) เหตุการณ์ที่ลูกถูกลักพาตัวโดยสาเหตุเกิดจากการโพสต์รูปลูกบนเฟซบุ๊ก 3) กฎหมายว่าด้วยความผิดจากการโพสต์รูปโป๊เปลือยของเด็ก และ 4) กฎหมายด้านการละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวส่วนตัวของเด็ก ดังต่อไปนี้

1) เหตุการณ์การขโมยรูปภาพลูกไปใช้ในทางเสื่อมเสีย

ผลการสัมภาษณ์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ตระหนักถึงเหตุการณ์ในลักษณะนี้เพียงเล็กน้อย โดยมองว่าไม่ได้เป็นปัญหาใหญ่และไม่ได้วิตกว่าอาจเกิดขึ้นกับตนได้ เนื่องจากรูปภาพลูกที่ได้โพสต์บนเฟซบุ๊กได้ผ่านการคัดเลือกจากกลุ่มตัวอย่างแล้วว่าเป็นรูปภาพที่เหมาะสม สัมกับวัยของลูก อีกทั้งมองปัญหาที่เกิดขึ้นว่าไม่ได้เป็นความผิดของพ่อแม่ หากแต่เป็นความผิดจากผู้ที่ไม่ประสงค์ดีที่นำรูปภาพไปใช้ในทางที่ผิดมากกว่า อย่างไรก็ตาม ในกลุ่มพ่อแม่ที่ไม่โพสต์รูปลูกได้มีการตระหนักถึงเหตุการณ์ในลักษณะนี้อย่างชัดเจน โดยให้เหตุผลว่า ไม่ว่าจะใครก็คงไม่พอใจหากถูกนำรูปภาพไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต อีกทั้งในโลกออนไลน์การติดตามตัวผู้ที่กระทำความผิดนั้นทำได้ยาก ซึ่งพ่อแม่ควรป้องกันความเป็นส่วนตัวของลูกให้มากที่สุด

“ต้องโทษไอ้คนทำดี จะไปโทษไอ้คนลงก็ไม่ได้ เพราะคนลงก็ไม่ได้ทำ ถามว่าดีหรือไม่ดี อารมณ์ว่าไม่เป็นไร เเฉย ๆ ต้องไปโทษคนที่มันทำไม่ดี” (ธีระ ตั้งคะประเสริฐ, สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2559)

“เรื่องขโมยรูปคงไม่เท่าไรนะ เพราะคงไม่มีใครจะเอารูปลูกเราไปทำไรมั้ง” (โชติพร โอสธภาพงษ์กาญจน์, สัมภาษณ์, 10 เมษายน 2559)

“พ่อแม่เวลาโพสต์ไปแล้ว คือ ในความคิดคนเป็นพ่อเป็นแม่ไม่ได้มีเจตนาร้ายกับลูกแน่นอน อาจจะเป็นความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ที่เค้าทำลงไป แล้วตัวเค้าไม่ได้ทำ เค้าแค่ว่าโพสต์ลง อาจจะมี

มีคนมาเอารูปลูกไปทำอะไรอย่างอื่นต่อไป ซึ่งมันก็เหมือนเกินความคิดที่เค้าจะคิดไปถึง ถ้าเกิดเค้าคิดว่ามันมีผลเสียต่อลูกเค้าไม่ทำแน่นอน” (นันท์ดา นนท์ชญาวิชัย, สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2559)

“โบว์ก็คิดว่าโบว์ไม่กลัวนะ เพราะโบว์ก็ไม่ค่อยโพสรูปที่มันสื่อไปทางไม่ดีอะแบบรูปที่พวกทีนจะเอาไปคูได้” (จุฑามาส เกิดศิริ, สัมภาษณ์, 10 เมษายน 2559)

“มันมีความเป็นไปได้ ก็อย่างที่รู้ คนมีทั้งคนดีและคนไม่ดี พ่อแม่ก็ไม่ได้ตั้งใจรู้เท่าไม่ถึงการณ์เลยไม่ได้คิดระวังอะไร คนที่ไม่หวังดีเราก็กินเค้าไม่ได้ เราในฐานะพ่อแม่ก็ต้องระวังกันให้มากที่สุด อย่างพี่ก็ไม่ปล่อยภาพตั้งแต่แรก เป็นใครก็คงไม่ชอบให้เอารูปภาพไปใช้ในทางเสื่อม เหมือนสมมติดาราสาว ๆ ที่เวลาถูกเอารูปภาพไปใช้เป็นภาพสถานบริการในต่างประเทศ แต่ที่นี้ก็ไม่รู้ว่าจะตามจับตามฟ้องได้ในทางกฎหมายมั๊ย ไม่รู้ทำได้มากน้อยแค่ไหน ถ้าทำได้ในฐานะพ่อแม่ก็ต้องเอาเรื่องให้ถึงที่สุด แต่ถ้าตามเค้าไม่ได้ ไม่มีตัวตน ก็ทำอะไรไม่ได้ ก็น่ากลัวนะดาบสองคม” (คุณเอ, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2559)

2) เหตุการณ์ที่ถูกถูกลักพาตัวโดยสาเหตุเกิดจากการโพสรูปลูกบนเฟซบุ๊ก

จากการสัมภาษณ์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการตระหนักถึงเหตุการณ์ในลักษณะนี้ โดยให้เหตุผลว่า เฟซบุ๊กสามารถถูกนำไปใช้เป็นช่องทางในการติดตามตัวได้ ไม่ว่าจะเป็นการโพสรูปภาพสถานที่ หรือการเช็คอินบอกความเคลื่อนไหวของลูกในทุกย่างก้าว โดยพื้นที่บนเฟซบุ๊กเป็นพื้นที่ที่มีผู้คนมากหน้าหลายตา ผู้ใช้ไม่สามารถทราบได้ว่าผู้ที่ได้เห็นรูปภาพนั้นเป็นผู้ที่ประสงค์ดีหรือไม่ ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยหนึ่งนำไปสู่ความเสี่ยง ซึ่งกลุ่มพ่อแม่ที่ไม่ได้ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว 1 คน ได้เกิดการตระหนักจากคำแนะนำจากคนใกล้ตัว (สามี) และกลุ่มตัวอย่างพ่อแม่ที่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว 1 คน ได้เกิดการตระหนักจากการติดตามข่าวสาร แต่ก็มีกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว 1 คน ที่มีความตระหนักถึงเหตุการณ์ความเป็นส่วนตัวที่อาจเกิดขึ้นกับลูกของตนเองน้อย โดยให้เหตุผลว่าลูกนั้นอยู่ในความดูแลของตนตลอดเวลา อีกทั้งได้ให้ความเห็นว่ามีอาชีพในสังคมไทย ไม่น่าจะมีทุนในการเข้าถึงเทคโนโลยีอย่างเฟซบุ๊กได้

“มันก็เยอะนะ อย่างพวกคนไม่ประสงค์ดี อย่างง่าย ๆ คนเค้ารู้ว่าเราทำร้านทองบางทีพวกคนไม่หวังดีก็อาจจะรู้ลูกเราเรียนอยู่นี่นะ ไปลักพาตัวก็ได้ ก็เป็นไปได้ เพราะว่าเห็นขายทองก็คิดว่าต้องมีเงินเยอะ มันก็เป็นอันตรายต่อเด็กได้เหมือนกัน อย่างเวลาจะปิดร้านไปเที่ยวไหนยาว ๆ ก็จะไม่ค่อยโพสดีลง เพราะว่ากฤษ (สามี) เค้าบอกว่าบางทีคนมันรู้ใจ อ้าวนี่จะไม่อยู่บ้านยาวถึงคนเป็นเพื่อนเรา แต่เราไม่รู้ว่าใครเป็นใครบ้างหรือ บางทีเราก็ก้อรับมาโดยที่เราไม่รู้ว่ามีเพื่อนต่อ ๆ กันไปอีกทีเปล่า เราก็เลยพยายามลงอะไรที่มันจะไม่อันตราย เรื่องบางอย่างมันก็ควรจะเก็บเป็น confidential อย่างพวกชื่อ ที่อยู่ หรืออะไรแบบนี้ ไรชื่อก็คงไม่เท่าไร แต่พวกที่อยู่พวกโรงเรียน เห็นเดี๋ยวนี้บางคนเค้าลงก็เซนเซอร์ทิ้งนะ เราก็ก้อระวังเรื่องพวกนี้เหมือนกัน” (โชติพร โอสถาพงษ์กาญจน์, สัมภาษณ์, 10 เมษายน 2559)

“เรื่องนี้ก็ล้วนนะ เพราะเดี๋ยวนี้ได้ยินข่าวขโมยเด็กบ่อย โบว์ก็ไม่ค่อยเชื่อกินสถานที่ที่ไปกับลูก แต่ก็เชื่อว่าเราสามารถดูแลลูกได้ เหมือนแบบดูใกล้ชิด เพราะปกติถึงแม้จะไม่เชื่อกินเราก็ต้องดูแลใกล้ชิดอยู่แล้ว” (จุฑามาส เกิดศิริ, สัมภาษณ์, 10 เมษายน 2559)

“ก็รู้สึกเหมือนกันบางที เฮ้ย เราไม่ต้องโพสต์อะไรทุกอย่าง คือเราไม่รู้ใจ เราทำไปแล้วคิดไม่ทันคนที่มันคิดประสงคร้าย เราไปเชื่อกินมันซะทุกอย่าง บอกมันซะทุกอย่าง มันก็อาจจะเป็นช่องทางที่เค้ามาหาประโยชน์จากเราหรือว่ามาคิดร้ายปองร้ายกับเราได้โดยที่เราไม่รู้ตัว เพราะตอนนี้ภัยสังคมมันก็เยอะ” (นันทดา นนท์ชญาวิชญ์, สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2559)

“เป็นสิ่งที่ต้องควรระวัง หมายถึง ถ้าเราไปประกาศให้คนอื่นรับรู้หมดว่าตอนนี้ทำอะไร ที่ไหน ลูกชอบอะไร แล้วก็บังเอิญคนที่ไม่ดีเค้าเข้ามาเห็นข้อมูลเหล่านี้พอดี มันก็คงเป็นจุดเริ่มต้นมาจากพ่อแม่ที่โพสต์ ไม่โทษใคร ก็พ่อแม่แหละ แต่คนนั้นมันก็ไม่ดี แต่ว่าก็โชคร้ายเนอะ” (คุณเอ, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2559)

“ไม่เคยเจอเคสนี้ละ เวลาเชื่อกินหรือเวลาเค้าไปไหน เราก็ไปกับเค้าตลอดใจ มันก็เลยไม่น่าเป็นห่วง อีกอย่างอาระว่าคนที่เล่นเฟซ มันก็น่าจะมีระดับ คือ พวกใจมันคงไม่ค่อยเล่นเฟซมั้ง ในความรู้สึกอาระ” (ธีระ ตั้งคะประเสริฐ, สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2559)

3) กฎหมายว่าด้วยความผิดจากการโพสต์รูปโป๊เปลือยของเด็ก

จากผลการสัมภาษณ์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับกฎหมายข้อนี้ โดยมองว่ารูปภาพโป๊เปลือยของเด็กเป็นสิ่งที่ปกติธรรมดา พบเห็นได้ทั่วไปไม่ได้เป็นเรื่องร้ายแรง เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างเติบโตมาในบริบทของสังคมไทยที่ในสมัยหนึ่งรูปภาพโป๊เปลือยของเด็กได้ถูกถ่ายทอดผ่านกล้องฟิล์มแล้วนำมาจัดเก็บในอัลบั้มรูปประจำบ้าน ซึ่งมีให้เห็นโดยทั่วไปเกือบทุกบ้าน รวมถึงสื่อหรือหนังสือคู่มือเกี่ยวกับการดูแลเด็กตามท้องตลาดก็มีรูปภาพเด็กที่โป๊เปลือยประกอบในบางประเด็นอยู่เช่นกัน แต่ทั้งนี้ในกลุ่มพ่อแม่ที่ไม่โพสต์รูปลูกได้ตระหนักถึงความไม่เหมาะสมในการโพสต์รูปภาพโป๊เปลือยของเด็ก โดยมองว่านอกจากโลกออนไลน์ที่เป็นพื้นที่ที่ควบคุมการไหลของข้อมูลได้ยากแล้ว การโพสต์รูปภาพที่โป๊เปลือยนั้นก็ยิ่งเป็นการเพิ่มความเสี่ยงในการเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันขึ้นได้ เช่น ลูกอาจตกเป็นเป้าสายตาของคนโรคจิต เป็นต้น อย่างไรก็ตาม จากการสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วมผ่านเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยไม่พบรูปภาพลูกที่โป๊เปลือยในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา

“ไม่ผิดกฎหมายหรอก โป๊ไม่ได้ทำอะไร เด็กมันก็ไม่ได้อนาจาร สำหรับมุมมองอาระอาระว่าธรรมดา เพราะว่าเราก็ไม่ได้มองอะไรในแง่ร้าย เรามองโลกในแง่บวก มันก็ไม่มีไรขึ้นมา แต่ถ้าผู้ใหญ่โป๊อะผิดปกติ” (ธีระ ตั้งคะประเสริฐ, สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2559)

“รุ่นที่โต ๆ มาสมัยเรา พ่อแม่ตอนเด็ก ๆ ก็ถ่ายรูปแก้ผ้าเนอะ ที่มีนั่งเก้าอี้หวายแบบว่าเป็นเบสิค ไม่ค่อยคิดอะไรเท่าไร” (โชติพร โอสถาพงษ์กาญจน์, สัมภาษณ์, 10 เมษายน 2559)

“จริง ๆ อย่างคนไทยเนี่ย เด็กไปมองเป็นเรื่องที่ปกติ บางทีก็ดูก็เห็น คือสำหรับคนอื่นที่เค้าโพสต์ เราก็มองว่ามันเป็นเรื่องปกติ เค้าอาจจะชอบแบบนั้น แต่ถ้าเป็นเรา เราก็ไม่โพสต์ ชอบดูมัย ก็ไม่ได้ชอบ แต่เราก็ไม่ได้ถึงขนาดแบบว่ารังเกียจ ถ้ามันมีข้อความตลก ไม่ได้แบบว่าอนาจารนะ” (นันท์ดา นนทชญาวิชญ์, สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2559)

“ปกติส่วนใหญ่ในหนังสือเด็กก็จะเป็นเด็กที่ไม่ใส่เสื้อผ้านะ ก็แบบไม่รู้สึก โบว์เคยโพสต์รูปไปชั้นถอดเสื้อ แต่โบว์ไม่โพสต์รูปลูกแบบไป (เห็นอวัยวะเพศ) นะ คิดว่าเดี๋ยวโตมาแล้วเค้าว่าให้เค้าไปทำไม” (จุฑามาส เกิดศิริ, สัมภาษณ์, 10 เมษายน 2559)

“พี่ว่ามันก็ไม่เหมาะสม อย่างที่บอกใครจะเข้ามาเห็นบ้างก็ไม่รู้ในโลกออนไลน์ มันก็ยิ่งเสี่ยงถ้าเป็นรูปไป คือ มันล่อแหลม” (คุณเอ, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2559)

4) กฎหมายด้านการละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวของเด็ก

จากผลการสัมภาษณ์ พบว่า การละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวของเด็กจากการที่พ่อแม่โพสต์รูปภาพลูกบนเฟซบุ๊กนั้นเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ยาก เป็นข้อกฎหมายที่รุนแรงเกินไป โดยกลุ่มตัวอย่างบางรายมองว่าการโพสต์รูปภาพลูก ๆ เป็นเหตุการณ์ที่ปกติทั่วไป ในทางกลับกัน ยังจะส่งผลดีต่อลูกเมื่อโตขึ้นและได้ย้อนกลับมาดูรูปภาพความประทับใจที่เกิดขึ้นในสมัยที่ตนยังจำความไม่ได้ หรือบางรายมองว่าพ่อแม่ควรมีสติในการตัดสินใจเพื่อเลือกสิ่งที่ดีที่สุดให้แก่ลูก ในขณะที่ลูกยังไม่มีวุฒิภาวะในความคิดหรือการตัดสินใจได้ด้วยตนเอง

“มันจะทำขนาดนั้นเลยหรอ ก็ไม่น่าทำนะในความคิดของอาละ ก็ถ้าเกิดว่าลูกอาละ มันจะเอาอาละไปฟ้องร้องก็ค่อยว่ากัน” (ธีระ ตั้งคะประเสริฐ, สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2559)

“มันก็เกินไปหน่อย เพราะว่าเด็ก คือ เค้าโตมาก็ต้องเรียนรู้ที่จะเข้าใจว่ามันเป็นช่วงเวลาของแต่ละคน ถ้าเป็นเค้า วันหนึ่งก็ต้องลงรูปลูก เค้าคงไม่ต้องมานั่งขออนุญาตเด็ก 1 ขวบ คือเราก็ไม่ได้ไปลงรูปตอนเค้าถูกทำร้าย ตอนเค้าร้องไห้ ตอนเค้าเจ็บ เราก็ลงความใส ๆ เค้าก็อาจจะนึกขอบคุณเราด้วยซ้ำ ที่เก็บรูปไว้ให้เค้าดูตอนโตนะ แม่เห็นความน่ารักของเค้านะ” (โชติพร โอสถาพงษ์กาญจน์, สัมภาษณ์, 10 เมษายน 2559)

“ถ้ามาฟ้องร้องนั้นมันก็เกินไปนิดนึง ถึงขนาดมีสิทธิ์ฟ้องพ่อแม่ได้ มันก็เกินไป ถ้าอย่างนั้นก็ควบคุมไปชะดิกว่า ว่าไม่ให้ลงชะดิกว่า” (นันท์ดา นนทชญาวิชญ์, สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2559)

“โบว์ว่ามันก็เกินไป แบบเค้าโตแล้วมาฟ้องแบบนี้ โบว์ว่าไม่ไหว ไม่โอเคเลย เหมือนอย่างตอนนี้เค้าก็ยังไม่รู้เรื่อง แต่พอมาจุด ๆ นิ่งที่เค้ารู้เรื่องแล้ว เค้าก็ไม่น่าไม่พอใจ ถ้าเป็นช่วงที่เค้ารู้เรื่องแล้ว เอออันนั้นโบว์ว่าเค้าพูดได้ถ้าไม่พอใจ แต่นี่เค้าเด็ก แล้วโตมาดันมาย้อนที่หลัง ตั้งแต่สมัยเด็ก มันไม่ใช่แล้วมั้ง อย่างนี้ก็เหมือนไม่ยุติธรรมกับพ่อแม่อะ เหมือนเราลงรูป

เราลงด้วยความรู้สึกดี เราไม่ได้มีความรู้สึกที่เกลียดลูก แต่กลับกลายเป็นว่าทำไมลูกถึงรู้สึกไม่ดี อะไรประมาณนี้” (จุฑามาส เกิดศิริ, สัมภาษณ์, 10 เมษายน 2559)

“ถ้าในฐานะที่เราเป็นชาวพุทธ แล้วเราเป็นคนไทย พี่ว่าแรงไป มันก็เวอร์ไป ให้ลูกมาฟ้องร้องพ่อแม่ แต่คิดก็ผิดแล้ว ที่พ่อแม่เค้าโพสต์ก็เพราะว่าเค้ารักลูก ไม่ได้มีเจตนา ไม่ได้คิดให้รอบคอบ พี่ว่ากฎหมายตัวนี้มันก็ protect เกินไป โดยไม่คิดเรื่องมนุษยธรรม เรื่องความถูกต้อง ความอาวุโส คือ เราคนไทยที่คิดว่าพี่ไม่เห็นด้วย” (คุณเอ, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2559)

โดยสรุป จากการที่ผู้วิจัยยกตัวอย่างเหตุการณ์ไม่คาดฝันและข้อกฎหมายที่ไม่มีในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการโพสต์รูปลูก โดยภาพรวมกลุ่มพ่อแม่ที่ไม่โพสต์รูปลูก จะมีความตระหนักถึงภัยอันตรายจากการโพสต์รูปลูกบนเฟซบุ๊กที่อาจเกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน ซึ่งจะแตกต่างจากกลุ่มตัวอย่างพ่อแม่ที่โพสต์รูปลูกที่มีความตระหนักเพียงเล็กน้อย และได้แสดงถึงความไม่เห็นด้วยเป็นส่วนใหญ่กับข้อกฎหมายจากต่างประเทศที่ผู้วิจัยได้หยิบยกมา ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากบริบททางวัฒนธรรมและค่านิยมที่แตกต่างกันในแต่ละประเทศ อันนำไปสู่ข้อกฎหมายที่แตกต่างกัน รวมไปถึงเหตุการณ์ไม่คาดฝันที่หยิบยกมานั้น แทบไม่เคยเกิดขึ้นหรือไม่เคยเป็นข่าวในสังคมไทยเลย ทำให้กลุ่มตัวอย่างรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไกลตัว มีโอกาสเกิดขึ้นได้ยาก ยกเว้นในประเด็นเหตุการณ์ที่ลูกถูกลักพาตัวโดยสาเหตุเกิดจากการโพสต์รูปลูกบนเฟซบุ๊ก ที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญและมีความตระหนักถึง โดยมองว่ามีโอกาสเกิดขึ้นได้จริง จึงเลือกที่จะไม่เปิดเผยที่อยู่ หรือไม่เช็คอินสถานที่บ่อย ๆ เป็นต้น

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงข้อพึงระมัดระวังส่วนตัวของพ่อแม่ในการสื่อสารผ่านรูปลูกให้ปลอดภัย ซึ่งข้อมูลของแต่ละกลุ่มตัวอย่างก็มีข้อพึงระมัดระวังที่แตกต่างกันออกไป โดยจะแสดงให้เห็นถึงผลการวิจัยจำแนกตามกลุ่มตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

4.3.1 พ่อแม่ที่ไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว

ธีระ ตั้งคะประเสริฐ (สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2559)

จากผลการสัมภาษณ์ในด้านความระมัดระวังในการโพสต์รูปลูกบนเฟซบุ๊ก พบว่าถึงแม้ผู้ให้สัมภาษณ์จะไม่ได้ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว แต่ก็มี ความระมัดระวังในการคัดเลือกรูปภาพที่จะไม่ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของบุคคลอื่นหรือส่งผลเสียต่อภาพลักษณ์ที่สะท้อนมาถึงครอบครัว เช่น รูปภาพที่อาจทำให้บุคคลอื่นที่เห็นเกิดความไม่พอใจ โดยจะคัดเลือกรูปภาพที่ไม่เป็นการโอ้อวดความร่ำรวย เช่น ถ่ายรูปคู่กับสิ่งของราคาแพง เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามผู้ให้สัมภาษณ์ยังไม่เคยได้รับผลตอบรับที่ไม่ดีและไม่เคยกลับมาลบรูปภาพที่หลัง หลังจากโพสต์ไปแล้ว

“รูปที่ทำให้มีความรู้สึกว่าเป็นการโชว์ความร่ำรวย ไม่ทำไม่ชอบ และก็การทำที่ดูเวอร์ ก็จะไม่ทำ เวอร์วังก็จะไม่ลง อย่างเราเคยเห็นคนอื่นลง ก็รู้แกละว่ามันจะอวดรถ อวดของ”

“ลงแล้วลงเลย เพราะส่วนใหญ่ก็ไม่มีอะไรให้ต้องลบหรือ ส่วนใหญ่ลงแล้ว ก็ไม่มีอะไร”

ทั้งนี้ในการใช้เฟซบุ๊ก ผู้ให้สัมภาษณ์ทราบว่าทุกคนสามารถเข้าถึงรูปภาพที่ ผู้ให้สัมภาษณ์โพสต์บนเฟซบุ๊กได้หากไม่ได้ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว แต่ผู้ให้สัมภาษณ์จะมีพฤติกรรม ในการคัดเลือกรูปภาพที่เหมาะสมก่อนที่จะทำการโพสต์แล้ว จึงไม่ได้กังวลถึงผลกระทบหรือ ภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้นได้มากนัก

“ใช่ คนที่ไม่เป็นเพื่อนอาระก็เห็น แต่อาระก็ลงเป็น public อยู่แล้ว เพราะเรา ไม่เคยไปตั้งในจุด ๆ นั้นไง เราก็มองไม่เห็นมีอะไรที่ต้องปิดบัง เพราะเราจะสกรีน (ไม่โพสต์รูปไอ้ວວດ ความร่ำรวย หรือรูปที่อานาจารย์) ด้วยตัวเองอยู่แล้ว”

รายชื่อเพื่อนบนเฟซบุ๊กของผู้ให้สัมภาษณ์จะเป็นคนที่รู้จักทั้งหมด ยกเว้นบางคน ที่ผู้ให้สัมภาษณ์เลือกที่จะเพิ่มเป็นเพื่อน เนื่องจากเหตุผลส่วนตัว เช่น เลือกเพิ่มบุคคลอื่นเป็นเพื่อน เนื่องจากถูกใจในความน่ารักของรูปภาพที่พบเห็นบนเฟซบุ๊ก เป็นต้น

“คนที่อยู่ในรายชื่อรู้จักทุกคน ไม่มีคนไหนไม่รู้จักเลย อ้อ มี ๆ มีตอนแรก ๆ เข้าไปคลิกแอดบางคน (Add friend) ที่ เอ่อ เด็ก ๆ (สาว ๆ) น่ารักสมัยก่อน เราไม่รู้เรื่องรูปร่าง พอเรา ไปคลิกเสร็จปุ๊บมันก็จะขึ้นอยู่ตลอด ทำให้เราก็ออ เป็นอย่างนี้เอง”

โชติพร โอสถาพงษ์กาญจน์ (สัมภาษณ์, 10 เมษายน 2559)

จากผลการสัมภาษณ์ในด้านความระมัดระวังในการโพสต์รูปลงบนเฟซบุ๊ก พบว่า ถึงแม้ผู้ให้สัมภาษณ์จะไม่ได้ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว แต่ก็มีระมัดระวังด้านความปลอดภัยในการ คัดเลือกรูปภาพที่ไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนตัวเป็นสำคัญ เช่น ที่อยู่หรือชื่อโรงเรียนของลูก รวมถึงคำนิ้งใน ด้านความเหมาะสมของรูปภาพที่อาจส่งผลกระทบในเชิงลบต่อลูกเมื่อลูกได้กลับมาย้อนดูเมื่อโตขึ้น เช่น รูปลูกขณะร้องไห้ หรือบาดเจ็บ ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น ทั้งนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่เคยกลับมาลบ รูปภาพลูกที่หลัง โดยให้เหตุผลว่า ได้คัดเลือกในแต่ละรูปตามความเหมาะสมส่วนตัวก่อนที่จะ ทำการโพสต์แล้ว แต่จะลบในบางกรณีที่ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่เห็นด้วยกับข้อมูลข่าวสารที่เพื่อนแบ่งปัน มาให้บนพื้นที่เฟซบุ๊กของผู้ให้สัมภาษณ์

“พวกรูปลูก ๆ เด็ก ๆ จะไม่ค่อยได้ตามไปลบ แต่ถ้าเป็นพวกโพสต์ บางทีใคร แชรร์เรื่องหนัก ๆ มาให้ ก็มีลบเหมือนกัน บางทีด้วยอารมณ์ แบบแชรร์มา เราก็มองไม่ได้อินกับเค้ามาก ก็ตามไปลบบ้าง แต่พวกรูปที่ลงเองจะไม่มีลบ เพราะว่าจะเลือกแล้วถึงลง”

ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ได้ตั้งค่าความเป็นส่วนตัวบนเฟซบุ๊ก เนื่องจากไม่ทราบถึงวิธี การตั้งค่า แต่ผู้ให้สัมภาษณ์ก็ได้คัดเลือกรูปภาพที่เหมาะสมก่อนที่จะทำการโพสต์แล้ว ทั้งนี้ในด้าน รายชื่อเพื่อนบนเฟซบุ๊ก ผู้ให้สัมภาษณ์จะเลือกรับเพื่อนเฉพาะคนที่รู้จัก แต่หากผู้ที่ต้องการเป็นเพื่อน กับผู้ให้สัมภาษณ์มีเพื่อนร่วมกัน (Mutual friends) จำนวนหนึ่ง ผู้ให้สัมภาษณ์จะพิจารณาอีกที่

ว่าเป็นใคร มีความสัมพันธ์กันในด้านไหนหรือไม่ และในบางกรณีผู้ให้สัมภาษณ์จะเลือกลบเพื่อน (Unfriend) เมื่อเห็นว่าบุคคลนั้นไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันมาสักพักหนึ่ง

“รู้นะ แต่ใช้ไม่ค่อยเป็นเหมือนกัน เคยเห็นมันขึ้นมา แต่ส่วนใหญ่ก็จะลง public เลย เพราะว่าเราไม่รู้ว่ามันใช้ยังไง แต่เราก็ดูรูปที่มันเหมาะสมแล้วเราถึงจะลง”

“ส่วนใหญ่จะเป็นคนรู้จัก แต่ถ้าพวกแบบมาขอเป็นเพื่อน ถ้าไม่ได้รู้จักก็จะดูก่อนว่ามีเพื่อนร่วมกันกี่คน อย่างถ้าแค่คนสองคน ก็ต้องเข้าไปดูก่อนว่าใคร ถ้าไม่สนิทเราก็ไม่รับ หรือถ้ามาแบบเดี่ยว ๆ (ไม่มีเพื่อนร่วมกัน) เราก็ไม่รับ เพราะไม่ชอบ อย่างเดี๋ยวนี้บางทีพวกเพื่อน ๆ คนรู้จักที่เคยแอดอยู่แล้ว แต่เค้าไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์อะไรกับเรา บางทีก็ไปลบ เราก็รู้สึกอยากจะเก็บแค่นี้ที่มีปฏิสัมพันธ์กัน”

ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัวทั้ง 2 คน มีความระมัดระวังในการเลือกที่จะไม่โพสต์รูปลูกที่แตกต่างกันไปตามเพศของกลุ่มตัวอย่าง กล่าวคือ พ่อจะมีความระมัดระวังเกี่ยวกับรูปภาพที่ส่งผลเสียต่อภาพลักษณ์ที่สะท้อนมาถึงครอบครัว ส่วนแม่จะมีความระมัดระวังในการเปิดเผยข้อมูลส่วนตัว และเลือกที่จะไม่โพสต์ภาพที่ทำให้เกิดผลกระทบที่ไม่ดีต่อลูกในอนาคต อีกทั้งกลุ่มตัวอย่างได้ให้เหตุผลในการเลือกที่จะไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัวที่แตกต่างกันออกไป เช่นเดียวกัน โดยพ่อมองว่าได้คัดเลือกรูปภาพตามความเหมาะสมก่อนที่จะโพสต์แล้ว ส่วนแม่ไม่ทราบถึงวิธีการตั้งค่าความเป็นส่วนตัว แต่ก็ได้คัดเลือกรูปตามความเหมาะสมก่อนที่จะโพสต์เช่นเดียวกัน ทั้งนี้ในการเลือกรับเพื่อนบนเฟซบุ๊ก กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 คน จะเลือกรับเฉพาะเพื่อนหรือคนที่รู้จักในชีวิตจริงเป็นส่วนใหญ่

4.3.2 พ่อแม่ที่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว

นันทดา นนทชญาวิชญ์ (สัมภาษณ์, 11 เมษายน 2559)

จากผลการสัมภาษณ์ในด้านความระมัดระวังในการโพสต์รูปลูกบนเฟซบุ๊ก พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์จะระมัดระวังในการโพสต์รูปภาพที่ส่งผลเสียต่อภาพลักษณ์ที่อาจกระทบต่อความรู้สึกของลูกเป็นสำคัญ เช่น รูปลูกโป๊ รูปลูกอ้วน เป็นต้น โดยตระหนักว่าหากโพสต์รูปภาพไปแล้วเมื่อลูกโตขึ้นและได้เห็นรูปภาพเหล่านั้น อาจเกิดความไม่พอใจขึ้นได้ หรือเมื่อบุคคลอื่นพบเห็นรูปภาพก็อาจส่งผลกระทบต่อชีวิตจริงของลูกได้ เช่น ลูกถูกล้อเลียนจากสังคมรอบข้าง เป็นต้น

“น้องนิร์กอ้วนไง บางทีมันพอง ๆ ยุบ ๆ พอง ๆ บางช่วงแบบปิดเทอมก็อ้วนมากกินขนมเยอะ ใส่เสื้อยืดแล้วเวลานั่งถ่ายรูปลงก็มีคนมาแซว บางทีเราก็อ้ว อ้วนไปละนะ แซวในคอมเมนต์ แต่ลูกเรายังไม่ได้เล่นเฟซเค้าอาจจะไม่เห็น บางทีจุดตรงนี้อาจสมมติว่าโตขึ้นไป แล้วลูกเรามาอ่าน เค้าอาจจะไม่ชอบก็ได้ อีกรูปบางทีลูกเราเป็นผู้หญิง อาจจะนั่ง อาจจะโป๊ แต่เราอาจจะไม่เห็น เราดูรูปเล็ก ๆ ในโทรศัพท์แล้วเราก็อ้วไป เพราะเราไม่ได้ดูให้ดี บางทีเราก็ต้องไปลบ เพราะว่ารู้สึกว่ามันไม่ดี ลูกเราเป็นผู้หญิง เราก็อ้วว่าลูกจะคิดยังไงถ้าแบบว่ามีคนเข้ามาแซว เพราะว่า

บางทีบางคนเวลาที่เค้ามาเจอลูกเรา เค้าก็จะทักไ้ เอ๊ย เห็นไปโน่นไปนี่ไปนั่น แล้วถ้าเกิดว่าเค้าเห็นรูปลูกเราที่ไม่ดีแล้วเค้าเอามาแซว อาจจะเกิดความรู้สึกที่ไม่ดี อาจจะฝังใจ ซึ่งเราไม่รู้ใจว่าลูกเราจะคิดยังไง”

การระแวงระวังที่เกิดขึ้นนั้นนอกจากประสบการณ์โดยส่วนตัวแล้ว ผู้ให้สัมภาษณ์จะมีเพื่อนหรือญาติคอยแนะนำติชมเกี่ยวกับการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊ก ซึ่งเป็นตัวหนุนเสริมความระมัดระวังที่สำคัญในอีกทางหนึ่ง

“อาจมีคนที่เค้ามาติมาชม มันก็ได้มีแต่คนที่มาชมอย่างเดียว คนมาติเราก็อู้ออ ไว้ครวหน้าเราก็อู้ออ แต่บางรูปมันก็ไม่ได้เลวร้าย หรือเค้าแซวเราแค่เล่น ๆ ซ่า ๆ ก็ไม่เป็นไร ถ้ามันทำออกมาแบบนี้ feedback มันไม่ดี ครวหน้าเราก็อู้ออ บางทีเพื่อนเราเห็น เค้าก็ส่งข้อความมาใน inbox มาเตือนเรา ถ้าเกิดคนที่เค้าหวังดีจริง ๆ อาจจะเป็นเพื่อนของแม่เรา แล้วเค้าเห็นแบบเอ๊ย รูปนี้มันดูแบบว่าโจ่งแจ่งไปนะ ดูแบบว่าไม่ค่อยดี ก็จะลบเลย กันเอาไว้ก่อน”

นอกจากนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ยังมีคนรู้จักเป็นชาวต่างชาติที่มีความระมัดระวังในการโพสต์รูปลูกอย่างจริงจัง จึงทำให้ได้รับข้อมูลและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในตะวันตกเกี่ยวกับอันตรายจากการโพสต์รูปลูกมากขึ้น

“มีเพื่อนอยู่ปารีส แฟนเค้าเป็นโปรแกรมเมอร์อยู่ของแบงก์ จริง ๆ เค้าห้ามไม่ให้แฟนเค้าเล่นเลยนะ เฟซ โลงค์ อะไรพวกนี้ เค้าบอกว่ามันอันตราย ห้ามลงรูปลูก เค้าบอกไอพวกนี้ คือคนมันเอาไปทำอะไรได้มันเอาไปทำสารพัด เพราะแฟนเค้าเป็นโปรแกรมเมอร์ เค้ารู้ช่องทาง เล่นแบบนี้มันอันตรายนะ ยิ่งแบบนี้เราก็อู้ออ เราที่รู้มันมีช่องทางอันตรายแต่เราไม่รู้มันทำยังไงได้บ้าง”

ในด้านการจัดการความเป็นส่วนตัว ผู้ให้สัมภาษณ์ได้เลือกตั้งค่าความเป็นส่วนตัวแบบให้เฉพาะคนที่เห็นเท่านั้น เนื่องด้วยเหตุผลที่ตนเองทราบถึงความเป็นไปได้ในความปลอดภัยที่อาจเกิดขึ้นจากการโพสต์สิ่งต่าง ๆ บนเฟซบุ๊ก เช่น การที่ผู้ไม่ประสงค์ดีนำรูปไปใช้ในทางที่ผิด เป็นต้น

“ก็ป้องกันไม่ยากให้ใครมาเห็นเรา เพราะเราไม่รู้ว่ำนั่น (พื้นที่เฟซบุ๊ก) มันกว้างเกินไปรีเปล่าที่เค้าจะมาทำอะไรเราได้ แอบมาเอารูปเราไปทำอะไร ไปตัดต่อหรือไปทำอะไร มันก็อันตราย”

นอกจากนี้ในบางกรณีผู้ให้สัมภาษณ์ยังใช้การจัดการความเป็นส่วนตัวในแต่ละภาพอย่างเฉพาะเจาะจง (Custom) โดยให้เหตุผลว่าบางรูปภาพอาจทำให้บุคคลอื่นไม่เข้าใจในสิ่งที่ต้องการจะสื่อสาร จึงเลือกกำหนดให้เฉพาะบางคนเห็นเท่านั้น

“เราคิดว่าเราแค่อยากจะให้คนนี้ คนอื่นเห็นไปมันก็ได้มีประโยชน์ ไม่ได้หวังไร เราแค่อยากให้คนนี้เฉย ๆ ไม่ได้ว่าเป็นรูปที่ไม่ดีหรือไร สมมติว่าเราลงรูปนี้ไป มันเป็นเรื่องที่เราู้กันอยู่ สองคนแค่นั้น มันไม่จำเป็นต้องอธิบายด้วย กลัวคนอื่นเค้าจะมาเมนต์ถามอะไรเยอะเยอะ”

ทั้งนี้รายชื่อเพื่อนของผู้ให้สัมภาษณ์โดยส่วนใหญ่จะเป็นคนที่ผู้ให้สัมภาษณ์รู้จัก ทั้งหมด หรือไม่กี่เป็นเพื่อนของเพื่อนที่ผู้ให้สัมภาษณ์พิจารณาแล้วว่าจะไม่ก่อให้เกิดปัญหาตามมาในอนาคต

“ส่วนมากก็จะเป็นเพื่อน หรือเค้าอาจจะจะเป็นเพื่อนของเพื่อนที่เราที่เค้ารู้จักเรา ถ้าเกิดว่าดูแล้วเค้าเป็นเพื่อนกับเพื่อนเรา แต่เราไม่เคยคุยกับเค้าเป็นการส่วนตัว อาจจะรับเค้าด้วยความเกรงใจ แต่นั่นคือคนที่เราคิดว่าไม่มีผลเสียอะไรที่เราจะรับเค้าเป็นเพื่อน แต่จะไม่รับใครที่ไม่รู้จักเลยหรือว่าไม่ได้เป็นเพื่อนใคร มาลอย ๆ ไม่รับแน่นอน”

จุฑามาส เกิดศิริ (สัมภาษณ์, 10 เมษายน 2559)

จากผลการสัมภาษณ์ในด้านความระมัดระวังในการโพสต์รูปลูกบนเฟซบุ๊ก พบว่า นอกจากการระมัดระวังในการไม่โพสต์รูปภาพที่สื่อแหลมทางเพศ ที่อาจทำให้ลูกไม่พอใจในอนาคต และการเลือกที่จะไม่เช็คอินบ่อย ๆ หรือในทุกสถานที่ที่ไปกับลูก จากที่กล่าวไปข้างต้นแล้ว ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งสำหรับผู้ให้สัมภาษณ์ คือ การเลือกที่จะไม่โพสต์รูปที่ซ้ำกัน ในสถานที่เดิม ๆ อิริยาบถเดิม ๆ หรือรูปภาพที่เป็นชีวิตประจำวันที่ไม่มีความพิเศษอะไร ทั้งนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่เคยกลับมาลบรูปภาพที่หลัง เนื่องจากได้คัดเลือกตามความเหมาะสมแล้ว

“มีถ่ายไว้แต่ไม่เอาลง เพราะว่ามันเหมือนเป็นรูปเดิม ๆ ที่เดิม ๆ เป็นรูปปกริยาเดิม ๆ ก็อยากถ่ายเก็บไว้เฉย ๆ คือ วันนึงอาจจะลบรูปนั้นออกไปก็ได้ แบบบางทีมันเป็นแค่ชีวิตประจำวัน”

“ไม่ลบ ลงแล้วลงเลย ไม่ว่ากัน”

ทางด้านการตั้งค่าความเป็นส่วนตัว ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ตั้งค่าความเป็นส่วนตัวให้เฉพาะเพื่อนเห็นเท่านั้น โดยให้เหตุผลว่าหากเป็นคนอื่นที่ไม่รู้จักกันมาก่อน ไม่เคยเห็นหน้าค่าตากันก็ไม่จำเป็นที่จะต้องเห็นความเคลื่อนไหวของผู้ให้สัมภาษณ์ผ่านเฟซบุ๊ก แต่ทั้งนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ก็มีเพื่อนบนเฟซบุ๊กที่ไม่รู้จักกันในชีวิตจริงบ้าง เนื่องจากบางครั้งผู้ให้สัมภาษณ์เลือกรับเพื่อนบนเฟซบุ๊ก เพราะผู้ที่มาขอเพิ่มเป็นเพื่อนนั้นมีเพื่อนร่วมกันบนเฟซบุ๊ก (Mutual friends) จำนวนหนึ่ง

“โบว์รู้สึกว่ายากเป็นส่วนตัว น่าจะเป็นแค่คนรู้จักที่แบบได้เห็น คนไม่รู้จักกันก็ไม่เห็นจะต้องมาดูเรา แต่ก็มีเพื่อนในเฟซที่ไม่รู้จักบ้าง ก็จะเลือกแบบคนที่มีเพื่อนร่วมกันเยอะ ๆ แต่โบว์อาจจะไม่รู้จักเค้า แต่ก็ยังเป็นเพื่อนของเพื่อนโบว์นั่นแหละ”

แม่ที่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัวทั้ง 2 คน มีความระมัดระวังในการเลือกที่จะไม่โพสต์รูปลูกที่อาจส่งผลเสียต่อภาพลักษณ์หรือทำให้ลูกไม่พอใจ หากในอนาคตลูกได้ย้อนกลับมาดูรูปภาพเหล่านั้น ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างได้ตั้งค่าความเป็นส่วนตัวโดยให้เฉพาะเพื่อนเห็นเท่านั้น ซึ่งเพื่อนบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดจะเป็นคนรู้จักในชีวิตจริง แต่มีบางกรณีที่กลุ่มตัวอย่างเลือกรับคนที่ไม่รู้จักเป็นเพื่อน โดยจะพิจารณาจากจำนวนเพื่อนที่มีร่วมกัน (Mutual friends) และเห็นว่าเป็นผู้ที่จะไม่ก่อให้เกิดปัญหาตามมา

ผู้วิจัยเห็นว่าหากใช้มุมมองของทฤษฎีเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นตัวกำหนด (Communication technology determinism) ซึ่งเป็นทฤษฎีในยุคเก่า ที่มองว่า “พื้นที่บนสื่อใหม่สามารถส่งต่อข้อมูลข่าวสารไปได้อย่างไม่จำกัด ไร้ขอบเขต ไร้กำแพงกัน เปรียบเสมือนหมู่บ้านโลก (Global village)” (อ้างแล้ว) เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับสื่อใหม่ในปัจจุบันอย่างเฟซบุ๊ก ที่มีตัวเลือกให้ผู้ใช้งานสามารถตั้งค่าความเป็นส่วนตัวได้ จะเห็นได้ว่าผู้ใช้งานสามารถสกัดกั้นการแพร่กระจายของข้อมูลได้ในระดับหนึ่ง เช่น การกำหนดค่าความเป็นส่วนตัวให้เฉพาะเพื่อนหรือครอบครัวเท่านั้นที่สามารถเข้าถึงข้อมูลของผู้ใช้ได้ การตั้งค่าในลักษณะนี้ทำให้ข้อมูลถูกแพร่กระจายในวงที่แคบลง ไม่ได้เปรียบเสมือนหมู่บ้านโลกตามที่ทฤษฎีได้กล่าวไว้

4.3.3 พ่อแม่ที่ไม่โพสต์รูปลูก

คุณเอ (สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2559 และ 15 พฤษภาคม 2559)

ในด้านความระมัดระวังในการสื่อสารผ่านรูปลูก พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์มีความตระหนักถึงเหตุผลในด้านความเป็นส่วนตัวสูงอยู่แล้วเป็นทุนเดิม โดยมองว่าเฟซบุ๊กไม่ใช่พื้นที่ส่วนตัว ไม่สามารถทราบได้ว่าใครจะเข้ามาเห็นข้อมูลได้บ้าง อีกทั้งผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงตนเองว่าเป็นผู้ที่ไม่ชำนาญในการใช้เฟซบุ๊ก ทำให้รู้สึกว่าได้โพสต์ข้อมูลใด ๆ ไปแล้ว จะทำให้ควบคุมการเผยแพร่ข้อมูลนั้นได้ยาก ทั้งนี้ผู้ให้สัมภาษณ์มีความพึงพอใจในการบันทึกความทรงจำของลูกผ่านระบบออฟไลน์ (Offline) มากกว่า เช่น เก็บไฟล์รูปไว้ในโน้ตบุ๊ก หรือโทรศัพท์มือถือส่วนตัว เป็นต้น

“พี่คิดเอาเอง พี่เป็นคนค่อนข้างส่วนตัวในทุกเรื่องอยู่แล้ว โดยพื้นฐานนิสัยไม่ค่อยเช็กอิน ไม่บอกความเคลื่อนไหว ไม่บอกให้ใครรู้ไปไหน ทำอะไร พี่ไม่ชอบเปิดเผย เป็นเรื่องความไม่ปลอดภัย ความไม่เป็นส่วนตัว เพราะคนที่ดูก็ไม่รู้ว่าจะมาดีหรือไม่ดีกับเรา”

“ไม่อยากให้ใครรู้ว่าเรียนที่ไหน ทำอะไร ชอบอะไร มันไม่ใช่พื้นที่ส่วนตัวนะ ถึงแม้เราจะเลือกเปิดเผยเฉพาะบางคน หมายถึง ให้อยู่ใน friends แต่พี่ว่ามันไม่มีความจำเป็นที่ต้องโชว์ใน public พี่ค่อนข้างจะ over เรื่องความปลอดภัยของเด็ก พี่ก็อาจจะ low-tech พี่มีความกังวลว่าวันดีคืนดีมันหลุดออกไป แล้วพี่ก็ไม่มีมีความจำเป็นต้องไปทำผ่านตรงนั้น เราเก็บไว้บนโน้ตบุ๊กของเรา มือถือของเรา โดยไม่ต้องออนไลน์ก็ได้ ในความคิดของพี่”

ทั้งนี้คนที่ใกล้ชิดกับผู้ให้สัมภาษณ์ เช่น สามี ก็ไม่มีพฤติกรรมในการใช้สื่อออนไลน์เพื่อสื่อสารรูปลูกเช่นเดียวกัน อีกทั้งผู้ให้สัมภาษณ์ได้รับข่าวสารจากเพื่อน ๆ ที่ส่งลูกเรียนโรงเรียนนานาชาติ ซึ่งอยู่ในบริบทวัฒนธรรมจากตะวันตกที่เข้มงวดเรื่องการรักษาสิทธิความเป็นส่วนตัวของเด็ก ข่าวสารเหล่านี้เป็นสิ่งที่สอดคล้องกับลักษณะนิสัยเดิมของผู้ให้สัมภาษณ์อยู่แล้ว ทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์มีการตระหนักถึงความเป็นส่วนตัวมากขึ้นเป็นพิเศษ

“พี่เป็นคนทีนินัยชอบอะไรที่เป็นส่วนตัว เริ่มต้นจากตัวเอง พอมีลูก พี่ก็ต้องการความเป็นส่วนตัว แล้วบวกกับสามีที่ชอบความเป็นส่วนตัวเหมือนกัน เค้านิไม่เล่นเฟซบุ๊ก เค้านิใช้แอปพลิเคชันพวกนี้ ก็ยิ่งเน้นเพิ่มไปในทางเดียวกัน”

“เท่าที่พี่ทราบ บางโรงเรียนอินเตอร์จะ strict มากเรื่องนี้ แม้แต่ผู้ปกครองจะหยิบกล้องถ่ายรูปขึ้นมา เห็นหยิบมือถือปั๊บ ครูจะเข้ามาไม่ให้หยิบถ่าย เพราะเหมือนฝรั่งจะถือเรื่องนี้เค้าจะถือ privacy มาก พี่เคยได้ยินมา strict สุด ๆ”

นอกจากนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ยังได้แสดงออกถึงการตระหนักในความเป็นส่วนตัว โดยเคยกำชับกับบุคคลที่สามารถใกล้ชิดกับลูกของตนว่า ห้ามถ่ายรูปภาพลูกของตนแล้วนำไปโพสต์บนเฟซบุ๊กโดยไม่ได้รับอนุญาต เนื่องจากเฟซบุ๊กของบุคคลอื่นไม่ได้อยู่ในการควบคุมการเผยแพร่ของผู้ให้สัมภาษณ์ ความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจึงเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ อย่งไรก็ตามผู้ให้สัมภาษณ์หรือคนใกล้ชิดของผู้ให้สัมภาษณ์เอง ยังไม่เคยได้รับผลกระทบด้านลบจากการโพสต์รูปลูกบนเฟซบุ๊ก

“มีพี่เลี้ยงเด็กของที่บ้าน เค้านิชอบเล่นเฟซบุ๊ก แล้วเค้าเปิด public พี่จะย้ำมากกว่าคุณเล่นได้ แต่คุณไม่ต้องเอาลูกพี่ไปโพสต์ด้วย พี่นิชอบ เพราะพี่เองพี่ก็ไม่เคยโพสต์ หรือว่าถ้าเป็นเพื่อนสนิทที่เค้าเจอลูกพี่แล้วเค้าอยากโพสต์ พี่ก็คิดว่าเค้าเจตนาดี เค้านิเห็นว่าเด็กน่ารักเค้าก็อยากจะอวด จะโชว์ พี่ก็ไม่ได้ว่าอะไร แต่เค้าก็ขออนุญาตเราก่อน แต่ถ้าอย่างนื้เป็นลูกนื้เอง เราจะห้ามเลย เพราะเราไม่รู้ว่เค้าเป็นเพื่อนกับใครบ้าง พวกนี้เค้าเปิด public ด้วย ทุกสิ่งทุกอย่างแล้วมาสารพัดเชื้อชาติ พี่ก็จะย้ำมาก”

“ไม่มีเลย ยังไม่เคยได้ยินใครว่าอะไร ยังปกติ ไม่ได้มีเหตุการณ์อะไรที่น่ากลัว อาจจะช่วยเราตั้งค่านิในระดับนื้ มั่นนื้เฉพาะกลุ่ม กับเปิดเป็น public ให้คนเห็นข้อมูลส่วนตัวหมด มั่นนื้ต่างกันอย่งที่เราทราบ”

จากการศึกษาข้อพิงระมัดระวังของพ่อแม่ในการสื่อสารผ่านรูปลูกให้ปลอดภัยพบว่า พ่อแม่ในแต่ละกลุ่มตัวอย่างมีระดับการรู้เท่าทันสื่อที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ พ่อแม่มีความระมัดระวังในการโพสต์รูปลูก ความสามารถในการเข้าถึงระบบการใช้งานและการประเมินเหตุการณ์ ความเสี่ยงที่แตกต่างกัน ซึ่งกลุ่มพ่อแม่ที่ไม่ตั้งค่านิความเป็นส่วนตัวจะมีระดับการรู้เท่าทันสื่อที่น้อยกว่ากลุ่มตัวอย่างอื่น ๆ เนื่องจากมีความตระหนักเพียงเล็กน้อยถึงความเสี่ยงจากเหตุการณ์นื้คาดฝันที่อาจเกิดขึ้นได้ รวมถึงมีกลุ่มตัวอย่างคนหนึ่งในกลุ่มนื้ ที่ถึงแม้จะมีความระมัดระวังด้านความปลอดภัย

ในการใช้เฟซบุ๊ก เช่น ไม่เปิดเผยชื่อโรงเรียนของลูก ไม่โพสต์แสดงให้เห็นว่าไม่อยู่บ้านเป็นเวลานาน แต่กลุ่มตัวอย่างไม่ทราบถึงวิธีการตั้งค่าความเป็นส่วนตัว ทางด้านกลุ่มพ่อแม่ที่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว จะมีระดับการรู้เท่าทันสื่อในระดับหนึ่ง คือ มีการตระหนักถึงเหตุการณ์ความเสี่ยงจากการแสดงออก ผ่านพฤติกรรมที่จะไม่เช็คอินในทุก ๆ สถานที่ หรือไม่โพสต์รูปภาพที่อาจกระทบกระเทือนถึงจิตใจลูก ส่วนกลุ่มพ่อแม่ที่ไม่โพสต์รูปลูกจะมีระดับการรู้เท่าทันสื่อมากที่สุด ซึ่งได้แสดงให้เห็นถึงความระมัดระวังและความเข้าใจในความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้ โดยกลุ่มตัวอย่างเลือกที่จะตัดความเสี่ยงนั้นออกไปโดยการไม่โพสต์รูปลูกบนเฟซบุ๊ก

จากผลการศึกษาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าเทคโนโลยีของสื่อใหม่อย่างเฟซบุ๊กที่มีความทันสมัย ได้เข้ามาช่วยจัดการลดความยุ่งยากในชีวิตของพ่อแม่ ซึ่งหากใช้แนวคิด Function ในทฤษฎีหน้าที่นิยม จะสามารถแบ่ง Function ของเฟซบุ๊กที่พ่อแม่ได้แสดงออกมาผ่านการใช้ประโยชน์จาก Function เหล่านั้นเพื่อตอบสนองความต้องการของตนได้เป็น 8 ด้านด้วยกัน คือ 1) ใช้บันทึกความทรงจำ 2) ใช้แบ่งปันรูปภาพลูก 3) ใช้เผยแพร่รูปภาพได้รวดเร็วไม่จำกัดพื้นที่และเวลา 4) มีพื้นที่ในการจัดเก็บรูปภาพที่ไม่จำกัด 5) เป็นพื้นที่เปิดที่ไม่ว่าใคร ๆ ก็สามารถเข้ามาดูรูปภาพที่ผู้ใช้แบ่งปันได้ (ในกรณีที่ไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว) 6) ควบคุมการไหลของข้อมูลรูปภาพได้ เช่น การตั้งค่าความเป็นส่วนตัว หรือการส่งรูปภาพผ่านกล่องข้อความส่วนตัว (Inbox) 7) เก็บรักษาคุณภาพของรูปภาพได้ในระยะยาว เช่น รูปภาพไม่เก่า สีไม่ซีด รวมไปถึงไม่มีความเสี่ยงต่อการสูญหายของรูปภาพ 8) มีคุณลักษณะพิเศษที่หลากหลาย เช่น ตกแต่งรูปภาพให้น่ารัก น่าสนใจมากขึ้น สร้างรูปภาพเป็นคลิปวิดีโอและใส่เสียงดนตรีประกอบได้ เป็นต้น ทั้งนี้ด้วย Function ที่มีมากมายและหลากหลายของเฟซบุ๊ก ก็อาจทำให้พ่อแม่ที่ใช้งานลืมนึกถึงอีกแง่มุมหนึ่งซึ่งก็คือ Dysfunction ของเฟซบุ๊ก ที่พ่อแม่ควรมีความระมัดระวังในการใช้งานสื่ออย่างรู้เท่าทัน อาจเพราะพ่อแม่ไม่เคยได้รับประสบการณ์ตรงจากภัยอันตรายที่เกิดจากสื่อใหม่ หรือไม่คอยได้รับข่าวสารเกี่ยวกับความเสี่ยงจากการใช้งานสื่อใหม่ที่อาจเกิดขึ้นได้ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น เช่น การถูกขโมยรูปภาพไปใช้ในทางเสื่อมเสีย หรือการที่ถูกกลั่นแกล้งจากการที่พ่อแม่โพสต์ความเคลื่อนไหวของลูกบนเฟซบุ๊ก อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ชัดว่าคำแนะนำหรือคำตักเตือนจากคนใกล้ตัว สามารถทำให้กลุ่มตัวอย่างมีการตระหนักถึงความเสี่ยงบางประการ จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการใช้สื่อใหม่ด้วยความตระหนักถึงภัยอันตรายมากขึ้น เช่น กลุ่มตัวอย่างได้รับคำแนะนำจากสามีเรื่องความเสี่ยงจากการเช็คอินบนเฟซบุ๊ก ก็ส่งผลให้ความถี่ในการเช็คอินบนเฟซบุ๊กของกลุ่มตัวอย่างลดลง หรือการได้รับคำตักเตือนจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านคอมพิวเตอร์ ที่ชี้ให้เห็นช่องทางการโจรกรรมข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ก็ส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างมีความระมัดระวังในการใช้สื่อใหม่มากขึ้น เป็นต้น

โดยสรุป เฟซบุ๊กเป็นสื่อใหม่ที่ได้เข้ามาจัดการในด้านการบันทึกความทรงจำและแบ่งปันประสบการณ์ กล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่ใหม่ที่สามารถทดแทนการทำหน้าที่ของพื้นที่เดิมอย่างอัลบั้มรูป

ประจำบ้านได้ ทั้งนี้ทุกกลุ่มตัวอย่างได้ให้น้ำหนักในความแตกต่างระหว่างทั้ง 2 สื่อเป็น 6 ด้านหลัก ๆ คือ 1) ด้านการเผยแพร่ 2) ด้านค่าใช้จ่าย 3) ด้านเวลา 4) ด้านความสะดวกสบายในการใช้งาน 5) ด้านความสะดวกสบายในการจัดเก็บ และ 6) ด้านคุณลักษณะพิเศษ ดังตารางเปรียบเทียบต่อไปนี้

ตารางที่ 4.4

เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอัลบั้มรูปภาพประจำบ้านกับเฟซบุ๊ก

ปัจจัยความแตกต่าง	อัลบั้มรูปประจำบ้าน	เฟซบุ๊ก
ด้านการเผยแพร่	เผยแพร่รูปภาพได้ในวงแคบ	เผยแพร่ข้อมูลได้รวดเร็ว ไร้ขอบเขต
ด้านค่าใช้จ่าย	เสียค่าฟิล์ม ค่าล้างอัดรูป	ไม่เสียค่าฟิล์ม ค่าล้างอัดรูป
ด้านเวลา	ใช้เวลาในการจัดเก็บนาน	จัดเก็บหรือใช้งานรูปภาพได้ทันที
ด้านความสะดวกสบาย ในการใช้งาน	จัดเก็บหรือแบ่งปันรูปภาพ ได้เฉพาะภายในบ้าน	จัดเก็บหรือแบ่งปันรูปภาพ ได้ทุกพื้นที่ตลอดเวลา
ด้านความสะดวกสบาย ในการจัดเก็บ	จัดเรียงหมวดหมู่ได้ยาก ใช้พื้นที่ จัดเก็บมากและรูปภาพ อาจสูญหาย	จัดเรียงหมวดหมู่ได้ง่าย มีพื้นที่ จัดเก็บไม่จำกัดและรูปภาพ ไม่สูญหาย
ด้านคุณลักษณะพิเศษ	ไม่มีคุณลักษณะพิเศษ	มีลูกเล่นที่หลากหลาย เช่น ตกแต่งรูปภาพ สร้างคลิปวิดีโอ

ในด้านการสื่อสารผ่านรูปปลูกและเหตุผลของพ่อแม่ในการใช้เฟซบุ๊กเพื่อบอกเล่าเรื่องราวของลูก กลุ่มตัวอย่างได้ใช้ประโยชน์ตาม Function เฟซบุ๊ก กล่าวคือ ใช้เฟซบุ๊กเป็นพื้นที่ในการบันทึกและแบ่งปันความทรงจำ นอกจากนั้นเฟซบุ๊กยังมีบทบาทแฝงที่เป็น Latent function ที่กลุ่มตัวอย่างเลือกใช้ใน 3 ด้านด้วยกัน คือ 1) ใช้สะท้อนภาพลักษณ์และวิถีชีวิต เช่น การท่องเที่ยว อาหารการกิน เป็นต้น 2) ใช้เป็นพื้นที่สร้างความเพลิดเพลิน เช่น ได้ติดตามสถานที่ท่องเที่ยวใหม่ ๆ จากรูปภาพที่เพื่อนโพสต์ 3) ใช้เชื่อม/กระชับความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ทั้งนี้ หลักในการคัดเลือกรูปภาพลูกก่อนโพสต์ สามารถแบ่งได้เป็น 5 ด้านหลัก ๆ คือ 1) ความคมชัดของรูปภาพ 2) โฟสต์เฉพาะรูปภาพเหตุการณ์พิเศษที่ไม่ได้เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เช่น วันไปโรงเรียนวันแรก กิจกรรมการทำความดีในโอกาสพิเศษ พฤติกรรมแปลก ๆ ของลูก เป็นต้น 3) ไม่โพสต์รูปที่ก่อให้เกิดความเสี่ยง เช่น ไม่โพสต์บอกชื่อสถานที่เรียนของลูก หรือไม่เช็กอินความเคลื่อนไหวหากไม่อยู่บ้านเป็นเวลานาน

4) ไมโพลีรูปที่มีองค์ประกอบที่ซ้ำกันในเวลาที่ใกล้เคียงกัน เช่น สถานที่ซ้ำกัน มุมกล้องเหมือนกัน หรือท่าทางของลูกที่คล้าย ๆ กัน เนื่องจากกลัวผู้รับสารเบื่อ 5) ไมโพลีรูปที่ส่งผลเชิงลบต่อลูก เช่น รูปขณะร้องไห้ รูปขณะบาดเจ็บ เป็นต้น ทั้งนี้กลุ่มพ่อแม่ที่โพลีรูปลูกมีความระมัดระวังในการสื่อสารรูปลูกที่น้อยกว่ากลุ่มพ่อแม่ที่ไมโพลีรูปลูก แต่กลุ่มพ่อแม่ส่วนใหญ่ก็ได้แสดงออกถึงความเป็นไปได้ว่า การที่ลูกถูกลักพาตัวเป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้หากพ่อแม่ไม่ระมัดระวัง ซึ่งกลุ่มตัวอย่างบางรายจะไม่โพลีรูปภาพลูกที่บ่งบอกสถานที่อยู่ หรือไม่เช็คอินในทุก ๆ สถานที่ที่ไป ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น ในส่วนของกลุ่มพ่อแม่ที่ไมโพลีรูปลูก จะมีความตระหนักมากในด้านความเป็นส่วนตัวและภัยอันตรายที่เป็น Dysfunction ของเฟซบุ๊กที่อาจเกิดขึ้นได้ โดยมองว่าเฟซบุ๊กเป็นพื้นที่ที่ไร้พรมแดน ข้อมูลมีการไหลที่รวดเร็วฉับไวและควบคุมได้ยาก ซึ่งหากข้อมูลตกไปอยู่ในมือผู้ไม่ประสงค์ดีก็อาจทำให้เกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันขึ้นได้ ทั้งนี้กลุ่มพ่อแม่ที่ไมโพลีรูปลูกจะเลือกใช้สื่อออนไลน์ในการจัดเก็บรูปภาพลูกเป็นหลัก เช่น โน้ตบุ๊กส่วนตัว สมาร์ทโฟนส่วนตัว หรือในกรณีที่ต้องการแบ่งปันรูปภาพลูกไปยังบุคคลอื่น กลุ่มตัวอย่างจะเลือกใช้โปรแกรมไลน์ หรือกล่องข้อความส่วนตัวบนเฟซบุ๊ก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความเป็นส่วนตัวและมีความปลอดภัยในการเผยแพร่รูปภาพที่สูงกว่า

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “บทบาทการสื่อสารรูปลูกผ่านเฟซบุ๊ก” มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสื่อ ในการที่สื่อใหม่อย่างเฟซบุ๊กเข้ามาทดแทนสื่อเดิมอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้านว่ามีผลกระทบอย่างไรต่อการบันทึกและแบ่งปันความทรงจำเกี่ยวกับลูก รวมถึงศึกษาการทำหน้าที่ของเฟซบุ๊ก และการใช้เฟซบุ๊กอย่างรู้เท่าทัน โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยที่สำคัญ 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาความแตกต่างของการบอกเล่าเรื่องราวของลูกผ่านพื้นที่เดิมอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้านกับการบอกเล่าเรื่องราวผ่านพื้นที่ใหม่อย่างการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊ก 2) เพื่อศึกษาการสื่อสารผ่านรูปลูกและเหตุผลของพ่อแม่ในการใช้เฟซบุ๊กเพื่อบอกเล่าเรื่องราวของลูก และ 3) เพื่อศึกษาข้อพึงระมัดระวังของพ่อแม่ในการสื่อสารผ่านรูปลูกให้ปลอดภัย โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับภาพถ่าย แนวคิดเกี่ยวกับเวลาและพื้นที่ในสื่อ ทฤษฎีเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นตัวกำหนด (Communication technology determinism) ทฤษฎีสังคมข่าวสาร (Information society) ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ (Uses and Gratifications) และแนวคิดการรู้เท่าทันสื่อ (Media literacy) มาวิเคราะห์ประกอบ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative method) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) จากการใช้เฟซบุ๊กส่วนตัวของผู้วิจัยติดตามการโพสต์รูปภาพลูกของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ได้ตัวอย่างที่นำมาวิเคราะห์ประกอบผลการวิจัยในเรื่องบทบาทการสื่อสารรูปลูกผ่านเฟซบุ๊กในครั้งนี้ โดยทำการศึกษากลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มพ่อแม่ที่ไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว 2 คน กลุ่มพ่อแม่ที่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว 2 คน และกลุ่มพ่อแม่ที่ไม่โพสต์รูปลูก 1 คน รวมทั้งสิ้น 5 คน ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าในแต่ละกลุ่มตัวอย่างที่หยิบยกมา จะได้รับคำตอบจากการสัมภาษณ์ในด้านการตระหนักถึงความระมัดระวังและการรู้เท่าทันในการใช้เฟซบุ๊กที่แตกต่างกัน

5.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำสื่อเก่าอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้านมาเปรียบเทียบกับสื่อใหม่อย่างเฟซบุ๊ก โดยสังเกตเห็นว่าอัลบั้มรูปประจำบ้านเป็นพื้นที่ในการจัดเก็บและเผยแพร่รูปภาพได้อย่างเป็นส่วนตัวและปลอดภัยที่สุด เนื่องจากเป็นสื่อที่มีสถานะหยุดนิ่งในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งของบ้าน การที่คนนอกจะสามารถเข้าถึงข้อมูลรูปภาพได้ จำเป็นต้องขออนุญาตจากเจ้าของบ้านก่อน ซึ่งแตกต่างจากสื่อใหม่อย่างเฟซบุ๊ก ที่ถึงแม้จะมีศักยภาพในการใช้งานที่เอื้อประโยชน์ให้พ่อแม่ใช้งานได้อย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น การใช้บันทึกความทรงจำ ใช้แบ่งปันรูปภาพลูก ใช้เผยแพร่รูปภาพ

ได้รวดเร็วไม่จำกัดพื้นที่และเวลา มีพื้นที่ในการจัดเก็บรูปภาพที่ไม่จำกัด เป็นพื้นที่เปิดที่ไม่ว่าใคร ๆ ก็สามารถเข้ามาดูรูปภาพที่ผู้ใช้แบ่งปันได้ (ในกรณีที่ไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว) เป็นพื้นที่ที่ควบคุมการไหลของข้อมูลรูปภาพได้ เป็นพื้นที่ในการเชื่อม/กระชับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้งาน เป็นพื้นที่ที่เก็บรักษาคุณภาพของรูปภาพได้ในระยะยาว รวมไปถึงการมีคุณลักษณะพิเศษในการใช้งานที่หลากหลาย แต่อย่างไรก็ตาม หากไม่มีความระมัดระวังในด้านความเป็นส่วนตัวที่ดีพอ ข้อมูลที่พ่อแม่จัดเก็บหรือเผยแพร่บนเฟซบุ๊กจะถูกแพร่กระจายได้โดยง่ายและอาจตกไปอยู่ในมือของผู้ไม่หวังดีที่มีสิทธิ์ในการใช้เฟซบุ๊กเช่นเดียวกัน ความแตกต่างนี้เป็นจุดสำคัญในการค้นหาคำตอบของงานวิจัยนี้ว่า สื่อใหม่อย่างเฟซบุ๊กได้มีการตอบสนองต่อความต้องการในการใช้งานแตกต่างจากสื่อเก่าอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้านมากน้อยเพียงใด พ่อแม่ในปัจจุบันได้ใช้งานเฟซบุ๊กในการโพสต์รูปภาพลูกอย่างไร และพ่อแม่ได้มีการตระหนักถึงความสามารถของสื่อใหม่ที่ไม่มีข้อจำกัดในด้านพื้นที่และเวลา ซึ่งอาจนำไปสู่ความไม่ปลอดภัยหรือไม่ อย่างไร

ทั้งนี้ ด้วยศักยภาพของสื่อใหม่ที่มีทั้งด้าน Function และ Dysfunction กล่าวคือ เฟซบุ๊กมีศักยภาพที่ช่วยให้พ่อแม่มีความรู้สึกสะดวกสบายในการใช้งานมากกว่าอัลบั้มรูปประจำบ้าน ไม่ว่าจะเป็นการจัดเก็บรูปภาพที่ทำได้ง่ายขึ้น มีพื้นที่การจัดเก็บไม่จำกัด การเผยแพร่ที่รวดเร็วขึ้น ไม่มีค่าใช้จ่าย (ค่าฟิล์ม) และระยะเวลาที่ต้องสูญเสียจากขั้นตอนการล้างอัดรูป อีกทั้งยังมีคุณลักษณะพิเศษในการใช้งานที่โดดเด่นและสร้างความประทับใจให้กับผู้ใช้งานได้ รวมไปถึงเฟซบุ๊กได้ทำหน้าที่กระชับสายสัมพันธ์ให้กับคนที่อยู่ไกลกัน สร้างความเพลิดเพลินในการติดตามความเคลื่อนไหวในชีวิตซึ่งกันและกัน และยังเป็นพื้นที่ในการสะท้อนวิถีชีวิตของผู้ใช้งานให้ผู้รับสารได้ติดตามและนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ได้ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ถูกแลกมาด้วยความไม่ปลอดภัยของข้อมูลส่วนตัว ด้วยคุณสมบัติอันโดดเด่นของสื่อใหม่ที่สามารถแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ตัวอย่างเช่น หากพ่อแม่โพสต์รูปภาพลูกโดยไม่ระมัดระวัง ผู้ไม่หวังดีอาจเข้าถึงข้อมูลและทราบถึงที่อยู่ในปัจจุบันของลูก ซึ่งอาจนำไปสู่การลักพาตัวได้ เป็นต้น

ทั้งนี้จากข้อค้นพบในผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า การระมัดระวังหลัก ๆ ในการโพสต์รูปลูกของกลุ่มตัวอย่างไม่ได้เป็นเรื่องของความปลอดภัยเป็นสำคัญ หากแต่เป็นเรื่องของความใส่ใจในภาพลักษณ์ของตนผ่านสายตาของบุคคลอื่น เช่น เลือกว่าจะไม่โพสต์รูปภาพกับสิ่งของราคาแพง ซึ่งอาจถูกบุคคลอื่นมองว่าเป็นคนอวดรวย หรือบางครั้งพ่อแม่จะมีความเกรงใจในความรู้สึกของบุคคลอื่นที่สามารถเห็นรูปภาพได้ เช่น ไม่โพสต์รูปภาพที่มีองค์ประกอบซ้ำ ๆ เนื่องจากกลัวบุคคลอื่นรู้สึกเบื่อหน่าย เป็นต้น

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบอีกว่า พ่อแม่ที่โพสต์รูปลูกได้ให้ชุดความหมายเดิมจากการจัดเก็บรูปภาพในอัลบั้มรูปประจำบ้านมาซ้อนทับกับการใช้สื่อใหม่อย่างเฟซบุ๊ก เช่น รูปภาพเด็กที่ไปเปลือยได้ถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ปกติธรรมดาผ่านการจัดเก็บในพื้นที่ส่วนตัวอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้าน ที่เป็น

พื้นที่ที่เจ้าของบ้านเท่านั้นถึงจะมีสิทธิ์เข้าถึงและเลือกที่จะเผยแพร่ให้กับบุคคลที่เจ้าของบ้านต้องการเท่านั้น ซึ่งชุดความหมายในความปกติธรรมดาของรูปภาพเด็กโปเปลือยในอัลบั้มรูปประจำบ้านนี้ ได้ถูกพ่อแม่นำมาใช้กับการโพสต์รูปลูกบนพื้นที่เฟซบุ๊กที่การแพร่กระจายของข้อมูลเป็นไปอย่างรวดเร็วและกว้างไกลเช่นเดียวกัน ทำให้พ่อแม่ในปัจจุบันไม่ได้รับมัตระวังในด้านการจัดการความเป็นส่วนตัวบนสื่อใหม่มากนัก ซึ่งอาจนำไปสู่ความเสี่ยงของผู้ไม่หวังดีที่สามารถเข้าถึงข้อมูลและนำรูปภาพไปใช้ในทางที่เสื่อมเสียได้

อย่างไรก็ตาม พ่อแม่ที่โพสต์รูปลูกได้มีการตระหนักถึงความปลอดภัยอยู่บ้างในด้านความเสี่ยงที่ลูกอาจถูกลักพาตัวได้ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า การที่กลุ่มตัวอย่างหันมาสนใจตระหนักในด้านความปลอดภัยจากการใช้เฟซบุ๊กนั้น สืบเนื่องมาจากการบอกกล่าวตักเตือนจากคนใกล้ตัว กล่าวคือ หากกลุ่มตัวอย่างได้รับคำแนะนำจากคนสนิท ก็จะเชื่อและปฏิบัติตามได้โดยง่าย ยิ่งถ้าเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคโนโลยี ก็ยิ่งเป็นการเพิ่มความน่าเชื่อถือในคำแนะนำนั้น ๆ อีกด้วย

สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือ แม่ที่ไม่ได้ตั้งค่าความเป็นส่วนตัวส่วนตัวคนหนึ่ง ได้แสดงให้เห็นถึงความตระหนักในความเป็นส่วนตัวและความเข้าใจในความเสี่ยงจากการโพสต์รูปภาพบนเฟซบุ๊ก เช่น การไม่โพสต์รูปลูกที่แสดงถึงที่อยู่หรือชื่อโรงเรียนของลูก ไม่เปิดเผยให้บุคคลอื่นทราบหากตนเองไม่อยู่บ้านเป็นเวลานาน เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม การที่ไม่ได้ตั้งค่าความเป็นส่วนตัวเนื่องจากไม่ทราบถึงวิธีการตั้งค่าความเป็นส่วนตัว ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยเรื่อง “ภาวะส่วนตัวของผู้ใช้งานแอปพลิเคชันบนเฟซบุ๊ก” ของ ศรันยา ไพรัชนราพร และ ภัทรชัย ลลิตโรจน์วงศ์ (2555) ที่พบว่า ผู้ใช้งานเฟซบุ๊กบางส่วนใส่ใจเรื่องการรักษาภาวะส่วนตัว แต่ไม่สามารถหาวิธีการรักษาภาวะส่วนตัวได้ด้วยเหตุผลหลายประการ ซึ่งอุปสรรคที่สำคัญประการหนึ่งคือ ความยุ่งยากและข้อจำกัดในการตั้งค่าภาวะส่วนตัว เช่น การตั้งค่าเข้าใจได้ยากหรือหาพบได้ยาก เป็นต้น ซึ่งปัญหาในลักษณะนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า ผู้ใช้งานควรศึกษาถึงระบบเฟซบุ๊กให้เกิดความเข้าใจ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาวิธีการใช้บนเว็บไซต์เฟซบุ๊กเอง หรือศึกษาจากหนังสือคู่มือการใช้เฟซบุ๊กที่มีจำหน่ายโดยทั่วไป เพื่อให้เกิดการรู้เท่าทันในการใช้งาน ซึ่งจะนำไปสู่การใช้งานเฟซบุ๊กได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ อีกทั้งทางทีมงานผู้พัฒนาเฟซบุ๊กควรจัดการรูปแบบการตั้งค่าความเป็นส่วนตัวให้เข้าใจได้ง่ายมากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ผู้ที่มีความตระหนักถึงความเป็นส่วนตัวสามารถตั้งค่าความเป็นส่วนตัวได้ด้วยตนเอง หรือทางระบบเฟซบุ๊กควรมีการแจ้งเตือนก่อนว่าสิ่งที่ผู้ใช้งานกำลังจะโพสต์นั้น สามารถเผยแพร่ไปสู่ผู้ใดได้บ้าง ก็จะเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการเน้นย้ำถึงการใส่ใจในความเป็นส่วนตัวได้เช่นเดียวกัน

โดยสรุป จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาบทบาทการสื่อสารรูปลูกผ่านเฟซบุ๊กที่มีทั้ง Function และ Dysfunction นอกจากการใส่ใจถึงความปลอดภัยในการใช้เฟซบุ๊กของพ่อแม่เอง เช่น การเข้าถึงความรู้และตระหนักถึงความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้จากการใช้เฟซบุ๊ก อันจะนำไปสู่การใช้งานเฟซบุ๊กอย่างรู้เท่าทัน รวมไปถึงทางระบบเฟซบุ๊กที่ควรสร้างระบบการตั้งค่าความเป็นส่วนตัวให้เข้าใจง่ายแล้ว

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ทางภาครัฐควรมีการกำหนดกรอบนโยบายในเชิงรุกที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ ความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้จากการใช้สื่อใหม่ เช่น การรณรงค์ให้เกิดกระแสการตระหนักรู้และการ บอกรับรู้กันในแวดวงคนใกล้ชิด เนื่องจากการศึกษาพบว่า คำแนะนำจากคนใกล้ชิดตัวมีอิทธิพลมากต่อ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ใช้งานเฟซบุ๊ก ทั้งนี้เพื่อเป็นแรงกระตุ้นเสริมให้พ่อแม่มีความตระหนักรู้ และระมัดระวังในด้านนี้มากขึ้น เพื่อนำไปสู่การใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์และปลอดภัย

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

ในการอภิปรายผลการศึกษาเรื่อง “บทบาทการสื่อสารรูปลูกผ่านเฟซบุ๊ก” ผู้วิจัย ได้จำแนกหัวข้อในการอภิปรายออกเป็น 3 หัวข้อ คือ 1. ความแตกต่างของการบอกเล่าเรื่องราว ของลูกผ่านพื้นที่เดิมอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้านกับการบอกเรื่องราวผ่านพื้นที่ใหม่อย่างการโพสต์รูป บนเฟซบุ๊ก 2. การสื่อสารผ่านรูปลูกและเหตุผลของพ่อแม่การใช้เฟซบุ๊กเพื่อบอกเล่าเรื่องราวของลูก และ 3. ข้อพึงระมัดระวังของพ่อแม่ในการสื่อสารผ่านรูปลูกให้ปลอดภัย โดยเชื่อมโยงกับงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องและบทสัมภาษณ์ ตามกรอบแนวคิดเกี่ยวกับเวลาและพื้นที่ในสื่อ ทฤษฎีเทคโนโลยี การสื่อสารเป็นตัวกำหนด ทฤษฎีสังคมข่าวสาร ทฤษฎีหน้าที่นิยม ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ และแนวคิดการรู้เท่าทันสื่อ ดังต่อไปนี้

1. ความแตกต่างของการบอกเล่าเรื่องราวของลูกผ่านพื้นที่เดิมอย่างอัลบั้มรูป ประจำบ้านกับการบอกเรื่องราวผ่านพื้นที่ใหม่อย่างการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊ก

สื่อ (Media) เป็นช่องทางในการสื่อสารมาอย่างยาวนานและมีพัฒนาการเรื่อยมา นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสื่อสารของมนุษย์จากสื่อเก่า เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ได้พัฒนาไปสู่สื่อวิทยุ โทรทัศน์ จวบจนปัจจุบันสื่อใหม่อย่างอินเทอร์เน็ตได้เข้ามามีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์อย่างปฏิเสธไม่ได้ ในการวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษาความแตกต่างของสื่อที่เป็นตัวกลางในการเผยแพร่รูปภาพระหว่าง สื่อเก่าอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้านกับสื่อใหม่อย่างเฟซบุ๊ก ผ่านความคิดเห็นของกลุ่มพ่อแม่ที่ใช้เฟซบุ๊ก ในการสื่อสารรูปลูก โดยค้นพบว่า เฟซบุ๊กมีศักยภาพในด้าน Function ที่ตอบสนองความต้องการ และความสะดวกรวดสบายแก่ผู้ใช้งานได้มากกว่าอัลบั้มรูปประจำบ้าน ดังต่อไปนี้

1.1 อัลบั้มรูปประจำบ้าน

1.1.1 มีสถานะหยุดนิ่ง โดยมีพื้นที่ในการเผยแพร่เพียงภายในบ้านเท่านั้น

1.1.2 การเคลื่อนย้ายทำได้ยากเนื่องจากมีขนาดและน้ำหนักที่มาก ทำให้ การเผยแพร่ทำได้ไม่กว้างขวางนัก

1.1.3 อาศัยพื้นที่ในการจัดเก็บข้อมูลรูปภาพที่มาก กล่าวคือ ต้องอาศัยพื้นที่ รูปเล่มอัลบั้มและพื้นที่ในการจัดวาง เช่น ตู้หรือชั้นวางหนังสือ เป็นต้น

1.1.4 กระบวนการจัดเก็บข้อมูลมีหลายขั้นตอน เช่น การล้างอัดรูป การจัดเก็บรูปภาพอัลบั้ม

1.1.5 เสียเวลาและค่าใช้จ่ายจากการล้างอัดรูป รวมถึงค่าฟิล์ม ค่าเล่มอัลบั้ม

1.2 เฟซบุ๊ก

1.2.1 มีความสิ้นเปลืองและความยืดหยุ่นในการใช้งานสูง โดยสามารถใช้งานในการบันทึกและเผยแพร่ข้อมูลได้ทุกพื้นที่ทุกเวลา

1.2.2 ข้อมูลรูปภาพสามารถถูกแพร่กระจายไปได้อย่างกว้างขวางในคราวเดียว ทำให้ผู้ที่อยู่คนละพื้นที่กัน ได้เห็นรูปภาพซึ่งกันและกันด้วยระยะเวลาที่สั้นเพียงเสี้ยววินาที

1.2.3 ระบบคลังข้อมูลมีพื้นที่ในการจัดเก็บอย่างมหาศาลไม่มีขีดจำกัด

1.2.4 ระบบการใช้งานเข้าใจได้ง่ายไม่ซับซ้อน อีกทั้งสามารถบันทึกและเผยแพร่ข้อมูลได้ทันทีทันใด เช่น หลังจากการถ่ายรูป ก็สามารถโพสต์รูปภาพบนเฟซบุ๊กได้ทันที

1.2.5 ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายจากการล้างอัดรูป

1.2.6 มีลูกเล่นที่สร้างความเพลิดเพลินและความประทับใจมากมาย เช่น การแท็ก (Tag) รูปภาพ ไปยังบุคคลอื่น การตกแต่งรูปภาพ การย้อนรูปภาพในอดีตของผู้ใช้ (Look back) เป็นต้น

กล่าวได้ว่าเฟซบุ๊กเป็นสื่อที่ใกล้ชิดและมีศักยภาพในการใช้งานด้าน Function ที่มีความหลากหลาย ซึ่งได้เอื้อประโยชน์และมอบความสะดวกสบายแก่ผู้ใช้งานได้มากที่สุดชนิดหนึ่ง ทำให้ปัจจุบันอัลบั้มรูปประจำบ้านได้ถูกนำมาใช้งานน้อยลงและถูกเปลี่ยนสถานะเป็นสื่อที่ใช้เพื่อบันทึกความทรงจำเฉพาะเหตุการณ์ที่สำคัญมาก ๆ ในชีวิตเท่านั้น เช่น วันแต่งงาน วันคลอดลูก เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีสังคมข่าวสาร ที่กล่าวถึงผลดีที่ตามมาจากสังคมสารสนเทศ คือ “เทคโนโลยีการสื่อสารได้บูรณาการสื่อต่าง ๆ เข้าด้วยกันทำให้เกิดการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (Interconnectedness) และการไหลของข้อมูลข่าวสารทุกทิศทาง ขจัดอุปสรรคเรื่องเวลาและระยะทาง (Time and Space) ที่เคยเป็นในอดีต รวมถึงทำให้เกิดความเร็ว (Speed) ในการส่งและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร มีปริมาณ (Volume) ข่าวสารที่ไม่จำกัด มีการปฏิสัมพันธ์ (Interactivity) ทำให้เกิดการเชื่อมโยง (Interconnectivity) ของกลุ่มคน และการขยาย (Extensibility) กลุ่มคนและข้อมูล” (อั้งแล้ว) อีกทั้งยังสอดคล้องกับทฤษฎีเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นตัวกำหนด ในจุดยืนของ McLuhan ที่กล่าวว่า “ทุกครั้งที่มียุคใหม่ ๆ อุบัติขึ้นมาในสังคม สื่อใหม่เหล่านี้จะเข้ามาจัดระบบวิธีคิดและสำนึกของมนุษย์ใน 3 มิติ คือ มิติเรื่องเวลา (Time) มิติเรื่องพื้นที่ (Space) และมิติเรื่องประสบการณ์ของมนุษย์ (Human experience) โดยจัดระเบียบโลกรอบตัวให้มนุษย์ใหม่” (อั้งแล้ว) อย่างไรก็ตาม ถึงแม้สื่อใหม่จะมีศักยภาพในหลาย ๆ ด้านที่มากกว่าสื่อเก่า แต่เฟซบุ๊กก็ยังมีข้อจำกัดในการใช้งานอยู่เช่นกัน เช่น แม้ว่าเฟซบุ๊กจะถูกใช้งานนอกพื้นที่ได้ แต่หากพื้นที่ใดไม่มีสัญญาณ

อินเทอร์เน็ต ผู้ใช้งานก็ไม่สามารถเข้าถึงเฟซบุ๊กได้เลย หรือหากหน่วยความจำของสมาร์ทโฟนเต็ม ก็อาจต้องใช้กระบวนการที่มากขึ้นในการถ่ายภาพครั้งต่อไป เช่น ต้องลบรูปภาพเก่าออกก่อน เป็นต้น

2. การสื่อสารผ่านรูปลูกและเหตุผลของพ่อแม่การใช้เฟซบุ๊กเพื่อบอกเล่าเรื่องราวของลูก

ในหัวข้อการสื่อสารผ่านรูปลูกและเหตุผลของพ่อแม่การใช้เฟซบุ๊กเพื่อบอกเล่าเรื่องราวของลูก ผู้วิจัยได้ค้นพบสิ่งที่แตกต่างไปจากที่เคยรับรู้มาก่อน กล่าวคือ จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า เฟซบุ๊กเป็นพื้นที่เพื่อให้ผู้ใช้งานได้บันทึกความทรงจำและแบ่งปันประสบการณ์ต่าง ๆ ที่พบเจอในชีวิต แต่จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า

2.1 เฟซบุ๊กสามารถเป็นพื้นที่สะท้อนภาพลักษณ์และวิถีชีวิต (Lifestyle) ของผู้ใช้งานได้ ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ชอบไป หรืออาหารที่ชอบกิน ซึ่งถือว่าเป็นการแบ่งปันที่เกิดประโยชน์ โดยสร้างความสนใจและเปิดมุมมองใหม่ ๆ ให้แก่ผู้ใช้อื่น ๆ ที่พบเห็นข้อมูลในอีกทางหนึ่งเช่นเดียวกัน

2.2 เฟซบุ๊กเป็นพื้นที่ที่สามารถสร้างความเพลิดเพลินให้กับผู้รับสารได้ เช่น การติดตามความเคลื่อนไหวของบุคคลอื่นบนเฟซบุ๊กผ่านรูปภาพการท่องเที่ยวในสถานที่ต่าง ๆ ที่ผู้รับสารอาจยังไม่เคยไป เป็นต้น

2.3 เฟซบุ๊กสามารถถูกใช้งานเพื่อสานความสัมพันธ์ระหว่างกันให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นอยู่ใกล้หรือไกลกันก็สามารถติดต่อสื่อสารผ่านการโพสต์รูปภาพให้เห็นความเคลื่อนไหวในชีวิตประจำวันได้สารทุกข์สุกดิบ พูดคุยเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างกันได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของดวงกมล ชาดีประเสริฐ และศศิธร ยุวโกศล (2556) ในหัวข้อ “พฤติกรรมและการใช้ประโยชน์จากเว็บไซต์เครือข่ายสังคมเฟซบุ๊ก” ที่ค้นพบว่า เฟซบุ๊กสามารถถูกใช้เป็นเครื่องมือในการรักษาความสัมพันธ์เดิม รวมไปถึงการสร้างความสัมพันธ์ใหม่กับบุคคลอื่น ๆ ได้

2.4 เฟซบุ๊กเป็นสื่อที่ต้องใช้ความระมัดระวังก่อนที่จะเผยแพร่ข้อมูลใด ๆ ลงไป เช่น ผู้ใช้ไม่ควรเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวมากเกินไป ไม่ควรเช็คอินบอกความเคลื่อนไหวตลอดเวลา ไม่ควรโพสต์รูปภาพที่อาจทำให้ลูกหรือผู้รับสารไม่พอใจ ไม่โพสต์รูปภาพที่ซ้ำ ๆ กัน หรือเลือกที่จะไม่โพสต์รูปภาพ แต่ส่งต่อรูปภาพผ่านกล่องข้อความ (Inbox) แทนก็ย่อมทำได้

2.5 เฟซบุ๊กเป็นสื่อที่อนุญาตให้ผู้ใช้กำหนดได้เองว่า จะให้ผู้อื่นสามารถเห็นหรือเข้าถึงข้อมูลได้บ้าง โดยผ่านการตั้งค่าความเป็นส่วนตัวที่มีหลากหลายรูปแบบ เช่น ให้เฉพาะเพื่อนเห็นเท่านั้น (Friends only) ให้เฉพาะครอบครัวเห็นเท่านั้น (Family only) หรือกระทั่งสามารถกำหนดให้ผู้ใช้สามารถเห็นได้คนเดียว (Only me) เป็นต้น

จากข้อค้นพบที่กล่าวไปข้างต้น ทั้งในหัวข้อความแตกต่างของการบอกเล่าเรื่องราวของลูกผ่านพื้นที่เดิมอย่างอัลบั้มรูปประจำบ้านกับการบอกเรื่องราวผ่านพื้นที่ใหม่อย่างการโพสต์รูปบนเฟซบุ๊ก และหัวข้อการสื่อสารผ่านรูปลูกและเหตุผลของพ่อแม่การใช้เฟซบุ๊กเพื่อบอกเล่าเรื่องราวของลูก จะเห็นได้ว่า สื่อเฟซบุ๊กเองไม่ได้มีข้อกำหนดกฎเกณฑ์ในการใช้ หากแต่เป็นผู้ใช้งานเองที่มีอิสระเป็นผู้กำหนดและใช้งานเฟซบุ๊กตามความพึงพอใจส่วนตัวของแต่ละบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับระดับความแตกต่างของสื่อเก่าและสื่อใหม่ที่ทฤษฎีสังคมข่าวสารได้กล่าวไว้ ดังต่อไปนี้

1. ระดับการติดต่อสื่อสารแบบปฏิสัมพันธ์ (Degree of interactive) หมายถึง ผู้รับสารสามารถติดต่อสื่อสารกลับไปยังผู้ส่งสารในสื่อใหม่ แต่สื่อเก่าไม่สามารถทำได้
2. ระดับทางด้านสังคม (Degree of social presence) หมายถึง สื่อใหม่เปิดโอกาสให้ผู้รับสารติดต่อสื่อสารผ่านสื่อไปยังผู้รับอื่นหรือองค์กร ทำให้เชื่อมโยงประสบการณ์ของแต่ละบุคคล
3. ระดับความเป็นอิสระ (Degree of autonomy) หมายถึง สื่อใหม่เปิดโอกาสให้ผู้รับสารสามารถควบคุมเนื้อหาที่เสนอผ่านสื่อ ทำให้ผู้รับสารมีความรู้สึกอิสระ เพราะเป็นผู้กำหนดเนื้อหาของสื่อได้ตามความต้องการของตนเอง
4. ระดับความบันเทิง (Degree of playfulness) หมายถึง สื่อใหม่ทำให้ผู้รับสารเกิดความสนุกเพลิดเพลิน ในข้อมูลข่าวสารที่เสมือนจริงเสนอผ่านเครื่องมือหรือระบบเทคโนโลยีที่ใช้ในระบบดิจิทัล

5. ระดับความเป็นส่วนตัว (Degree of privacy) หมายถึง สื่อใหม่สร้างความเป็นส่วนตัวและแตกต่าง เพราะลักษณะสื่อและเนื้อหาที่นำเสนอตรงตามความต้องการเฉพาะบุคคล (อ้างแล้ว)

ทั้งนี้ จากการที่เฟซบุ๊กมีศักยภาพที่หลากหลาย และเป็นสื่อที่ให้อิสระในการเลือกประเภทการใช้งานได้ตามความต้องการของแต่ละบุคคล ทำให้พ่อแม่เลือกใช้เฟซบุ๊กเป็นสื่อหลักในการบันทึกและแบ่งปันความทรงจำของลูก อย่างไรก็ตาม พ่อแม่ก็มีวิธีการปรับใช้เฟซบุ๊กในการโพสต์รูปลูกให้เหมาะสมกับวิถีคิดในแนวทางของตนเอง ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามแต่ละบุคคล ดังนี้

- ต้องคำนึงถึงความรู้สึกของผู้รับสาร เช่น ไม่โพสต์รูปภาพที่เป็นการโอ้อวดความร่ำรวย ไม่โพสต์รูปลูกในสถานที่เดิม ๆ ในอิริยาบถเดิม ๆ หรือมุมกล้องเดิม ๆ รวมถึงไม่โพสต์รูปภาพลูกบ่อยจนเกินไป เนื่องจากอาจส่งผลให้ผู้รับสารไม่พอใจ หรือรู้สึกเบื่อหน่ายได้
- ต้องคำนึงถึงความรู้สึกของลูก เช่น ไม่โพสต์รูปภาพที่อาจส่งผลกระทบต่อความรู้สึกลูก หรืออาจทำให้ลูกเกิดความไม่พอใจหากได้ย้อนกลับมาดูเมื่อโตขึ้น เช่น รูปภาพโป๊เปลือย หรือรูปภาพขณะลูกบาดเจ็บ ร้องไห้เสียใจ เป็นต้น
- ต้องคำนึงถึงความปลอดภัย เช่น ไม่เปิดเผยชื่อโรงเรียนของลูก ไม่เช็คอินในทุก ๆ สถานที่ที่ไป หรือเลือกที่จะไม่โพสต์รูปลูก แต่ส่งรูปลูกผ่านกล่องข้อความส่วนตัวบนเฟซบุ๊กแทน เป็นต้น

กล่าวได้ว่า วิธีการเลือกปรับใช้สื่อเพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการตามแต่ละบุคคล ในลักษณะนี้มีความสอดคล้องกับทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ ที่กล่าวว่า “สภาวะทางสังคมและจิตใจที่แตกต่างกัน ก่อให้มนุษย์มีความต้องการแตกต่างกัน ซึ่งความต้องการที่แตกต่างกันนี้ ทำให้แต่ละบุคคลคาดคะเนว่าสื่อแต่ละประเภทจะสนองความพอใจได้ต่างกันออกไปด้วย ดังนั้น ลักษณะของการใช้สื่อของบุคคลที่มีความต้องการไม่เหมือนกัน จะมีความแตกต่างกันออกไป” (อ้างแล้ว)

3. ข้อพึงระมัดระวังของพ่อแม่ในการสื่อสารผ่านรูปลูกให้ปลอดภัย

ในหัวข้อข้อพึงระมัดระวังของพ่อแม่ในการสื่อสารผ่านรูปลูกให้ปลอดภัย ผู้วิจัยพบว่า หากพิจารณาผ่านมุมมองทฤษฎีหน้าที่นิยม ในแง่ Dysfunction กล่าวคือ “นอกจาก Function ของเฟซบุ๊กที่ได้ตอบสนองความต้องการและความสะดวกสบายในชีวิตให้กับพ่อแม่ ในการบันทึกและแบ่งปันรูปภาพลูก แต่หากเมื่อใดที่ Function เหล่านั้นได้ส่งผลที่ตรงกันข้าม กลับเป็นการไปสร้างปัญหาให้เกิดขึ้นตามมา ก็กล่าวได้ว่าเป็น Dysfunction ของสื่อ นั้น” (อ้างแล้ว) ตามที่ผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างเหตุการณ์ไม่คาดฝันต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ หากพ่อแม่โพสต์รูปลูก บนเฟซบุ๊ก ทั้งการที่ลูกถูกลักพาตัว และการถูกนำรูปภาพไปใช้ในทางเสื่อมเสีย โดยที่ Dysfunction ดังกล่าวจะมีความเชื่อมโยงกับการรู้เท่าทันสื่อ กล่าวคือ Dysfunction เป็นสิ่งที่แฝงอยู่ในกิจกรรมการใช้งานเฟซบุ๊กของพ่อแม่ แต่หากพ่อแม่มีการตระหนัก เรียนรู้และเข้าใจถึงความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้ ก็ถือว่าเป็นลักษณะของการรู้เท่าทันสื่อเช่นเดียวกัน ตามที่ผู้วิจัยหยิบยกจากรายงาน Learning for the 21st century ซึ่งได้กล่าวถึงทักษะที่จำเป็นสำหรับการทำงานและใช้ชีวิต ในศตวรรษที่ 21 ไว้ว่า “ประชาชนต้องรู้มากกว่าเนื้อหาความรู้หลัก พวกเขาจำเป็นต้องรู้ว่าจะใช้ ความรู้และทักษะของตนที่มีอยู่อย่างไร ทั้งการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การประยุกต์ความรู้ ในสถานการณ์ใหม่ การวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร การสื่อสาร การมีส่วนร่วม การแก้ปัญหาการตัดสินใจ นอกจากนั้นพวกเขาจะต้องเป็นผู้ที่เรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาความรู้ของตนเองให้ทันสมัยอยู่เสมอ” (อ้างแล้ว) ซึ่งจากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า

3.1 กลุ่มพ่อแม่ที่ไม่โพสต์รูปลูกมีการระแวดระวังและเข้าใจถึงคุณสมบัติของเฟซบุ๊ก ที่มีความเสี่ยงจากอันตรายในด้านต่าง ๆ อย่างมาก รวมถึงเคยกำชับคนใกล้ชิดว่าห้ามนำรูปภาพลูกของตนไปโพสต์บนเฟซบุ๊กอีกด้วย

3.2 กลุ่มพ่อแม่ที่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว มีความตระหนักและระแวดระวังในการใช้งานเฟซบุ๊กอยู่บ้างในระดับหนึ่ง คือ ไม่เช็คอินในทุก ๆ สถานที่ ไม่โพสต์รูปภาพที่อาจทำให้ลูกเสียหายจากสายตาคนอื่น หรือไม่โพสต์รูปภาพที่อาจส่งผลกระทบต่อจิตใจลูกเมื่อย้อนกลับมาดู

3.3 กลุ่มพ่อแม่ที่ไม่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว มีความตระหนักถึงความเสี่ยงน้อยกว่ากลุ่มอื่น ๆ ถึงแม้กลุ่มตัวอย่างคนหนึ่งในกลุ่มนี้จะมีพฤติกรรมเช่นเดียวกับกลุ่มพ่อแม่ที่ตั้งค่าความเป็นส่วนตัว เช่น ไม่เช็คอินในทุก ๆ สถานที่ อีกทั้งยังตระหนักว่าไม่ควรโพสต์รูปที่แสดงให้เห็นว่า

ไม่มีคนอยู่บ้านเป็นเวลานาน อย่างไรก็ตาม จากมุมมองการรู้เท่าทันสื่อ ผู้วิจัยเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีทักษะในการเข้าถึงสื่อ (Access skill) ที่ไม่มากนัก เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างไม่ทราบถึงวิธีการตั้งค่าความเป็นส่วนตัว แสดงให้เห็นถึงความไม่เข้าใจในระบบการใช้งานอย่างครอบคลุม และกลุ่มตัวอย่างอีกคนหนึ่งในกลุ่มเดียวกัน มีความระมัดระวังถึงภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้นเพียงเล็กน้อย เนื่องจากการตัดสินใจในการโพสต์รูปลูกแต่ละครั้ง จะคำนึงถึงเพียงความคมชัด ความเป็นธรรมชาติ และความน่ารักของลูกเป็นหลักเท่านั้น

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังค้นพบความแตกต่างของกลุ่มตัวอย่างระหว่างพ่อและแม่ กล่าวคือ แม่จะมีพฤติกรรมการโพสต์รูปภาพลูกที่ถี่กว่า ทำให้รูปภาพลูกที่ปรากฏบนเฟซบุ๊กมีจำนวนมากกว่า อีกทั้งแม่ยังให้ความหมายในแต่ละรูปภาพลูกที่โพสต์บนเฟซบุ๊กมากกว่าพ่อด้วย ซึ่งรูปภาพลูกส่วนใหญ่ของแม่จะมีเรื่องราวให้กล่าวถึง ทั้งเหตุการณ์ภายในรูปภาพและเหตุการณ์เบื้องหลังสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนการถ่ายภาพ โดยที่พ่อจะให้ความสำคัญเพียงท่วงท่าความน่ารักสดใสของลูกภายในรูปภาพ ซึ่งไม่ได้มีเรื่องราวให้กล่าวถึงมากนัก ส่วนในด้านความระมัดระวังในการโพสต์รูปลูก แม่จะมีความตระหนักรู้และความกังวลถึงความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้มากกว่าพ่อเช่นเดียวกัน โดยพอมองว่า ความเสี่ยงต่าง ๆ จากการใช้เฟซบุ๊กเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยาก รวมถึงมีความคิดว่าลูกได้อยู่ในความดูแลของตนตลอดเวลา จึงไม่มีความกังวลในด้านนี้

5.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการขยายขอบเขตในการศึกษาให้ครอบคลุมพื้นที่และกลุ่มตัวอย่าง เช่น พื้นที่กรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด ด้วยกลุ่มตัวอย่างที่มีความหลากหลายในด้านประชากร เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่จะเป็นประโยชน์ในด้านการพัฒนาศักยภาพการใช้งานสื่อใหม่ให้ได้เต็มประสิทธิภาพและมีความปลอดภัยมากขึ้น
2. ควรศึกษาพ่อแม่ ผู้ปกครอง ว่ามีการใช้เฟซบุ๊กในการสื่อสารเรื่องลูกในประเด็นใดบ้าง รวมถึงได้นำเฟซบุ๊กมาใช้ประโยชน์ในทิศทางใดบ้าง อย่างไร

รายการอ้างอิง

หนังสือ

- กาญจนา แก้วเทพ. (2544). *ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา*. กรุงเทพฯ: เอดิชั่นเพรสโปรดักส์.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2554). *สื่อสารมวลชน ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน. (2551). *สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- ฉันทพัฒน์ วงศ์รัตน์. (2555). *จัดไป Like Ment Share Facebook + Instagram*. กรุงเทพฯ: สวีสวี ไอที.
- กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, สำนักงานดัชนีและสำรวจ สำนักยุทธศาสตร์
สำนักพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน) (2558). *รายงานผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปี 2558*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

บทความ

- ดวงกมลชาติประเสริฐ และ ศศิธร ยูวโกศล. (พฤษภาคม-สิงหาคม 2556). พฤติกรรมและการใช้
ประโยชน์จากเว็บไซต์เครือข่ายสังคม. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 21,
35-57.
- บุญอยู่ ขอพรประเสริฐ. (2557). พฤติกรรมการใช้เฟสบุ๊ก (Facebook) ของนักศึกษาในเขต
กรุงเทพมหานคร. *วารสารร่วมพฤษ*, 32 (2).
- บุบผา เมฆศรีทองคำ. (2554). การรู้เท่าทันสื่อ: การก้าวทันบนโลกข่าวสาร. *วารสารนักบริหาร*, 32
(1).
- ระวี แก้วสุกใส และ ชัยรัตน์ จุสปาโล. (2556). เครือข่ายสังคมออนไลน์: กรณี เฟสบุ๊ก (Facebook)
กับการพัฒนาผู้เรียน. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์*, 5 (ฉบับพิเศษ).
- ศรันยา ไพร์ชนราพร และภัทรชัย ลลิตโรจน์วงศ์. (2555). ภาวะส่วนตัวของผู้ใช้งานแอปพลิเคชัน
บนเฟซบุ๊ก. *วารสารเทคโนโลยีสารสนเทศลาดกระบัง*, 1(1).

วิทยานิพนธ์และการค้นคว้าอิสระ

- ขนิษฐา ลุนผา. (2551). *พฤติกรรมการใช้และความคาดหวังต่อประโยชน์ที่จะได้รับการใช้สื่อสมัยใหม่ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาเว็บล็อก. (รายงานโครงการเฉพาะบุคคล วารสารศาสตร์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน, สาขาการจัดการการสื่อสารภาครัฐและเอกชน.*
- จุฑามณี คายะนันท์. (2554). *พฤติกรรมและผลกระทบจากการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์: เฟซบุ๊กดอทคอม (www.facebook.com). (รายงานโครงการเฉพาะบุคคลปริญญาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน, สาขาการบริหารสื่อมวลชน.*
- ดาวณา เนาวรังสี. (2555). *ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้บริการเว็บไซต์เฟซบุ๊กของนิสิตนักศึกษา. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, คณะสังคมศาสตร์, สาขาวิชาพัฒนาศึกษา.*
- ต่อสิต กลีบบัว. (2553). *การเมืองในการถ่ายภาพท่องเที่ยว: การครอบงำและการต่อรองทางวัฒนธรรม. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน, สาขาสื่อสารมวลชน.*
- ธนส์ถ์ เกษมไชยานันท์. (2556). *กลยุทธ์การบริหารการตลาดสำหรับหลักสูตรบัณฑิตศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะครุศาสตร์.*
- ปณิชา นิตติพรมงคล. (2554). *พฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของคนวัยทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีปทุม, คณะนิเทศศาสตร์, สาขาการประชาสัมพันธ์.*
- พรจิต สมบัติพานิช. (2547). *โฆษณาในทศวรรษที่ 2000-2010: การศึกษาถึงปัจจัยด้านสื่อที่มีต่อรูปโฆษณา. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน, สาขาสื่อสารมวลชน.*
- มณูชวีร์ชัย จารุงศ์วาที. (2556). *ความคาดหวัง พฤติกรรมการใช้ และความพึงพอใจของประชากรในเขตกรุงเทพมหานครที่มีต่ออินสตาแกรม. (การค้นคว้าอิสระปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน.*
- วิสารัตน์ พันต์วน. (2555). *พฤติกรรมการใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กลุ่มสายสังคมศาสตร์ ชั้นปีที่ 4. (การค้นคว้าอิสระปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, คณะเศรษฐศาสตร์.*

- องอาจ ฤทธิ์ทองพิทักษ์. (2539). *พฤติกรรมกรรมการสื่อสารผ่านระบบเว็ลด์ไวด์เว็บ ของนักศึกษาในเขต กรุงเทพมหานคร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะนิเทศศาสตร์.
- แอนนิรา นิราจ. (2552). *เครือข่ายสังคมออนไลน์กับการแนะนำการดำเนินชีวิตของผู้ใช้งานใน เว็บไซต์ hi5.com*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะนิเทศศาสตร์, ภาควิชาการประชาสัมพันธ์.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

- เกียรติอนันต์ ล้วนแก้ว. (2557). *โกดักพลาดท่าเพราะแพ้ไม่ได้*. สืบค้นจาก <http://www.smethailandclub.com/knownledges-view.php?id=414>
- โครงการการสำรวจพฤติกรรมการใช้ Facebook ของผู้เข้ารับโครงการอบรมครู กศน. การจัดการเรียนรู้โครงการ รุ่นที่ 2*. (2555). สืบค้นจาก http://lpsci.nfe.go.th/lpsci/attachments/184_CCC1.5.pdf
- ถาวร สายสืบ. (ม.ป.ป.). *การจัดองค์ประกอบภาพ*. สืบค้นจาก http://www.edu.nu.ac.th/wbi/composition/look_photo.html
- ปทุมวัน แก้วเกต. (2556). *เครือข่ายสังคมออนไลน์*. <http://phutthawan.blogspot.com/>
- โพสต์ทูเดย์. (2559). *ฝรั่งเศสเตือนพ่อแม่ โพสต์รูปลูกลงโซเชียลฯ อนาคตเจอลูกฟ้องได้!*. สืบค้นจาก <http://www.posttoday.com/world/news/419390>
- มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. (2556). *วิวัฒนาการด้านภาพถ่าย*. สืบค้นจาก http://www.teacher.ssru.ac.th/somsak_kl/file.php/1/2-2557/3/3.pdf
- อรอนงค์ วงศา. (2554). *เครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Network)*. สืบค้นจาก <https://www.l3nr.org/posts/450304>
- IT24HRS. (2559). *Thailand Zocial Awards 2014 เผยสถิติบนโลกออนไลน์และพฤติกรรมการใช้ Social Network ของไทย*. สืบค้นจาก <http://www.it24hrs.com/2014/thai-social-network-2014/>
- Tosak. (2555). *การโพสต์รูปลูกน้อย*. สืบค้นจาก <http://www.beverity.com/webboard/viewtopic.php?f=14&t=33338>

Article

Valenzuela, S., Park, N., & Kee, K. F. (2009). Is There Social Capital in a Social Network Site?: Facebook Use and College Students' Life Satisfaction, Trust, and Participation. *Journal of Computer-Mediated Communication, 14*(4).

Electronic Media

Bosnia Today. (2015). *Three Frenchmen kidnap child in Serbia for false paternity test.*

Retrieved from <http://www.bosniatoday.ba/three-frenchmen-kidnap-child-in-serbia-for-false-paternity-test/>

Facebook IQ. (2016). *Meet the Parents.* Retrieved from <http://insights.fb.com/2016/01/11/meet-the-parents/>

Facebook IQ. (2016). *The Mobile State of Parenthood.* Retrieved from <http://insights.fb.com/2016/01/28/mobile-state-of-parenthood/>

Plato, J. (1999). *Child Pornography on the Internet.* Retrieved from <http://lrs.ed.uiuc.edu/students/plato1/childporn.htm>

Kevin Ho. (2015). *41 Up-to-Date Facebook Facts and Stats.* Retrieved from <http://blog.wishpond.com/post/115675435109/40-up-to-date-facebook-facts-and-stats>

The Telegraph. (2016). Parents discover children's Facebook photos on Russian paedophile. Retrieved from <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/crime/11342175/Parents-discover-childrens-Facebook-photos-on-Russian-paedophile-website.html>

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายธนะรัชต์ ตั้งคะประเสริฐ
วันเดือนปีเกิด	30 มิถุนายน 2533
วุฒิการศึกษา	สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาบัณฑิต (สังคมวิทยา) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

